

AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK VE SAVUNMA YAPILANMASI VE TÜRKİYE

Hazırlayan : Suat TOSUN

Danışman : Prof. Dr. Sibel TURAN

**Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin Uluslararası İlişkiler
Anabilim Dalı için öngördüğü YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak hazırlanmıştır.**

Edirne

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekim, 2007

**T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ GÜVENLİK VE SAVUNMA YAPILANMASI VE TÜRKİYE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Suat Tosun tarafından hazırlanan bu çalışma 30.10.2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Sibel TURAN(Danışman)

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ayhan GENÇLER

Üye: Yrd. Doç. Dr. Fahri TÜRK

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana her konuda yardımcı olan değerli öğretim üyelerine ve bu eserin hazırlanması esnasında benden hiçbir zaman değerli desteğini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Sibel TURAN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ayrıca, yüksek lisans eğitimine başlangıç aşamasından sonuna kadar bana bu konuda sürekli destek olan Sayın Bülent ERDEM'e de teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Tezin Başlığı: Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Yapılanması ve Türkiye

Yazar: Suat Tosun

ÖZET

Avrupa Birliği, ekonomik ve mali gelişimini tamamlamasının ardından bu alanda elde ettiği gücü uluslararası alandaki siyasi gelişmelere yön vermek amacıyla kullanmak istemiştir. Bunda amaç, uluslararası alanda bütün Avrupa Birliği'ni temsil edecek Ortak Dış ve Güvenlik Politikası(ODGP) oluşturmaktır.

NATO'nun Avrupa'nın güvenliğine katkı ile ilgili geçmişten gelen rolü AB üye ülkeleri arasında yeni bir güvenlik ve savunma mekanizmasının gerekliliği konusunda derin tereddütler oluşturdu.

Avrupa'nın özerk siyasal bir yapıya kavuşmasını isteyenler ve NATO ve ABD'nin Avrupa'daki güvenlik ve savunma ağırlığının azalmasını istemeyen gruplar arasında tartışmalar olmaktadır. Bazı Avrupa Birliği üye ülkeleri savunma bütçelerine ilave yük getirmek istememektedirler.

Türkiye, AB üyesi olmadığı halde birçok fırsatta Avrupa güvenliğine ilişkin faaliyetlerin içinde bulunmuştur. Ancak, AB üyesi olmaması, Avrupa Güvenlik Savunma Politikası (AGSP) planlamaları ve icraatlarında bir takım zafiyetler yol açmıştır. Bu zafiyet bir takım anlaşmalarla kısmen çözülmüştür.

AB, NATO ve ABD ile, görevlerle ilgili olarak koordinasyon yapmıştır. Berlin-artı, her iki kurum arasındaki detaylı görevleri göstermektedir. Bu koordinasyon sürecinin amacı kurumlar arasındaki tekrarlamaları önlemektedir.

Türkiye'nin üyelikle ilgili tutumu ve AB'nin olumsuz tepkisi Türkiye'nin AGSP'deki belirsiz pozisyonunu devam ettirmekte ve mevcut durumu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik Stratejisi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, AGSP Operasyonları

Name of Thesis: European Union's Security and Defense Structure and Turkey

Author: :Suat Tosun

ABSTRACT

After finishing his economical and financial development, European Union(EU) wanted to use the power of itself on purpose of directing international political issues. The aim is to establish a Common Foreign and Security Policy (CFSP) which will represent the whole European Union in international affairs.

The role of NATO's contribution to Europe's security that comes from past, rises deep doubts among EU member states about the requirement of a new security and defence structure.

Between groups which want a sovereign political Europe and those that don't want to loose US and NATO's forces in Europe still discuss it. Some European Union member states don't want an additional burden on their defence budgets.

Although Turkey is not a EU member state, it has many times found itself in implementations concerning Europe's security matters. But being not a member to EU has some shortcomings as not taking place in planning and command process. These shortcomings have been tolerated with some agreements lately.

EU has coordinated it's role and mission with NATO and USA. Berlin-plus shows detailed missions of both structures. The aim of this coordination process is to prevent duplication of the assets.

Turkey's steps to join EU and EU's pessimistic reaction to Turkey, seems to last it's uncertain position in European Security and Defense Policy (ESDP) and makes the current situation more complicated.

Keywords: European Union, European Security Strategy, European Security and Defense Policy, Common Foreign and Security Policy, European Security and Defense Policy Operations

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
PROBLEM.....	ix
AMAÇ.....	x
ÖNEM.....	xi
SINIRLAMALAR.....	xi
TANIMLAR.....	xi
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	xii
EVREN VE ÖRNEKLEM.....	xii
VERİLER VE TOPLANMASI.....	xii
VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	xvi
1. YENİ GÜVENLİK İHTİYAÇLARI ÇERÇEVESİNDE AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI.....	1
1.1. AVRUPA SİYASAL BİRLİĞİNE GİDEN YOL.....	2
1.2. ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASININ AKTÖRLERİ.....	4
1.2.1. Avrupa Birliği Konseyi.....	4
1.2.2. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi.....	4
1.2.3. AB (Konseyi) Başkanlığı.....	6
1.2.4. Konsey Genel Sekreteri/Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi.....	7
1.2.5. Avrupa Komisyonu.....	8
1.2.6. Üye Devletler.....	9
1.2.7. Siyasi ve Güvenlik Komitesi.....	11
1.2.8. Avrupa Parlamentosu.....	11
1.2.9. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı.....	12
1.2.10. Özel Temsilciler.....	13
1.3. ODGP ARAÇLARI.....	13

1.3.1. Ortak Stratejiler	13
1.3.2. Ortak Pozisyonlar	14
1.3.3. Ortak Eylemler	15
1.3.4. Kararlar	16
1.3.5. Uluslararası Antlaşmalar	16
1.3.6. Deklarasyonlar	17
1.3.7. Üçüncü Ülkelerle Temaslar	17
1.3.8. Ortak Tutumlar.....	18
1.4. ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI (ODGP)	18
1.4.1. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın Gerekliliği.....	21
1.4.2. AB, Uluslararası Sahnede Önemli Bir Ekonomik ve Politik Oyuncu.....	22
1.4.3. Karar Alma Prosedürünün Etkinliği	22
1.4.4. Almanya Fransa,İngiltere ve ABD'nin ODGP'ye Yaklaşımları.....	24
1.4.5. ABD'nin ODGP'ye Yaklaşımı.....	26
1.5. KURUCU ANTLAŞMALARDA ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI.....	27
1.5.1. Maastricht Antlaşması ve ODGP	27
1.5.2. Maastricht Zirvesi ve BAB'ın Yeni Rolü.....	31
1.5.3. Amsterdam Antlaşması ve ODGP.....	31
1.5.4. Marsilya Deklarasyonu.....	34
1.5.5. Nice Antlaşması ve ODGP.....	36
1.6. AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI'NIN AVRUPA GÜVENLİĞİNDEKİ ROLÜ.....	37
1.6.1. Helsinki Nihai Senedi Temel İlkeleri.....	38
1.6.2. AGİT'in, Güvenliğin Askeri Boyutu ile İlgili Mekanizmaları.....	40
1.6.3. Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler	41
1.6.4. Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA).....	41
1.6.5. Açık Semalar Antlaşması.....	43
1.6.6. Yirmi Birinci Yüzyıl Avrupa Güvenlik Modeli.....	44
1.6.7. NATO ile AGİT Arasındaki Etkileşim.....	46
1.7. AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ (AGSK).....	46
1.7.1. Berlin Artı.....	49
1.8. AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI (AGSP).....	50

1.8.1. Petersberg Bildirisi (Görevleri)	51
1.8.2. Temel Sebep ve Eğilimler	53
1.8.3. AGSP’de Gelinek Nokta.....	54
1.9. AGSP ORGANLARI.....	54
1.9.1. Siyasi ve Güvenlik Komitesi.....	55
1.9.2. Askeri Komite.....	56
1.9.3. AB Askeri Personeli	57
1.10. SON GELİŞMELER.....	58
1.10.1. Anayasa ve AGSP.....	60
2. ULUSLARARASI GÜÇ OLMA İDDİASINDAKİ AVRUPA BİRLİĞİ’NİN GÜVENLİK DOKTRİNİ VE BÖLGESEL KRİZLERE MÜDAHALE HAZIRLIK DURUMU.....	61
2.1. AVRUPA SAVUNMA STRATEJİSİ.....	61
2.1.1. Strateji	61
2.1.2. Stratejik AGSP Ne Yapmalı?.....	62
2.1.3. AB Stratejik Konsepti	64
2.1.4. AB Güvenlik Konseyi.....	65
2.1.5. Avrupa Güvenlik Kültürü	65
2.1.6. Avrupa Savunma Stratejisi Askeri Hedefleri.....	66
2.1.7. Kuvvet Konsepti.....	66
2.2. AVRUPA SAVUNMA STRATEJİSİ TEMEL HEDEFLERİ.....	68
2.3. AGSP-TRANSATLANTİK İLİŞKİLERİ.....	71
2.3.1. NATO-AGSP İşbirliği	77
2.3.2. Avrupa Güvenlik Çıkarları Platform Belgesi.....	78
2.3.3. Güvenlik Anlayışındaki Farklılıklar.....	80
2.3.4. NATO ve ABD’nin AGSP Sürecine Etkileri	80
2.4. ASKERİ YETENEKLER SÜRECİ.....	82
2.5. AGSP OPERASYONLARI	83
2.5.1. Bosna Hersek’ teki AB Polis Misyonu (EUPM)	87
2.5.2. Concordia operasyonu (Makedonya eski Yugoslav Cumhuriyeti).....	88
2.5.3. Artemis Operasyonu (Kongo Demokratik Cumhuriyeti).....	89
2.5.4. Proxima Operasyonu (Makedonya).....	90
2.5.5. Althea Harekatı (Bosna Hersek).....	91

2.6. OPERASYONLARDA ÇAKIŞAN ZORLUKLAR.....	92
2.6.1. Operasyonel Zorluklar.....	92
2.6.2. Finansman Zorluklar.....	93
2.6.3. Planlama Zorlukları.....	94
2.7. 2010 YILINDA ULAŞILMASI DEĞERLENDİRİLEN TEMEL HEDEFLER.	95
2.7.1. Avrupa Askeri Yetenekler Deklarasyonu.....	95
2.7.2. 2010 Temel Hedefleri'nin Gerçekleştirilmesi.....	96
2.8. AVRUPA GÜVENLİK STRATEJİSİ.....	98
2.8.1. Avrupa'nın Maruz Kaldığı Tehditler.....	101
2.8.2. Bölgesel Çatışmalar, Kötü Yönetim, Yolsuzluk ve Diğer Problem Kaynakları.....	103
2.8.3. Zorunlu Aktif Politikalar.....	105
3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI OLUŞTURMADA YETERSİZLİĞİ.....	107
3.1. FİKİR AYRILIĞI NEDENLERİ.....	107
3.1.1. Egemenlik Sınırlandırması.....	107
3.1.2. Avrupa Güvenlik ve Savunma Yapılanmasına İlişkin Farklı Yaklaşımlar	109
3.2. YAPISAL SINIRLAMALAR.....	110
3.3. GELECEKTE KARŞILAŞILABİLECEK MUHTEMEL SORUNLAR.....	112
3.3.1. Müşterek Meşruiyet ile Birkaç Devletin Etkililiği Arasındaki Zorluklar...	113
3.3.2. Kaynakların Bölünmesi ile Küresel Güvenlik Arasındaki Zorluklar.....	114
3.3.3. Güney ile Doğu Arasındaki Zorluklar.....	114
3.3.4. İç Güvenlik ve Dış Güvenlik Arasındaki Zorluklar.....	115
3.3.5. İttifak ve Etki Arasındaki Zorluklar.....	115
3.4. AVRUPA BİRLİĞİ' NİN SAVUNMA POLİTİKALARINDA YAŞADIĞI EKSİKLİKLER.....	116
3.4.1. Savunma Harcamaları.....	117
3.4.2. Savunma Politikalarındaki Duplikasyonlar.....	118
3.4.3. AB'nin Sınırlamaları.....	119
4. BÖLÜM- TÜRKİYE'NİN AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARINDAKİ YERİ.....	122
4.1. AVRUPA GÜVENLİK POLİTİKASINDAKİ GELİŞMELER VE BU GELİŞMELERİN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ.....	122

4.1.1. Operasyonlara Katılım.....	125
4.1.2. Karar Alma Mekanizması.....	126
4.1.3. AGSP'nin Geleceği ve Türkiye.....	127
4.2. TÜRKİYE'NİN GÜVENLİK VE SAVUNMA ÇERÇEVESİNDE AB'YE SAĞLAYACAĞI FAYDALAR.....	127
4.2.1. Türkiye'nin Avrupa Güvenliği İçin Oynadığı Rol.....	132
4.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASINA İLİŞKİN SORUNLAR VE TÜRKİYE.....	135
4.4. MUHAREBE GRUPLARI VE TÜRKİYE.....	140
4.4.1. Avrupa Birliği Muharebe Grubu	140
4.4.2. Türkiye ve Muharebe Grupları.....	143
4.5. YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞININ TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ.....	144
4.5.1. Türkiye'nin Güvenlik ve Savunma Stratejilerinde AB'nin Konumu.....	146
4.5.2. AGSP'nin Türkiye – AB İlişkilerine Etkileri.....	148
4.5.3. Ankara Mutabakatı ve Kıbrıs.....	155
4.6. TÜRKİYE'NİN AB'YE KATILIMIYLA İLGİLİ SENARYOLAR VE AGSP'YE ETKİLER.....	156
4.6.1. Tam Üyelik.....	156
4.6.2. İmtiyazlı Ortaklık.....	158
4.6.3. İzolasyon.....	158
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	159
KAYNAKÇA.....	166
EKLER.....	178
EK-1 AGSP GÖREVLERİ.....	178
EK-2 AB POLİS MİSYONUNA KATILIM DURUMU.....	179
EK-3 CONCORDIA HAREKATINA KATILIM DURUMU.....	180
EK-4 ARTEMİS OPERASYONUNA KATILIM DURUMU.....	181
EK-5 PROXİMA POLİS MİSYONUNA KATILIM DURUMU.....	182
EK-6 ALTHEA HAREKATI EUFOR ASKERİ GÜCÜ.....	183
EK-7 NATO ÜYELERİ SAVUNMA HARCAMALARIKARŞILAŞTIRMASI.....	184
EK-8 ASKER BAŞINA SAVUNMA HARCAMASI KARŞILAŞTIRMASI.....	185
EK-9 MUHAREBE GRUBU TAAHHÜTLERİ.....	186

PROBLEM

Avrupa Birliği, siyasi Birlik olma yolunda en önemli adım sayılabilecek Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşturmada, ve bunun temelini oluşturan güvenlik ve savunma politikaları oluşturma konularında yol ayrımındadır. Bir taraftan genişlemeden kaynaklanan devletler arası homojen yapının oluşturulmasının gitgide daha da zor hale gelmesi, diğer taraftan Avrupa kamuoyunun savunma harcamaları konusundaki duyarlılığı ve NATO-AGSP ikilemi Avrupalı bürokrat ve siyasetçileri derinden etkilemektedir. Ekonomik bütünleşmesini tamamlamış AB'nin siyasi bütünleşmesini gerçekteştirebilmesi için atması gereken adımlar çok sayıdadır ve bunun için oldukça fazla emek harcamak gerekmektedir.

Avrupa Birliği müzakere sürecine başlayan Türkiye, bu sürecin başlamasından daha önce AB ile bir takım alanlarda işbirliği ve uyum çalışmaları yapmıştır. Bu alanlardan bir tanesi de olgunlaşmaya başlayan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ile ilişkiler çerçevesinde gerçekteşmiştir. Ancak bu çalışmalar, yakın ve orta gelecekte müzakere edilecek uyum süreci ile kıyaslandığında sadece küçük bir başlangıçtır.

AB Güvenlik Strateji'sinde de belirtildiği gibi, Avrupa'nın yeni güvenlik anlayışı ve kendisine bölgede ve uluslararası alanda biçtiği rol çerçevesinde Türkiye ile yakın işbirliğinin getireceği faydalar açıktır. Öncelikli olarak Türkiye'nin kapsadığı coğrafi alanın jeopolitik açıdan sağladığı çok bölgelilik özelliği, AB'nin güvenlik ve savunma ilgi alanının önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Bu bağlamda gerçekteştirilecek AB-Türkiye entegrasyonu dış ilişkiler, güvenlik ve savunma alanında Avrupa Birliği etki ve ilgi alanını genişletecektir. Türkiye, AB'nin ilgi ve amaçlarını gerçekteştirebilmek için birçok özelliğe sahiptir. Bunlar coğrafya ve lojistik gibi somut konulardan kültür ve ideoloji gibi geniş bir çeşitlilik göstermektedir. Operasyonel anlamda Türkiye bölgesel işbirliği için coğrafi düğüm noktası konumundadır. Ortadoğu, Rusya ve Kafkasya gibi muhtemel kriz bölgelerine yakın olması, petrol ve gaz sevkiyatı için güvenli enerji koridoru olma yolunda attığı adımlar Türkiye'nin jeopolitik önemini göz önüne sermektedir.

Bu bağlamda, Türkiye de kendi milli menfaatlerini destekleyecek çizgide, AB ile yakın ilişkiler tesis etmek amacıyla AB ile güvenlik ve savunma alanlarında yakın işbirliği içine girmek istemesi doğal bir sonuçtur.

AB bir taraftan güvenlik ve savunma yapılanmasını oluştururken, diğer taraftan birliğin savunma ve güvenlik hususlarında somut adımlar atmaya devam etmektedir. AGSK ve AGSP bu projelerin en iddialı olanlarıdır. Ancak, yakın geçmişte bu oluşumların içerisinde Türkiye'nin konumu, katkısı ve yetkileri konularında yaygın görüş ayrılıkları yaşanmış ve sonunda uzlaşma yoluna gidilmiştir. Türkiye'nin karar organlarında bulunmayacağı bir Avrupa güvenlik politikasının, Türkiye'nin yarım asrı aşan bir geçmişe sahip olduğu NATO imkan ve kabiliyetlerinden şartsız faydalanması konuları problemin kaynağını oluşturmaktaydı. Yine gelecekte AB üyesi olmayan bir Türkiye'nin benzer sorunlarla karşılaşması muhtemeldir. Kıbrıs sorunu konusunda temel farklı görüşler, NATO-AB ilişkileri konusunda yaşanan baskı, siyasi ve tarihi nedenlerden dolayı operasyonlardan dışlanma muhtemel sorunlardan birkaçıdır. Bu nedenle ilişkilerin farklı durum ve bakış açılarından ele alınması ve yorumlanması gerekmektedir.

AMAÇ

Son dönemde güvenlik ve savunma alanında yaşanan değişimler sonucunda bu alanda ihtiyaç duyulan mekanizma ve çeşitlilikte birtakım ihtiyaç farklılıkları doğurmuştur. Ekonomik ve kurumsal bütünleşmesini tamamlama yolunda önemli adımlar atan AB'nin küresel güç olma arzusu; Avrupa kıtasında yaşanabilecek olası krizlere başka bir inisiyatife ihtiyaç duymadan tamamıyla kendi kaynaklarıyla müdahale etme emeli ve siyasi hedeflerine ulaşmada kendisine yardımcı olacak bir güvenlik ve savunma teşkilatına olan ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda yürütülen; yakın, orta ve uzun vadede ulaşılmak istenen savunma imkanları Avrupa kıtasının birlik olma yolunda atacağı stratejik adımlardan birisi olacaktır. Ancak hedeflere ulaşılması ve bu alanda atılması düşünülen somut adımların önünde zorlayıcı engeller mevcuttur. Bu somut adımların gerçekleştirilmeye başlandığı ve bu konuyla ilgili adımların atıldığı günümüzde, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının alacağı şekil ve Türkiye'nin

üyelik süreci ile birlikte olası gelişmeler ışığında atacağı adımlar bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

ÖNEM

Askeri bir rol olma çabasındaki AB'nin, hali hazırda mevcut veya gelecekte çıkması muhtemel krizlere önleyici müdahaleler yapacağı ve uluslararası kamuoyunda adından daha fazla söz ettireceği muhakkaktır. Bir taraftan bu gelişmeleri, gelinen aşamaları ve geleceğe ilişkin planlamaları incelerken henüz üye olmayan aday ülke konumunda bulunan Türkiye'nin tüm bu stratejik açılımlar içindeki konumu önem arz etmektedir. Türkiye-AB ilişkilerinde; Türkiye'nin alternatif güvenlik politikalarına sahip olması bakımından, AB ile güvenlik ve savunma işbirliğine girme ihtiyacı artmaktadır. Savunma ve güvenlik politikaları alanında henüz gelişmekte olan ve kurumsallaşmasını tamamlama gayreti içinde olan AB'nin aday ülke statüsünde bulunan Türkiye ile ilişkilerini ele alan çalışmalar yetersizdir.

SINIRLAMALAR

- Nitel bir çalışmadır, nicel veri sınırlı olarak kullanılacaktır.
- AB' nin uluslararası güç olma yolundaki savunma ve güvenlik perspektifi uluslararası ilişkilerdeki belirsizlik faktörü baz alınarak değerlendirmeler yapılacaktır.
- Birincil kaynakların gizliliği veya yeterli olmayışı ikincil kaynakların kullanılmasını anlamlı kılacaktır.

TANIMLAR

Araştırma sonucu ortaya çıkan ana temalar, bulgular tespit edilirken gerekli tanımlar ve kavramlar, özellikle sosyal, hukuk ve siyasal terimler ile açıklanmıştır. Bu bağlamda, özellikle anlaşmalarda ve protokollerde yer alan ve literatürde kullanılan kavramlar ve terimler üzerinde durulmuştur.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın temelini ana kaynakların taranması oluşturacaktır. Savunma ve güvenlik kavramının ayrıntılarıyla anlaşılabilmesi için geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Türkiye'nin savunma ve güvenlik algılamaları ve gereksinimlerinin AB ile örtüŐme durumu ortaya konmaya çalışılmıştır.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreninde, AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikaları ve Türkiye yer almaktadır. Savunma ve güvenlik çerçevesinde söz konusu ilişki ayrıntılarıyla incelenmiŐtır.

VERİLER VE TOPLANMASI

Çalışma alanıyla ilgili veriler, gerek elektronik ortamdaki, gerekse geleneksel bilgi kaynaklarına ulaşım sağlanarak, elde edilen bulgular deđerlendirilmiŐtır. Literatür taraması yapılırken her türlü yazılı, bilgi ve belge kaynaklarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Gerekli durumlarda konunun uzmanlarına da başvurulmuŐtur.

VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI

Araştırma konusu kapsamında ele alınan konuların, literatür taramasından elde edilen verilerin soruna ilişkin tespitlerimizi doğerulayıp doğerulamadığı incelenmiŐtır.

KISALTMALAR

AAOK- Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi

AB- Avrupa Birliği

ABAK- Avrupa Birliği Askeri Kadrosu

ABD- Amerika Birleşik Devletleri

ABİM- Avrupa Birliği İzleme Misyonu

ABKA-Avrupa Birliği Kurucu Antlaşması

AET- Avrupa Ekonomik Topluluğu

AGİK- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi

AGİT-Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AGSK- Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği

AKÇT-Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı

AKKA- Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması

AP- Avrupa Parlamentosu

ASA- Açık Semalar Antlaşması

ASİ- Avrupa Siyasal İşbirliği

AT- Avrupa Topluluğu

ATAD- Avrupa Topluluğu Adalet Divanı

ATS-Avrupa Tek Senedi

BAB-Batı Avrupa Birliği

BİOP-Barış İçin Ortaklık Programı

BM-Birleşmiş Milletler

BDT-Bağımsız Devletler Topluluğu

EU-European Union

EUPM-European Union Police Mission (Avrupa Birliği Polis Görevi)

FYROM-Former Yugoslavian Republic of Macedonia

IFOR-Implementation Force

ISAF-International Security Assistance Force

KAİK-Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi

KFOR-Kosova Force

KKTC-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

NATO-North Atlantik Treaty Organization

ODGP-Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

OGSP- Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası

SALT 1-Strategic Armaments Limitation Treaty

SFOR-Stabilization Force

SSCB-Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TSK-Türk Silahlı Kuvvetleri

UN-United Nations

WEU-West European Union

WEAG-West European Armaments Group

WEAO- West European Armaments Organizations

ZMA-Zırhlı Muharebe Aracı

GİRİŞ

Avrupa tarih boyunca dünya siyasi hayatının merkezinde bulunmuş bir kıtadır. Kıta güvenliğine, 1815 Viyana Kongresinden 1914 yılına kadar büyük kısmını İngiltere'nin dengeleyici rolünü üstlendiği bir güçler dengesi sistemi hakim olmuştur. Bu dönem içerisinde savunma ve güvenlik problemleri genellikle kurulan ittifaklar ve bunların değiştirilmesi suretiyle sağlanmıştır. Her iki dünya savaşı süresince bölgede bir güvenlik sisteminden söz etmek mümkün değildir.

Ancak 20.yy.ın ikinci yarısında yaşanan soğuk savaş dönemi sonrası başlayan değişim rüzgarları, politik ve coğrafi bölünmelerle birlikte Avrupa da dahil olmak üzere tüm dünya düzenini değiştirmiştir.

Bu önlenemeyen değişim; politik, coğrafi ve askeri bölünmelerin yanı sıra, Avrupa'nın batısında siyasal, askeri ve ekonomik bütünleşme sürecini de beraberinde getirmiştir. İki Almanya'nın birleşmesi, Varşova Paktı ve Sovyetler Birliği'nin dağılması, NATO'nun yeni konsept arayışları, Batı Avrupa Birliği'nin yeni bir savunma boyutu oluşturma çabaları, hızlanan Avrupa Topluluğu süreci, Yugoslavya'nın dağılması, bağımsızlıklarına kavuşan yeni cumhuriyetlerdeki etnik ve dini ihtilafların, çatışmaların hızlanması, başta Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) olmak üzere güvenliğin taahhüt edilmesi çalışmaları, Orta Doğu'da yaşanan Körfez Krizi gibi olaylar, önlenemez değişim sürecinin birer kilometre taşıdır.

Yeni yüzyılda, uzlaşmazlıkların yerini diyalog ve uzlaşmaya, savaşların ise barışa bırakması hedeflenmektedir. Küresel barış ve refah; bölgesel barış, istikrar ve refahtan geçmektedir.

Ancak yaşanan tüm olumlu gelişmelere rağmen yeni dünya düzeninin özelliklerini tahmin etmek ve tam bir güven ortamından emin olmak için zaman çok erkendir. Dolayısıyla, yeni tehdit unsurları, savunma ve güvenlik konuları / sorunları ortaya çıkmıştır.

Bu belirsizlik ortamı; BM ve NATO gibi, iki kutuplu dünya düzeni kuruluşlarının işlevlerini tartışılır hale getirirken; AB, AGİT, BAB gibi örgütleri ise değişime uğratmıştır.

Bu ortam içerisinde Batı Avrupa Birliği'nin gelişmesi ve Avrupalı müttefiklerin 50 yıl önce "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu" (AKÇT) adı ile çıktıkları yolda bugün Avrupa Birliği'ne geçişleri; Avrupa'yı bir "güvenlik ve savunma kimliği" arayışı ile karşı karşıya bırakmıştır.

Yarım yüzyıla yaklaşan tarihi boyunca ekonomik açıdan dünyanın en önemli aktörlerinden biri haline gelen Avrupa Birliğinin (AB), günümüzde uluslararası ilişkilerin siyasal boyutunda da söz sahibi olmaya yönelmesi, son derece dikkat çekici bir gelişmedir. Avrupa Birliği'nin küresel bir güç olmaya çalıştığını gösteren en önemli ipucu, Avrupa Birliği hakkında yazar veya konuşurken, artık bir "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası"ndan (AGSP) söz eder hale gelmiş olmamızdır. Öyle ki, ekonomik bütünleşme konusunda oldukça başarılı bir grafik çizmiş olan Birlik, hem Avrupa'da yaratılmış olan barış ve refah alanını genişletmeye, hem de bu alanın güvenliğinin sağlanmasında daha fazla sorumluluk yüklenmeye hazır bir görünüm sergilemektedir.

27 üye devletten oluşan Avrupa Birliği, şüphesiz dünyanın en başarılı ekonomik bütünleşme hareketidir. 1957 yılında kurulduğunda sadece altı üyeye sahip olan, o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), bir ortak pazar oluşturmak amacıyla yola çıkmıştır. Oysa, Batı Avrupa'nın, İkinci Dünya Savaşı öncesindeki ekonomik ve siyasal gücüne kavuşması için girişilen siyasal ve askeri amaçlı bütünleşme çabaları, başarıya ulaşamamıştır. Örneğin, Batı Avrupa Birliği (BAB) önemli işlevler edinememiş, Avrupa Savunma Topluluğu ise yaşama geçirilememiştir.

Batı Avrupa'da siyasal bütünleşme sağlamak için ilk girişimler İkinci Dünya Savaşı ertesinde başlamıştır. 1948 yılında Britanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg, ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliği ve kolektif savunma amacıyla bir araya gelerek Brüksel Anlaşmasını imzalamışlardır. Daha sonra Batı Avrupa Birliği ismini alan bu örgütün üye sayısı, 1954 yılında Batı Almanya ve İtalya'nın katılımıyla

yediye çıkmıştır. 1949'da NATO'nun kurulması ile birlikte önemini yitirmiş olan BAB, uzun yıllar işlevsiz bir biçimde varlığını sürdürmüştür.

1980'lerde üye ülkelerin BAB'ı canlandırma girişimleri kayda değer bir sonuç vermemiş, ancak Maastricht Anlaşmasının imzalanması ile BAB, adından sıkça söz edilen bir örgüt haline gelmiştir. Savunma alanındaki bir başka girişim de, Avrupa Savunma Topluluğu olmuştur. Söz konusu örgüt, 1952 yılında Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından kurulmuştur. Kurucu devletlerin ulusal ordularının üzerinde bir Avrupa savunma gücü yaratmak ve Batı Almanya'nın yeniden silahlanmasını sağlamak üzere imzalanan bu anlaşma, Fransız Ulusal Meclisi tarafından reddedildiği için yürürlüğe girmemiştir. Bu gelişmenin ardından, Batı Almanya ve İtalya, yukarıda sözü edilen 1948 tarihli Brüksel Anlaşmasına taraf olmuşlardır.

Henüz İkinci Dünya Savaşının anıları tazeyken, siyasi ve askeri alanlarda Batı Avrupa'daki devletlerin son derece hassas oldukları ve birbirlerine güvenmedikleri açıkça görülmüştür. Bu durumda, söz konusu alanlardaki zorlayıcı bütünleştirme çabalarının tam tersine sonuçlar verip, ülkelerin birbirlerinden daha da uzaklaşmalarına neden olabileceği anlaşılmıştır.

Öte yandan, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, AET'nin kurucularına ışık tutmuştur. Ekonomik hedeflere yönelerek sınırlı ekonomik bütünleşmeyi öngören AKÇT, kömür ve çelik sektörlerinde gayet başarılı olmuştur. Böylece, kazandığı ekonomik başarı sayesinde, dayandığı siyasi amaca da hizmet ederek Fransa ve Batı Almanya'nın birbirlerine yakınlaşmalarını sağlamıştır. İşte AKÇT örneği, Batı Avrupa'da barışa, refaha ve siyasi bütünleşmeye giden yolun, uzun vadeli bir ekonomik bütünleşme hareketinden geçeceğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, AKÇT'nin kurucu üyeleri olan Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, Batı Almanya ve İtalya, 1957'de imzaladıkları Roma Anlaşması ile, AET'yi oluşturmuşlardır. Kurucu Anlaşmada AET'nin ekonomik hedefleri ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Ancak, açıkça ifade edilmemiş olmasına karşın, uzun vadede gerçekleştirilmesi düşünülen siyasi bütünleşme fikrinin, yani ekonomi ötesi amaçların, kuruluşundan itibaren AET'nin gelişimine ışık tuttuğunu unutmamak gerekir.

1990'lara gelene kadar, siyasal bütünleşme denince üzerinde durulan alan ortak dış politika olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında değişen Avrupa siyasal coğrafyası, Maastricht Anlaşmasıyla bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) oluşturmak isteyen Avrupa Birliği'nin gelişimini doğrudan etkilemiştir. Birçok yeni üye adayıyla karşı karşıya kalan Avrupa Birliği, Orta ve Doğu Avrupa ile Baltık ülkelerini içine alacak şekilde genişlemeyi ana hedeflerinden biri haline getirmiştir. Böylece, ileride çok geniş bir alana yayılacak olan Birlik, Avrupa'nın güvenliğinde daha fazla rol oynamak niyetiyle, bir "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği" (AGSK) geliştirmeye yönelmiştir. Bu bağlamda doksanlı yılların sonlarından itibaren ortaya atılan "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası", kısa zamanda, siyasal bütünleşme çabaları içinde en fazla tartışılan unsur haline gelmiştir.

Geleneksel uluslararası hukukta, tüm egemen devletler eşittir. Ancak gerçekte BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi diğerlerinden daha fazla eşittirler; gerçekte nükleer silah sahibi ülkeler de diğerlerinden daha eşittirler; ayrıca Amerika Birleşik Devletleri (ABD) askeri açıdan diğer tüm devletlerden üstündür, sadece ABD, yeryüzündeki herhangi bir yere askeri kuvvetlerini konuşlandırabilir. Avrupalılar ve Kanadalılar açısından bir karşılıklı savunma ittifakı için böyle bir süper gücün yanında yer almak rahatlatıcı bir avantajdır. Ancak bu ittifak dünyanın her yerinde başarı sağlayamaz; 21. yy.da insanlığın karşılaşacağı askeri olmayan büyük sorunları da çözemez.

Bu tezde, günümüzde tüm hızıyla sürmekte olan AGSP çalışmaları ve tartışmaları irdelenecektir. Öncelikle tarihsel bağlantıyı sağlamak amacıyla ODGP hakkında kısaca bilgi verilecek (Çayhan, 1998: 343-54), ardından AGSP ile ilgili gelişmeler üzerinde durulacaktır. AGSP bağlamındaki sorunlar anlatılırken, önce Avrupa Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri'nin yaklaşımları ele alınacak, daha sonra Türkiye'nin konuyla ilgili görüşleri değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ GÜVENLİK İHTİYAÇLARI ÇERÇEVESİNDE AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARI

Doğası gereği sivil nitelikli olan Avrupa bütünleşme süreci, Avrupalı üyeleri arasında, kuvvet kullanımının geçmişte kaldığı bir “güvenlik toplumu”nun oluşmasına yol açmıştır. Ağustos 1954’te Avrupa Savunma Topluluğu’nun çöküşünün ardından, Avrupalılar arasında savunma sorunları tabu halini almış, NATO Avrupa güvenliğinden sorumlu tek organizasyon olmuştur.

50 yılı aşan statükonun ardından, AB için geçek bir güvenlik ve savunma politikasının gelişen varlığı farklı faktörlerle açıklanabilir. İlk değişim sistemle ilgiliydi. Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile, Avrupa ABD için stratejik önemini kısmen kaybetti. Washington tarafından sağlanan güvenlik garantisi devam etti, ama Sovyet tehdidinin sona ermesi eninde sonunda Avrupa’nın güvenlik ve savunma bağımlılığının sona ermesi anlamına geldi. Dahası, Batı Avrupa’daki ordular toplu savunma ve sınırların savunulması üzerine kuruldu. Berlin duvarının yıkılışı ile kolektif güvenlik ve dışarıda müdahale Avrupa savunmasının yeni ilkeleri oldu.

Avrupa’daki olaylara, Amerikan müdahalesinin boyutları ve ısrarı üzerine artan şüpheler ile bu dengesizlik ebediyen süremezdi. AB özellikle uluslararası ekonomik forumlarda sesini duyurabilirken, uluslararası güvenlik tartışmalarında sessiz kalmayı sürdürüyordu.

En sonunda dışsal olaylar kendi önemini empoze etti. AB’nin güvenlik gelişmelerinin ardındaki harekete geçirici faktör, bütün entegrasyon sürecinin güvenilirliğini ve mantığını tehdit eden Balkanlar’daki savaşların ortaya çıkardığı tehlikelere karşı koyma ihtiyacıydı. Balkanlar’da yaşanan trajedinin etkisi, Avrupa’nın her tarafında kamuoyunun, Avrupa ülkeleri arasında daha uyumlu bir yaklaşım lehine yön değiştirmesinde kesinlikle çok etkiliydi. Başka bir ifadeyle Balkanlar’daki

çatışmalar, Avrupa'yı "jeopolitikaya olan ihtiyacı" olan ihtiyacı yeniden keşfetmeye zorladı(Kagan, 2003: 25). Bu kriz aynı zamanda Avrupalı hükümetleri bir araya getirmek için de etkili bir araç olmuştur.

Avrupa projesi ile uyumlu olmayan geçmiş hatalardan ders almak için özel bir Avrupa istekliliği vardı. Her başarısızlık karşısında yeni bir hırs oluşmuştu. 1957 Roma Antlaşması Avrupa Savunma Topluluğu'nun çöküşüne kısmen de olsa bir tepkiydi. 1970'lerin petrol şoklarından sonra Avrupa döviz kuru mekanizması başlatıldı. Bosna ve Kosova ile AB'nin askeri yetersizliğinin ilk kez kabulü ve St. Malo sürecinin başlaması geldi. Irak'ın ardından gerçek bir Avrupa Güvenlik Stratejisi ve dünya sorunlarına karşı yeni bir hareketlilik ortaya çıktı. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası iki farklı aşamada gelişti. Birincisi özellikle ve en başta Avrupa'ya ait olan bir güvenlik tehdidine cevaptı. İkincisi 11 Eylül sonrası uluslararası ortam tarafından talep edilen bir evrimdi.

1.1. AVRUPA SİYASAL BİRLİĞİNE GİDEN YOL

Avrupa kıtasında II. Dünya Savaşı sonrası direk siyasal ve savunma amaçlı birlik kurma çabaları geri tepmiştir. Ancak ekonomik temeller üzerinde ilerleyen işbirliği süreci ülkeleri birlerine daha da yaklaştırmıştır. uluslararası konjonktürel gelişmenin de etkisiyle genişleyen ve siyasal birlikteliğe giden bu ekonomik devin uluslararası arenada söz sahibi olması için dış politika alanında daha belirgin ve tüm Birlik ülkelerini bağlayan stratejiler geliştirmesine yol açmıştır.

Üye devletlerin bir Avrupa dış politikası oluşturma ve uygulama sorumluluğunu hukukten üstlenmeleri, 1987 yılında yürürlüğe giren Tek Senet ile sağlanmıştır. Böylece siyasal işbirliği, Topluluk Anlaşmalarına dahil edilmiştir. Daha sonra, 1993'te uygulamaya konulan Maastricht Avrupa Birliği Anlaşması ile, ortak dış politikaya bir de güvenlik boyutu eklenmiştir. Avrupa'daki bütünleşmenin boyutlarını ekonomi dışındaki alanlara da yaymayı hedefleyen Maastricht Anlaşması ile birlikte artık "Avrupa Birliği"nden söz edilmeye başlanmıştır. Avrupa Birliği, üç sütun üzerinde duran bir yapıya sahiptir. Buna göre Avrupa Topluluğu, Birliğin dayandığı birinci,

Adalet ve İçişleri ise üçüncü sütunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede Ortak Dış ve Güvenlik Politikası da, Birliğin dayandığı üç sütundan ikincisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortak bir güvenlik politikası çerçevesinde, Anlaşmaya eklenen bir bildiri ile, Soğuk Savaş döneminde NATO'nun gölgesinde kaldığı için, Batı Avrupa'nın savunmasıyla ilgili önemli görevler edinememiş olan BAB'ın, Avrupa Birliğinin savunma kanadına dönüştürülmesi öngörülmüştür. Daha sonra BAB'la ilgili hükümler, 1999 yılında yürürlüğe konulan Amsterdam Anlaşmasına dahil edilmiştir. Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları çerçevesinde ODGP'nin esas amacı, Avrupa Birliğinin ortak değerlerinin, temel çıkarlarının, bağımsızlığının ve bütünlüğünün korunması ve Birliğin güvenliğinin her bakımdan güçlendirilmesidir. Ayrıca, barışın korunması, uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi ve uluslararası işbirliğinin artırılması da hedeflenmektedir. Bunlardan başka, demokrasi ile hukukun üstünlüğünün ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygının sağlanması da, ODGP'nin önemli ilkelerindedir (Çayhan, 2002: 49-52).

Söz konusu hedefler doğrultusunda Avrupa (Birliği) Konseyi, ODGP'nin genel ilkelerini ve ana hatlarını belirlemek ve üye devletlerin önemli ortak çıkarlarının bulunduğu alanlarda AB'nin uygulayacağı ortak stratejileri saptamakla görevlendirilmiştir. ODGP kapsamında, Üye devletlerin ulusal politikalarının, Konseyin belirlediği "ortak tavır"lara uyum sağlaması gerekmektedir. Ortak tavırlar, uluslararası alandaki çeşitli meselelerle ilgili olarak Birliğin yaklaşımını yansıtır. Konseyin belirlediği "ortak eylemler" de bağlayıcıdır ve Üye devletler kendi tavırlarını buna göre saptamak zorundadırlar. Söz konusu ortak eylemler, Birliğin özel olarak somut bir girişimde bulunmasını gerektiren durumlar karşısında belirlenen amaçlar, kapsam ve araçlar doğrultusunda gerçekleştirilirler(Çayhan, 2002: 49-52)..

Konsey ODGP ile ilgili kararları oybirliği ile alabilir. Bu şartlar altında, üye devletlerden herhangi birinin yaşamsal önemi olan ulusal çıkarlarına ters düşen önerilerin kabul edilmesi mümkün değildir. Maastricht Anlaşması ile oluşturulmuş ve Amsterdam Anlaşmasıyla detaylandırılmış olan Avrupa Birliğinin ikinci sütunu ODGP'nin dış politika boyutu ile ilgili bu açıklamalardan sonra, aşağıda, son yıllardaki gelişme ve tartışmalarla ön plana çıkmış olan askeri ve savunma ile ilgili boyutu irdelenecektir.

1.2. ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASININ AKTÖRLERİ

1.2.1. Avrupa Birliği Konseyi

Avrupa Birliği Konseyi, üye ülkelerin devlet veya hükümet başkanlarını ve Avrupa Komisyonu Başkanı'nı bir araya getirir. Avrupa Birliği Konseyi üyelerine, dışişleri bakanları ve dış ilişkilerden sorumlu olan Komisyon üyesi eşlik ederler. İlke olarak dönem başkanlığını elinde bulunduran üye devletçe ağırlanan Avrupa Birliği Konseyi, yılda iki defa¹ toplanarak Avrupa Birliği'nin politik yaşamına ve gelişimine düzenlilik verir.

AB Konseyi savunmaya etkileri olan konular da dahil olmak üzere, ODGP'nin ilkelerini ve bu politika için genele yönlendirici ilkeleri tanımlamakla görevlendirilmiştir.

Amsterdam Antlaşması'nın ona verdiği yasa koyucu rolünde, Avrupa Birliği Konseyi, üye devletlerin önemli ortak çıkarlara sahip oldukları alanlarda Birlik tarafından uygulanan ortak stratejiler üzerinde oybirliğiyle karar verir.

Avrupa Tek Senedi ile de hukuki bir yapıya bürünerek AB'nin ana organı haline gelmiştir.² Üye devletlerinin önemli çıkarlarının olduğu alanlarda AB tarafından uygulamaya konulacak veya yürütülecek ortak stratejileri de kararlaştırmaktadır. AB Konseyi tarafından belirlenen ortak stratejilerde, amaç ve uygulanacak sürenin yanı sıra AB ile üye devletlerin sağlayacakları araçlar da belirtilmektedir.

1.2.2. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi

AB Bakanlar Konseyi, AB Konseyi tarafından belirlenen genel yönlendirici ilkelere dayanarak, ODGP'nin tanımlanması ve uygulanması için gerekli kararları tesis etmekle yükümlüdür. Ayrıca; AB Konseyi'nden ortak stratejilerin belirlenmesini

¹ Genellikle Haziran ve Aralık aylarında toplanmaktadır.

² ABKA'nun 4.Md.sinde öngörüldüğü gibi AB Konseyi, üye devletlerin hükümet veya devlet başkanları ile Komisyon Başkanı'nın katılımı ile oluşmaktadır. Konseye ayrıca ilgili düzenleme uyarınca, üye devletlerin Dışişleri Bakanları ile Komisyon'un bir üyesi de yardımcı olur.

isteyebilmekte ve özellikle ortak tavır ve eylem kararı olarak bu ortak stratejileri uygulamaya koyabilmektedir.

Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, her üye devletin bakan düzeyinde temsilcilerinden oluşur. ODGP konuları, Genel İşler Konseyi'nde dışişleri bakanlarınca ele alınır. Bakanlar Konseyi, Avrupa zirvesinde belirlenen genel ilkeler veya ortak stratejiler temelinde ODGP'nin formülasyonu ve uygulanması ile ilgili gerekli kararları alır. Bu amaçla, kararlar yanında, ortak pozisyonlar ve ortak eylemler kabul eder. Bakanlar Konseyi, AB eyleminin birleşik, uyumlu ve etkili olmasını sağlamaktan sorumludur.

Genel İşler Konseyi'nin görüşmeleri, Daimî Temsilciler Komitesi tarafından hazırlanır. Daimi Temsilciler (Büyükelçiler) bu alanda, öteki Topluluk politikalarında olduğu gibi hareket ederler.

Politik Komite ve onun Brüksel'deki daimî yapısı olan Politik ve Güvenlik Komitesi, uluslararası durumu izler, Konsey'in talebi üzerine veya kendi girişimiyle Konsey'e görüş bildirerek politikaların formülasyonuna katkıda bulunur ve kararlaştırılan politikaların uygulanmasına nezaret ederler. Bir kriz durumunda, Politik ve Güvenlik Komitesi, AB'nin krize vereceği yanıtın tanımlanmasında merkezî bir rol oynar; Askerî Kadro'nun yardım ettiği Askerî Komite'nin görüşleri ve tavsiyelerinin desteğiyle, bütün askerî operasyonların politik kontrolünden ve stratejik yönlendirmesinden sorumludur.

Askerî Komite, AB çerçevesindeki bütün askerî faaliyetlerin askerî yönlendirmesinden sorumludur. Üye devletlerin Brüksel'deki askerî delegeleri tarafından temsil edilen savunma şeflerinden oluşur. Askerî Komite'nin başkanı, savunma şefleri tarafından seçilen ve Konsey tarafından beş yıllık bir süre için atanan, dört yıldızlı bir generaldir.

Nice Antlaşması ile getirilen bir yenilik sayesinde, Politik ve Güvenlik Komitesi, bazı koşullar altında, kriz yönetimiyle ilgili bazı uygulama kararları alabilecektir. Böylece, Komite'nin operasyonlara politik kontrol ve stratejik yönlendirme uygulayabilmesi daha kolay olacaktır.

AB Bakanlar Konseyi'nin ODGP'na ilişkin yetkileri başlığı içinde bizce önemle belirtilmesi gereken son husus, söz konusu bu organın Avrupa Birliği Kurucu Antlaşması (ABKA)'nın ilgili düzenlemeleri itibarıyla anlaşma³ yapma yetkisinin bulunmasıdır.

Daha geniş bir ifade ile belirtirsek, ODGP konularında, uluslararası örgütlerle ya da bir veya birden fazla devletle anlaşma yapılması gerekli olduğunda bu tür anlaşmalar, üye devletler adına AB Konseyi Başkanlığı'nın önerisiyle AB Bakanlar Konseyi tarafından akdedilmektedir.

1.2.3. AB (Konseyi)Başkanlığı

Her altı ayda bir, üye devletlerden biri, Avrupa Birliği'nin başkanlığını üstlenir ve bu sıfatla, Avrupa Birliği Konseyi'ne, Bakanlar Konseyi'ne ve görüşmelerin hazırlanmasından sorumlu olan alt düzeydeki organlara başkanlık eder. Dönem Başkanlığı, ivmeyi verir ve izlemeyi sağlar. Birlik adına üçüncü ülkeler ile politik diyalog yürüterek, ODGP konularında Birlik'i temsil eder. ODGP kararlarının uygulanmasından sorumludur. Bu temelde, uluslararası kuruluşlarda ve uluslararası konferanslarda Birlik'in pozisyonunu ifade eder.

AB Başkanlığı, ODGP alanıyla ilgili önemli ve temel konularda Avrupa Parlamentosu'na danışmak ve bu alanlara ilişkin Avrupa Parlamentosu'nun görüşlerinin usulüne uygun bir şekilde değerlendirmeye alınmasını sağlamakla görevlendirilmiştir.⁴ Ayrıca AB içerisinde oluşturulan Siyasi ve Güvenlik Komitesi de Başkanlığın ve Komisyon'un sorumluluklarına hanel gelmeksizin, kararlaştırılmış politikaların uygulanmasını gözetmekle yükümlüdür.

AB Başkanlığı'nın görev ve yetkileri kapsamında belirtilmesi gereken son husus, AB Bakanlar Konseyi'ni olağanüstü toplantıya çağırabilme yetkisidir. Daha geniş bir ifade ile; ODGP'na ilişkin acil bir karar alınması gerektiği durumlarda, AB Başkanlığı re'sen ya da bir üye devletin veya Komisyon'un talebiyle kırksekiz saat içinde veya

³ ABKA düzenlemelerinin ODGP'na ilişkin kısmında anlaşma terimi kullanılmaktadır.

⁴ Bakınız. ABKA'nın 21. Md.'si

durumun gerekmesi halinde en kısa zamanda AB Bakanlar Konseyi'ni toplantıya çağırabilmektedir(Özdal ve Genç, 2005: 160).

Dönem Başkanlığı'na görevlerinde, Avrupa Komisyonu ile ortaklık içinde, Konsey Genel Sekreteri / Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi tarafından yardım edilir. Takip eden dönemde başkanlığı üstlenecek üye devlet de Başkanlığa yardım edebilir. Bu dört aktör, genel olarak "Troika" adıyla anılırlar.

1.2.4. Konsey Genel Sekreteri / Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi

Antlaşma'da Konsey Genel Sekreteri'nin aynı zamanda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi olması öngörülmektedir. Kimi zaman "Bay ODGP" olarak anılan Yüksek Temsilci, politik kararların formüle edilmesine, oluşturulmasına ve uygulanmasına katkıda bulunarak ve gerekli olduğunda, Başkanlığın talebi üzerine AB Bakanlar Konseyi adına hareket ederek ve üçüncü taraflar ile politik diyalog yürüterek Konsey'e yardım eder.⁵

Javier Solana Madariaga'nın atanması, Aralık 1998'de Viyana zirvesinin koyduğu bir gereklilik olan, Yüksek Temsilci'nin "güçlü bir politik profile sahip bir şahsiyet" olduğunun yeterli kanıtıdır. Bay Solana, bazı işlevleri 2001 sonunda Birlik'e aktarılacak olan Batı Avrupa Birliği'nin de Genel Sekreteridir.

Genel Sekreter ve Genel Sekreter Yardımcısı, Başkanlığa yardım eden, bütün düzeylerdeki Konsey çalışmasının hazırlıklarını yapan ve bu çalışmanın düzgün biçimde yürümesini sağlayan Konsey Genel Sekreterliği'nden sorumludurlar.

Genel Müdür'ün yönetimi altında bulunan Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü (DİGM), üç büyük konuyu içine alır: dış ekonomik ilişkiler; ODGP coğrafi işleri; Güvenlik ve Savunma Politikası için "siyasi-askeri yapı". Konsey'i ve ona bağlı organları bütün çalışmalarında desteklemek yanında, DİGM, kendi yetkisine giren alanlarda Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşlar arasındaki politik diyalog ve çalışma

⁵ Bakınız. ABKA'nın 26. Md.'si

ilişkinin hazırlanması, yürütülmesi ve izlenmesinden sorumludur. Halen özellikle Birleşmiş Milletler, Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, NATO ve Avrupa Konseyi ile ilişkiler güçlendirilmektedir.

Amsterdam Antlaşması'na ilişik bir deklarasyon ile kurulan, bugün Politika Birimi olarak anılan, "politika planlama ve erken uyarı birimi" Yüksek Temsilci'nin sorumluluğu altındadır. Politika Birimi'nin personeli, Konsey Sekreterliği, üye devletler, Komisyon ve Batı Avrupa Birliği (BAB) tarafından sağlanır. Antlaşma'ya ilişik deklarasyon, birimin başlıca görevleri; ODGP ile ilgili konulardaki gelişmeleri izlemek ve çözümlenmek. Birlik'in çıkarları konusunda değerlendirmeler sunmak ve gelecekte ODGP'nin yoğunlaşabileceği alanları belirlemek. potansiyel politik krizler dahil, önemli yansımaları olabilecek olaylar veya durumlara ilişkin vaktinde değerlendirmeler ve erken uyarı sunmak. Konsey'in veya Başkanlığın talebi üzerine veya kendi girişimiyle, Konsey'de politika formülasyonuna bir katkı olarak Başkanlığın sorumluluğu altında sunulmak üzere, politika seçeneklerini tartışan gerekçeli raporlar hazırlamaktır.

Konsey Genel Sekreterliği nezdinde görevlendirilen üye devletlerin askerî uzmanlarından oluşan Avrupa Birliği Askeri Kadrosu (ABAK), doğrudan doğruya Yüksek Temsilci'ye bağlıdır. Genel Müdür Korgeneral Rainer Schuwirth ve Genel Müdür Yardımcısı Tümgeneral Graham Messervy-Whiting, ABAK'a başkanlık ederler. ABAK'ın görevi, ulusal ve çok-uluslu Avrupa güçlerinin belirlenmesi dahil, kriz yönetim operasyonları için erken uyarı, durum değerlendirmesi ve stratejik planlama sağlamak ve yardım ettiği Askeri Komite tarafından verilen talimatlara göre politikaları ve kararları uygulamaktır.

1.2.5. Avrupa Komisyonu

Avrupa Birliği Antlaşması, Avrupa Komisyonu'nun ODGP alanında yapılan çalışma ile tam bir bağlantı içinde olmasını öngörmektedir. Bu bağlantı, Komisyon'un öncü bir rol oynadığı Topluluk politikaları olan dış ekonomik ilişkiler, kalkınma işbirliği ve insanî yardım konularıyla ODGP'nin uyumlu olmasını sağlamak için gereklidir.

Komisyon Başkanı, AB zirvesinde (“Konsey”) devlet veya hükümet başkanlarına katılır. Komisyon, Konsey’in ve ona bağlı hazırlayıcı organların toplantılarında ve üçüncü ülkeler ile politik diyalogda yer alır. Üye devletler veya Yüksek Temsilci gibi, dış ve güvenlik politikası konularını Konsey’de gündeme getirebilir ve Konsey’e girişimler sunabilir. Bununla beraber, Topluluk politikaları bakımından genellikle olduğunun aksine, Komisyon bu konuda tek girişim hakkına sahip değildir. Başkanlık gibi, Komisyon da, ODGP ile ilgili gelişmeler konusunda Avrupa Parlamentosu’na bilgi verir.

ATS ve ASİ mekanizmasında hukuksal olarak söz sahibi bir konuma ulaşan Komisyon’un, Maastricht Antlaşması ile oluşturulan ODGP’nda etkin bir rol oynaması kararlaştırılmış ve NİCE Antlaşması ile yapılan değişiklikler sonucunda bu organ, ODGP konularına ilişkin gerçekleştirilecek görevlere tamamen ortak edilmiştir.⁶

Ayrıca Komisyon, (Konsey ile beraber sahip oldukları yetkiler dahilinde) Birliğin dış ilişkileri ile güvenlik politikalarının uyumunu sağlamak ve bu amaç kapsamında, Konsey ile işbirliği yapmakla yükümlüdür.⁷ Bu görev bağlamında, Konsey’in, Komisyon’dan, ortak bir eylemin uygulanmasını temin etmek için, ODGP’na ilişkin her türlü uygun önerileri sunmasını talep etme yetkisi de bulunmaktadır. Komisyon’un üye devletlerin yanı sıra ODGP’na ilişkin herhangi bir soruyu Konsey’e iletebilme ve Konsey’e öneriler sunabilme yetkisi bulunmaktadır.⁸ Ayrıca Komisyon ‘un, AB Başkanlığını olağanüstü toplantıya çağırma yetkisi de vardır. Konsey ve Komisyon, AB’nin dış faaliyetlerinin bir bütün olarak güvenlik, ekonomi ve kalkınma politikalarıyla uygun olmasından sorumludur(Özdal ve Genç, 2005: 161),

1.2.6. Üye Devletler

Antlaşma’da üye devletler, ortak dış ve güvenlik politikasını, sadakat ve karşılıklı dayanışma ruhu içinde etkin biçimde ve kayıtsız şartsız desteklemeyi taahhüt

⁶ Bakınız. ABKA’nın 22. Md.’sinin 2.Prg.1

⁷ Bakınız. ABKA’nın 3. Md.’sinin 2.Bendi

⁸ Bakınız. ABKA’nın 22. Md.’sinin 1.Prg.1

etmişlerdir. Her üye devlet, ODGP ile ilgili herhangi bir konuyu Konsey’de gündeme getirebilir ve Konsey’e öneriler sunabilir.

Üye devletler, kendi ulusal politikalarının ortak pozisyonlara uygun olmasını temin ederler. Genel olarak Başkanlık tarafından savunulan bu ortak pozisyonlara uluslararası forumlarda destek verirler. Uluslararası kuruluşların ve konferansların görüşmelerine katılmayan başka üye devletlere, ortak çıkarları ilgilendiren bütün konularda bilgi verirler.

Ortak eylemleri desteklemeyi taahhüt ederler. Yurt dışındaki diplomatik servisleri, ortak pozisyonların ve ortak eylemlerin uygulanmasını ve bunlara uyulmasını sağlamak için işbirliği yaparlar.

Diğer yandan üye devletler, uluslararası konferanslarda ve uluslararası örgütlerde ortak eylemlerini eşgüdümlü yürütmek ve bu gibi yerlerde ortak tavırlarını savunmakla yükümlüdürler.⁹ Ayrıca tüm üye devletlerin yer almadığı bu gibi toplantı ve örgütlerde, buralarda yer alan diğer üye devletler, AB çerçevesinde benimsedikleri ortak tavırları ve diğer üye devletleri, ortak tutumları ilgilendiren her konuda bilgilendirmekle yükümlüdür.¹⁰

Bu bağlamda AB üyesi devletlerin üçüncü devletlerdeki ve uluslararası örgütler nezdindeki konsolosluk ve diplomatik temsilcileri ile Komisyon delegasyonu da AB Bakanlar Konseyi tarafından karara bağlanan ortak eylem ve ortak tutumların uygulanması ve bunlara uyulmasını sağlamak için işbirliği yapmakla yükümlüdürler (Özdal ve Genç, 2005: 167).

Konsey Sekreterliği, Komisyon ve üye devletlerin başkentleri, mesaj alışverişi yapmalarına ve danışmalarda bulunmalarına imkan veren şifreli bir haberleşme sistemi yoluyla sürekli bağlantı içindedirler. Aday ülkeler de, şifreli bir bilgisayar şebekesi yoluyla Konsey Sekreterliği’ne bağlıdırlar.

⁹ Bakınız. ABKA’nın 19. Md.’sinin 1.Prg.1

¹⁰ Bakınız. ABKA’nın 19. Md.’sinin 1.Prg.ının 2.Bendi ve ABKA’nın 19.Md.sinin 2.Prg.1

1.2.7. Siyasi ve Güvenlik Komitesi

İlk olarak Davignon Raporu ile oluşturulup, ATS ile hukuksal bir kimlik kazanan Siyasi (Politik) Komite'nin adı, Nice Antlaşması Düzenlemeleri ile "Siyasi ve Güvenlik Komitesi" olarak değiştirilmiştir. Yapılan bu değişiklik sonucunda Komite, ATKA'nın 207. Md.'sine hâlel gelmemek kaydıyla, ODGP'nin kapsadığı alanlardaki uluslararası durumu izlemek, Konsey'in talebi veya kendi girişimiyle Konsey'e görüş bildirerek bu politikaların tanımlanmasına katkıda bulunmak ve Başkanlığın ve Komisyon'un yetkilerine zarar vermeksizin, kararlaştırılmış politikaların uygulanmasını izlemekle görevlendirilmiştir (Özdal ve Genç, 2005: 162).

Bu bağlamda, "Siyasi ve Güvenlik Komitesi" ayrıca, kriz yönetimi operasyonlarının siyasi kontrol ve stratejik yönetimi görevini, Konsey'in sorumluluğu altında yapacak şekilde, Konsey tarafından yetkilendirilebilmektedir (Arsava, 2002: 9).

1.2.8. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Parlamentosu'nun ODGP kapsamında son derece sınırlı olan yetkileri, ABKA'nın 21.Md.sinde somutlaşmaktadır. İlgili madde ile, AB Başkanlığı, ODGP alanıyla ilgili önemli ve temel konularda Avrupa Parlamentosu'nun görüşlerinin usulüne uygun bir şekilde değerlendirmeye alınmasını sağlamakla görevlendirilmiştir. ABKA'nın 21.Md.si ise Avrupa Parlamentosu'nun, Başkanlık ve Komisyon tarafından düzenli olarak bilgilendirilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır. Bu düzenleme itibarıyla ODGP'na ilişkin olarak Avrupa Parlamentosu, AB Bakanlar Konseyi'ne tavsiyelerde bulunabilmekte veya soru sorabilmekte ve her yıl ODGP kapsamında gerçekleştirilen gelişmeler konusunda bir toplantı yapabilmektedir (Özdal ve Genç, 2005: 163).

Üye ülkeler arasına sistematik bir işbirliği zorunludur. Sistematik işbirliğinin gelişmesi için ODGP hükümleri içinde birçok iletişim kanalı geliştirilmiştir. Bu hükümler hem kurumsal yapı içinde iletişimin sağlanması, özellikle Parlamento'nun ODGP konusunda etkin olması, hem de demokratik eksikliğin giderilmesi için düzenlenen hükümlerdir. Ancak Parlamento'nun yetkileri sınırlıdır. Karar alma

mekanizmasında etkili değildir. Hatta yetki sadece bilgilendirme ve öneride bulunma ile kısıtlı olmasından dolayı demokratik eksikliğin giderilmesine atılan bir adımdır ([http://www.turkishweekly.net/ Türkçe/ makale.php?id=18](http://www.turkishweekly.net/Türkçe/makale.php?id=18), 5 Mayıs 2007).

1.2.9. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı

Avrupa Toplulukları, kendine özgü hukuk yapısıyla, Kurucu Antlaşmaları'nda benimsenen düzenlemelere uygun olarak, kurumları aracılığıyla amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle bir yargı organı olarak ATAD, AATKA'nın düzenlemelerinin ve bu Antlaşmalara istinaden tesis edilen hukuki tasarrufların uygulanması ve yorumlanmasında, Topluluklar hukukuna saygı gösterilmesi ve yargı denetimini sağlamak amacıyla tesis edilmiştir. ATAD, ayrıca ABKA'nın 46. Md.sinde belirtilen alanlarda da AB hukuku itibariyle benimsenen şartlara uygun olarak yargı denetimini kullanabilmektedir.

Ancak, AB bünyesinde üye devletlerin sadakat ve karşılıklı dayanışma içerisinde ODGP konularında muhatap oldukları hukuk, bu devletlerin haklarını ve yükümlülüklerini düzenlemekte olduğu için AB hukuku itibariyle, ODGP konularındaki uyumsuzluklar veya ihlaller Avrupa Toplulukları hukukunda olduğu gibi bir yargı denetimine tabi tutulmamıştır.

Daha somut bir ifade ile, ABKA'nın ODGP konularındaki düzenlemeleri, ABKA'nın 46. Md.sinde belirtilen alanların dışında yer aldığı için, prensip olarak ATAD'nın yargı denetimi yetkisinin dışındadır ve ODGP konularına ilişkin alanların uluslararası hukuk düzenlemelerine muhatap kılınabilmesi için, üye devletlerin bu alanlara yönelik egemenlik yetkilerinden feragatte bulunmaları gerekmektedir. Böyle bir durum da oluşturulmadığı için bu alanlara ilişkin prensipte ATAD'na yargı yetkisi tanınmamaktadır.

1.2.10. Özel Temsilciler

Antlaşma, Konsey'e, belirli politika konularıyla ilgili olarak yetkili özel temsilciler görevlendirme olanağını vermektedir. Özel temsilciler, doğrudan doğruya, ODGP Yüksek Temsilcisi'ne karşı sorumludurlar. Birlik'in halen üç özel temsilcisi vardır: Orta Doğu, Afrika Büyük Göller bölgesi ve Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti Koordinatörü. Nice Antlaşması çerçevesinde, özel temsilciler nitelikli çoğunluk yöntemiyle atanırlar.

1.3. ODGP ARAÇLARI

Antlaşma'da ODGP için çeşitli araçlar öngörülmüştür: ortak pozisyonlar, ortak eylemler, kararlar ve uluslararası anlaşmalar. Ayrıca, ortak stratejiler, ODGP araçlarına başvurulmasını içerir ve kolaylaştırırlar. Deklarasyonlar ve üçüncü ülkelerle temaslar da, ODGP için önemli diplomatik araçlar olmaya devam ederler. Böylece, ODGP bazı spesifik araçlar kullanır: Topluluk politikaları için kullanılan “yönergeler” veya “yönetmelikler” gibi yasal araçlara sahip değildir.

1.3.1. Ortak Stratejiler

Ortak stratejiler, Birliği ilgilendiren belli bir ortak dış ve güvenlik politikası konusu veya bölgesine yönelik olarak AB'nin izleyeceği politkaya ilişkin kapsamlı politika çerçevelerdir. Üye devletlerin önemli çıkarlara sahip oldukları alanlarda, Konsey'in bir tavsiyesi üzerine, Avrupa Birliği Konseyi (“zirve”) tarafından ortak stratejiler kararlaştırılır. Her strateji, amaçlarını, süresini ve Birlik ile üye devletler tarafından temin edilmesi gereken kaynakları belirtir. Konsey, bu stratejileri, özellikle ortak eylemler ve ortak pozisyonlar kabul ederek uygular. Ortak eylemler ve ortak pozisyonlar, nitelikli çoğunluk yöntemiyle kabul edilir.¹¹ Bir Konsey üyesi, önemli ulusal politika nedenleriyle, böyle bir karara karşı çıkmak isterse, Bakanlar Konseyi AB

¹¹ Askerî veya savunmaya ilişkin içermeleri olan konularda nitelikli çoğunluk yöntemi uygulanmaz. Bu konulardaki kararlar daima oybirliğiyle alınır.

Konseyi'ne başvurabilir ve AB Konseyi, konuyu oybirliği temelinde çözüme bağlar (Efe, 2007: 153).

Ortak strateji, Amsterdam Antlaşması ile ODGP alanında kullanılmaya başlanan araçlardan birisidir. Avrupa Birliği Konseyi, üye devletlerin önemli ortak çıkarlara sahip oldukları alanlarda Birlik tarafından uygulanan ortak stratejiler üzerinde oybirliğiyle karar verir.¹²

AB Konseyi tarafından belirlenen bu stratejilerde, amaç ve uygulanacak sürenin yanı sıra AB ile üye devletlerin sağlayacakları araçlar belirtilirken, AB üyesi devletler üzerinde saptanan bu stratejilerin bağlayıcı olabilmesi için, AB Bakanlar Konseyi tarafından ortak eylem veya tutuma dönüştürülmesi gerekmektedir. Bugüne kadar, Konsey üç ortak strateji kabul etmiştir: Rusya, Ukrayna ve Akdeniz bölgesi ile ilgili olarak.

AB Konseyi tarafından oluşturulan ilk ortak strateji ise 21-22 Haziran 1993 tarihlerinde Köln'de yapılan, Avrupa Konseyi Zirvesi'nde alınan karar uyarınca, AB'nin Rusya Federasyonu ile ilişkilerin düzenlenmesine yöneliktir.

AB Konseyi tarafından alınan ve Türkiye'yi yakından ilgilendiren, ortak stratejilere örnek olarak ise Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi ile açıklanan Kıbrıs'a ilişkin AB stratejisi verilebilir.

1.3.2. Ortak Pozisyonlar

Konsey, örneğin üçüncü bir ülkeyle ilgili olarak veya bir uluslararası konferansta, Birlik'in belirli bir coğrafi veya tematik konuya yönelik yaklaşımını tanımlayan ortak pozisyonlar kabul edebilir. Üye devletler, kendi ulusal politikalarının ortak pozisyon ile uyumlu olmasını temin ederler.

¹² Bakınız. *The Common Foreign and Security Policy, Council of the European Union*, Office for Official Publications of the European Union, Luxembourg, 2002, s.20.

1.3.3. Ortak Eylemler

Ortak eylemler, AB'nin harekate yönelik eyleminin gerekli görüldüğü durumlarda üye ülkeleri ilgilendiren bağlayıcı hukuksal metinlerdir (Rupp, 2002: 19). Barış antlaşmaları ile kurulmuş yapılara katılım ve insani yardımda bulunma gibi faaliyetler ortak eylemler arasında sayılmaktadır (Efe, 2007: 155).

Konsey, operasyonel karaktere sahip eylem gerektiren bazı durumlarda, Avrupa Birliği'nin üye devletlerini bağlayan ortak eylemler kabul eder. Her eylemin amaçları, kapsamı, Birlik'e bu amaçla verilecek araçlar, eylemin uygulanma koşulları ve (gerekirse) süresi belirtilir.

Bu bağlamda, ortak eylemler, üye devletlerin ulusal dış politikaları için ortak bir zemin oluşturmanın ötesinde, uluslararası düzeyde ortak bir Birlik yaklaşımı sergilemek amacı da taşımaktadır. Zira, ABKA'nın 20. Md'sinde, AB üyesi devletlerin üçüncü devletlerdeki ve uluslararası örgütler nezdindeki konsolosluk ve diplomatik temsilcileri ile Komisyon delegasyonu, AB Bakanlar Konseyi tarafından karara bağlanan ortak eylemlerin ve ortak tutumların uygulanmasını ve bunlara uyulmasını sağlamak için işbirliği yapmakla yükümlüdürler. Ayrıca her bir eylem kendi hedeflerini, kapsamını, kaynaklarını, uygulama koşullarını ve faaliyet alanını belirtmenin yanı sıra, alınan ortak eylem kararı, üye devletler üzerinde bağlayıcıdır.

AB Bakanlar Konseyi, genel hatlarıyla belirttiğimiz çerçeve içinde 1994 - 1998 yılları arasında 81 adet ortak eylem belirlerken (Özdal ve Genç, 2005: 151), alınan ilk eylem kararı, BAB'nden yararlanılarak gerçekleştirilen, eski Yugoslavya iç savaşı sırasında Mostar kentinde iç güvenliği sağlamak ve yerel polis gücünü yetiştirmek olmuştur. Bu ilk ortak eylemi takiben AB, yine BAB'nden faydalanarak, BM Güvenlik Konseyi'nin 787 sayılı Kararı uyarınca alınan Tuna Nehri üzerinde uygulanan ambargonun kontrolü, Arnavutluk'ta sürekli bir polis gücü oluşturulması ve AB'nin bu güce katkıda bulunması ve Afrika'da Büyük Göller Yöresi'ne ilişkin ortak eylem kararları uygulamıştır (Ülger, 2002: 10-11).

1.3.4. Kararlar

ODGP bağlamında, Konsey, ortak pozisyonlar ve ortak eylemler gibi, üye ülkeleri bağlayıcı kararlar alabilir.

1.3.5. Uluslararası Antlaşmalar

ODGP'nin kapsadığı alanda bir veya daha çok devlet veya uluslararası kuruluş ile bir anlaşma yapılması gerekiyor ise, Konsey, müzakerelere girmesi için Başkanlığa yetki verebilir. bu müzakereler esnasında, Genel Sekreterlik ve, gerekirse, Komisyon Başkanlığa yardım ederler. Daha sonra antlaşmalar, Başkanlığın tavsiyesi üzerine, oybirliğiyle hareket eden Konsey tarafından bağtlanır.

Ancak, Antlaşma'ya göre, Konsey'deki temsilcisi kendi anayasal prosedürünün gereklerine uymak zorunda olduğunu bildiren bir üye devlet, anlaşma ile bağı olmayacaktır. Konsey'in öteki üyeleri, anlaşmanın kendileri bakımından geçici olarak geçerli olacağına karar verebilirler. Ayrıca, Antlaşma'ya ilişkin bir deklarasyonda, böyle bir anlaşmanın üye devletlerden Avrupa Birliği'ne herhangi bir yetki transferini ihtiva edemeyeceği öngörülür. Nice Antlaşması, bu alanda karar alma kurallarını tanımlayacak ve bu türden antlaşmaların Birlik kurumları üzerinde bağlayıcı olduklarını belirtecektir.

22 Aralık 2000 tarihinde kabul edilen, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nde Birlik İzleme Misyonu'na ilişkin ortak eylemde, bu misyonun operasyonlarının tabi olacağı düzenlemelerin uluslararası antlaşmalarda tarif edileceği açıkça öngörülmektedir. Bu, ODGP başlığı altında Avrupa Birliği tarafından yapılacak ilk uluslararası anlaşma olabilir.

“ABİM” (Avrupa Birliği İzleme Misyonu) olarak anılan bu izleme misyonu, sınırların izlenmesine, inter-etnik konulara ve sığınmacıların dönüşüne özel dikkat göstererek, Batı Balkanlar'da politik ve güvenlik gelişmelerini izleyen gözlemcilerden oluşmaktadır. Yüksek Temsilci, misyonun görevlerinin tanımlanması, işleyişine nezaret

edilmesi ve faaliyetleri konusunda Konsey'e bilgi verilmesi bakımından büyük bir rol oynamaktadır (Efe, 2007: 159).

1.3.6. Deklarasyonlar

Deklarasyonlar, üçüncü bir ülke veya bir uluslararası konu karşısında Avrupa Birliği'nin bir pozisyonu, isteği veya beklentisini ilan ederler. Bu esnek araç, dünyanın belirli bir yerindeki anî olaylara hızla tepki gösterilmesini ve Birlik'in bakış açısının bildirilmesini mümkün kılmaktadır. Konsey uluslararası bir konu üzerinde toplanıp bir pozisyon kabul ettiğinde "Avrupa Birliği Deklarasyonu", Konsey toplanmadığında ise "Avrupa Birliği adına Başkanlık Deklarasyonu" adını alır.

1.3.7. Üçüncü Ülkelerle Temaslar

Üçüncü ülkelerle temaslar, esas olarak, "politik diyalog" toplantıları ve diplomatik girişimler yoluyla gerçekleşir. Avrupa Birliği, uluslararası politika konularında çok sayıda ülkeyle veya ülke grubuyla politik diyalog yürütür. Her yıl 200'den fazla olan bu toplantılar bütün düzeylerde yapılır: Devlet Başkanları, Bakanlar, Politik Direktörler, kıdemli memurlar ve uzmanlar, Avrupa Birliği, bu toplantılarda, Başkanlık tarafından, veya Başkanlığın talebi üzerine yalnızca Yüksek Temsilci tarafından veya Troyka¹³ tarafından veya (sınırlı sayıdaki hallerde) üye devletlerin delegeleri ve Komisyon temsilcisi tarafından temsil edilebilir. Diplomatik girişimler ise, gizli nitelikte olup, Avrupa Birliği adına Başkanlık veya Troyka tarafından üçüncü ülkeler nezdinde yapılır. Bunların amacı, genel olarak, söz konusu devlet ile, insan hakları, demokrasi veya insanî eylemle ilgili konuları çözüme bağlamaktır.

¹³ ODGP Yüksek Temsilcisi'nin yardım ettiği Başkanlık, Komisyon ve uygun hallerde, bir sonraki dönem Başkanlığı

1.3.8. Ortak Tutumlar

ABKA'nın 15. Md.sinde öngörüldüğü üzere, AB Bakanlar Konseyi tarafından alınan ortak tutum kararları ile tematik veya coğrafi nitelikli özel bir konuya ilişkin AB'nin tutumu veya yaklaşımı belirlenirken, üye devletlerin de ulusal politikalarını, belirlenen bu ortak tutumlara uyumlu hale getirmeleri gerekmektedir. Zira, yukarıda vurguladığımız gibi, ABKA'nın 20. Md.si açısından, AB üyesi devletlerin üçüncü devletlerdeki ve uluslararası örgütler nezdindeki konsolosluk ve diplomatik temsilcileri ile Komisyon delegasyonu, AB Bakanlar Konseyi tarafından bağlanan ortak tutumların uygulanması ve bunlara uyulmasını sağlamak için işbirliği yapmakla yükümlüdürler.

Ancak, her ne kadar, yukarıda genel olarak analiz etmeye çalıştığımız, ABKA'nın ilgili düzenlemeleri, üye devletlerin, kendi politikalarının belirlenen ortak tutumlarla uyumluluğunu sağlamakla yükümlü olduğunu belirtmiş olsa da, bu durum uygulamada pek kabul görmemektedir (Ülger, 2002: 135). ABD'nin uluslararası hukuka aykırı bir şekilde Irak'a müdahalesi karşısında, bazı üye devletlerin farklı politikalar izlemesinde de görüldüğü üzere, ODGP ve dolayısıyla AGSP'nin oluşturulması konusunda Avrupa Toplulukları, dolayısıyla AB üyesi devletler arasında, ortak bir tutum sergilenememiştir. Bu somut durumun ardında yatan neden, üye devletlerin ODGP (ve AGSP) kapsamında belirtilen hususları kendi egemenlik yetkileri içinde görmeleridir.

Ayrıca, ABKA'nın 15. Md.sinin son cümlesi itibariyle, üye devletlere getirilen yükümlülüklerin, bazı üye devletler tarafından ihlal edilmesi halinde uygulanacak olan hukuksal yaptırım mekanizmasının somut bir şekilde ABKA'nda düzenlenmemiş ya da düzenlenememiş olması da belirtilmesi gereken büyük bir etkidir.

1.4. ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI (ODGP)

Roma Antlaşması'nın imzalanmasından 1970'li yıllara kadar ortak dış politika kavramı, Topluluk için üzerinde durulan konulardan biri olmamıştır. 1970'de kabul edilen Davignon Raporu, Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) projesini başlatmıştır. 1986 tarihli Tek Avrupa Senedi, söz konusu projenin kurumsal hale getirilmesi açısından ayrı

bir önem taşımaktadır. Bu çerçevede siyasi işbirliği, Avrupa Konseyi, Dışişleri Bakanları ve Siyasi Komite düzeyinde işlemeye başlamıştır. Buna rağmen, üye ülkeler arasında ortak tutumların benimsenmesi konusu tam olarak çözümlenememiştir. Aralık 1991 tarihli Maastricht Antlaşması¹⁴, Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası'nın AB'nin dayandığı üç temel sütundan biri olarak kabul edilmesi açısından ayrı bir önem taşımaktadır. ASİ'nin temel sorunu olan bazı üçüncü ülkelere karşı tek taraflı hareket edebilme özgürlüğü, Maastricht Antlaşması'nda bağlılık ve karşılıklı dayanışma ilkelerinin vurgulanmasıyla bir ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Bu çerçevede, ortak tutum ve ortak hareket kavramları gündeme gelmiştir. Ortak hareket kavramının önemi, üye devletler arasında oybirliği ile karar alınmasını gerektirmesidir. 1948 yılında temelleri atılıp, 1954 yılında kurulan Batı Avrupa Birliği, söz konusu Antlaşma ile AB'nin ortak savunma politikasında daha önemli bir rol oynamaya teşvik edilmiştir.

1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, ODGP alanındaki temel sorunların giderilmesine yönelik önemli yasal düzenlemeler içermektedir. Ortak stratejiler, Birliği ilgilendiren belirli bir Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası konusunu içermektedir. Bakanlar Konseyi, AB Konseyi tarafından tanımlanan genel kuralların ve ortak stratejiler çerçevesinde, ortak tutum ve ortak hareketleri tanımlamaktadır. Ortak hareketlerin, Birlik tarafından operasyonel eylemin gerekli görüleceği belirli durumlara yönelik olması nedeniyle açık olması gerekmektedir. Bu nedenle ortak hareketlerin, Birlik'in kullanımı için hazır olacak araçlar, zaman ve uygulama şartlarını belirtmesi gerekmektedir.

Amsterdam Antlaşması'nda ODGP'nin yürütülmesi için Yüksek Temsilci atanmasına da karar verilmiştir. Javier Solana, söz konusu görevi Ekim 1999'dan itibaren beş yıl için üstlenmiştir.

Üye devletlerin ODGP'nin ancak önemli bir savunma gücüyle desteklendiğinde başarılı olabileceğini vurgulamaları sonucunda, Haziran 1999 tarihinde Köln'de gerçekleşen Avrupa Birliği Zirvesi'nde, BAB'ın 2000 yılında feshedilmesine karar verilmiş ve Petersberg görevleri olarak adlandırılan BAB'ın kriz yönetim görevlerini, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamına almıştır. Bu görevler, insani yardım ve kurtarma, barışı koruma ve kriz yönetiminde muharebe kuvvei görevlerinden

¹⁴ AB'yi kuran Antlaşma

oluşmaktadır. Siyaset ve Güvenlik Komitesi, Askeri Komite vb birçok yapılanma kararları da söz konusu Zirve’de alınmıştır. Helsinki, Feira ve Nice Zirveleri’nde de, Birlik’in uluslararası kriz yönetiminde özerk eylem kapasitesi kazandırma isteği daha somut hale gelmiştir.

Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi, askeri kabiliyetler bakımından ana hedefin belirlenmesi açısından ayrı bir önem kazanmıştır. Bu çerçevede 2003 yılına kadar, tüm Petersberg görevlerini yerine getirebilecek 60,000 kişilik Acil Müdahale Gücü’nün kurulması yönünde karar alınmıştır.

2000 yılında gerçekleşen Feira Zirvesi’nde, üye devletlerin kriz yönetiminde kullanılabilir 5000 kişilik bir polis gücünü oluşturmaları öngörülmüştür. Feira Zirvesi’nde ayrıca, NATO’ya üye olan fakat AB içersinde yer almayan ülkelerin¹⁵ durumları tartışılmıştır. Zirvede alınan kararlara göre, NATO’nun AB üyesi olmayan ülkelerinin ve AB’ye aday ülkelerin çeşitli görüşmelere katılabilmeleri için Avrupa güvenlik yapısına entegre edilmeleri gerekli görülmüştür (Serdar, 2003: 68).

Kasım 2000 tarihli AB Yetenekler Konferansı’nda, üye devletler tarafından sağlanabilecek katkılar belirlenmiştir. 2003 yılının Şubat ayında yürürlüğe giren Nice Antlaşması çerçevesinde, BAB’ın AB içindeki rolüyle ilgili maddeler AB Antlaşması’ndan çıkarılmış, ODGP ile ilgili özel temsilcilerin seçiminde ve anlaşmaların onaylanmasında çoğunluk sistemi kabul edilmiş, ODGP alanında daha çok işbirliğinin başlatılmasını herhangi bir üye devletin durdurma hakkı saklı tutulmuştur.

1999 yılında gerçekleşen Köln Zirvesi’nden itibaren, AB’nin ortak güvenlik ve savunma politikası alanında atmış olduğu somut adımlar çerçevesinde, NATO’nun askeri imkan ve yeteneklerinden yararlanma talebi, AB karar mekanizmasında yer almayan ve kendisine yönelik olası tehditlere karşı kaygıları bulunan Türkiye açısından olumsuz karşılanmıştır. Bu çerçevede, ABD ve İngiltere ile Türkiye’nin yürütmüş olduğu müzakereler sonrasında, 2001 yılının Aralık ayında Ankara Mutabakatı adı verilen uzlaşmaya varılmıştır. Bu bağlamda, Ege sorunu gibi NATO müttefikleri arasındaki sorunlara ve Kıbrıs sorunu gibi BM gözetimindeki konulara AB’nin taraf olmaması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Yunanistan’ın isteği üzerine Ankara

¹⁵ 2000 yılı itibariyle bu ülkeler şunlardır: Türkiye, İzlanda, Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti.

Mutabakatı'na Laeken ve Sevilla Zirveleri'nde yer verilmemiş olmakla birlikte 24-25 Ekim 2002 tarihlerinde Brüksel'de yapılan Avrupa Konseyi toplantısında, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin AGSP'ye katılımları konusunda ilerleme sağlanmış olup, 12-13 Aralık 2003 tarihlerinde gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'nin AGSP'nin gelişimi konusundaki kaygıları dikkate alınmıştır. Bunlar; AGSP'ye katılım konusunda Türkiye'ye güvence verilmesi, NATO ile Barış için Ortaklık Anlaşması imzalamamış olan Kıbrıs'ın NATO imkanları kullanılarak yürütülecek operasyonlara katılmamasıdır.

Kopenhag Zirvesi'nde alınan kararlar sonrasında, 16 Aralık 2002 tarihinde AB ve NATO arasında anlaşmaya varılmış ve AB'nin düzenleyeceği hareketlerde NATO'nun planlama ve lojistik imkanlarına ulaşımına onay verilmiştir. Bu sayede, AB'nin uzun zamandan beri hedeflemekte olduğu Makedonya ve Bosna Hersek'teki askeri operasyonu yönetme isteği, daha kısa zamanda gerçekleşebilmiştir.

1.4.1. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın Gerekliği

1950'lerden bu yana, Avrupa Toplulukları, üye devletler arasında ve dış dünya ile güçlü ekonomik bağlar oluşturdu. 1990'lardan beri ekonomik alandaki ilerleme sayesinde Birlik, çok sayıda ülke ve bölge ile ticaret ilişkilerini önemli ölçüde geliştirirken,¹⁶ başka hiçbir yerde görülmeyen bir ekonomik bütünleşme düzeyine erişebildi.

Birlik'in ekonomik gelişmesine, kalkınma işbirliği, insanî yardım ve yeniden inşa yardımı şeklinde başka ülkeler ve bölgelere esaslı katkılar eşlik etti. Avrupa Topluluğu ve onun üye devletleri, bugün, uluslararası kalkınma yardımına yönelik fonların yarısından çoğunu ve dünyadaki insani yardımın %50'den çoğunu sağlıyorlar. Orta Doğu'ya dünya yardımının üçte birini¹⁷, Rusya'ya ve eski Sovyetler Birliği'nden doğan Cumhuriyetlere yapılan yardımların neredeyse %60'ını ve Bosna-Hersek'teki yeniden inşa çalışmasının %40'ını finanse etmektedirler (http://ec.europa.eu/echo/pdf_files/annual_reviews/2006_en.pdf, 21 Mayıs 2007).

¹⁶ Örneğin sınırları aşan bir tek pazarın ve bir tek paranın yaratılması

¹⁷ Bunun %50'sini Filistin toprakları için yapılan yardım oluşturmaktadır.

1.4.2. Avrupa Birliği, Uluslararası Sahnede Önemli Bir Ekonomik ve Politik Oyuncu

Bu politik yönün gelişmesinin temel nedenleri, 1980'lerin sonundan bu yana Avrupa'nın ve dış dünyanın şeklini değiştirip stratejik çıkarlarda önemli bir değişikliğe yol açmış olan olaylarda aranmalıdır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın bitmesi, Avrupa'da büyük ölçekli bir saldırı tehlikesini ortadan kaldırdı. Ancak, eski Yugoslavya'daki çatışma, yakın çevremizde büyük bir çatışma tehlikesinin daha çok farkına varmamıza neden oldu.

Bu olaylar, bölgesel çatışmaların, komşu ülkeler ve bölgeler için, barış için, uluslararası güvenlik ve istikrar için oluşturdukları tehlikeyi belirlememizi sağladı. Geleneksel savunma kavramıyla bağlantılı karadan tecavüz yerine şimdi büyük ölçüde bu tehlike geçmiştir. Buna ek olarak, Birlik, kitle imha silahlarının yayılması, silah kaçakçılığı, yasadışı nükleer madde ticareti, köktendincilik ve aşırı akımlar gibi değişik tehditleri önlemek ve karşılamak zorundadır.

Böylece, Avrupa'nın savunma ihtiyaçları değişmiştir ve Birlik, kendi güvenliğinin mesuliyetini, giderek artan ölçüde kendi ellerine almaya karar vermiştir. Dolayısıyla, Avrupa Birliği, kriz yönetiminde bağımsız hareket edebilmek yanında, çatışma nedenlerine eğilmeye çaba göstererek, yeniden inşa ve istikrar kazanma faaliyetlerine katkıda bulunarak, çatışmaları önleyebilmek kabiliyetine de sahip olmayı kararlaştırmıştır. Topluluk ve üye devletler, yeniden inşa ve istikrar kazanma çabalarına katkıda bulunma alanında zaten önemli tedbirler almaktaydı.

1.4.3. Karar Alma Prosedürünün Etkinliği

ODGP kararları, genel olarak oybirliğiyle alınır. Bu demektir ki bir üye devlet tek başına bir metnin kabul edilmesini engelleyebilir. Ancak, bu engeli aşmaya yönelik bir takım tedbirler Antlaşma'da mevcuttur. Oybirliği genel kural olmakla ve askerî veya savunmaya ilişkin içerimleri olan kararlar alınması için zorunlu olmakla beraber, karar almayı kolaylaştırmak için iki seçenek vardır:

Yapıcı çekimserlik: Bir karar kabul edildiğinde, bir üye devlet çekimser oy verip bunun yanında formel bir deklarasyon yapabilir. Bu durumda, söz konusu üye devlet kararı uygulamak zorunda değildir fakat kararın Birlik üzerinde bağlayıcı olduğunu kabul eder.

Nitelikli çoğunluk: Bu yöntem, Konsey'in AB Konseyi tarafından kararlaştırılan ortak stratejileri uyguladığı hallere ve ortak eylemlerin ve ortak kararların uygulanmasıyla ilgili kararlara teşmil edilmiştir. Nitelikli çoğunlukla bir karar alındığında, bir üye devlet, metnin kabul edilmesine karşı koymak için, yine de önemli ulusal politika nedenlerine başvurabilir. Bu durumda bir oylama yapılmayacaktır. Konsey, bir nitelikli çoğunlukla hareket ederek, bir oybirliği kararı için konuyu AB Konseyi'ne havale edebilir. ODGP alanında nitelikli çoğunluğun, hiçbir biçimde, "takviye edilmiş nitelikli çoğunluk" olmadığını kaydetmek gerekir: karar alınması için, en az 10 üye tarafından lehte verilmiş 62 oy olmalıdır.

Nice Antlaşması, üye devletler arasında arttırılmış işbirliği kavramını getirmektedir: Birlik'in ve Topluluk'un amaçlarının bir bütün olarak üye devletlerce gerçekleştirilemez olduğu hallerde, bunu yapabilecek durumda olan üye devletler¹⁸ kendi aralarında "arttırılmış" işbirliği kurabilirler. ODGP alanında, bu işbirliği, yalnızca bir ortak eylem veya bir ortak pozisyonunun uygulanması, silah girişimleri veya kriz yönetim kabiliyetleri edinilmesine katkıda bulunan güvenlik ve savunma girişimleri ile ilgili olabilir. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, diğer politikalar ile uyumlu olmalı ve etkin bir karar alma prosedürüne sahip olmalıdır.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile Avrupa'da güvenlik algılamalarında önemli değişiklikler olmuştur. Avrupa, yanı başındaki komünizm tehlikesinin ortadan kalkmasıyla, bölgesinde kendi güvenliğini kendi sağlayan, dış dünya ile ilişkilerinde yeknesak bir tavır sergileyen bir güç olduğunu göstermek için önemli adımlar atmıştır. Bu konuda atılan ilk önemli adım ise, 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'dır. Avrupa Birliği adı ilk kez burada kullanılmış ve ODGP kavramı da, ilk kez bu antlaşma ile ortaya atılmıştır.

¹⁸ En az sekiz üye devlet

AB yıllar önce başlattığı bütünleşme hareketini bir entegrasyonun gelebileceği en ileri safhasına kadar taşıma yolundadır. Geline nokta en az başarı sağlanan alanın ise, ortak bir dış politikanın tesisinin olduğunu söylemek mümkün. Bu konuda, umutsuz ve iyimser fikirler arasında denge sağlanmaya çalışılmıştır. AB, 20. yüzyılın sonuna, dış politika alanında tek sesli bir tavır sergilemenin ne kadar önemli olduğunu görerek girmiştir. Özellikle Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yaşanan güçlükler, AB'yi dış politika konusunda zor durumda bırakmıştır. Bundan sonra ise ODGP, kurucu antlaşmalarda sürekli revize edilmiştir.

1.4.4. Almanya Fransa ve İngiltere'nin ODGP'ye Yaklaşımları

Soğuk Savaş sürecince dış politika dengeleri iki kutuplu dünya ekseninde sağlanmaktaydı. Avrupa da, bu denge unsurlarına uzun süre bekle gör politikasıyla yaklaşmış, dış politikanın aktif unsuru olamamıştır. Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte artık, Birliğin geleceği ve yeni düzende alacağı rol tartışılmaya başlanmıştır. Yeni düzende Avrupa'nın güvenliğinin kimin tarafından sağlanacağı ve Birliğin, dünya sahnesinde nasıl bir rol üstleneceği, çözüm bekleyen sorunlar olarak tartışmaların odağını oluşturmuştur. Çok farklı ulusların oluşturduğu bir Birlik'te, ortak bir güvenlik politikası oluşturmak pek de gerçekçi bir fikir gibi gözükmemektedir, ancak gerçek şu ki; AB'nin içindeki üç büyük güç, Almanya, Fransa ve İngiltere, ortak dış ve güvenlik politikasını tayin edebilecektir (Bilecen, 2005: 13).

Avrupa'nın inşasının başlangıcından bu yana, Fransız kökenli olan kesin bir Avrupa düşüncesi, savunma politikasının siyasal bir Avrupa'nın ortaya çıkması ve Birlik'in uluslararası rolü için gerekli ve önemli bir durum haline getirmiştir. Bunun ötesinde, Atlantik-ötesi tartışmaların, Fransa ile İngiltere'nin görüşleri arasındaki farklılıkların ve Amerika'nın Avrupa savunma politikasına olan güvensizliğinin temelinde, Avrupa'nın siyasal varoluşundaki askeri askeri gücün itici kuvvetiyle ilgili vizyon bulunmaktadır. Mart 2003'te bağımsız Avrupa Askeri Karargahı fikriyle ilgili kriz Belçika, Fransa, Almanya ve Lüksemburg tarafından Irak'la ilgili Atlantik-ötesi kriz en tepe noktasındayken önerilmişti (Gnesotto, 2005: 24).

Avrupa'nın üç devi olarak nitelenen Fransa, İngiltere ve Almanya arasındaki görüş ayrılıkları ise bu sürece darbe vurma potansiyeline sahiptir. Fransa'nın ısrarla savunduğu özgün bir Avrupa güvenlik sistemine ilişkin olarak İngiltere, ABD'nin yer aldığı bir NATO'nun Avrupa güvenliğinde olmazsa olmaz denebilecek bir misyona sahip olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda, İngiltere Fransa tarafından Amerikan yanlısı olmakla itham edilmektedir (Erdem,1999: 35).

Yine Almanya'nın kararsız politikaları görüş ayrılıklarını derinleştirmektedir. AB içerisinde mevcut sorunların ortak güvenlik politikalarına olumsuz etkileri sonucunda “Avrupa Ordusuna” giden süreci baltalanmaktadır. Ancak, son yıllarda Almanya, Washington'a rakip gibi algılanmasına rağmen ulusal çıkarlarını açık bir şekilde belirtmekte ve çıkarlarının peşinden gitmekte bir sakınca görmememektedir (Wolff, 2003: 58).

Almanya, NATO'nun Avrupa güvenliğinin bel kemiği olduğunu ve geliştirilecek bir Avrupa savunma sisteminin de, NATO ile ortak çalışması gerektiğini düşünmektedir. Aslında bu yaklaşımı, Almanya'nın savunma bütçesi ile ilişkilendirebiliriz. Birleşmeden sonra hızla büyüyen Almanya, AB savunma sisteminin de en önemli finans kaynağı olma durumunda kalacaktır. Bunun yükünü taşımak istemeyen Almanya, NATO'nun mevcut nimetlerinden uzun süre daha faydalanmayı düşünmektedir (Bilecen, 2005: 8).

ABD'nin 2003 Irak Savaşı'nda da görüldüğü gibi, Avrupa devletlerinden Fransa ve Almanya'nın harekâta karşı çıkmalarına rağmen; İngiltere'nin ABD'nin müttefiki olarak harekâta çok boyutlu bir şekilde iştirak etmesi, ortak dış politika ve güvenlik stratejisi alanında gerekli disiplininin oluşmadığını açığa çıkarmıştır.

Avrupa Birleşik Devletleri fikrinin hararetli savunucusu Fransa'ya göre, Avrupa güvenlik ve savunma alanında ABD'ye bağımlı olmamalıdır. Son gelişen küresel olaylarla farklılaşan uluslararası konjonktür, eski müttefikler arasındaki görüş ayrılıklarını derinleştirmiştir. ABD'nin bu noktadaki güvenlik politikalarının oluşumuna destek vermeyişi, NATO sayesinde Avrupa güvenliğinde kazandığı avantajlı konumu

kaybetmek istememesinden kaynaklanmaktadır. NATO'nun genişleme süreci göz önünde tutulduğunda, ABD'nin izlediği bu politika daha da belirginleşmektedir.

1.4.5. ABD'nin ODGP'ye Yaklaşımı

ABD, Soğuk Savaş sonrası dünyada, Avrupa'nın özellikle Avrupa'yı ilgilendiren konularda söz sahibi olmasını ve ABD'nin üzerindeki Avrupa'yı savunma yükünün AB tarafından paylaşılmasını tercih etmektedir. Ancak, etkili ve kullanıma hazır Avrupa güçleri oluşturulmasını kabul ederken, NATO'dan özerk bir stratejik Avrupa'nın ortaya çıkmasını istememektedir.

ABD, AB'nin temellerini oluşturan Roma Antlaşmalarına taraf olmamasına rağmen AB ile çok özel ilişkiler kurmuştur. Soğuk Savaş süresince Avrupa'nın siyasal, ekonomik ve askeri ilişkilerinde tamamlayıcı olarak hareket etmiştir. Soğuk Savaş sonrasında ise Rusya Federasyonu ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkileri geliştirme amacıyla, Avrupalı ortakları ile birlikte NATO'nun değişimi için çalışmıştır. ABD, Avrupalı ülkelerle uzun başarılı ilişkiler kurmasına rağmen zaman zaman aralarında bazı anlaşmazlıklar da yaşanmıştır. AB'nin NATO'dan ayrı ODGP geliştirme ve uygulama çalışmaları nedeniyle günümüzde de aralarında anlaşmazlık yaşanmaktadır. ABD, AB tarafından geliştirilmeye çalışılan ODGP ve onun uzantısı olan AGSP'ye karşıdır. Ona göre bu oluşum NATO'ya alternatif bit yapılanma olarak değil, aksine NATO bünyesinde, NATO'nun Avrupa ayağının güçlendirilmesi biçimindeki AGSK çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. ABD, Avrupa'nun kendi kıtasının savunmasına olan katkısını arttırmasından memnuniyet duymaktadır ve Petersberg görevleri çerçevesinde bazı sorumlulukları yerine getirmesine de olumlu yaklaşmaktadır. Kosova müdahalesi Avrupalılar ile ABD arasındaki askeri kapasite boşluğunu ortaya koyduğundan, AB Petersberg görevlerinin ötesinde, katı güvenlik gerektiren sorunlara müdahale edemeyeceğinin farkındadır (Gürkaynak, 2004: 214).

1.5. Kurucu Antlaşmalarda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

İki Kutuplu Sistem'in sona ermesi, tüm Dünyadaki siyasi ve askeri sistemlerde geçiş ve değişim dönemlerinin yaşanmasına yol açarken, Avrupa'da yaşanan çok sayıda siyasi gelişmede, eski kıtanın şeklini değiştirmiştir.¹⁹

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin, dünyadaki güvenlik algulamalarını sarstığını ve güvenlik algulamaları konusunda önemli değişikliklere sebep olmaktadır. AB, ekonomi alanında yakaladığı başarıyı, dış politika alanına da taşımak istemiştir. Bu da, AB'yi tek sesli bir dış politika kimliğine sahip olma konusunda zorlamıştır.²⁰

Ekonomik bir dev olmasına rağmen siyasi bir güç olarak pek fazla etkili olamayan Avrupa Toplulukları'nın, değişen uluslararası güç dengeleri karşısında, ekonomik konumunun kendisine kazandırdığı güce paralel bir siyasi güç olmak istemesinin sonucunda ekonomik bir birliğin yanı sıra, siyasal birlik konusunda çalışmaların geliştirilmesi gündeme gelmiştir.

1.5.1. Maastricht Antlaşması ve ODGP

14-15 Aralık 1991 tarihinde Hollanda'nın Maastricht şehrinde yapılan devlet veya hükümet başkanları zirvesinde topluluklara üye devletler arasındaki ilişkileri derinleştirilmesi kararı alınmıştır. Alınan bu karar doğrultusunda, 7 Şubat 1992 tarihinde Avrupa Toplulukları üyesi Devletlerin temsilcileri tarafından imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile AB kurulmuştur ve ODGP ilk kez resmi bir vücut bulmuştur. ODGP, Avrupa Birliği Antlaşması'nın²¹ beşinci başlığının ikinci sütununda²² düzenlenmiştir. Maastricht Antlaşması, Avrupa

¹⁹ Avrupa'da yaşanan siyasi gelişmelerin başında Doğu ve Batı Avrupa arasındaki demir perdenin kalkması, iki Almanya'nın yeniden birleşmesi ve eski Yugoslavya topraklarında savaşın başlaması gelmektedir.

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız. Füsun Arsava, *Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Amsterdam Antlaşması'nın Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları*, Ankara: AÜ SBF Yayınları No:589, 2000.

²¹ AB Antlaşması'nın tam metni için bakınız. http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/EC_concol.pdf

²² Diğer iki sütunda, adalet ve içişleri konularında yeni hükümler ve diğer Avrupa Topluluğu Antlaşmaları (AKÇT, AT, Euratom) ele alınmıştır.

Topluluğu çerçevesinde değerlendirilmesi mümkün olmayan savunma ve güvenlik konularının tartışılmasının önünü açmıştır (Tezcan, 2004: 143-158).

Maastricht Antlaşması'nın, ODGP'ye getirdiği temel yenilikler ise Avrupa Toplulukları için yaşamsal öneme sahip olan alanlarda ve konularda ortak eylem mekanizmasının oluşturulması ve BAB'ın canlandırılmasının öngörülmesidir.²³

Özellikle BAB'ın faal kılınmasına yönelik getirilen düzenlemeler önemlidir. Zira, Avrupa Toplulukları içindeki, Almanya ve Fransa'nın başat rol oynadığı (Belçika ve Lüksemburg da bu gruba dahildir) pro-Avrupacılar ile İngiltere, İtalya, Danimarka ve Hollanda'nın desteklediği Atlantikçi görüşün mücadelesi şeklinde geçen görüşmelerden sonra²⁴ kabul edilen ABKA'da, BAB'ın AB'nin ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda ayrıca BAB, Birliğin savunma boyutu taşıyan karar ve eylemlerini yürütmekten sorumlu kurum olarak kabul edilmiştir. Topluluğun bir ortak dış ve güvenlik politikasına sahip olmasına, ortak savunmanın da eklenmesi ve buna yönelik karar ve eylemleri hazırlama görevinin BAB'a verilmesi ise askeri işbirliğine yol açmıştır (Özdamar ve Genç, 2005: 128).

Genel hatlarıyla belirttiğimiz bu gelişmelerin sonucunda BAB, bir yandan AB'nin savunma boyutu görevini yerine getirirken, diğer bir yandan da NATO'nun Avrupa ayağını güçlendirecek bir örgüt olarak kabul edilmeye başlanmıştır.²⁵ Ancak, gerek topluluk ve BAB arasındaki ilişkiler, gerekse BAB ve NATO arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde, tam anlamıyla kurallara bağlanmış bir sistemin, söz konusu o

²³ BAB, iki kutuplu sistemin yapısından dolayı uygulama gücünden yoksun olarak uzun yıllar NATO'nun gölgesinde kalmış ve işlevsel olmamıştır. 1980'lerin başında meydana gelen gelişmeler ise BAB'ın yeniden canlandırılması tartışmalarını gündeme getirirken, bu maksatla 1984 yılında Roma Deklarasyonu yayımlanmıştır. Bu deklarasyonda, Avrupa Toplulukları'na ve NATO'ya üye devletler arasında güvenlik alanında işbirliği yapılarak bir ortak "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği" oluşturulması ve NATO'nun Avrupa kanadının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Ancak, Avrupa Toplulukları üyesi devletler arasındaki görüş ayrılıkları yüzünden bu konularda Maastricht Antlaşması'na kadar ciddi bir gelişme yaşanmamıştır.

²⁴ Maastricht Antlaşması öncesinde yapılan görüşmelere temel oluşturacak biçimde, BAB'nin faal kılınması konusuna yönelik olarak Avrupa Toplulukları üyesi devletler tarafından yapılan ilk ciddi çalışma Ekim 1987'de Lahey'de yapılan Bakanlar Toplantısı'dır. Bu toplantının sonunda "Avrupa Güvenlik Çıkarları-Lahey Platformu Belgesi" imzalanırken, BAB'nin Avrupa Toplulukları'nın güvenlik ve savunma boyutunu oluşturması ve böylelikle NATO içinde bir "Avrupa Unsuru" oluşturmaları ivme kazanmıştır.

²⁵ BAB'nin rolü, ABKA'nın ilgi düzenlemelerinin yanı sıra 10 Haziran 1991 tarihinde taraf devletlerce yayımlanan "Aynı zamanda AB'nin Üyesi Olan BAB'ne Üye Devletleri'nin; BAB'nin Rolü, AB ve Atlantik İttifakı ile İlişkileri Üzerine Deklarasyonu" ile de teyit edilmiştir.

dönem itibarıyla mevcut olmadığı da görülmektedir. Bu durumun nedeni ise şüphesiz, AB üyesi devletlerin günümüze değin, egemenlik yetkilerinden ODGP konularında feragatten kaçınmalarıdır.

Bu savımıza kanıt oluşturan en somut unsur ise, AB'nin ODGP dışındaki görev ve yetki alanlarına ilişkin konularda kararların oy çokluğu ile alınmasına rağmen ODGP'ye yönelik kararların oybirliği prosedürü ile alınmasıdır. Bu durumun sonucu olarak ODGP, entegrasyondan çok, üye devletlerin işbirliğine dayanırken, ODGP'nin yapısı da AB'nin bir hukuk sujeliğine sahip olamaması esasına istinat ettirilmiştir.

Bu bağlamda belirtilmesi gereken bir diğer gelişme de, Maastricht Antlaşması'nı takiben 19 Haziran 1992 tarihinde Bonn'da yapılan BAB Bakanlar Konseyi Toplantısı'nın sonunda yayımlanan Petersberg Deklarasyonu'dur. Bu Deklarasyon ile BAB'ne tam ve ortak üye sıfatıyla davet edilen devletlerin statülerine ilişkin ilkeler açıklanırken, BAB'ne tam üye olarak değil gözlemci olarak katılmayı kararlaştırmışlardır.²⁶ Bu iki üye devlet itibarıyla ortaya konulan, üye olunan örgüt lehine egemenlik yetkilerinden güvenlik ve savunma konularında kaçınma tutumu izlemeleri, 1995 yılında AB üyesi olan Avusturya, İsveç ve Finlandiya tarafından da kabul görmüş ve bu üç yeni üye devlet de BAB'nde gözlemci statüsünde kalmayı tercih etmişlerdir (Thranert, 1993: 389-390).

AB Antlaşması, en son aşamada AB içinde ortak bir savunma sistemine yol açabilecek olan bir ortak savunma ve güvenlik politikasının tesis edilmesinin amaçladığını vurgulamıştır (Özdemir, 2002: 9).

Genel hatalarıyla belirttiğimiz, AB üyesi devletler arasındaki çıkar çatışması BAB'nin, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği' nin gelişimindeki rolünün nasıl olacağı konusundaki belirsizliği ortaya koymanın yanı sıra ODGP'ye ilişkin üye devletler arasındaki görüş farklılıklarını da belirginleştirmiştir. Zira özellikle İngiltere, Almanya ve Fransa arasında ODGP ve NATO – AB – BAB ilişkileri hususunda çatışma

²⁶ NATO üyesi olmasına rağmen AB üyesi olmayan Türkiye ise aynı statüdeki Norveç ve İzlanda ile birlikte BAB'ne ortak üye olmaya davet edilmiştir. Bu daveti kabul eden 3 devlet ile BAB'ne üye devletler arasında 20 Kasım 1992 tarihinde Roma'da "ortak üyelik" belgesi imzalanırken, "ortak üyelik" statüsü, Yunanistan'ın tam üyeliği ile eşzamanlı olarak 6 Mart 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

yaşanırken ‘Pro Avrupalı üye devletler (Fransa, Almanya, Lüksemburg ve Belçika), BAB’ın Avrupa da bir savunma ve gümrük birliğinin oluşturulmasında etkin bir rol oynamasını ve NATO’dan bağımsız olarak faaliyet göstermesini amaçlamaktadırlar. İngiltere’nin liderliğini yaptığı Atlantikçi Devletler (Danimarka, Hollanda, İtalya, Portekiz, İrlanda ve Finlandiya ise ODGP’nin AB üyesi devletlerin işbirliğine dayanmasını ve NATO’nun Avrupa savunmasından dışlanmamasını istemektedirler. AB’nin 21.yüzyıla önemli bir dış politika aktörü olarak girme hedefine, 1999’da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması bir umut olmuştur.

1.5.2. Maastricht Zirvesi ve BAB’ın Yeni Rolü

Sovyetler Birliği ile Doğu Bloku’nun dağılması ve Körfez Savaşıyla ABD’nin dünya liderliğini ele geçirmesi neticesinde Dünya’da oluşan tek kutuplu yeni siyasi yapı karşısında NATO, stratejisini yeniden gözden geçirmiş ve NATO üyesi devletlerin Devlet ya da Hükümet Başkanlarının 7-8 Kasım 1991 tarihlerinde Roma’da yaptıkları toplantıda, “İççe Geçmiş Kurumlar” konseptini benimsemiştir (Tüfekçi, 1992: 66).

BAB dışında bu gelişmeler olurken, Avrupa’nın güvenliği ve savunması konusu esas itibarıyla 9-10 Aralık 1991 tarihinde AT üyesi devletlerin Devlet ya da Hükümet Başkanlarının Maastricht’de yaptıkları zirve toplantısında ele alınmıştır. Maastricht Zirvesi neticesinde yayımlanan ve Zirveye katılan AT üyesi devletlerin onayına sunulan “Siyasi Birlik Antlaşması”nın Topluluğun Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile ilgili maddesinde, “Avrupa Birliği”nin ayrılmaz bir parçasını oluşturan BAB’dan, savunmayla ilgili olarak Birliğin karar ve eylemlerini hazırlaması ve uygulaması talep edilmiştir (Eekelen, 1992: 4-7).

İmzalanan Avrupa Birliği Antlaşması’nda BAB, Avrupa Birliği’nin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmiş ve savunmayla ilgili görevleri kabul etmeye davet olunmuştur.²⁷ Zirve’de ayrıca, “BAB’ın Rolü ve Avrupa Birliği ve Atlantik İttifakıyla İlişkileri” başlıklı bir deklarasyon yayınlanmak suretiyle BAB’ın sadece gerçek bir

²⁷ WEU History, Structures, Perspectives, Brüksel: WEU Press and Information Service, 1993, 12. Bahse konu ifade, Maastricht Antlaşması’nın “J” maddesinin 4 üncü fıkrasında yer almaktadır.

Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği ile Avrupa Birliği'nin savunma boyutunu değil, aynı zamanda Atlantik İttifakı'nın Avrupa ayağını da oluşturduğu bildirilmiştir.²⁸

Öte yandan, bu deklarasyonda BAB'ın çalışma metotları değiştirilerek, bir "BAB Askeri Planlama Birimi" kurulmuş ve BAB Konseyi ile Sekreteryası'nın Londra'dan Brüksel'e taşınması kararlaştırılmıştır.²⁹ Bu arada, ikinci bir deklarasyonla BAB'a üyelik ve genişleme konusu ele alınarak, Avrupa Birliği'nin üyeleri BAB'a katılmaya veya "gözlemci" olmaya çağrılırken, NATO'nun diğer Avrupalı üyeleri de "ortak üye" olmaya davet edilmiştir.³⁰

1.5.3. Amsterdam Antlaşması ve ODGP

Maastricht Antlaşması ile ilk kez AB üyesi ülkeler arasında bir ODGP oluşturmaya çalışmasına rağmen, özellikle eski Yugoslavya krizinin başlangıcından itibaren üye devletlerin ortak ve kararlı bir tutum izleyememesi AB üyesi devletlerin dolayısıyla AB'nin ortak bir dış politika ekseninde hareket etmediğini/edemediğini göstermiştir(Kale, 2001: 21).

Eski Yugoslavya krizi ile deyim yerinde ise test edilen AB'nin ve dolayısıyla AB üyesi devletlerin başarısızlığını erken uyarı ile çatışma önleme mekanizmasını olmamasından ve etnik temizlik amacıyla hareket eden Sırbistan lideri S.Mileseviç'e karşı ortak bir tutum izleyemeden kaynaklandığı görülmektedir. Askeri gücü ve müdahaleyi gerçekleştirecek alt yapısının olmasının yanı sıra AB'nin ODGP oluşturma sürecinin başlangıcında yaşadığı bu başarısızlığının ardında yatan en büyük etken ise şüphesiz üye devletler arasında krize müdahale noktasında ortak iradenin bulunmaması ve ODGP'ye yönelik giderilmeyen görüş ayrılıkları oluşmuştur. Zira bu sebeple de 1996 yılında yapılacak olan hükümetler arası konferansta AB kanunu ODGP'ye ilişkin düzenlemelerini gözden geçirilmesi kararlaştırılmıştır.

²⁸ NATO Handbook, Brussels: NATO Office of Information and Press, 1992, 128.

²⁹ NATO Handbook, Brussels: NATO Office of Information and Press, 1992, 128-129.

³⁰ NATO Handbook, Brussels: NATO Office of Information and Press, 1992, 129.

İngiltere'nin de olumlu görüşü neticesinde, Amsterdam Antlaşması'nda üye Devletlerin üzerinde ittifak sağladıkları, ODGP'ye ilişkin yapısal değişikliklerin başında ise bir 'Politik Planlama ve Erken Uyarı Birimi'nin kurulması gelmektedir.

Politik Planlama ve Erken Uyarı Birimi'nin amacı uluslararası olayların analizini yapmak ve böylece bir yandan Avrupa Toplulukları'nın dış politikası ile ODGP arasında, diğer yandan da üye Devletlerin ulusal dış politikalarıyla AB'nin genel tutumu arasında uyum sağlamaktır. Diğer bir ifade ile vurgularsak, oluşturulan bu yeni birim, AB'nin dış politikasındaki gecikmeleri ve farklılıkları ortadan kaldırmak için oluşturulmuştur (Ülger, 2002: 8).

Amsterdam Antlaşması'nda yer alan bir diğer yeni düzenleme ise, "ortak strateji" olup, ABKA'nın 13.Md.sinin 2. Paragrafı itibarıyla AB Konseyi'ne "ortak strateji"leri belirleme yetkisi verilmiştir.

Amsterdam Antlaşması'nın 17/2 maddesiyle de Petersberg Görevleri AB içine alınırken, AB güvenlik ve savunmayı giderek artan ölçüde AB faaliyetlerinin içine yerleştirdi. AGSP'nin askeri olmayan yönleri ön plana çıkmaya başladı. Barış yapma, barışı koruma gibi sivil, askeri ve insani görevler önemli ölçüde arttı (Özen, 2002: 139-153). AB Bakanlar Konseyi'ne, ortak eylem ve ortak tutum kararları alabilme yetkisi verilmiştir.

Getirilen yeniliklerle, ODGP karar alma yapısında iyileştirmelere gidilmiştir. Karar alma yapısı şöyle şekillenmiştir (Bilecen, 2005: 21); kararlar yine oybirliği esası içinde alınacak olmakla birlikte, çekimser kalanlar kararların çıkmasını engellemeyeceklerdir. Çekimser kalanların oy ağırlığının üçte birden fazla olması halinde karar geçersiz olacaktır.

Konsey, ODGP ile ilgili alınmış olan kararların uygulanmasına ilişkin olarak nitelikli çoğunlukla karar alabilecektir.

Yine aynı antlaşma ile BAB'ın, AB'nin ayrılmaz bir parçası olduğu hükme bağlanmıştır.³¹ Böylece savunma konusunda da önemli adımların atılacağına sinyali verilmiştir. Pancake BAB, kurulduğu tarihten itibaren etkin bir savunma örgütü kimliğini kazanamamıştır. Çünkü BAB'a, AB üyelerinin tamamı dahil değildir, bu da AB'nin güvenlik politikasında aktif bir tavır ortaya koyamamasına neden olmaktadır. Bu çerçevede AB'nin, etkin bir savunma politikası oluşturması önemli bir konu haline gelmiştir.

Almanya ve Fransa, 4 Aral 1998 tarihinde Saint-Malo Zirvesi'nde bir araya gelerek, 1997 yılında imzalanan ve henüz yürürlüğe girmeyen Amsterdam Antlaşması'nın Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konusundaki prensiplerinin hayata geçirilmesi için ortak bir deklarasyon yayınladılar. Burada, uluslararası krizlere karşılık verebilmek amacıyla, Birliğin otonom eylem kapasitesine sahip etkili askeri güç ile desteklenmiş bir operasyonel birim³² oluşturulması gerekliliği vurgulanmıştır.³³ Böylece AGSP'nin temelini atıldığını söylemek mümkündür. Ancak yine de bağımsız bir savunma birimi konusunda temkinli davranılmış ve oluşturulacak birimin NATO ile uyumlu olması gerektiği³⁴ belirtilmiştir.

Esas itibariyle BAB'ın varlığına dayanan ve 1994 yılından beri NATO'nun içinde geliştirilen AGSP (Çınar, 2000: 2) konusunda otonom bir prensip uygulanamamıştır (Bilecen, 2005: 27). Bu da, AB'nin somut krizlerde müstakil bir politika izleme yeteneğinden yoksun olduğu kanaatini güçlendirmektedir (Canpolat, 2002: 226).

Amsterdam Antlaşması ile ODGP'nin kurumsal yapısına ilişkin ABKA düzenlemelerine getirilen en önemli değişiklik ODGP Yüksek Temsilciliği adı altında yeni bir birimin kurulmuş olmasıdır.

³¹ Madde 17

³² Bu çerçevede, Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde, 'AB üyesi ülkelerin 2003 yılı itibariyle 15 tugaydan müteşekkil 50–60 bin kişilik bir acil reaksiyon kuvvetini 60 gün içinde bir askeri operasyon çerçevesinde bunalım bölgesine intikal ettirecek şekilde hazır tutmaları ve bu kuvveti en az bir yıl süreyle idame ettirebilmeleri' şeklinde bir 'Temel Hedef' belirlenmiştir.

³³ Bakınız. Text of Joint Declaration on European Defence', UK-French Summit, St. Malo, 3–4 December 1998. Paragraph II.

³⁴ Bakınız. Text of Joint Declaration on European Defence, UK-French Summit, St. Malo, 3–4 December 1998. Paragraph III.

Zira, ABKA'nın 26. Md.'sinde Amsterdam Antlaşması ile yapılan değişiklik sonucunda, Konsey Genel Sekreteri aynı zamanda ODGP Yüksek Temsilcisi olarak tanımlanmış ve Konsey'in ODGP'na ilişkin sahip olduğu yetkilerin yerine getirilmesine katkıda bulunmakla görevlendirilmiştir. Ağırlıklı çoğunlukla karar bağlanacak konuların sayısının arttığı ve üye Devletlere kendi ulusal çıkarlarını korumayı mümkün kılan bir hareket alanı tanındığı görülmektedir.

Amsterdam Antlaşması'nın ODGP'na ilişkin karar alma sürecine getirdiği en büyük yenilik ise, 'yapıcı çekimserlik' uygulamasıdır. ODGP'na ilişkin bir kararın alınmasına katılmayan ya da çekimser kalan bir veya birden çok Devletin tutumunun, kararın alınmasını engellememesini amaçlamışlardır. Zira, ODGP'na ilişkin tesisi edilecek kararlar, AB Bakanlar Konseyi tarafından oybirliği ile alınmaktadır.

'Yapıcı çekimserlik' yönteminin kabul edilmesinden sonra ise oylamalarda, hazır bulunan veya temsil edilen üye Devletlerin çekimser kalmaları, kararların alınmasına engel teşkil etmemektedir. Ayrıca, çekimser kalan her üye Devlet, çekimserliği ile ilgili resmi bir açıklama yapabilmekte ve bu durumda ilgili üye Devlet AB Bakanlar Konseyi tarafından alınan kararı uygulamakla yükümlü olmamaktadır.

Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları çerçevesinde ODGP'nin esas amacı, Avrupa Birliğinin ortak değerlerinin, temel çıkarlarının, bağımsızlığının ve bütünlüğünün korunması ve Birliğin güvenliğinin her bakımdan güçlendirilmesidir. Ayrıca, barışın korunması, uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi ve uluslararası işbirliğinin artırılması da hedeflenmektedir. Bunlardan başka, demokrasi ile hukukun üstünlüğünün ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygının sağlanması da, ODGP'nin önemli ilkelerindendir

1.5.4. Marsilya Deklarasyonu

AB'nin 1991 Maastricht ve 1998 Amsterdam Antlaşmalarıyla Avrupa'nın kendi güvenlik ve savunma sistemini kurma kararı sonucu, AB'nin 1999 Köln ve Helsinki Zirvelerinde, BAB'ın bazı organ ve fonksiyonlarının 2000 yılı sonuna kadar AB'ne

aktarılması ve Petersberg görevlerine³⁵ yönelik fonksiyonlarını tamamlaması kararı alınmıştır. Bu aktarılma sürecine yönelik önemli konuların görüşüldüğü BAB Bakanlar Konseyi ve WEAG Bakanlar toplantılarına ait Marsilya Bildirisine göre alınan önemli kararlar alınmıştır.

Bu kararlar sonucunda, BAB'ın bazı işlev fonksiyonları 1 Temmuz 2001 tarihinde nihai olarak AB'ne devredilecektir. Önümüzdeki dönemde, BAB işlevleri, değiştirilmiş Brüksel Antlaşması'nın ortak savunmaya ilişkin beşinci ve Parlamenterler Meclisi'ne dair dokuzuncu maddeleriyle sınırlı kalacaktır. Bu kapsamda Konsey, Meclis ve silahlanma (West European Armaments Group(WEAG), West European Armaments Organization (WEAO)) faaliyetleri ile kısıtlı olsa da BAB varlığını sürdürecektir. BAB Askeri Karargahı, AB Askeri Karargahı faaliyete geçene kadar çalışmalarına devam edecektir. AB Nice Zirvesi sonuçlarına da bağlı olmakla birlikte, Karargahın en geç 2001 Temmuz ayında faaliyetlerine son verilmesi öngörülmektedir. Ayrıca önümüzdeki dönemde Askeri Komite ve Askeri Delegeler Komitesi de gerçekte işlemez hale gelecektir. Uydu Merkezi ve Güvenlik İncelemeleri Enstitüsü'nün işlevlerinin 01 Ocak 2002 tarihinde AB içinde oluşturulacak benzer yapılara aktarılacağı ve esasen söz konusu yapıların ajans statüsünde faaliyetlerini sürdürecekleri beklenmektedir. Transatlantik Forum faaliyetlerinin, ilgili ülkelerin katılım modaliteleri saklı tutulmak kaydıyla, AB içinde oluşturulacak Güvenlik İncelemeleri Enstitüsü tarafından yürütülmesi beklenmektedir. BAB-AB ve BAB-NATO arasındaki danışma mekanizması, geçiş sürecinde gereken alanlar dışında sona erecektir. NATO'dan aynı şekilde transfer edilen Eurogroup'lar ise şimdilik BAB içinde varlığını sürdürecektir. BAB içinde yürütülen Akdeniz Diyalogu, Ukrayna ve Rusya ile ilişkiler gibi faaliyetler esas itibariyle AB içinde halen mevcut çerçevelerdeki siyasi diyalog kapsamında sürdürülecektir. WEAG silahlanma işbirliği forumu olarak mevcut fonksiyonlarını sürdürecektir.³⁶

Bu toplantı kapsamında icra edilen ve ana teması, "European Security Defence: Challenges, Perspectives" olan oturumda söz alan Hollanda, İtalya, Almanya, Slovakya, Yunanistan, Avusturya, Britanya, Romanya, Estonya, Finlandiya, Slovenya, İspanya,

³⁵ Barışı Koruma, İnsani Yardım ve Kriz Yönetimi

³⁶ Dış İşleri Bakanlığı Web Sayfası, Marsilya Deklarasyonu

Polonya, İsveç, Çek Cumhuriyeti, İrlanda ve Portekizli temsilciler tarafından, BAB'ın çok önemli bir miras bırakmakta olduğu, bunun AB tarafından değerlendirilmesi gerektiği, BAB'da ifadesini bulan diyalog ve şeffaflığa dayalı ortak güvenlik kültüründen AB'nin yararlanması gerektiği, BAB-NATO, ilişkilerinde kayda değer gelişmelerin AB-NATO ilişkilerinin geliştirilmesi çalışmalarında da dikkate alınmasının önemi gibi, ortak bazı noktalar vurgulanmıştır.

Bu durum AGSK için Türkiye'nin BAB'daki kazanımlarını kullanmak şeklinde özetlenebilecek politikasının çökmesine sebep olmuştur. Ancak bir anlamda Avrupa'nın özellikle Türkiye gibi BAB üyesi olup AB üyesi olmayan ülkeleri saf dışı bırakmasına da olanak sağlayan bu manevrasının haksızlığı her zemin ve ortamda dile getirilmelidir.

1.5.5. Nice Antlaşması ve ODGP

Etkili bir dış politika ve güvenlik politikasının oluşturulmasını engelleyen en önemli neden, üye ülkelerin kendi ulusal çıkarlarını, ön planda tutmalarıdır.

Bu bağlamda, AB üyesi devletlerin, ulusal çıkarlarını dikkate alarak, Birlik dış politikasını kendi ulusal çıkarları açısından değerlendirme eğilimini aşabilmek için, Amsterdam Antlaşması'ndan sonra da görüşmelere devam edilmiştir. Siyasi entegrasyon temelli tartışmaların yaşandığı bu görüşmelerde, her egemen ülkenin korunması konusunda azami önem verdiği ODGP kapsamındaki alanların, devletler arası mı yoksa uluslararası bir yapıda mı sürdürüleceğine karar verilmeye çalışılmıştır.

Ekim 1998'de Avusturya Pörschau'da düzenlenen gayri resmi Avrupa Konseyi toplantısında, askeri açıdan geçerli, siyasi açıdan hükümetler arası NATO uyumlu olması durumunda Avrupa Birliği Savunma Politikası'nın geliştirilmesine itiraz etmeyeceklerini belirtmiştir (Açıkmeşe, 2004: 126).

Genel hatlarıyla belirttiğimiz bu teorik tartışmaların seyrini değiştiren gelişme, Avrupa'nın hemen yanı başında yaşanan Kosova Krizi olurken, bu krizin ardından AB üyesi ülkeler arasında daha etkin bir ODGP oluşturulması doğrultusunda bir siyasi irade ortaya çıkmıştır. Oluşan bu siyasi irade doğrultusunda, Avrupa güvenliğinin tesis

edilmesinde, ‘Avrupacı’ ve ‘Atlantikçi’ ekol olarak adlandırılan grupların baş aktörleri olan İngiltere ve Fransa, 4 Aralık 1998 tarihinde St. Malo’da yaptıkları Zirve sonunda yayımlanan Bildirge ile ortak savunma konuları da dahil olmak üzere, Amsterdam Antlaşması’nda yer alan ODGP’na ilişkin hükümlere en kısa zamanda işlerlik kazandırılması çağrısında bulunmuşlardır (Ischinger,1998: 9).

St. Malo Zirvesi ile yapılan bu çağrıya AB üyesi diğer Devletlerin de katılımı sonucunda da günümüz itibarıyla halen gelişim aşamasında olan, AGSP süreci doğmuştur. Bildiride, “Güçlü ve rekabetçi bir Avrupa savunma endüstrisi ve teknolojiyle desteklenen ve yeni risklere karşı hızla tepki verebilecek, güçlendirilmiş silahlı kuvvetlere gereksinim duyulduğu” belirtilmektedir.³⁷

Nice Antlaşması’nın, AB üyesi Devletlerin Devlet ya da Hükümet Başkanları tarafından 26 Şubat 2001 tarihinde imzalanmasının ardından, üye Devletlerin iç hukuklarına belirtilen yöntemlerle onaylanması sonucunda 1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe girmesi, AB üyesi Devletler arasında ODGP’nin kurumsallaşması açısından büyük bir önem taşımaktadır (Gerteiser, 2002: 18).

1.6. AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI’NIN AVRUPA GÜVENLİĞİNDEKİ ROLÜ

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (*AGİT*), "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı" adı altında 1970’li yılların başında soğuk savaş koşullarındaki Avrupa’nın bölünmüşlüğüne son verilmesi, güvenlik ve istikrarın sağlanması ve katılan devletler arasında bu amaca yönelik işbirliğinin geliştirilmesi düşüncesiyle kurulmuş teşkilattir. AGİK’in, AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) adını alması ise, 1994 Budapeşte Zirvesi’nde kararlaştırılmıştır.³⁸ İsim değişikliğinin, 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren geçerli olacağı kabul edilmiştir (Alpkaya, 1999:24).

AGİT’in görevi doğu ve batı arasında çok taraflı bir müzakere ve diyalog forumu olarak belirlenmiştir. 1975’den 1990’a kadar AGİT, yeni yükümlülüklerin ele alındığı

³⁷ 3-4 Aralık 1998 St. Malo, Fransa, İngiltere-Fransa Ortak Deklerasyonu.

³⁸ Bu isim değişikliği ABD başkanı Clinton ve Dışişleri Bakanı Christopher tarafından önerilmiştir.

ve uygulamaların gözden geçirildiği bir dizi konferans ve toplantılar şeklinde devam etmiştir. 1990 yılında yapılan Paris Zirvesi soğuk savaş sonrası dönemde ortaya çıkan tehlikeleri karşılamayı amaçlayan bir kurumsallaşmanın başlangıcını işaret etmiştir.

Avrupa'da güvenlik ve istikrar fikri, 1950'lerin ortasından itibaren Doğu Bloku tarafından ortaya atılan bir fikirdir. Almanya'nın bölünmüşlüğü ve Berlin sorunu soğuk savaş döneminde Avrupa'nın sınırlarını yasalaştırma girişimine neden olmuştur. Bu çerçevede 1955'lerde Varşova Paktı tarafından yapılan Avrupa güvenliği anlaşma önerisi Batılılar tarafından kabul edilmemiştir. Doğu Blokunun bu yöndeki önerileri 1970'lerin başında ABD ile SSCB arasında imzalanan (Strategic Armaments Limitation Treaty) SALT 1 Antlaşması ve Batı Almanya'nın, Polonya ve Çekoslovakya ile olan Doğu sınırlarını tanıması ve Doğu Almanya ile ilişkiye girmeyi kabul etmesi sonucu meydana gelen yumuşama ortamı ile değer kazanmaya başlamıştır. Bu koşullarda Batı Avrupa güvenliği konusunda görüşmelere girişmeyi kabul etmiştir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, 15 Ocak 1973 tarihinde Helsinki'de çalışmalarına başlamıştır. İki yılı aşkın bir süre devam eden konferans 1 Ağustos 1975'de Helsinki Nihai Senedi'nin 33 Avrupa ülkesi ile ABD ve Kanada tarafından Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.

1.6.1. Helsinki Nihai Senedi Temel İlkeleri

35 imzacı devlet arasındaki ilişkilere rehberlik edecek 10 temel ilke ortaya konmuştur. Bunlar; Egemen eşitlik ve egemenliğe saygı, kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinden kaçınma, sınırların ihlal edilmezliği, devletlerin toprak bütünlüğünün korunması, anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü, içişlerine karışmama, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı, halkların eşit haklardan ve kendi kaderlerini tayin hakkından yararlanması, devletler arasında işbirliği, uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesidir.

AGİT'in temelini oluşturan Helsinki Nihai Senedi'nde; katılımcı devletlerin karşılıklı ilişkilerinde izleyecekleri temel ilkelerdir. Bunların başında devletlerin egemen eşitliği, sınırların dokunulmazlığı, içişlerine karışmama, toprak bütünlüğüne ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı yer almaktadır. İnsan hakları ve temel

özgürlüklere saygının, güvenliğinde bir unsuru haline getirilmesi, Sovyetler Birliği'nin ve komünist sistemin çözülmesinde etkili bir araç olmuştur.

Helsinki Nihai Senedi 3 temel bölüme ayrılmıştır. Bunlar; Avrupa güvenliği ile ilgili sorunlar, çevre, teknoloji, bilim ve ekonomi alanlarında işbirliği, insani boyut ve diğerlerinde işbirliğidir. Nihai Sened, siyasi diyalogu sürdürmek, işbirliğini geliştirmek için yeni standart ve normlar koyacak AGİT antlaşmalarının uygulanmasını gözden geçirecek düzenli olarak izleme toplantıları düzenlenmesini de karara bağlamıştır. İzleme toplantıları Belgrad, Madrid ve Viyana'da yapılmıştır. Bu toplantılara katılan devletler, insan hakları ve devletler arasında güveni artırıcı önlemler konusunda yeni yükümlülükleri kabul etmişlerdir. Bu toplantılara ilave olarak demokratik kurumlar, insan hakları, sorunların barışçıl çözümü, çevre, medya, bilim, kültür ve ekonomik işbirliği gibi spesifik konularda uzmanlar toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Helsinki Nihai Senedi ile, İkinci Dünya Savaşı sonunda Avrupa'da oluşan sınır hatlarının meşruluğu kabul edilmiştir. NATO, Varşova Paktı, Avrupa'nın geleceğine yönelik idealist düşünceler ve kararlar almak amacıyla bir araya gelmişlerdir (Sloan, 1990:504-505).

Helsinki toplantısından sonra AGİT diplomatik bir konferans olmaktan ileri gitmemiştir. Bu konferansı esnek tutabilmek için daimi bir yapılanmaya gidilmemiş, 1989-1990 yıllarında devletler, AGİT organlarının oluşturulması gerektiği üzerinde anlaşmışlardır.

1970-1980 yılları arasında AGİT'in en büyük avantajı sorunlara kapsamlı yaklaşma yeteneği olmuştur. AGİT insan hakları ile genel güvenlik ve işbirliği arasındaki bağa önem vermiştir. Bu nedenle AGİT kendi vatandaşlarının temel özgürlüklerini sistematik olarak ihlal eden devleti uluslararası alanda güvenilemeyen ve hatta diğer ülkelerinin güvenliklerine potansiyel bir tehdit olarak değerlendirmiştir.

Nihai Sened "sosyalist" sistemi ortadan kaldırıcı sihirli bir formül taşımamaktadır. AGİT kompleks ve kapsamlı bir sürecin bir unsuru olarak görülmüştür. AGİT'in sağladığı gelişmeler değişen gerçekliğin bir sonucudur. AGİT Varşova Paktı ülkelerinde yaşanan demokratik değişikliklere moral desteği ve siyasi bir platform sağlamıştır.

Nihai Senet, uluslararası hukuk açısından bağlayıcı bir belge olarak görülmemekte, siyasi bağlayıcılığı bulunduğu ileri sürülmektedir. AGİT'in Nihai Senet'te ifadesini bulan, güvenlik, insani boyut ve ekonomik konulardan ilk ikisi büyük bir gelişme göstermiştir. AGİT'e taraf devletler arasında itimadın geliştirilmesi ve askeri faaliyetlerde şeffaflığın sağlanması ve böylece askeri çatışma tehlikesinin giderilmesi düşüncesiyle kabul edilen güven ve güvenlik artırıcı önlemler Nihai Senet'te yer almış ve bunlar daha sonra Avrupa Silahsızlanma Konferansı (1986) ve Güven ve Güvenlik Artırıcı önlemler müzakerelerinin temelini oluşturmuştur. Bu sürecin en önemli sonucu Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması'nın imzalanmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da meydana gelen bloklaşmanın koşullarında başlatılan AGİT süreci, 1975 yılından soğuk savaş bitimine kadar Doğu-Batı ilişkilerinin en önemli forumu haline gelmiştir. AGİT süreci bu dönemde Doğu ile Batı arasında bir ölçüde sürtüşme ve çatışma forumu niteliğinde cereyan ederken, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Doğu Avrupa'daki demokratikleşme hareketlerinin başladığı 1989'dan itibaren farklı bir niteliğe bürünmüştür. Bu tarihten sonra AGİT toplantılarında, çatışma ve sürtüşmelerin yerini önemli ölçüde işbirliği ve diyalog almıştır.

AGİT geleneksel bloklararası siyasetin geride kalmaya başlamasıyla ortaya çıkan geçiş dönemine uygun, geniş katımlı, çok boyutlu ve tecrübe edilmiş bir sürece dayanan yeni bir düzenin kurulmasına yardımcı olabilecek bir forum olarak görülmüştür. AGİT'in en önemli özelliği bütün Avrupalı ülkeleri bünyesinde bulundurması, askeri müdahalelerden ziyade önleyici tedbirler alması ve sorunlarda insani boyutu öne çıkarmasıdır (Dedeoğlu, 2003: 248-257).

1.6.2. AGİT'in Güvenliğin Askeri Boyutu ile İlgili Mekanizmaları

AGİK/AGİT'in temel hedeflerinden biri de, AGİT bölgesinde işbirliğine dayanan güvenliği güçlendirmektir. Bu hedef, AGİT üyesi tüm ülkelerin, bireysel veya toplu olarak, güvenliklerini diğer üye ülkelerin güvenliklerini tehdit edecek biçimde güçlendirmeme yükümünü getirmektedir. Ancak, AGİT üyesi ülkelere NATO gibi güvenlik garantileri sağlanmamaktadır. AGİT içinde güvenliğin askeri boyutu

kapsamında öngörülen başlıca mekanizmalar, “Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler”. “Avrupa’da Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması” (AKKA), “Güvenliğin Siyasal-Askeri Yönleri ile ilgili Davranış İlkeleri” ve “ Açık Semalar Antlaşması’dır.³⁹

1.6.3. Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler

İlk olarak Helsinki Nihai Senedi’nde yer alan Güven ve Güvenlilik Arttırıcı Önlemler, üye ülkelerin zamanında ve açık bilgilere sahip olmamaları nedeniyle, askeri eylemlerin yanlış değerlendirilmesi veya yanlış hesaplanmasından doğabilecek düşmanlıkları ve silahlı çatışma risklerinin azaltılmasını amaçlamaktadır. Helsinki’de öngörülen ilk önlemler; gözlemci değişimi, manevraların ve önemli askeri hareketliliklerin önceden bildirilmesi ile askeri delegasyonlar daveti gibi diğer önlemleri kapsamaktadır. Bu önlemler 1984-1986 yıllarında Stockholm’de toplanan “Avrupa’da Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler ve Silahsızlanma Konferansı”nda geliştirilmiş ve denetleme önlemleriyle donatılmıştır. 1990 ve 1992 Viyana belgeleri ile daha da geliştirilmiştir (Gürkaynak, 2004: 155).

1.6.4. Avrupa’da Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA-CFE)

Mihail Gorbaçov, Atlantik’ten Urallar’a kadar uzanan geniş bir alanda silahsızlandırmayı teklif etmiştir. NATO bu çağrıya olumlu cevap vermiştir. Gornaçov silahsızlanma ile ilgili ikinci sürprizini 7 Aralık 1988’de New York’ta yapmıştır. Doğu Avrupa’da bulunan silahlı kuvvetlerinden tek taraflı ve şartsız olarak 50 bin asker, 10 bin tank, 800 savaş uçağı, 8500 top geri çekeceğini ayrıca kendi milli ordularından 500 bin asker indirimi yapacağını ilan etmiştir (Çakmak, 2007:150).

19 Kasım 1990 tarihinde, Avrupa’nın gördüğü en kapsamlı silahsızlanma anlaşması ve hukuken bağlayıcılığı olan AKKA Antlaşması Paris’te imzalanmıştır (Gürkaynak, 2004: 156). AKKA, Avrupalılar için önemli bir başarıdır. Ancak en büyük eksikliği nükleer ve ileri teknoloji ürünleri olan silahları kapsamamasıdır.

³⁹ Bakınız: OSCE Handbook, s.116

NATO ve eski Varşova Paktı ülkeleri arasında bloklar bazında konvansiyonel kuvvetlerde sayısal eşitliğin sağlanmasına yönelik olan bu antlaşmanın amacı; konvansiyonel kuvvetlerin alt seviyelerinde istikrarlı ve güvenli bir denge yaratmak, genel ve bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırmak, öncelikle ülkelerin baskın tarzında ve geniş çaplı taarruzları başlatma imkân ve kabiliyetlerini bertaraf etmektir.

Antlaşma metni, 23 madde ve 8 adet protokolden ibarettir. AKKA'nın uygulama alanı, Atlantik'ten Urallar'a kadar olan Avrupa'daki Antlaşma'ya taraf ülke topraklarını kapsamaktadır. Taraf Devletler her yıl, kara, hava ve hava savunma kuvvetlerinin kuruluş yapısı ve personel miktarı ile bağımsız tabur, tugay/alay, tümen ve eşidi seviyedeki birliklerine ait silah/araç mevcutlarını içeren bilgi değişimi verilerini karşılıklı olarak değişirler. Türkiye, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Antlaşma'ya taraf olmayan ülkelerle komşu olduğundan, bu bölgenin bir kısmı antlaşmada açıkça noktaları belirtilmek suretiyle uygulama alanı dışı bırakılmıştır.

AKKA'nın amaçlarına ulaşabilmesi için kesin çizgilerle tanımları yapılmış olan tank, zırhlı muharebe aracı (ZMA), top, muharip uçak ve taarruz helikopteri olmak üzere antlaşma ile sınırlandırılmış silah ve araç (ASSA) olarak nitelendirilen beş kategorideki silah ve araçlarda sayısal eşitliği gerçekleştirmek maksadıyla, her iki blok için de; 20.000 tank, 30.000 Zırhlı Muharebe Aracı(ZMA), 20.000 top, 6.800 savaş uçağı, 2.000 taarruz helikopteri tavanları konulmuştur.

Bölgesel eşitsizlikleri gidermek üzere de; Avrupa dört alt bölgeye ayrılmış ve sadece tank, top ve zırhlı muharebe aracı kategorilerine alt bölge tavanları getirilmiştir.AKKA'ya taraf ülke sayısı, imzalandığı 1990 yılında 16 NATO, 6 eski Varşova Paktı ülkesi olmak üzere 22 iken; Sovyetler Birliği'nin dağılması, Çekoslovakya'nın Çek ve Slovakya Cumhuriyetleri'ne ayrılması üzerine taraf ülke sayısı 30'a yükselmiştir (http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_5_Avrupa_Konvansiyonel_Kuvvetler_Antlasmasi/Avrupa_Konvansiyonel_Kuvvetler_Antlasmasi.htm., 18 Nisan 2007).

1.6.5. Açık Semalar Antlaşması (ASA)

Avrupa Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması (AKKA) ile Viyana Belgesi'ni tamamlayıcı mahiyette olan ve Taraf Devletler arasında karşılıklı yapılacak gözlem uçuşları ile güven ve güvenliğin artırılmasını, askeri faaliyetlerde açıklık ve şeffaflık sağlanmasını amaçlayan Açık Semalar Antlaşması (ASA), 24 Mart 1992 tarihinde Helsinki'de imzalanmıştır. Halen 32 ülkenin taraf olduğu, siyasi ve hukuki bağlayıcılığı bulunan ASA, 05 Nisan 1994 tarihinde TBMM'de onaylanmış ve 09 Nisan 1994 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak 3980 Sayılı Kanun ile iç hukuk düzeni içindeki yerini almıştır. Türkiye'nin katılım belgesi 30 Kasım 1994 tarihinde Saklayıcı Ükelere (Kanada ve Macaristan) gönderilmiştir. Antlaşma, 01 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

ASA yürürlüğe girene kadar, Antlaşma'nın uygulanmasının denenmesi, ortaya çıkan aksaklık ve eksikliklerin tespit edilerek, gerekli önlemlerin zamanında alınması maksadıyla Taraf Devletler arasında Deneme Gözlem Uçuşları (DGU) icra edilmiştir

Türkiye; karşılıklı olarak 1996 yılında Almanya, 1997 yılında ABD ve Rusya Federasyonu, 1998 yılında; Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan, 1999 yılında; İngiltere, RF ve Bulgaristan, 2000 yılında RF, 2001 yılında İtalya ile birer Deneme Gözlem Uçuşu olmak üzere ASA yürürlüğe girene kadar toplam 13 DGU icra etmiştir.

Antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle birlikte, 31 Aralık 2005 tarihine kadar sürecek "Başlangıç Safhası"nın uygulanmasına başlanmıştır. Başlangıç Safhasının ilk iki yılını kapsayan "İlk Dağıtım Safhası"nın uygulandığı dönem içinde (02 Ocak 2002-31 Aralık 2003), Türkiye; RF üzerinde bir ve Ukrayna üzerinde İtalya ile ortaklaşa bir gözlem uçuşu icra etmiştir. Aynı dönemde, Türkiye üzerinde, Rusya Federasyonu iki, Ukrayna iki ve Bulgaristan bir adet gözlem uçuşu icra etmiştir. "Tam Uygulama Safhasında" ise tüm taraf devletler antlaşmada belirtilen ve Türkiye için 12 olarak belirlenen, kotalarının tamamını kullanma hakkına sahip olacaklardır.

Antlaşma uyarınca; "Her taraf devlet, ilgili makamları nezdinde kayıtlı uçaklardan bir veya daha fazla tip veya modelini, gözlem uçağı olarak belirleme hakkına sahip olacaktır" hükmü yer almaktadır. Diğer bir taraf devlet üzerinde gözlem

uçuşu icra etmek isteyen taraf devlet, gözlem uçuşu niyet bildirimini, gözlem uçuşunun başlangıcından 72 saat önce, bütün taraf devletlere bildirmekle yükümlüdür. Bir gözlem uçuşu periyodu, aksine mutabakat olmadıkça, en fazla 96 saat sürebilmektedir. Gözlenen taraf ülkenin tümü, “Tehlikeli Saha” olarak belirlenmiş sahalar da dahil olmak üzere, gözlemci taraf devletin uçuşuna açık olacaktır. NATO ülkeleri ittifak içi anlaşmaya göre birbirleri üzerinde gözlem uçuşu icra etmeyeceklerdir. Antlaşmanın kapsamının genişletilerek doğal afetler, çevre, çatışma önleme ve kriz yönetimi konularının da uygulama alanlarına dahil edilmesi yönündeki çalışmalar devam etmektedir ([http://www.tsk.mil.tr /4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_3_Acik_Semalar_Antlasmasi/Acik_Semalar_Antlasmasi.htm](http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_3_Acik_Semalar_Antlasmasi/Acik_Semalar_Antlasmasi.htm), 18 Nisan 2007).

1.6.6. Yirmi Birinci Yüzyıl Avrupa Güvenlik Modeli

“21’inci Yüzyılda Güvenlik ve İstikrara Yönelik Tehditlere İlişkin AGİT Stratejisi’nde tehditler; bölgesel, ülkelerarası ve ülke içi çatışmalardan doğan tehditler, ayrımcılık ve hoşgörüsüzlükten kaynaklanan tehditler, terörizm, adi ve organize suç eylemlerinden doğan tehditler, ekonomik ve çevre ile ilgili tehditler, politik ve askerî boyutlu diğer tehditler şeklinde sıralanmıştır.

AGİT’in alacağı tedbirler ise (http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_4_Avrupa_Guvenlik_ve_Isbirligi_Teskilati/Avrupa_Guvenlik_ve_Isbirli gi_Teskilati.htm, 21 Haziran 2007);

Bölgesel, ülkelerarası ve ülke içi çatışmalarla mücadelede; eksik olan ülkelerde; parlamenter yapıları, mahalli ve merkezi yönetimleri kuvvetlendirmek, hukuk sistemlerini, sivil toplumları ve medyayı güçlendirmek, istikrarsızlık emarelerini erken ikaz ve ihbar, çatışmayı önleme ve çatışma sonrası iyileştirme mekanizmalarını güçlendirerek ortadan kaldırmak, gerektiğinde barışı koruma operasyonlarında da rol üstlenmek, AGİT Uzlaştırma ve Hakemlik Mahkemelerini, ikili ve bölgesel ihtilafların çözümü için kullanmak.

Ayrımcılık ve hoşgörüsüzlükle mücadelede; hoşgörüyü yaygınlaştırmak amacıyla doğrulama ve kontrol mekanizması oluşturmak, genç nesiller arasında uzlaşma, birlikte

yaşama ve sorumluluğu geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak, etnik, dini ve diğer gruplar arasında olduğu kadar ülkeler arasında da uyumlu ilişkiler geliştirmek, toplumlarda, ırk, renk, cinsiyet, dil, inanç, politik düşünce, sosyal köken, doğum yeri ve diğer statülerde ayrımcılık yapmamak, çatışma sonrasında bölgede oluşabilecek düşmanlığın silinmesi amacıyla, eğitime özel önem vermektir.

Terörizmle mücadelede ise; AGİT Anti Terörizm Birimi, adi ve organize suçlarla mücadele alanında da görevlendirilmiştir. AGİT karargahındaki tüm kurum ve kuruluşlar terörizmle mücadele alanında Anti Terörizm Birimi'ne destek sağlayacaklardır. Anti terörizm faaliyetleri, hudutların kontrolü ile terörizmin mali kaynaklarının kesilmesine odaklanacaktır. Terörizmle mücadelede, yeni imkân ve kabiliyetlerin geliştirilmesine öncelik verilecektir. Bilgi değişim ağı oluşturulacaktır. AGİT sınır güvenliği ve yönetim konsepti geliştirilecektir.

Ekonomik istikrar ve çevreye yönelik tehditlerin önlenmesinde; AGİT'e üye ülkeler arasında mevcut ekonomik ve çevresel işbirliği uygulamaları geliştirilecektir. Politik-askeri boyutlu diğer tehditlerin önlenmesinde ise; ihtiyaç fazlası mühimmat ve patlayıcıların imhası için tedbirler alınacak ve AGİT prensipleri ve uygulamaları komşu bölgelere yayılacaktır.

AGİT'in 21'inci yüzyılda Avrupa güvenlik mimarisi içerisindeki yerinin, bu konuda yapılacak çalışmalara ve faaliyetlere getirebileceği artı değerle ve somut katkılarla belirleneceği düşünülmektedir. 11 Eylül saldırılarını müteakip AGİT içerisinde terörizmle mücadele konusunda hızlı adımlar atılmışsa da, konuya daha geniş açıdan bakıldığında, Avrupa güvenliğine tehdit teşkil eden risk ve tehditlerin belirlenmesi, bunlara karşı etkin önlemler geliştirilmesi ve bu bağlamında AGİT'in Avrupa güvenlik mimarisi içerisindeki yeri konusunda arayışların hala devam ettiğini söylemek mümkündür.

Tüm üye ülkelerce imzalanan İstanbul Şartı, 21'inci yüzyıl Avrupası için bir güvenlik modeli oluşturmuştur. Şart, üye ülkeler arasında iş birliğine dayalı ilişkiler ve daha güvenli bir AGİT alanı yaratılması için rehber oluşturmuştur. Şart ayrıca, barış, istikrar ve özgürlüğün hüküm sürdüğü serbest, demokratik ve daha fazla bütünleşmiş bir AGİT alanı yaratılması açısından sağlam bir teminat niteliğindedir.

1.6.7. NATO ile AGİT Arasındaki Etkileşim

NATO dışişleri bakanları daha 1990'larda Avrupa'da güvenliği destekleyecek üçgen bir yapıyı düşünmeye başlamışlardı ve şöyle bir açıklama yapmışlardı: "Avrupa güvenliğinin üç temel unsuru İttifak, Avrupa'nın entegrasyon süreci ve AGİT'dir. Ancak burada da düzenli temaslar ve yoğun bilgi alışverişi için yolu açan yine eski Yugoslavya'da yürütülen pratik işbirliği oldu. NATO Genel Sekreteri ile AGİT ve AB'li karıştırlarının tırmanan çatışmaları önlemek amacıyla Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti'ne yaptıkları düzenli ziyaretler sonucunda NATO-AGİT işbirliğinin ve bu iki örgütün Avrupa Birliği ile yaptıkları işbirliğinin profili 2000 ve 2001 yıllarında yükseldi.

NATO-AGİT işbirliği AGİT'in 1999 İstanbul Zirve'sinde kararlaştırılan İşbirliğine Dayalı Güvenlik Platformu çerçevesinde yürütülmektedir. Bu bağlamda Müttefikler NATO'nun kurumsal kaynaklarını AGİT'in çalışmaları için, özellikle de çatışma önleme ve kriz yönetimi için konuşturılmaya hazır olduklarını belirttiler (http://www.nato.int/docu/review/2003/issue3/turkish/art1_pr.html, 30 Temmuz 2007).

İnsan hakları, temel özgürlükler, demokrasi, hukukun üstünlüğü, güvenlik ve ekonomi alanlarında geniş kapsamlı bir çerçeve oluşturan AGİT; tüm Avrupa ülkelerine ek olarak, Kanada ve ABD'yi bir araya getiren tek forum olma özelliğini taşımaktadır ve Avrupa güvenlik mimarisinin temel bir unsurudur. (Gürkaynak,2004: 161)

1.7. AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA KİMLİĞİ (AGSK)

Soğuk Savaş döneminden beri Avrupa ülkelerinin Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenlik alanında daha fazla görev almalarına ilişkin girişimleri devam etmektedir. Soğuk Savaş döneminde bu kavram NATO'nun Avrupalı müttefiklerinin ABD'nin yükünü azaltmaları çerçevesinde gündeme gelmiştir. ABD Avrupalı müttefiklerinin savunma bütçelerini ve kuvvetlerini azaltmamasını ve yeni nükleer roller üstlenmesi konusunda taleplerde bulunmuştur. İlk önemli adım BAB'ın 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren canlandırılması girişimleri olmuştur.

Avrupa güvenlik kimliği düşüncesi 7-8 Kasım 1991 tarihinde Atlantik İttifakı'nın Roma Zirvesi kararlarında ortaya çıkmıştır. Bu tarihten sonra da NATO üyesi devletler arasında AGSK'nin NATO bünyesinde mi, yoksa NATO'nun dışında mı oluşturulması gerektiğine yönelik yoğun tartışmalar başlamıştır (İnan, 1999: 35).

Maastricht Antlaşması AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası konusunda kendine rol belirlemiş ve bunun ileride bir savunma boyutu olarak gelişmesi olasılığını ortaya koymuştur. 1991 yılından başlayarak Bosna krizi Avrupa'nın NATO ve ABD katkısı olmadan kendi bölgesinde bir krizi dahi çözme konusunda aciz olduğunu göstermiştir.

Bu esas üzerine geliştirilen Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği kavramının öncelikle BAB'nde geliştirilmesi AB üyesi müttefiklerce öngörülmüş, ancak BAB'nin gerekli askeri imkan ve yeteneklerden yoksun olması, NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılmasının zorunlu görülmesi ile bu koşullar altında AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklere de söz hakkına doğuracağına anlaşılması üzerine yeni arayışlara yönelinmiştir.

İlk olarak 1994 Brüksel Zirvesi kapsamında doğrudan NATO gündemine gelen AGSK konusu 1996 yılında BAB ve NATO Bakanlar toplantılarının sırasıyla Birmingham, Berlin ve Brüksel'de aldığı kararlarla yeni bir aşama kaydetmiş ve AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. 1997 yılı yazında Fransa ve Almanya BAB'ın AB ile kademeli olarak bütünleşmesi fikri ortaya atılmıştır. AB Amsterdam Antlaşması Maastricht'in de ötesine geçerek, AB'nin savunma boyutunu da içerebileceği kavramını geliştirmiş ve BAB'ın AB'ne entegrasyonu olasılığını gündeme getirmiştir.

1998 yazından itibaren Fransa Devlet Başkanı Chirac, BAB'ın AB'ye entegrasyonunu ve AB'nin NATO'dan bağımsız savunma boyutu kazanması gereğini vurgulamıştır. 4 Aralık 1988'de Fransa ve İngiltere arasında Saint Malo'da imzalanan Deklerasyon kurumsal bir çerçeve çizerek, NATO'nun bir bütün olarak katılmayı öngörmediği operasyonların AB'nin siyasi kontrolünde yapılmasını ve bunun için mekanizmalar geliştirilmesini öngörmektedir.

AGSK'nin geliştirilmesinin bütütm müttefikleri etkileyeceği, AB üyesi olmayan müttefiklerin AB öncülüğünde girişilecek kriz yönetimi operasyonlarına BAB'ndeki

mevcut danışma mekanizmaları üzerine inşa edilecek mümkün olabilen en geniş şekilde müdahil olmalarının sağlanması şeklinde AB'nin beklentileri belirlenmiştir. Ancak nihai kararların alınması ertelenmiştir.

Türkiye AB'nin girişeceği NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılacağı operasyonlara yalnızca katılımının sağlanmasının değil, belli bir kriz kapsamında danışma ve planlama aşamasından başlayarak bütün danışma ve karar sürecine herhangi bir kısıtlama olmaksızın katılabilmeyi uygun görmekte, BAB'daki kazanımlarımızın korunmasının yeterli olmayacağı, bu kazanımların geliştirilerek hukuki bir temele oturtulmasını beklemektedir
(http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/bab/orta/agsk_kimlik.html, 6 Ağustos 2007).

Yeni arayışların bir sonucu olarak 3-4 Haziran 1999 tarihinde Washington'da yapılan Zirve'de üzerinde anlaşmaya varılan hususlar daha sonraki zirvelerde dikkate alınmamıştır. NATO ile ortak yapılacak operasyonlara ilişkin düzenlemeler de NATO'nun 1999 Washington Zirvesi'nde aldığı kararlara dayandırabilir (Canbolat, 2003: 243). Köln Zirvesi'ne karşı oluşan tepkilerden sonra karar mekanizmasında 15 AB tam üyesinin esas yetki ve sorumluluğa sahip olacağı bir çerçevede AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin "15+6" (Türkiye, Norveç, İzlanda, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti) tatmin edilmesi için çalışılmıştır.

NATO ve AB arasındaki olası rekabet düşüncesi, Avrupa Birliği Antlaşması'nda yer alan ortak savunma konularının belirlenmesi, savunma politikası ile güvenlik politikasının ayrılması ve BAB'ın "alan dışı" sorunlara yönelik operasyonel görevlerini içeren konularda da yoğun tartışmalar yapılmaya başlamıştır (Gnesotto, 1992: 223-231).

AGSK'nin amacı, AB çerçevesinde ortak bir savunma politikasının gelişimi, Kuzey Atlantik İttifakı çerçevesindeki savunma ile tutarlı, ortak bir savunma politikaları oluşturmak olarak belirlenmiştir. (Parymies, 1999:11-42).

Türkiye başından beri AGSK'nin geliştirilmesi çabalarında BAB'daki kazanımlarının korunması ve daha da geliştirilmesi yanında yeni yapılanmada tam karar sürecine tam ve eşit katılımı mümkün kılacak bir yapılanmayı arzulamaktadır.

NATO bünyesinde AGSK geliştirilmesinde bundan sonraki aşama NATO varlıklarının ve komuta yapısının kullanımı ve enformasyon paylaşımı ile ilgili düzenlenmelerin tamamlanması veya geliştirilmesi, kriz yönetimi metotlarının ortaklaşa denenmesi ve değerlendirilmesi gibi çalışmalar biçiminde – AB'nin Köln Zirve kararlarına kadar- devam etmiştir. Haziran 1999 Köln Zirvesi'nde ortak bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın uygulanması için ihtiyaç duyulan araç ve yetenekleri AB'ye vermek amacıyla kararlar alınmıştır. Bu kararlara uygun olarak AGSK'nin gelişmesi ile ilgili olarak BAB'ın üstleneceği rol de AB tarafından belirlenecektir (Gürkaynak, 2004: 185).

1.7.1. Berlin Artı

AGSP, gerçeğe dönüştüğünden bu yana, iki örgüt arasındaki temel farklılıklar Atlantik önceliği ve Avrupa özerkliği fikirleri etrafında gelişmiştir (Efe, 2007:271). Yeni Transatlantik gündem Aralık 1995'te Madrid AB-ABD Zirvesi'nde benimsenmiştir. 3 Aralık 1995 tarihinde Konsey, Komisyon Başkanları ve Dönem Başkanları ile ABD Başkanı ile birlikte, küresel ortaklık için yeni bir çerçeve çizen, Yeni Atlantik gündemini imzaladılar (New Transatlantik Agenda, http://europa.eu.int/comm/external_relations/us/new_transatlantic_agenda/index.htm, 23 Nisan 2007).

NATO ile AB arasındaki etkili bir biçimde çalışması önemli kriz yönetimi görevlerinin başarısı ile yakından ilgilidir. İki örgüt arasındaki resmi ilişkiler Ocak 2001'de kurulmakla birlikte, 16 Aralık 2002 tarihinde NATO ile AB arasında AGSP konusundaki deklarasyonun kabul edilmesiyle gelişmiştir. Bu tarihten sonra AB ve NATO arasında kriz yönetiminde işbirliği konusunda bir seri doküman üzerinde müzakereler devam etmiştir. Bunların arasında “Berlin-Artı olarak bilinen paket, 1 Nisan 2003 tarihi itibarıyla Makedonya'daki barışı koruma sorumluluğunu NATO'dan alarak AB'ye devretmeyi olanaklı kılmıştır.

Berlin-Artı terimi, Berlin'de yapılan 1996 yılındaki NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı'na işaret etmektedir. Bu toplantıda bakanlar bir AGSK oluşturulması

konusunda anlaşmışlardı. Berlin-Artı düzenlemeleri kaynakların gereksiz yere tekrarından kaçınmayı ve şu dört unsuru kapsamaktadır: NATO'nun operasyonel planlamasına AB'nin katılımını sağlamak, NATO imkan ve kabiliyetlerinden AB'nin olası yararlanması, SACEUR'da NATO'nun Avrupalı üyelerinin rolünün geliştirilmesini de içeren AB'nin yüklendiği görevlerde yönetimin NATO'nun Avrupalı üyelerinde olması seçeneği, NATO savunma planlama sisteminin AB operasyonları ile ortaklaşa hareket edebilmesinin sağlanması. Berlin-Artı düzenlemeleri, günümüzde AB'nin ilk askeri görev yeri olan Makedonya'da uygulanmaktadır.

1.8. AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI (AGSP)

Soğuk Savaş sonrasında, siyasal bölünmüşlüğü ortadan kalkan Avrupa'da çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Eskiden sosyalist bloka dahil olan Orta ve Doğu Avrupa ve Baltık ülkeleri, piyasa ekonomisini ve demokrasiyi benimseyip Avrupa Birliğine dahil olmak isterken, Avrupa Birliğinin üye devletleri de, uzun yıllardır sürdürdükleri ekonomik bütünleşme hareketini daha da derinleştirmek ve siyasal bütünleşme yolunda adımlar atmak için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu çerçevede, bir yandan parasal birliğin yürürlüğe konulması ile ekonomik derinleşmenin artırılması, diğer yandan siyasal alanda ODGP'nin sınırlı uygulamalarının aşılması çabaları ön plana çıkmıştır.

Kendi bünyesinde böyle önemli değişimleri uygulamaya koyarken, önümüzdeki yıllarda gerçekleşmesi beklenen genişleme hareketlerinin getireceği kurumsal ve diğer sorunları öngörme ve yeni düzenlemelere gitme zorunluluğu, Birlik açısından kritik bir durum yaratmaktadır. İşte derinleşme ve genişleme konularının içiçe geçtiği böylesine zorlu bir dönemde, Avrupa Birliğinin uluslararası sorunlarda sözü geçen bir siyasal aktör haline gelebilme amacı da dikkati çekmektedir.

Kuruluşundan itibaren güvenlik ve savunma konularını kendi bünyesinde değil, NATO bağlamında değerlendirmiş olan Avrupa Birliği, artık askeri meselelerde geçmişteki hassasiyetinden kurtulmuş gibi görünmektedir. Öyle ki, geçmişte hep sivil bir güç olarak tanımlanan Avrupa Birliği, bu tanımlı yavaş yavaş aşmak niyetindedir.

Sözü edilen bu önemli değişim, 1990'ların ilk yarısında bir "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği"nin oluşturulması için NATO kapsamında yapılan çalışmalarla kendini göstermeye başlamıştır. ODGP çerçevesinde AB'nin güvenlik kanadı haline dönüştürülecek olan BAB'ın, gerektiğinde NATO'nun kaynaklarını kullanacağı yeni bir yapılanma üzerinde durulmuştur. Bu yeni yapılanmanın kesinlikle NATO'ya rakip olmayacağı, tam tersine, BAB'ın üstleneceği işlevlerle, Atlantik İttifakının Avrupa ayağını güçlendireceği, sürekli vurgulanmıştır. Bu anlayışla, AGSK teriminin hiç bir zaman tek başına kullanılmamasına özen gösterilmiş ve hep, "NATO içindeki AGSK" den söz edilmiştir. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye NATO ile BAB arasında sağlanması öngörülen bu işbirliği, NATO üyeleri tarafından desteklenmiştir. Ancak Avrupa güvenliğinin NATO şemsiyesi altında sağlanmaya devam edileceğinin de dikkatle altı çizilmiştir. Örneğin, Ocak 1994'te yapılan NATO zirvesi bildirisinde, AB'nin güvenlik ve savunma alanındaki yeni girişimi şöyle değerlendirilmiştir: "Maastricht Anlaşması'nın yürürlüğe girişini ve İttifak'ın, Avrupa ayağının güçlendirilmesi suretiyle bütün Müttefiklerin güvenliğine daha tutarlı bir katkı yapmasını sağlayacak olan Avrupa Birliği'nin kuruluşunu memnuniyetle karşılıyoruz. İttifak üyeleri arasındaki danışmalarda temel forumun ve Müttefiklerin Washington Anlaşması'ndan kaynaklanan güvenlik ve savunma taahhütlerine ilişkin politikalarda anlaşmaya varılacak yerin İttifak olduğunu teyit ederiz."⁴⁰

AGSP iki safhada gelişmiştir. Birincisi, güvenlik tehditlerine karşı Avrupalı bir cevap, ikincisi ise 11 Eylül 2001 sonrası uluslar arası bağlamda ortaya çıkan değişim ihtiyacı (Türker, 2007: 58).

1.8.1. Petersberg Bildirisi (Görevleri)

19 Haziran 1992 tarihinde BAB üyesi ülkeler Petersberg Bildirisi üzerinde anlaşmışlardır. Bu bildirinin BAB'ın AB'nin savunma kolu olarak geliştirilmesinde ve NATO'nun Avrupa ayağının güçlendirilmesinde çok önemli bir yeri vardır. Bildirinin üç bölümü BAB'ın gelecekteki gelişmesine rehberlik edecek biçimde düzenlenmiştir.

⁴⁰ Bakınız. NATO Dergisi, Mart 1994, s.30.

Petersberg’de öngörülen üç tip misyon en ılımlıdan en serte kadar, kullanılması mümkün olan bir dizi askeri önlem içermektedir. AB ülkeleri, Helsinki Temel Hedefi’nde AB’nin kazanması beklenen yeteneklerin “Petersberg Görevleri”nin tümünü karşılamak için uygun olan yetenekler olduğunu belirtmiştir. Öte yandan sınırların savunmasını söz konusu görevlerin dışında tutulmuştur.

Birinci bölümde BAB üyesi ülkeler BAB otoritesi altında gerçekleştirilecek askeri görevler için konvansiyonel silahlı güçlerini kullanılabilir halde hazır bulunduracaklarını bildirmişlerdir. İkinci bölümde BAB’ın üzerine alacağı askeri görevlerin ne şekilde olacağı şöyle tanımlanmaktadır: NATO’nun 5.maddesi ve BAB’ın V. Maddesini ilgilendiren ortak savunmanın desteklenmesine katkıda bulunmanın dışında, BAB üyesi ülkelerin askeri birlikleri insani yardım ve kurtarma görevleri, barışı koruma görevleri ve silahlı güçler aracılığıyla, barışın yeniden tesisini içeren kriz yönetimi görevlerinde kullanabilecektir.

AB başkanlığında yürütülecek kriz yönetimi operasyonları; toplu savunma hariç, tüm askeri görevleri içermektedir. Bu görevler, doğal afetlerin yaşandığı bölgelerde sivil halka destek verme, AB vatandaşlarını kriz alanlarından uzaklaştırma; ateş-kes, sınırlar, hava ve denizlerde uygulanan ambargoları denetleme, güvenli bir ortam oluşturma ve bunu koruma, düşmanca eylemleri sona erdirmeye, güç kullanarak tarafları ayırma ve diğer uygulama görevlerini kapsamaktadır. Bu tür görevler AB sınırları içindeki topraklar hariç, siyasal bir karar alındığında, herhangi bir yerde ve zamanda uygulanabilecektir. Bu olası görevlerin ne kadar geniş kapsamlı olduğu düşünüldüğünde, bu görevler için gerekli askeri yeteneklerin de çok çeşitli olması kaçınılmazdır.

Petersberg Bildirisi’nin üçüncü bölümünde ise, üye ülkelerin, BAB’ın üstleneceği muhtemel görevlere ayırabilecekleri güçlerin belirlenmesi ve oluşturulacak çok uluslu yapılarının BAB komutası altında kullanılması olasılığına yönelik planlar ile, gerekli komuta kontrol ve haberleşme mekanizmalarına ilişkin önerileri hazırlayacak bir “Planlama Hücresi”nin Brüksel’de kurulmasına da karar verilmiştir.

Amsterdam Antlaşması, Petersberg görevlerini özellikle antlaşma metnine dahil etmiştir.⁴¹ Petersberg Bildirisi, BAB'ın, her olay için ayrı ayrı ve kendi görev alanını ilgilendiren, çatışma önleme ve AGİT veya BM Güvenlik Konseyi'nin barışı koruma görevlerini içeren kriz yönetimi görevlerini desteklemeye hazır olduğunu bildirmiştir. Aynı zamanda Bildiri, Maastricht Antlaşması'na eklenen BAB Bildirisi'nin uygulanmasının önemini belirtmekte ve Atlantik'in iki tarafı arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesini desteklemektedir. Bildiri BAB'ın genişlemesini de değerlendirmiştir. Buna göre, BAB üyesi ülkeler, NATO ve/veya AB üyesi diğer ülkelerin ve gelecekteki üyelerinin, gözlemci üyelerin ve ortak üyelerin hakları ve sorumluluklarını da tanımlamaktadırlar. Böylece NATO üyesi olup da BAB üyesi olmayan ülkeler de "tam üye" veya "gözlemci" olmuşlardır. Norveç, İzlanda ve Türkiye ortak üye, AB üyesi olan Danimarka, İrlanda Avusturya, İsveç ve Finlandiya da gözlemci olmuşlardır. Petersberg Bildirisi, Yunanistan'ın 1992 yılının sonunda BAB'a tam üyeliği yolunu açmıştır, ancak Yunanistan'ın Türkiye ile arasındaki uyuşmazlıklarda yürürlüğe girmeyecektir (Gürkaynak, 2004: 196-197).

1.8.2. Temel Sebep ve Eğilimler

50 yıl boyunca hiçbir askeri rolü olmayan Avrupa üye devletleri neden şimdi bir Birlik savunma politikası oluşturmak için kolektif bir biçimde çalışmaktadırlar? Aralık 1998'de St. Malo'da gerçekleştirilen Fransa-İngiltere zirvesindeki başlangıç aşamasından itibaren, AGSP'nin gelişiminde iki grup unsur belirleyici rol oynamıştır.: Bunlardan birincisi, Avrupa yapısının dışında olup dünyadaki olayların (riskler ve tehditlerin durumu) ve Amerikan siyasetinin gelişimine bağlıdır. 1999'da Balkan krizleri ve ABD'de Avrupa'nın güvenliği konusunda olan gelişmeler Avrupa bütünleşmesini gerekli kılan önemli dış etkenlerdi. Euro'ya geçiş ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nı daha inanılır kılmak 15 üyeli Avrupa'nın kendi içerisindeki en büyük sorundu. St. Malo'da, Fransa ve İngiltere, eski Yugoslavya dağıldığında eksikliği fazlasıyla hissedilen askeri öğenin oluşturulması ve bu yolla Birlik'in harekete geçmekte kullanabileceği yöntemlerin tamamlanıp, ABD'nin Avrupa'yla ilgili krizlerin yönetimindeki – şu an kesin olmayan - taahhüdünün daha da güçlendirilmesi

⁴¹ Bakınız: Madde 17

konularında anlaşmaya vardılar. Bu nedenle AGSP başlangıç aşamasında tamamen dış krizlerde istikrarı sağlamaya odaklandı(bilinen Petersberg görevleri). 1995'ten itibaren Bosna'da görevlendirilen IFOR'un sistemi (60.000 kişiden oluşan Avrupa kuvveti) ağırlıklı olarak kullanılacak model olarak belirlendi. Amaç Avrupa'nın eksikliğini tamamlamak ve Birlik'in dış politikasını temel bir askeri inandırıcılığa dayandırmak ve Atlantik İşbirliği'ni kuvvetlendirmek üzere gücünü artırmaktı.

Dünyadaki olaylar, Amerika ve Avrupa'nın başarıma isteği, Birlik'in güvenlik ve savunma politikasını n üç temel sebebidir. St. Malo AGSP'nin kuruluş aşaması olarak görülür, çünkü St. Malo başka bir alanda bağdaştırılması zor olan üç amaca aynı anda ulaşılması için en uygun çevrenin Avrupa Birliği olduğunu belirlemektedir. Bu amaçlar askeri etkinlik, Atlantik-ötesi dayanışma ve Avrupa'nın politik gücünün artırılmasıdır.

1.8.3. AGSP'de Geline Nokta

AB ülkeleri, 1998 yılından itibaren, "Güvenlik ve savunma boyutu ile birleşmemiş bir AB'nin olamayacağı" görüşünden hareketle; "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin yerini AGSP'ye terk etmesi ve bunun NATO'dan bağımsız olarak geliştirilmesi" fikrini tartışmaktadır. 17 Mart 2003, NATO-AB arasında müşterek çalışma esaslarını belirleyen "Berlin Plus" paketi uygulamaya koyulmuştur. Bu düzenleme; AB'nin NATO planlama usullerine girişi, komuta ilişkileri ve NATO imkân kabiliyetlerinin AB tarafından kullanılması hususlarını içermektedir. 31 Mart 2003, NATO'nun Makedonya'da yönettiği "Allied Harmony" isimli operasyonun sorumluluğu "Concordia" adıyla ilk defa AB tarafından devralınmıştır. Avrupalılar, Avrupa güvenliğinde daha fazla söz sahibi olmak istemektedir. Ancak askerî bir güç oluşturmak konusunda büyük sıkıntılar olmaktadır. Kağıt üzerinde her türlü plan ve projeleri tamamlamış gözükmemektedir, ancak bu plan ve projeleri uygulayacak icraat yapacak asker ve materyalleri bulunmamaktadır.

1.9. AGSP ORGANLARI

Yüksek temsilci ile bağlantılı olarak, daha sonraki yıllarda AGSP'nin, özellikle Konsey Sekreterliği'ne yüklediği artan politika oluşturma ve uygulama yüküyle baş

etmek amacıyla ilave organ ve pozisyonlar meydana getirildi. Böyle bir genişleme, Aralık 1999'un Helsinki Avrupa Birliği Konseyi'nin Köln'de zaten dile getirilmiş öneriler neticeye ulaştırmasıyla ve üç yeni organ; Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Askeri Komite ve AB Askeri Personeli, kurmaya karar vermesiyle başladı (Gnesotto, 2005:64) Bu organlar, "geçici" imkanlarla da olsa Mart 2000'de faaliyete geçti.

1.9.1. Siyasi ve Güvenlik Komitesi (PSC)

Siyasi ve Güvenlik Komitesi kıdemli seviyede/büyükelçi seviyesinde ulusal temsilcilerden ve Avrupa Komisyonu'nun, AGSP'nin çalışmalarıyla tamamen ilişkili bir temsilcisinden oluşmaktadır. İşlevi; AGSP'nin kapsadığı alanlardaki uluslararası durumu izlemek ve Konsey'e görüşler bildirerek politikaların tanımlanmasına katkıda bulunmaktır. Bu ayrıca, Konsey'in sorumluluğu altında, kriz yönetimi operasyonlarının siyasi kontrol ve stratejik idaresinin ifası anlamına da gelmektedir. Bu, en azından Aralık 2000'de Nice Avrupa Birliği Konseyi'nde onaylanan yeni antlaşmaya⁴² dahil edilen görev tanımıdır. Siyasi ve Güvenlik Komite, bununla birlikte, 2001 başlarında, basit bir Konsey kararını müteakiben, tamamen hukuksal bir temelde işlemeye başladı. Büyük ölçüde, Maastricht Antlaşması⁴³ ile meydana getirilen ve üyelerin dışişleri bakanlarının siyasi direktörlerinden oluşan ve Brüksel'de aylık olarak toplanan Siyasal Komite'nin yerini almaktadır. Ancak Siyasi ve Güvenlik Komitesi, politika üzerinde marjinal bir yetkiye sahip daimi bir organdır. İlgili kararların alınışında değil ama karar şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. İdari ve finansal açılardan ODGP/AGSP'ye dayanırken, siyasi/stratejik kararlar için Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'ne dayanmaktadır. Daimi Temsilciler Komitesi hala kilit konumdadır. Bu demek oluyor ki her bir üye devlet AB'de, büyükelçi seviyesinde, yetki farklılıkları her zaman açık şekilde belirlenmemiş en azından iki farklı delegasyona sahip bulunmaktadır. (Gnesotto, 2005: 65)

Siyasi ve Güvenlik Komitesi, ODGP ile ilgili konularda, diğer Konsey Komitelerine ve ODGP alanında çalışan çalışma gruplarına yönlendirici ilkeler sunmak zorundadır. Bu durum, Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin bir bakıma mevcut diğer Konsey çalışma gruplarına göre hiyerarşide daha yukarıda olduğunu göstermektedir.

⁴² Şimdiki Madde 25; AB Antlaşması Şubat 2003'te yürürlüğe girdiği şekliyle

⁴³ Madde J.15

Söz konu çalışma grupları genelde coğrafi düzeyde veya konu olarak ayrılmıştır. Örneğin, Orta Avrupa Çalışma Grubu, Orta Avrupa ile ilişkilerle ilgilidir. Genişleme Çalışma Grubu müzakerelere başlamış aday ülkelerin, AB'ye üyelikleri ile ilgili tüm müzakere işleri ile uğraşmaktadır (Rupp, 2002: 31).

Bir operasyon sırasında Konsey, Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin Başkanı sıfatıyla Genel Sekreter/Yüksek Temsilci tarafından sunulan Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin raporları ile bilgilendirilir. (Rupp, 2002: 31)

Birliğin krizlerle başa çıkma kapasitesini artıran (Hunter, 2002: 66) söz konusu komite, NATO yanında, AB üyesi olmayan NATO üeleriyle AB üeleri arasında AGSP üzerine bir diyalog forumu oluşturur.⁴⁴

1.9.2. Askeri Komite (EUMC)

Bütün AB ülkelerinin savunma konusundaki en üst düzey yetkililerinden veya uygun olduğu takdirde, onların askeri temsilcilerinden oluşmaktadır. Askeri personele yön vermekte ve önerilerde bulunmaktadır. Başkanı, üç yıllık bir dönem için seçilmektedir ve savunma boyutları olan kararlar alınacağı zamanlar Konsey toplantılarına katılır. Askeri Komite'nin bir özelliği de, bazı üyelerinin aynı zamanda NATO'nun Askeri Komitesi'nde yer almasıdır. Böylece fiili olarak "çifte görevli"dir. Bu bütün ittifakın AB üeleri için geçerli değildir, fakat bazı ittifak dışı ülkelerin askeri temsilcileri de İttifak organlarına yardımcı olmaktadır. Avrupa Birliği Askeri Personeli dahil olmak üzere AB çerçevesi içindeki tüm askeri konuşarın idaresinden sorumludur (Hunter, 2002: 66).

Avrupa Birliği Askeri Komitesi'nin önemli bir özelliği, verilecek tüm askeri tavsiyelerin fikir birliğine dayalı olmasıdır. Avrupa Birliği Askeri Komitesi, çatışmanın önlenmesi ve kriz yönetimi alanlarında, üye ülkeler arasında askeri danışma ve işbirliği için oluşturulmuş bir forumdur (Rupp, 2002: 33).

⁴⁴ Bakınız. Council Decision of 22 January 2001 Setting up the Political and Security Committee.

1.9.3. Askeri Personel (EUMS)

AGSP'ye kriz yönetimi operasyonlarının ifasını da içeren askeri uzmanlık ve destek sağlamak için hazır bulunmaktadır. Bu, erken uyarı, durum değerlendirmesi ve stratejik planlamayı içermekte ve ayrıca muhtemel operasyonlar için Avrupa ulusal ve çok-uluslu güçlerinin saptanmasını da kapsamaktadır. Hali hazırda 70 kadar ikinci derece memurdan oluşmaktadır ve Konsey Sekreteryası'nın bir parçası olarak düşünülmektedir (Gnesotto, 2005: 65).

Özel askeri organlar, AGSP'nin başlangıcında halen müzakere edilmekte olan oluşumlara ⁴⁵ göre, NATO'nun Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargahı(SHAPE)⁴⁶ ile işbirliği anlamına da gelmektedir. Siyasi ve Güvenlik Komitesi'nin aksine Askeri Komite ve Askeri Personel, Nice Antlaşması'na dahil olmadığından antlaşma temelli değildir. Bu esasında, bazı üye devletlerin, özellikle NATO dışı olanların isteksizliği sebebiyledir. Buna rağmen, AGSP ilk etapta hükümetler arası kararlar sayesinde, ancak daha sonra takip edilecek "kodifikasyon"la gelişmektedir.

Son olarak, yeni siyasi-askeri organlara verilmiş işlevleri izleme görevini yerine getirmek için Konsey Sekreteryası'nda bir Durum Merkezi oluşturulmuştur. İlave olarak, Konsey Genel Sekreteryası'ndaki önceki ODGP Birimi, siyasi-askeri işleri de kapsamak üzere genişleyerek müdürlüğe dönüştürüldü. Genişleme, kalkınma ve çok taraflı ekonomik işler, ODGP ve bölgesel işler, AGSP ve operasyonlar ana alt müdürlükleri kapsamaktadır.

Yakın zamanda, tavsiye amaçlı bir Sivil Kriz Yönetimi Komitesi kurulurken, bir polis birimi de oluşturuldu. Bununla birlikte, bütün olarak, Brüksel temelli AGSP güçleri 200 memurdan fazladır. Bu rakam ulusal bakanlıklarla veya Komisyon'un ilgili genel müdürlükleri ile kıyaslandığında oldukça azdır.

⁴⁵ Berlin-artı

⁴⁶ SHAPE (Supreme Headquarters Allied Powers Europe), Belçika'da Brüksel yakınlarındaki Mons'da bulunan NATO karargahıdır. NATO'nun tüm operasyonlarını kontrol ettiği merkezi karargahıdır.

Son olarak da iki eski BAB organı, Madrid'deki uydu merkezi (SATCEN) ve Paris'te kurulu Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü (EUISS) Konsey'in duruma mahsus bütçe ve statüsü olan özerk ajansları olarak AGSP mekanizmasına bağlanmıştır.

1.10. SON GELİŞMELER

Büyük resmin Türkiye - AB ilişkileri ile Türkiye - AB ilişkilerinin yer aldığı ortama bakmadan ve ileriye dönük birtakım gelişme ihtimallerini göz önünde tutmadan bugünkü gelişmelere anlam kazandırmak pek mümkün değildir.

Bir kere örgütlenme bakımından bir gelişme söz konusu oldu. AB - NATO ilişkilerinde ve işbirliğinde bir pürüz söz konusuydu. Pürüz konusu ile ilgili olarak da Türkiye ön saftaydı. Bu pürüz Ankara mutabakatı ve daha sonra 2002 Kopenhag AB Konseyinin aldığı kararla çok büyük ölçüde ortadan kalktı. Avrupalıların bazı noktalarda ayrı fikirleri mevcuttur. Çok önemli ölçüde AB ve NATO arasındaki AGSP ile ilgili konulara açıklık getirildi ve bunlar önemli ölçüde halledildi. Bu çok önemli bir aşamadır.

Bunun dışında barış operasyonları konusunda önemli gelişmeler kaydedildi. AB, NATO imkânlarına gerek duymadan ilk defa Kongo'da insanî amaçlı bir operasyona girişti (ARTEMİS operasyonu). Ayrıca NATO imkanları ile giriştiği, daha doğrusu NATO'dan devraldığı Balkanlardaki operasyonlar önemli bir gelişme sayılabilir. ISAF'da Afganistan'da AB ülkelerinin bugün 7.000 kadar askeri vardır. Ayrıca AB sınırları dışında bugün AB'nin 30.000 kadar askeri olduğunu bilinmektedir. 2003 Aralık ayında AB, AGSP konusunda önemli bir adım attı. Bu, "Avrupa Güvenlik Stratejisi"nin AB konseyi tarafından kabulüdür. Bu belge oybirliği ile kabul edilmiştir. AB'nin maruz kaldığı tehditleri, tehdit önceliklerini çok açık bir şekilde bu belgede⁴⁷ görebiliyoruz. Ancak bu tehdit algılamaları soyut düzeyde kalmıştır. Somuta indirdiğimiz zaman AB içinde, AB ile Türkiye arasında ve AB ile Amerika arasında bir takım ihtilaflar söz konusu olabilmektedir. Somut düzeye indirgmeden baktığımız zaman, bu tehdit

⁴⁷ Solana Belgesi

algılamaları ve tehdit öncelikleri açısından AB - Amerika arasında ve AB - Türkiye arasında pek büyük bir fark olmadığı görülmektedir.

Onun ötesinde Solana belgesi, askerî gücün tehditleri engellemekte, ön almakta ve tehditlerle başa çıkmakta askerî gücün önemini vurguluyor ki, AB’de böyle bir mutabakat ilk defa gerçekleşiyor. Ayrıca Solana belgesinde, bu tehditleri engellemek için proaktif girişimlerin önemi ve tehditlerin kaynağının AB sınırlarının ötesinde başladığı vurgulanmaktadır. Bunlar da çok önemli bir zihinsel gelişmenin meydana gelmeye başladığını göstermektedir.

Başka önemli bir gelişme, AB ülkelerinde, savunma ve güvenlik konularında araştırma kuruluşlarının çoğalmasındır. Bu kuruluşlarda ve üniversitelerde her yıl yüzlerce savunma ve güvenlik konularında araştırmaların yapılması, bilimsel dergilerde yayınların yapılması ve raporların yazılmasıdır. Bu çalışmalar 2000 yılından sonra birden bire çoğalma göstermiştir. Ayrıca AB’nin Güvenlik Araştırmalar Enstitüsünde bu konularda yapılan çok değerli araştırmalar mevcuttur. Ayrıca bu Enstitü, Avrupa Savunması konusunda hazırlanan bir "Beyaz Kitap"ın yayımlanmasını önermektedir. Bu "Beyaz Kitap"ın içeriğinin nasıl olabileceği konusunda bir takım önerilerde bulunmaktadır.

Bütün bunlardan şunu çıkarabiliriz. Öteden beri güvenlik ve savunma konularında AB içinde elitler arasında tartışmalar vardı. Seçkinlerin mutabakatı söz konusu değildi. Bugün de tam bir mutabakat yoktur. Fakat burada şunu görüyoruz, bu gelişmeler sonucunda Solana belgesine baktığımız zaman hem komisyonun içinde hem de AB Konseyinin içinde belli bir mutabakatın meydana geldiğini görebiliyoruz. Fakat AB’de seçkinler arasında savunma konularında tam olarak mutabakatın olduğunu söylenemez.

Bu mutabakatın unsurlarının neler olduğunu soracak olursak, şöyle bir cevap verebiliriz. Bu mutabakatın unsurları; AB’nin kısa vadede değilse bile orta ve uzun vadede dünya politikasında daha ağırlıklı bir rol oynamaya başlaması konusunda bir mutabakat olduğunu söylenebilir. Yani AB’nin artık kendi menfaatlerini, bu menfaatlerin yoğun olduğu bölgelerde daha aktif olarak koruma yoluna gidebileceği, konusunda bir eğilimin olduğunu söylenebilir.

1.10.1. Anayasa ve AGSP

AB Anayasasında AGSP ile ilgili olarak iki önemli ilerleme kaydedilmişti. Bunlardan bir tanesi dayanışma ve yardımlaşmayla ilgili hüküm. Dayanışma ve yardımlaşma konusunda, özellikle terörizm ve afetler sözkonusu olunca AB'nin bir dayanışma göstermesi ve burada da hukukî olmasa bile ahlakî ve siyasi bir tahahhütün zorunlu olduğunun kabul edilmesi gerekiyordu. Bu tahaahhüt, Kuzey Atlantik Paktı veya Washington Antlaşmasının 5. maddesinin çok gerisinde bir tahaahhüttü. Fakat, AGSP'nin ilerlemesine baktığımız zaman, bunun da ilerleme çizgisinde önemli bir aşama olduğunu söyleyebiliriz.

Diğer önemli bir değişiklik de Petersberg görevlerine yapılan ilavelerdir. Örneğin bu ilavelerden bir kaç şunlardır: Ortak silahsızlandırma operasyonları, askerî müşavirlik ve yardım görevleri ilave edildi. Muharip kuvvetlerle kriz yönetimi mevcuttu, çatışmaların önlenmesi ilave edildi. Barışın inşası ve çatışma sonrası istikrarlaştırma görevleri ilave edildi. O zaman diyebiliriz ki AB üyeleri Petersberg görevlerinin ötesinde de bazı görevleri üstlenme iradesini göstermeye başladı. AGSP'nin Anayasadan bağımsız olarak bu konular üzerinde ilerlemeye devam edeceği beklenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÜÇ OLMA İDDİASINDAKİ AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK DOKTRİNİ VE BÖLGESEL KRİZLERE MÜDAHALE HAZIRLIK DURUMU

2.1. AVRUPA SAVUNMA STRATEJİSİ

2003 yılında tehdit ve risklerin ortak analizi çerçevesinde ilk kez Avrupa Savunma Stratejisi geliştirildi. Bu belgede, Birlik'in dünya çapındaki stratejik amaçlarını, uluslararası eylemlerini oluşturan ilkelerini ve uygulama için gerekli amaçlarını, uluslararası eylemlerini oluşturan ilkelerini ve uygulama için gerekli araçları tanımlamaktadır.

Birliğin ve müttefiklerinin güvenliği, ulaşılabilir yöntem ve sonuçları bağlayan bütüncül, stratejik sivil ve askeri vizyon gerektirmektedir. Askeri savunma bu çabaların sadece küçük bir parçası ve askeri güç de bu çabaların son noktası değildir. Yine de, AB için hukuki ve etkili bir güvenlik aktörü olmanın yolu, Birliğin daha büyük güvenlik sorumluluklarına sık bir şekilde bağlı, "karşılıklı güven" ilkesi gereği sınırlı ama güvenilir askeri savunma unsurlarına sahip olmaktan geçmektedir.

Avrupa Savunma Stratejisi, Avrupa Birliği'nin ne zaman, nerede, neden ve nasıl hareket edeceğini tanımlayan bir mekanizma üzerinde güçlendirilmelidir. Sadece bu şekilde bir stratejik konsept gelecekte AB'nin yardım, geliştirme, stratejik terörist saldırılar, kuvvetli polis ve silahlı kuvvetler gibi güvenlik araçlarına kaynaklık edebilecek bireysel kurumsal çerçeveyi çizmeye olanak verebilir.

2.1.1. Strateji

Avrupa Stratejik Konsepti ülkeler arası yeni bir güvenlik oluşumu ve organizasyonu meydana getirmektedir, çünkü milli sivil ve askeri, ayrıca saldırı ve

savunmaya dayalı güvenlik çabalarını tek bir konsept çerçevesinin içine sokmaktadır.

Stratejik bir konsept geliştirmek için, Avrupa Güvenlik Stratejisi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası temelinde ayrıntılı askeri görev alanlarıyla birlikte güvenlik ve savunma görevlerine dönüştürülmelidir.

Stratejik AGSP askeri görev listesi gelecekte Avrupa kuvvet dönüşümünü, Avrupa silahlı kuvvetlerin entegrasyonunu, gelecekteki görev planlamalarını, malzeme programlarını ve savunma finansman ihtiyaçlarını sağlayacaktır.

2.1.2. Stratejik AGSP Ne Yapmalı ?

Avrupa Savunma Stratejisinin belirttiği güvenlik ve savunma görevleri Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın geliştirilmesini gerektirmektedir. Stratejik AGSP Avrupa Savunma Stratejisi için gereklidir.

Siyasi birleşme, AB genişlemesi ve ortaya çıkan tehditler AB'nin sınırlarının güvenliğinin önemini artıracak Avrupa güvenlik alanı ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Avrupa Savunma Stratejisi'nin belirttiği askeri görevler, ileriye yönelik görev yapabilecek Avrupa silahlı kuvvetlerine ihtiyaç duymaktadır.

Siyasi ve Güvenlik Komitesi ile birleşecek AB Güvenlik Konseyi kurulmalıdır. Böylece güvenlik etkinliği politik meşruiyet ile dengelenmiş olacaktır. AB Güvenlik Konseyi askeri ve sivil güvenlik ve bu arada AB'nin savunmasından sorumlu olacaktır. Başkanlığı AB Dışişleri ve Savunma Bakanları tarafından yürütülecektir.

Kollektif savunma konsepti değişmektedir. Bölge bütünlüğü savunma görevlerini tam olarak açıklamamaktadır. Avrupa'nın enerji, sağlık, haberleşme ve ulaşım sistemleri gibi kritik yapılarını etkin olarak savunabilecek yeni bir savunma stratejisine ihtiyaç bulunmaktadır.

2003 Kasım ayında Avrupa Güvenlik Stratejisi amacını "Daha İyi Bir Dünya'da

Daha Güvenilir Bir Avrupa” olarak yapılandırmıştır. Üyelerine karşı büyük çaplı bir saldırı ihtimalini öngörmemektedir. Buna karşın, Avrupa daha farklı, daha az görünür ve daha az önceden tahmin edilebilir yeni tehditlerle karşı karşıyadır. Tanımlanmış 5 tehdit bulunmaktadır :

Terörizm: “Avrupalılık” bilincinin sürekli olarak altını kazmaktadır. Avrupa toplumlarının hoşgörü ve açıklığını ve Avrupa’nın dünyada sahip olduğu rol üzerine belirsizlik yaratarak bu bilince zarar vermektedir. Terörizm eski ile yeni arasındaki karmaşık ilişkinin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Terörizm artan bir şekilde hedef kitleleri ve amaçları konusunda adımlar atmakta ve aktif olarak yüzleşmek gerekmektedir.

Kitle İmha Silahlarının Artışı: Nükleer, biyolojik, kimyasal ve radyolojik silahlar potansiyel olarak toplum güvenliği için en büyük tehdittir. Küçük bir grubun ancak bir devlet ve orduların verebileceği ölçüde zarar vermesi sonucu ortaya çıkabilmektedir.

Bölgesel Çatışmalar: İstikrar ve güvenliğin altının kazılması terörizm, organize suçlar, umutsuzluk ve çaresizliği artırmaktadır. Bu durum aynı zamanda kitle imha silahlarının artmasına da etki etmektedir.

Devlet Hataları: Kötü yönetim, yolsuzluk, nüfuzu suistimal ve zayıf kurumlar devletleri zayıf düşürmekte ve yeni tehditler için zemin oluşturmaktadır.

Organize Suçlar: Avrupa’yı uyuşturucu trafiği, insan kaçakçılığı, yasadışı göç ve yasadışı ticaret gibi suçlar etkilemektedir.

Bu 5 unsur birlikte değerlendirildiğinde terörizm, en büyük şiddeti meydana getirmekte, kitle imha silahlarının elde edilmesini sağlamakta, suçu organize etmekte, devlet yapısını zayıflatmaktadır. Bu durumda çok radikal bir tehditle karşı karşıya bulunulduğu ortaya çıkmaktadır.

AB 2003 yılında Petersberg görevlerini; müşterek silahsızlanma operasyonları, insani ve kurtarma görevleri, askeri tavsiye ve yardım görevleri, çatışmayı önleme,

barışı destekleme, kriz yönetiminde muharip birlik kullanımı, barışı sağlama ve istikrarı tesis etme olarak genişletmiştir. Bu görevleri gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan stratejik AGSP'nin ve AB'nin sahip olduğu kapasiteye ilaveten; savunma diplomasisinde güven artırımı ve düşmanlığı giderme, demokratik ve sorumlu silahlı kuvvetlere yardım, barış zamanı güvenlikte karşı-terörizm, karşı-uyuşturucu, karşı suç, sivil otoriteye acil durumlarda destek, AB anavatanı güvenliğini destekleme veya Avrupa terör önleme stratejisi gereği birlikleri intikal ettirme, barışı destekleme ve insani operasyonlarda Avrupalı vatandaşları ve çıkarlarını savaş dışı durumlarda korumak, çatışmayı önlemeye destek, ekonomik güvenlik ve diplomatik gayretler, AB alanı içindeki bölgesel çatışmalarda AB üye ülkelerinin talebi doğrultusunda (barışı tesis etme dahil) görev yapmak, AB alanı dışındaki bölgesel çatışmalarda Avrupa güvenliğini veya uluslararası güvenliği etkileyebilecek çatışmayı kontrol etmek, Avrupa veya Avrupa çıkarlarına yönelik terörist saldırıları durdurmak amacıyla önleyici görevler icra etmek yetenekleri güçlendirilmelidir.

AGSP, doğası gereği AB tehlike ile karşılaştığında mekanizmasını harekete geçirecektir. Bu yüzden hem bu tehlikeleri savuşturacak önlemlere ve kabiliyete sahip olmalıdır. Etkili olmak, yeni ortamda ulusal güvenlik ve savunma gayretlerinin AB içinde politik olarak birleşmesini vurgulamaktadır. AB, eğer Avrupalı vatandaşlarını korumak istiyorsa politik olarak birleştirici ve askeri olarak etkili olmalıdır. Bu önemli nedenlerden dolayı, devlet ve hükümet başkanları kasım 2003'te Avrupa Anayasası'nda uzlaşamadıkları halde stratejik AGSP'nin gelişimi durmamıştır (French ve Algieri, 2004: 25).

2.1.3. AB Stratejik Konsepti

AGSP'ye ancak kuvvetli bir stratejik yaklaşım, AB'nin Avrupa'nın güvenlik ortamının, henüz yetersiz güvenlik kaynaklarıyla arasındaki farkı kapatabilir. Bu aradaki fark, AB üye devletlerin ulusal stratejik konseptlerini tek bir AB stratejik konseptine dönüştürmeden kapanmaz. Avrupalıların neden, ne zaman ve nasıl harekete geçecekleri üzerine anlaşmaları, etkili güvenlik ve savunmanın kaynağını oluşturacaktır. Sonuç olarak, AB üye devletlerinin güvenliğe yapacakları katkının kapsamı ve ölçüsü,

Avrupa'nın güvenlikle ilgili liderlikte başarılı veya başarısız olmasını sağlayacaktır.

2.1.4. AB Güvenlik Konseyi

İlk adım, üst düzey siyasi seviyede güvenlik koordinasyonunun sağlamlaştırılması olacaktır. Sonunda, Siyasi ve Güvenlik Komitesi ile birleşecek AB Güvenlik Konseyi oluşturulmalıdır. AB Güvenlik Konseyi operasyonel etkinlik ile siyasi meşruiyet arasında denge olmalı ve Birliğin askeri ve sivil güvenliğinden ve savunmasından sorumlu olmalıdır. Kriz döneminde, Konsey AB operasyonlarının stratejik kontrolünü elde tutacaktır. Ancak, AB askeri operasyonları tahmin edilebilen gelecekte isteğe ve imkana bağlı oluşturulacak koalisyonları içerecektir. NATO imkanları kullanılmadan icra edilen askeri operasyonların komutası bu durumda İngiltere, Fransa ve Almanya tarafından oluşturulacak karargah tarafından komuta edilecektir. Zamanla bu “üçlü komuta”nın yerini muhtemelen AB-NATO operasyonel planlama ve komuta merkezi çerçevesi içinde bir AB müşterek hareket ve komuta alacaktır.

2.1.5. Avrupa Güvenlik Kültürü

Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin uygulaması ve askeri etkinliği bu nedenle kurumsal yeterlilik, askeri yetenekler veya hatta savunma dönüşümü kadar kolay olmayacaktır.

Son operasyonlar milli ve sivil-askeri bölünmüşlüğü ortamında daha yetenekli Avrupa kuvvetleri ve kaynakları için daha iyi organizasyonların gerekli olduğunu göstermektedir. AB'nin ve üye devletlerin öncelikli ödevi; Temel hedef olarak belirlenen askeri yetenekler taahhüdünü gerçekleştirmek olacaktır. Aksi takdirde böyle bir güvenlik algılamasındaki eksiklik veya gecikme yetersiz donanım ve eğitime sahip Avrupa Ordusunu tehlikeli durumlara düşürülebilir.

2.1.6. Avrupa Savunma Stratejisi Askeri Hedefleri

Avrupa Güvenlik Stratejisi'nde belirtilen askeri hedefler, kriz ve savaş ilanına kadar varabilecek bir çok senaryoya göre üstün birlikler meydana getirmektir. AB birlikleri bu nedenle, kara ve deniz platformlarında savaşabilecek üstün hava hakimiyeti ve savaş yeteneklerine ihtiyaç duymaktadır. Avrupa'nın, bu nedenle her yere intikal edebilecek, her yerde savaşabilecek, sayısı artabilecek ve bağımsız komuta kontrol sistemi ve hakim AB siyasi kontrolü altında organize bir şekilde geri dönebilecek kuvvetlere ihtiyacı bulunmaktadır.

Avrupa'nın birincil görevi artan operasyonel şiddet ve Avrupa kuvvetlerinin sınırlı hazırlık durumu arasındaki farkı kapatmaktır. Avrupa, orta vadede silahlı kuvvetlerinin her seviyedeki komuta zincirini entegre etmeli ve kullanılabilirliğini sağlamalıdır. AB kuvvetleri, Avrupa güvenlik stratejisi ve Petersburg görevlerini yerine getirmek için askeri dönüşüm projesi, intikal yeteneği ve sürdürülebilirlik üzerine daha fazla odaklanmalıdır.

2.1.7. Kuvvet Konsepti

1.7 milyon Avrupalı üniforma giyiyor ancak bunlardan sadece 170.000'i muharip asker. Bunlardan ise sadece 40-50.000 civarında asker şiddetli operasyonlarda bir kerede kullanılabilirler. Avrupa Savunma Stratejisi tipinde bir senaryonun 170.000 iyi donatılmış ve iyi eğitilmiş askerle başarılması zor gibi gözükmektedir. Stratejik AGSP'nin 2 adet kuvvet planlama hedefi olmalıdır. Birincisi; iyi donatılmış, iyi eğitilmiş tam desteklenen 170.000 kişilik asker sayısını artırmalıdır. İkincisi; diğer kuvvetleri düşük yoğunluklu barış gücü görevlerine hazır hale getirmektir. Böyle bir kuvvet seviyesi ve yapısı arzulanan görevleri yerine getirebilir.

Avrupa'daki silahlı kuvvetler Avrupa Güvenlik Stratejisi'nde öngörülen operasyonlar için yeterli hava ve deniz kuvvetlerine sahiptir. Laeken Zirvesi'nde, Avrupa Ani Müdahale Gücü'nün bu tip operasyonlarda desteğinde 400 uçak ve 100 gemi bulunacağı belirtiliyordu. "Kuvvet Paketleri" gibi özel amaçlı görevler için

oluşturulmuş kuvvetlerin karmaşık koalisyonların etkinliğini artıracakı açıktır.

AB üye devletleri kuvvetleri önemli kurtarma ve insani görevleri yerine getirebilirler. Örneğin, mevcut birlikler kısa süreliğine ülke güvenliğine ilişkin başka görevlerde kullanılabilirler. Bu durumlar ; Avrupa'nın kritik yapılarına yapılabilecek saldırılara karşı ve acil durumlarda sivil yönetimlerine destek şeklinde olabilir.

Halen, AB üye devletleri kuvvetleri Avrupa içinde ve Avrupa dışında büyük ölçekte barışı koruma operasyonları yapabilmektedir. Ayrıca, kısıtlı olarak orta şiddette barışa zorlama operasyonlar icra edebilirler. Ancak şiddet derecesinin arttığı bir durumda, eksik doğrulama yeteneğinden dolayı AB kuvvetlerinin sivillere ve yapılara yapabileceği hasarın oluşma riski artmaktadır. Bununla birlikte, intikal süresi uzadıkça, kuvvet büyüklüğü arttıkça ve mesafe uzadıkça Avrupa kuvvetlerinin etkisi azalmaktadır. Bu yüzden, Avrupa kendi komşuları veya sadece çok az uzaklıktaki bölgelerde kısıtlı operasyonlar yapabilir.

AB, orta ölçek büyüklüğe kadar isyan ve terör hareketlerine operasyon düzenleyebilecek yeterli özel kuvvetlere sahiptir. Daha büyük operasyonlar, müşterek çalışma konusunda ıspatlanmış tecrübeye sahip olmayan özel kuvvetler nedeniyle riskli olurdu.

Avrupa birlikleri, organize kuvvetlere karşı sınırlı olarak yüksek yoğunluklu savaş yeteneğine sahiptir. Büyük çaplı operasyonlar yoğunluk derecesi ve intikal mesafesi arttıkça, anahtar role sahip komuta, kontrol, haberleşme ve bilgisayar, istihbarat, keşif ve gözetleme , hızlı deniz ve hava ulaştırması, yeterli kuvvet koruma, düşman hava savunmasını baskı altına alma güdümlü mermiler ve muharebe arama kurtarma yeteneklerinin eksikliğinde risk daha da artacaktır. Bu seviyedeki bir çatışma ortamı ve görev şiddetinde NATO üzerinden ABD silahlı kuvvetleriyle bağlantı yaşamsal öneme sahiptir. AB tek başına herhangi bir operasyon yürütmek için gerekli olan operasyonel komuta ve kontrol yeteneklerinin çok azına sahiptir.

Başka bir deyişle, Avrupalılar önemli savaş birliklerinin çok azına sahip oldukları için, sahip oldukları mevcut yeteneklerden çok daha fazla yeteneklere ve kuvvetlere

ihtiyaç duymaktadırlar. AB üye devletlerinin yetenekleri ihmal edilemez ve halen özel kuvvetler, piyade, zırhlı, mekanize ve havadan taşınabilir kara birliklerine sahiptirler.

Projeksiyon, koruma ve profesyonelleşme Avrupa koalisyonları için Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin öngördüğü tipte görevleri yerine getirmek amacıyla gereklidir. Avrupa Ani Reaksiyon Gücü ve NATO Mukabele Gücü, Avrupa kuvvetlerinin zaman ve mesafece birçok yoğunluk seviyesinde görev yapabilmeleri için hayati öneme sahiptir.

Bu yüzden AB bölgesel olarak askeri güvenlik aktörüdür, ancak küresel anlamda sınırlı etkiye sahiptir. Avrupa Güvenlik Stratejisinde belirtilen görevlerin yerine getirilme için Avrupa'nın çıkarları ve mevcut imkanları arasındaki farkın kapanması gerekiyor. AB kuvvetleri projeksiyon, hareketlilik, güdümlü ateş gücü, kuvvet koruma ile sağlam komuta zinciri ve haberleşme ağı konularında eksiklikler yaşamaktadır. Çoğu eksiklik tarihsel nedenlere dayalı çünkü soğuk savaş döneminde ABD komuta ve kontrol yapısı etrafında şekillenen Avrupalı silahlı kuvvetler ihmal edildi.

2.2. Avrupa Savunma Stratejisi Temel Hedefleri

1998 yılından sonra AB'nin savunma ve güvenlik alanında yeni bir boyut kazanması yönündeki girişimler aslında Avrupa'da bu yönde hissedilen bir boşluğun sonucu değildir. Zira, NATO 50 yılı aşkın bir süredir Avrupa'nın savunmasında çok önemli bir görevi başarıyla yerine getirmiş, caydırıcı gücüyle Avrupa'da barış ve istikrarın korunmasında ve bugün basitçe soğuk savaş sonrası ortam olarak adlandırdığımız, ancak yarattığı imkanlar ve açtığı ufuklar bakımından çığır açıcı nitelikteki değişimin gerçekleşmesinde birinci derecede etkili olmuştur. İttifak bu çerçevede Washington antlaşmasının 5. maddesinde öngörülen temel görevlerine ilaveten, 1999 yılında kabul ettiği Stratejik Konsept'le üstlendiği krizi önleme görevlerini de başarıyla yerine getirmiştir. NATO'nun Bosna-Hersek ve Kosova'ya yönelik faaliyetleri bunun en çarpıcı örneklerini teşkil etmektedir. İttifak bunun da ötesinde, söz konusu iki operasyondan edindiği dersler ışığında askeri ve siyasi

yapılarını sürekli olarak geliştirmekte ve bu bağlamda gelecekte ortaya çıkabilecek tehditler bakımından da etkin bir güç ortaya koymaktadır.

Öte yandan Bosna'da yaşanan savaş sonrasında Avrupa acil müdahale fikri oluşmaya başlamıştır. İngiltere, Fransa gibi Avrupa ülkeleri BM aracılığı ile bölgeye asker yolladıkları halde savaş ancak ABD önderliğindeki NATO'nun müdahalesiyle son bulmuştur. Gelecekte NATO'ya gerek kalmadan Avrupa'daki sorunları çözmek isteyen AB, Avrupalı müttefiklerin "Burden Sharing" kavramı çerçevesinde Avrupa savunmasına daha fazla katkı yapmaları gerektiğini ortak bir hedef olarak dile getirmiştir. Söz konusu amaç, Avrupalı müttefiklerin yeteneklerini geliştirmelerini, savunmaya ayırdıkları kaynakları artırmalarını ve Trans-Atlantik bağın iki saç ayağından birini teşkil eden Avrupa'nın kendi ayakları üzerinde durabilmesini öngörmektedir.

Soğuk savaş sonrasında ortaya çıkan yeni tehditler, kolektif güvenlik anlayışını öne çıkarmış ve teknolojik açıdan daha gelişmiş imkan ve yeteneklere olan ihtiyacı artırmış olmakla birlikte bu dönemin "Peace Dividend" olarak da tanımlanan rahatlama ortamı ülkelerin savunma bütçelerinde ciddi azalmalara yol açmıştır.

Bu bağlamda gerek savunma yetenekleri girişimi olsun, gerek Avrupa ülkeleri arasında savunma sanayii alanında artan işbirliği olsun, tüm bu çabaların gerisinde Avrupa'nın güvenlik ve savunma alanındaki katkısının ekonomik ve siyasal ağırlığıyla daha uyumlu bir hale getirilmesi ve askeri açıdan daha etkin bir gücün yaratılması amacı yatmaktadır.

03-04 Aralık 1998 tarihleri arasında Fransa'nın St.Malo kentinde yapılan Fransa-İngiltere görüşmeleri AB'nin savunma ve güvenlik boyutuna yeni ve önemli bir halka eklemiştir. Görüşmeler sonucu yayınlanan deklarasyonda: Amsterdam Antlaşmasında yer alan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın süratle uygulamaya konulması, AB'nin uluslararası krizlere müdahale edebilecek ve müstakil hareket yapabilecek bir kapasiteye sahip olması ve yeterli askeri kuvvet ile desteklenmesi, üyelerin toplu savunmasının temelini oluşturan modernize edilmiş NATO'nun yaşamasına ve gelişmesine katkıda bulunulması kararlaştırılmıştır.

Burada Avrupa ülkelerinin amacı NATO'yu sadece kolektif savunma, diğer bir ifade ile 5. madde görevleri ile kısıtlamak ve NATO içinde Avrupa kriz yönetimine ilişkin yeni bir karar verme mekanizması yaratmaktır.

AB'nin amacı; kriz yönetimi ve barışı destekleme hareketinde kendi kendine karar verebilen ve yeterli bir askeri güç ile desteklenen bir güvenlik ve savunma kimliğine kavuşmak ve bunları yaparken ilave bir harcamaya gitmeden NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanmaktır. Avrupa Güvenlik Mimarisine ilişkin çalışmalar çerçevesinde AB'nin hedefi Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma boyutunda yer almaktır. AB ülkeleri savunma boyutu ile bütünleşmemiş Avrupa'nın gerçekte birleşik bir Avrupa olamayacağını ileri sürmektedirler. Burada Avrupa Birliği'nin hareket noktasının Avrupa güvenliğinde hissedilen bir boşluğu doldurmak değil, daha ziyade örgütü uluslararası planda daha etkili hale getirmek için bir savunma boyutu kazandırmak olduğu anlaşılmaktadır.

AB üyeleri yeni güvenlik yapılanmasında NATO imkan ve kabiliyetlerini hiçbir kısıtlama olmaksızın kullanmak ve karar mekanizmasını ellerinde tutmak istemektedirler. AB'nin yeni savunma boyutunu NATO-BAB arasındaki mevcut düzenlemelerin üzerine bina etmek istemedikleri açıktır. Bu kapsamda Türkiye'nin halen BAB'de kazandığı hakları ve AB'nin savunma boyutuna tam ve eşit haklarla katılımına ilişkin politikasını göz ardı ettiği görülmektedir.

AB Helsinki Zirvesi'nin sonuç raporu Avrupa savunma ve güvenlik kimliği ile ilgili resmi ortaya koymuştur. Bu kimlik içerisinde oluşturulacak Acil Müdahale Gücünün yapısını ve kullanılması ile ilgili düşünceler mevcuttur. Bunlar; AB önderliğinde icra edilecek operasyonlar için aynı zamanda NATO'ya da tahsisli olan milli kuvvetler kullanılacaktır. Bu şekilde AB, NATO imkan ve kabiliyetlerini otomatik olarak kullanma amacına daha da yaklaşmakta ve NATO'daki veto hakkının kullanılmasını biraz daha aşındırmaktadır. 2003 yılından önce 50-60 bin kişilik Kolordu (15 Tugay) çapında Avrupa Ani Reaksiyon Kuvvetinin kurulması, bu kuvvetin gerekli şekilde desteklenmesi ve altmış gün içinde konuşlandırılarak, bir yıla kadar hareket bölgesinde idame edilmesi kabiliyetinin kazandırılması öngörülmektedir.

AB'nin kriz yönetimi konularında ikili görüşme ve bilgi alışverişi için, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikler ile AB adayları diğer ülkelerden uygun bir yapının oluşturulması öngörülmektedir. Özellikle de AB'nin kendi başına karar verme hakkına ve kurumsal yapısına saygı duyulması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası bağlamında AB bünyesinde yürütülmekte olan çalışmalarla ilgili olarak Portekiz Dönem Başkanlığınca AB Feira Zirvesine sunulan Raporu'nun eki olarak hazırlanan "Ortak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Güçlendirilmesi" raporu, AB üyesi olmayan müttefikler ve AB adaylarının AB ile danışmaları ve katılımlarının yöntemleri, NATO ile danışmalar, Kriz Yönetiminin Sivil Perspektifi, Polis için Somut Hedefler başlıklı dört lahikası bulunmaktadır. Raporda özellikle Türkiye gibi AB üyesi olmayan müttefiklerin operasyonlara katılımı ve karar verme mekanizmalarının işleyişi düzenlenmiştir. Bu kapsamda;

AGSP konusunda AB'deki gelişmelerin seyrine baktığımızda, 1999 yılında Helsinki'de AB Konseyinin, uluslararası krizlere müdahale maksadıyla, karar almak ve NATO'nun bir bütün olarak yer almadığı AB idaresindeki askerî operasyonları başlatmak ve yürütmek için bağımsız yetenekler geliştirme kararlılığını vurguladığını görüyoruz. AB Helsinki'de, AB tarafından yürütülen operasyonlar için, 60 gün içinde konuşlandırılacak ve Petersberg Görevleri olarak adlandırılan insanî yardım ve kurtarma, barışı koruma ve muharip kuvvetlerin kullanıldığı barışı tesis görevlerinin tümünü gerçekleştirebilecek, 60.000 kişilik askerî kuvvetin 2003 yılından önce oluşturulmasına karar verilmiştir. Oluşturulması öngörülen bu kuvvetlerin en azından bir yıl süreyle idamesi öngörülmektedir.

2.3. AGSP-Transatlantik İlişkileri

1990'lerde Avrupa Birliğinin ortak bir güvenlik ve savunma politikası geliştirme yolunda attığı adımlar, Avrupa güvenliği açısından çeşitli tartışmaları gündeme getirmiştir. Önceleri üzerinde durulan "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği" kavramı ile, Avrupa'nın güvenliğini sağlamak için AB'nin yeni görevler üstleneceği ve böylece

NATO'nun, dolayısıyla ABD'nin yükünün azalacağı ifade edilmiştir. Bu durum ABD ve diğer NATO üyeleri tarafından desteklenmiş, ama NATO'nun Avrupa güvenliğinin sağlanmasındaki temel konumunun değişmezliği de hep vurgulanmıştır.

1998'den itibaren AGSK kavramının nasıl uygulamaya konulacağı açıklık kazanmış ve AB içinde artık bir "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası"ndan söz edilmeye başlanmıştır. Maastricht Anlaşması ile AB'nin ikinci sütunu haline getirilmiş olan ODGP'nin güvenlik ve savunma boyutundaki bu ortak politika arayışı, öncelikle AB ile ABD arasında çok ciddi sorunlara neden olmuştur. Bunun yanısıra, Avrupa'daki AB üyesi olmayan diğer NATO üyeleri bakımından da önemli endişeler yaratmıştır.

Söz konusu sorunlarla endişelerin esas sebebi, AB'nin gelecekte NATO dışında kendi kaynaklarını biraraya getirerek oluşturacağı askeri güçleri, AB karar mekanizmaları çerçevesinde alınacak kararlar doğrultusunda kullanabilecek olmasıdır. Bir başka deyişle AB'nin, Avrupa güvenliğini ilgilendiren bazı meselelerde, NATO ve ABD'den bağımsız hareket edebilecek bir yapıya dönüşmesinden kaygı duyulmuştur.

AB açısından bakıldığında, söz konusu kaygılar gerçekçi değildir. Çünkü AGSP'nin, AB bünyesinde NATO'ya rakip olacak yeni bir askeri güç yaratmak gibi bir amacı olmadığı kesinlikle belirtilmiştir. Hatta bu durum, AB'nin bir "Avrupa Ordusu" oluşturmaya çalışmadığı ifadesiyle her Avrupa (Birliği) Konseyi zirve bildirisinde yer almıştır. Tam tersine, yapılmak istenen, NATO'nun Avrupa ayağını daha da güçlendirmektir. Bu gelişmeler, ABD'nin Avrupa'daki varlığını azaltmaya veya yok etmeye yönelik de değildir. Aslında ABD'nin de uzun zamandır istediği gibi, NATO'nun Avrupalı müttefiklerinin, Avrupa güvenliğinde daha etkin rol oynamaya çalışarak, ABD'nin yükünü hafifletmeye çalışmalarından ibarettir.

Avrupalılar, ABD'nin hep kendilerinin güvenlik ve savunma alanında daha aktif olmalarını istemesine karşın, bu istek doğrultusunda adım attıkları zaman ABD'nin eleştirilerine hedef olmaktan yakınmışlardır. Özellikle, Bosna ve Kosova'da Amerikan varlığı olmadan hiç bir çözüme ulaşılamamış olması, Avrupalıların güvenlik ve savunma alanında ciddi adımlar atmaları gerektiğini ortaya çıkarmış ve bu da ABD tarafından açıkça ifade edilmiştir. Kosova'da Amerika ile Avrupa'nın askeri güçleri

arasındaki asimetri iyice belirginleşince, Avrupalıların, savunma bütçelerini artırıp, yüksek teknoloji silahları kullanarak Amerika'nın seviyesine yaklaşabilmeleri yolunda telkinler yapılmıştır.

Ayrıca, karada asker konuşlandırılmasını gerektiren barışı sağlama/koruma operasyonları söz konusu olduğunda, ABD kendi askerlerini kullanmaktan yana olmamaktadır. Vietnam Savaşı sonrasında Amerikan kamuoyunun, dünyanın başka bölgelerinde Amerikan askerlerinin hayatlarını tehlikeye atacak girişimlerin karşısında yer alması, Amerikan yönetimlerinin gözönünde tutmaları gereken en önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle ABD, Balkanlar'da mümkün olduğunca yüksek teknolojiye dayanan hava saldırıları ile sonuca gitmeyi tercih etmiştir.

Gelecekte de benzeri durumlar karşısında karada asker konuşlandırarak barışı sağlama/koruma görevlerini yerine getirecek tarafın AB olacağı anlaşılmaktadır. Bütün bu gerekçeler ışığında, kısaca ifade etmek gerekirse, Avrupa güvenliğinde Avrupalıların payının arttırılmasını isteyen ABD'nin, AGSP ile ilgili hassasiyeti, AB tarafından yersiz görülmüştür. ABD ve AB arasındaki bağları koparmamak, NATO ve Birlik'in kaynaklarının benzerlerini çoğaltmamak, yani tekrara yol açmamak ve Birlik üyesi olmayan Avrupalı NATO müttefiklerine ayrımcılık yapılmaması, ABD'ni hedefidir (Gnesotto, 2005: 26).

Amerika'ya göre ise, ilke olarak, Avrupalıların güvenlik ve savunma alanında kendi ayakları üzerinde durabilme çabalarının desteklenmesi gerekmektedir. Ancak, bu çabaların NATO'nun ve buna bağlı olarak ABD'nin Avrupa'daki varlığının önemini azaltmamasına dikkat edilmelidir. Bir başka deyişle, AB, NATO'ya rakip bir yapılanma içine girer ve Avrupa'nın güvenliğini Amerika'dan bağımsız olarak sağlama iddiasında bulunursa, böyle bir yaklaşımı ABD'nin kabul etmesinin mümkün olmayacağı sürekli olarak belirtilmiştir. Hatta Avrupalıların, Avrupa güvenliğinde ABD'yi dışlayacak oluşumlara yeşil ışık yakmaları halinde, ABD'nin Avrupa'daki varlığını gözden geçirmek zorunda kalacağı ve bu süreçte Avrupa'dan tamamiyle çekilmeyi tercih edebileceği yolunda uyarılar da yapılmıştır.

Yirminci yüzyıl boyunca Avrupa'da çıkan savaşların, Amerikan müdahalesi olmadan sonuçlandırılmadığı hatırlanacak olursa, ABD'nin AGSP konusunda AB'ye vermeye çalıştığı ilk mesajlar azımsanamayacak derecede önemli ve oldukça sert olmuştur. Ancak Avrupalılar, Amerika'dan uzaklaşmaya çalıştıkları izlenimini veren her çeşit sözlü ifade ve somut girişimden uzak durmaya özen göstermişlerdir.

AB metinlerinde AGSP'den bahsedilirken daima NATO'nun öneminin vurgulanması ve AB'nin ancak NATO'nun dahil olmak istemediği sorunların çözümlenmesine katkıda bulunmaya çalışarak Avrupa savunmasını güçlendireceğinin belirtilmesi, zamanla Amerikanın tutumunun yumuşamasını sağlamıştır.

AB'nin ılımlı yaklaşımının etkisiyle, NATO'nun Avrupa güvenliğindeki birincil rolünü gölgelemeyecek ve ABD'nin Avrupa'daki varlığının sorgulanmasına neden olmayacak bir AGSP'nin, ABD tarafından destekleneceği anlaşılmıştır. ABD, AGSP'nin arzu edilen biçimde geliştirilebilmesi için üç hayati koşula uymak gerektiğini sık sık gündeme getirmiştir. Öncelikle, AB'nin attığı adımların, Avrupa ile ABD arasındaki bağları koparmaması şarttır. Aksi takdirde, yukarıda belirtildiği gibi, ABD'nin Avrupa'dan tamamen çekilmesine kadar varabilecek olan bir uzaklaşmanın yaşanması kaçınılmazdır. İkincisi, AB'nin askeri güçleri, gerçek anlamda geliştirilmelidir. Zaten NATO çerçevesinde varolan güçlerin, AB içinde oluşturulacak birtakım kurumsal yapılar tarafından kullanılması, yeni kurumlar yaratmanın ötesinde hiç bir yararlı değişiklik getirmeyecektir. Burada esas olan, AB'ye üye devletlerin savunma bütçelerinin artırılması sayesinde, yeni ve birçok alanda yüksek teknolojiye dayanan askeri yeteneklerin oluşturulmasıdır. Son olarak da, AGSP'nin, AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyelerini dışlayan bir oluşum haline gelmesi önlenmelidir, ki bu koşul, Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir.

Balkanlar'daki olaylar nedeni ile Avrupalılar, en azından yakın çevrelerindeki krizler için, kendilerine ait bir güvenlik sistemine sahip olmanın gerekliliğini fark etmişlerdir. Öte yandan Avrupa'daki güvenlik ile ilgili faaliyetlere büyük kaynak ayıran ABD, bu yükün paylaşımını sağlamak amacıyla, Avrupa kıt'asının güvenliği için ittifak içinde Avrupalıların daha çok sorumluluk yüklenmeleri gerektiğine inanmıştır. Başlangıcı 1980'li yıllara dayanan ve Maastricht Antlaşması ile şekillenmeye başlayan

Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği oluşturulması çalışmaları, 03 Haziran 1996 tarihinde yapılan NATO Berlin Zirvesi'nde NATO gündemine taşınmıştır. AGSK, Washington Zirve kararları ile NATO içinde yeni bir boyut kazanmıştır. 23-24 Nisan 1999 Washington kararları ile bir yanda NATO'nun AB'ye desteği, diğer yanda da AB üyesi olmayan müttefiklerin AGSK'ye katılımı konusu arasında hassas bir denge kurulmuştur. Washington Zirvesi'nde, NATO içinde Avrupa'nın rolünün güçlendirilmesinin, ittifakın 21 nci yüzyılda devamı için, önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda; NATO'nun bir bütün olarak müdahil olmadığı askerî harekâtları, AB'nin müstakil olarak yapabileceği kabul edilmiştir. Ancak bu süreçte, iki kurum arasında müşterek danışmalar, iş birliği ve açıklık ile AB üyesi olmayan müttefiklerin katılımı konusunun, NATO ile Batı Avrupa Birliği arasında var olan düzenlemeler üzerine kurulması kararlaştırılmıştır.

Avrupalıların kıt'anın güvenliği için ittifak içinde daha çok rol üstlenmeleri anlamına gelen AGSK, AB içinde son dönemde Avrupalıların kıt'anın güvenliğini üstlenmesi anlamına gelen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası halini almıştır. AGSP'nin güçlendirilmesi, NATO'nun uyum sürecinin de ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Hâlen AGSP, NATO - AB ilişkilerinin en önemli kısmını teşkil etmektedir.

AGSP, 07-11 Aralık 2000 tarihleri arasında yapılan AB Nice Zirvesi ile olgunlaşmıştır. AB Nice Zirvesi'nde ortaya konan düzenlemeler, AGSP'ye katılım konusunda AB üyesi olmayan Avrupalı NATO ülkeleri ile danışmaları öngörmektedir. Bu düzenlemeler, Washington kararlarını dikkate almadığı gibi, AB üyesi olmayan müttefiklerin ihtiyaçlarına da tatminkâr bir cevap verememektedir. Bu nedenle, NATO ile AB arasındaki düzenlemeler konusunda bir ilerleme sağlanamamaktadır. AB hâlihazırda güvenlik alanındaki eksikliklerini tamamlamak üzere Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Kanada ile özel düzenlemeler yapmaktadır. Akdeniz ülkeleri ile Akdeniz'de iş birliğine yönelik Barcelona süreci kapsamında ortaya konan düzenlemeler de bu kapsamda değerlendirilebilir. AB'nin Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Kanada ile kurmayı öngördüğü düzenlemeler, birbirine ve AB'nin Türkiye ile kurmayı öngördüğü iş birliğine benzemektedir. Ayrıca bütün iş birliği mekanizmasının Nice'te öngörülen düzenlemeleri esas aldığı görülmektedir. AB'nin bu ikili ya da çok yönlü düzenlemelerle stratejik seviyedeki bir kısım kabiliyet eksiklerini tamamlamayı da

amaçladığı anlaşılmaktadır. AGSP'nin uygulanmasındaki amaç, AB üyesi olmayan devletleri olduğu kadar, NATO üyesi olmayan devletleri de kapsayan bölünmez bir sistemin tesisi ve her iki örgütün üyelerinin haklarının gözetilmesi olmaktadır.

Nice'de askeri yeteneklerin geliştirilmesi konusu incelenmiş ve 20 Kasım 2000'de gerçekleştirilen Yetenek Taahhüt Konferansı'nda belirtildiği üzere AB üyesi olmayan ülkelerin katkılarının memnuniyetle karşılandığı belirtilmiştir. Daimi askeri yapıların tesisi başlıklı ikinci bölüm altında AB Siyasi ve Güvenlik Komitesi, AB Askeri Komitesi ve AB Askeri Karargahı'nın nasıl oluşturulacağı ve görev yönergelerinin nasıl düzenleneceği detaylı olarak ele alınmıştır (Çomak, 2005: 52).

NATO'nun günümüzde ve 2010'lu yıllarda tek başına hareket etmesi mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, NATO ile birlikte BM, AGİT, AB ve Avrupa Konseyi gibi örgütlerin de Avrupa güvenliği ile ilgili faaliyetlere bugün olduğu gibi gelecekte de aktif olarak iştirak etmeleri ve birbirlerini desteklemeleri büyük önem taşımaktadır.

NATO'nun 2010'lu yıllarda gündeminde bulunacak en önemli konu, demokrasi, güvenlik ve istikrarın, Güneydoğu Avrupa'ya doğru genişletilmesidir. 01 Mayıs 2004 tarihinden itibaren, Avrupa Birliği'nin genişlemesi ile bir araya gelindiğinde NATO'nun genişlemesinin Avrupa'nın ortak bir güvenlik sahası haline gelmesine yardımcı olacağı değerlendirilmektedir. AB Avrupa Konseyi Başkanlığı'nda yürütülecek operasyonlarda, NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılmasına olanak sağlamak, Atlantik'in iki yakası için de bir kazanç olabilecektir. Böylece Avrupa Birliği, günümüzde güvenlik konusunda ciddi bir potansiyele sahip olduğunu gösterme şansına sahip olacaktır.

Irak konusunda ABD ile AB arasındaki görüş ve tutum farklılıkları, Atlantik ötesi ilişkileri kritik bir noktaya getirmiştir. Atlantik ilişkilerdeki bu bölünmüşlüğü gidermek için AB ve ABD arasında sağlam bir işbirliğinin kurulması için de AB'nin küresel aktör

olarak etkin bir rol oynaması ve sivil kapasite yanında askeri kapasitesini de geliştirmesi gerekmektedir.⁴⁸

2.3.1. NATO-AGSP İşbirliği

AB ve NATO birbirini mükemmel bir şekilde tamamladığı, uluslar arası güvenliğin daha çok kolektif güvenliğe ve ittifaklara dayandığı Soğuk Savaş boyunca NATO, üyeleri için güvenlik sağlayarak Avrupa'nın kalkınması için bir şemsiye sağlamış ve böylece Avrupa Birliği güvenlikten “daha parlak alanlara” odaklanabilmiştir.⁴⁹

Hareket noktamız iki örgütün iş birliğinden kaynaklanmaktadır. Burada NATO bir askerî örgüt, AB ise farklı karakterde ekonomik bir örgüt olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Maastricht, Amsterdam ve günümüzdeki gidişatına baktığımız zaman siyasî bir örgüt karakteri olma yönünde, ama askeri bir örgüt olma iddiasında değildir. Özellikleri buna imkân vermemektedir. Sadece Maastricht'ten itibaren, ikinci sütun dediğimiz bölümde yer alan hükümler, bir ortak dış ve güvenlik politikasının oluşturulmasını öngörmüş ve Nice Zirvesi'nde de bir ortak dış ve güvenlik politikasının şekillendirilmesi kabul edilmiştir. Aslında tam da mutlak olarak somutlaşmış bir politika da değildir. Çok yeni bir alan AB üyesi devletler açısından. NATO ile ilişkiler nasıl gerçekleştirilecektir sorusu itibarıyla da birtakım belirsizlikler bulunmaktadır. NATO hiçbir zaman Avrupa'dan mutlak olarak çekilme iradesi beyan etmiş değildir. AB'nin de zaten NATO'yu Avrupa'dan ayırmak, soyutlamak gibi bir iradesi bulunmamaktadır. Burada tabi hemen daha rasyonel düşünmek gerekirse, AB bünyesinde oluşturulan ortak dış ve güvenlik politikası çerçevesinde oluşturulan ordunun ne işe yarayacağı saptanmalıdır. Petersberg Bildirisi ışığında oluşturulan ordunun insanî yardım, kurtarma gibi NATO'nun yetki alanına girmeyen konularda rekabet ilişkisi değil, bir koordinasyon, iş birliği ilişkisi olacaktır.

⁴⁸ Bakınız. Sevilay Kahraman, “Irak Krizi'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Üzerine Etkileri”, *ATAUM Bülteni*, Kış-Bahar 2003, Yıl:3, Sayı:1-2.

⁴⁹ Bakınız. Lord George Robertson, “Turkey And A European Security and Defence Identity”, *Elegans Dergisi*, No:52, Kış 2001.

2.3.2. Avrupa Güvenlik Çıkarları Platform Belgesi

1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi'yle Avrupa'nın savunma ve güvenlik konuları, ağırlık NATO'da olmak üzere, NATO ile BAB'ın sorumluluğuna bırakılmıştır (Jannuzzi, 1991: 7). BAB, bu çerçevede "Avrupa Güvenlik Çıkarları Platform Belgesi"ni hazırlamış ve neticede anılan bu belge, BAB Konseyi'nin 27 Ekim 1987 tarihinde Lahey'de yaptığı toplantısında kabul edilmiştir. Belge şu hususları içermektedir; ABD kuvvetlerinin Avrupa'daki mevcudiyetinin korunması, Avrupa'nın siyasi birlik çalışmalarına savunma ve güvenlik konularının da dahil edilmesi, BAB ve NATO üyesi devletlerin, bu kuruluşların kurucu antlaşmaları vasıtasıyla üstlendikleri dayanışma yükümlülüğünü daha etkili uygulamak için "Avrupa Savunma Kimliği"ni geliştirmek üzere ortak hareket etmesi(Eekelen, 1990: 10).

Avrupa Güvenlik Çıkarları Platform Belgesi'yle de ilan ettiği üzere BAB, kendisini NATO ile sıkı bir işbirliğine girmeye mecbur görmektedir. Öte yandan, 1987-1988 yıllarında Irak'ın yabancı ticaret gemilerinin giriş-çıkışını engellemek amacıyla Körfezi mayınlaması üzerine çıkan bunalım sırasında, BAB'a ait savaş gemileri mayın temizleme çalışmaları yürüterek ticaret gemilerinin korunmasında koordinasyon görevi yapmıştır. BAB'ın bu ilk operasyonel görevi başarıyla yürütmesiyle Avrupa'nın güvenlik boyutuna, NATO'nun sorumluluk sahasının dışını tanımlamak için kullanılacak "Alan Dışı" kavramı yeni bir unsur olarak girmiştir.⁵⁰

BAB, birinci Körfez Krizinde edindiği tecrübe ile 1990-1991 yıllarında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ile patlak veren ikinci Körfez Krizi'nde daha ileri düzeyde katılımında bulunmuştur. Bu defa üye devletlerin Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları yetkililerinden oluşan özel bir çalışma grubu kurmak suretiyle, deniz kuvvetleri personeli için temas noktaları teşkil etmiş, körfez bölgesinde mevcut birlikler arasında işbirliği tesis ederek daha üst seviyede bir koordinasyon gerçekleştirmiş ve böylece lojistik destek, istihbarat alış verişi, hareket bölgelerinin korunması gibi konularda da

⁵⁰ WEU History, Structures, Perspectives, Brüksel: WEU Press and Information Service, 1993, s. 13.

ABD liderliğindeki müttefik Kuvvetlere destek vermiştir. NATO içindeki AB üyesi ülkelerin sayısı 21'dir⁵¹

Geriye kalan beş ülkeden ikisi (ABD ve Kanada) zaten Kuzey Amerika'da yer almaktadır. Norveç iki kez AB'ye alınmış (1973 ve 1995 yıllarında) fakat Norveç halkı referandumla üye olmayı reddetmiştir. İzlanda'nın ise AB'ye üye olma gibi bir talebi yoktur. Yine de 1992 yılında AB ile Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) arasında imzalanan Porto Anlaşması ile Norveç ve İzlanda, Liechtenstein ile birlikte AB ile Avrupa Ekonomik Alanı (EEA)'nı oluşturmuşlardır. Yani ekonomik alanlarını birleştiren güçlü bir ilişki kurmuşlardır. Türkiye'nin ise kısa vadede AB'ye alınması mümkün görülmemektedir.

Yukarıdaki sayısal veriler çerçevesinde, NATO içindeki AB üyelerinin sayısı % 58'den, % 88'e (ABD, Kanada, AB'ye üye olmak talebi bulunmayan Norveç ve İzlanda ile Türkiye hariç) çıkacaktır. İlk bakışta bu değişimin NATO'nun Avrupa - Atlantik ruhuna pek büyük bir zarar vermeyeceği iddia edilebilir. Ancak, 01 Ocak 2002 tarihinde ekonomik ve parasal birliği gerçekleştirerek ekonomik bütünleşmesini önemli ölçüde tamamlayan AB bundan sonra Maastricht'in diğer iki sütununa ağırlık vermeye başlamıştır. Son iki yıldır, AGSP'nin operasyonel olması için AB'nin bu denli çaba göstermesinin nedeni de budur. Bu kapsamda, AB'nin ağırlığı daha önce hiç olmadığı kadar NATO içinde artacaktır. Dolayısıyla, NATO içindeki AB üyesi ülkelerin sayısının % 88'e ulaştığı dönem, aynı zamanda AB'nin kendi savunma ve güvenlik politikalarını geliştirdiği, belki de Avrupa savunmasını tek başına üstlenmek isteyeceği ve böylece NATO'nun Avrupa - Atlantik ruhunun zayıflayabileceği bir dönem olacaktır.

⁵¹ Bunlar: Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Polonya, Portekiz, İspanya, İngiltere, Bulgaristan, Romanya, Slovakya, Slovenya, Litvanya, Letonya, Estonya'dır.

2.3.3. Güvenlik Anlayışındaki Farklılıklar

Avrupa ile ABD ya da NATO ile AB arasındaki güvenlik anlayışındaki farklılıklar iki üç başlık altında ortaya kondu. Bunlardan bir tanesi tehdit algılamasından kaynaklanmaktadır. Özellikle NATO'nun tehdit algılaması ile AB'nin algılaması arasında bariz bir fark vardır. Bu fark, bazen Irak'taki gibi bazen de Afganistan'da olduğu gibi ortaya çıkmaktadır. Yani derece itibarıyla çok farklı, bazen de uygulama ile ilgili küçük farklılıklar ortaya çıkmaktadır. İkincisi, tehdit ortak algılsa bile uygulamada yöntem üzerinde farklı anlayışlar ve yaklaşımlar söz konusudur. Gündeme gelen önleyici vuruş gibi yöntemler Avrupalılar için çok cazip değildir. Onlar daha ziyade diyalog, konuşma, anlaşma, ikna etme gibi diplomasi kullanma yollarını tercih etmektedirler. İcraya geçtiklerinde izledikleri yollar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Avrupalılar kendilerine yakın gördükleri tehditleri, özellikle Orta Doğu, Kafkasya, Karadeniz, Akdeniz ülkeleri ile ilgili diyaloglarında ABD'lilerin bölgelerine uzak olduğunu düşündüklerinden doğru bir değerlendirmeye sahip olmadıklarını anlamaktadır. Bu nedenle kendi değerlendirmelerini ön planda tutmaktadırlar. Bizim de dikkat etmemiz gereken gerçek husus budur. Acaba bölgeye yakın olan bundan en çok etkilenen ülkeler mi doğru değerlendirmelerde bulunuyorlar, yoksa uzakta fakat menfaatleri bu bölgede olan ülkeler mi bu değerlendirmelerde bulunmaktadırlar. AB ve ABD arasında güvenlik anlayışında önemli farklılığın olması öncelikli problemdir.

2.3.4. NATO ve ABD'nin AGSP Sürecine Etkileri

Avrupa tarihinde ve algılamalarında NATO, Amerika'nın Avrupa'yı korumasıyla tanımlanır. AGSP'nin oluşumundan bu yana ABD, AGSP'nin işleyişinde ve gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Baştan beri bu rol çelişkilidir; Amerikalılar Avrupa askeri gücünün modernleşmesi anlamına geldiğinde AGSP'nin gelişimini desteklerken, Avrupa siyasi kimliğinin inşası anlamına geldiğinde sınırlarını ve tehlikelerini belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Etkili ve kullanıma hazır Avrupa güçleri oluşturulmasını kabul ederken, NATO'dan özerk bir stratejik Avrupa'nın ortaya çıkmasını istememektedir.

ABD yönetiminin NATO'nun AGSP'ye üstünlüğü konusundaki resmi doktrini şu şekilde ifade edilebilir: ABD ve Avrupa arasındaki bağları koparmamak, NATO ve AB kaynaklarının benzerini çoğaltmamak ve AB üyesi olmayan Avrupalı NATO müttefiklerine ayrımcılık yapmamak. Hem askeri hem de siyasi düzeyde, ABD bu yüzden AGSP'nin kabulünü Avrupa'nın belirgin kırmızı çizgiyi aşmaması, özerkliğe ve dahası AB'yi stratejik bağımsızlığa teşvik edecek her oluşumu dışlaması şartlarına bağladı. Son dönemde Irak krizi konusundaki belirgin bölünmede “Tervuren Girişimi” diğer bir deyişle AB'nin askeri operasyonlarını planlayacak ve yürütecek Avrupa savunma personeli fikri, Avrupa'ya bu kırmızı çizginin geçilemeyeceğini hatırlattı.

Koşullara ve ülkelere göre farklılaşan isteklilikle, Avrupalılar AGSP'nin gelişimini bu sınırlar içerisinde tutmaya dikkat etmektedir. Bu yüzden AGSP başlangıcından bu yana 5. Madde⁵² ile ilgili görevleri dışlamaktadır. Avrupa'nın dış tehditlerden korunabilmesi için gerekli olan bu durum nedeniyle, Petersberg görevleri tanımlanırken NATO'nun öncelikli sorumluluğunda bir belirsizlik olmayacak bir yöntem kullanılmıştır. Benzer şekilde AB, kriz yönetiminde NATO ve AB ilişkilerini, yoğun ve zor müzakereler sonucu düzenleyen “Berlin-artı” anlaşmalarını yapmıştır.

Yeni uluslararası terörizmin sebep olduğu gelişmeler, NATO ve AB arasındaki gerekli sinerji ve bütünleyiciliğin tekrar vurgulanmasını sağlamıştır. Bu yüzden hiçbir zaman, AB, ABD'den ayrı bir birleşik Avrupa ordusu kurmaya çalışmamıştır. Ulusal egemenliğe ve Atlantik İttifakı'na bağlılık bir araya gelerek, tek başına bir Avrupa askeri bütünleşmesi düşüncesi dışlanmıştır.

AB-NATO ilişkisi, Berlin-artı anlaşmaları temelinde her iki organizasyonunun işlevlerini teyit edecek stratejik diyalog ekseninde etkili uyum ve koordinasyon sağlayacak politik ve operasyonel şeffaflıkla desteklenmelidir. Taahhüt edilen AB-NATO Operasyon Planlama ve Komuta Merkezi ileride SHAPE'in yerine geçecektir.

Yenilenmiş NATO, görülebilir gelecekte Avrupa'nın kolektif savunmasında yüksek yoğunluklu askeri yetenekleri ile köşetaşı olarak bulunmaya devam edecektir. Geliçmekte olan AB, henüz gelişmesini tam anlamıyla sağlayamadığı için NATO varlık

⁵² Washington Antlaşması uyarınca NATO'nun asıl işlevi olan üye ülkelerin topraklarının savunması

ve yeteneklerine bağımlılığını sürdürmek durumunda kalmıştır. (Mathiopoulos ve Istvan, 1999: 65-76).

Askeri ve siyasal gücün ekonomik güçle doğrudan bağlantılı olması nedeniyle, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonar ekonomik çöküntü içerisindeki Avrupalı ülkelerin, güçlerini ekonomik kalkınmaları için birleştirmeyi tercih etmeleri ve buna ek olarak ABD'de ortaya çıkan anti-komünist paranoa bugünkü fiili durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çünkü ABD'nin Avrupa savunmasını NATO aracılığıyla üzerine alması nedeniyle, askeri açıdan müttefiklerinden çok ileri bir gelişmişlik düzeyine ve bu farkın kolayca kapatılamayacak boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Avrupa savunma ve güvenliğinin bu biçimde sağlanmasında hem Batı Avrupalı müttefikleri ve hem de ABD'nin sorumluluğu bulunmaktadır. ABD'nin bu sorumluluktan kısa ve orta vadede kurtulabilmesi mümkün gözükmemektedir.

2.4. Askeri Yetenekler Süreci

20 Kasım 2000 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen “Genel İşler Konseyi” toplantısı sonrasında, AB üyesi devletlerin Savunma ve Dışişleri Bakanları, askeri yeteneklere ilişkin bir bildiri kabul etmişlerdir. Bu bildiri ile yaklaşık 100 bin asker, 400 savaş uçağı ve 100 savaş gemisinden “Acil Müdahale Gücü” oluşturulması ve bu gücün, 4 bin km. uzaklıktaki bir kriz bölgesine,60 gün içerisinde, en az 1 yıl görev yapabilecek şekilde askeri yığınak yapabilme yeteneğine sahip olması planlanmıştır.

“Acil Müdahale Gücü” içinde yer alarak, bu güce asker tahsis edecek AB üyesi devletler ile tesis edecekleri asker sayıları Kasım 2000 tarihinde Brüksel'de yapılan “Askeri Taahhüt Konferansı” sonrasında ilan edilen Bildiri'de şöyle belirlenmiştir: Almanya 13.500, İngiltere 12.500, Fransa 12.000, İtalya 6.000, İspanya 6.000, Hollanda 5.000, Yunanistan 3.500, Finlandiya 2.000, İsveç 1.500, Belçika 1.000, İrlanda 1.000, Lüksemburg 100. Danimarka ile AB arasında yapılan Protokol uyarınca; Danimarka “Acil Müdahale Gücü”ne asker tahsis etmemektedir. Ayrıca, bu bildiri ile oluşturulacak kuvvet için 100.000 askerlik bir rezerv güç oluşturulması kararı da kabul edilmiştir.

Türkiye bu rezerv kuvvete, karar verme mekanizmasına tam katılması şartıyla, kuvvet tahsis edebileceğini açıklamıştır.

Helsinki Temel Hedefini yerine getirmek için, AB üyeleri bir katalog kapsamında sağlayacakları kuvvetleri belirtmek durumunda kaldılar. Birliklerin sayısı ile ilgili bir sorun yokken, niteliksel eksikliklerin vurgulanması gerekmekteydi. Kasım 2000'de Yetenek Taahhütleri Konferansı, hedeflerin hepsini karşılayabilmek için, üye devletlerin anlaştıkları bir kuvvet kataloğu kaleme aldı. AB Askeri Personeli bu tarihten itibaren, birliklerin hedef sayısına ulaşıldığının, ama stratejik güç, konuşlandırılabilir operasyon karargahı ve C3I⁵³ açısından eksikliklerin altını çizdi. Kasım 2001'de eksiklikleri gidermek için Avrupa Yetenekler Eylem Planı (ECAP) başlatıldı. Şubat 2002'de başlatılan ECAP uygulaması koordine çalışmasından sorumlu olan bir ya da iki üye devlet tarafından başkanlık edilen bir seri panel oluşturdu. Mayıs 2003'te daha fazla ulusal taahhüt istemek ya da eksiklikleri gidermek üzere belirgin programlar başlatmak üzere Yetenekler Konferansı düzenlendi.

Bu eksiklikleri gidermek üzere tasarlanan programların gelişmesi için spesifik paneller kuruldu. Çok kısa süre içerisinde, bir zamanların tabusu gerçeğe dönüştü ve askeri görevliler Brüksel'de göreve başladılar. NATO öncelikli çerçeve olsa da barışı koruma misyonlarının çoğu Avrupalı askerler tarafından yerine getirilmektedir. Ancak AB kendi başına da bazı operasyonlara başlamıştır. Bosna'da polis görevi, Makedonya'da barışı koruma görevi ve en önemlisi Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki bir BM köprü kurma operasyonu.

2.5. AGSP Operasyonları

AB, askeri operasyonlar konusunda hala öğrenme sürecindedir. Bununla birlikte, şimdiye kadar uygulanmış olan operasyonlar, AB askeri gücünün gelecekte üstlenebileceği misyonların şekli hakkında son derece önemli emsaller sağlamaktadır.⁵⁴

⁵³ Komuta, Kontrol, Haberleşme ve İstihbarat

⁵⁴ Bakınız. Fernanda Faria, *Crisis Management in sub-Saharan Africa. The role of the EU*, Occasional Paper 51 Paris: EU Institution Security Studies, April 2004.

Muhtemel AB askeri görevlerinin coğrafi alanı söz konusu olduğunda bazı sınırlar koymak yanlış olacaktır. Her ne kadar AB kuvvetlerinin öncelikle Avrupa bölgesinde ve komşu bölgelerde kullanılması düşünülse de, AB kuvvetlerinin dünyanın her hangi bir bölgesinde de operasyonlar yürütebilir.⁵⁵

BM beyannamesi söz konusu olduğunda AB her zaman için uluslararası barışın ve güvenliğin korunması konusunda BM Güvenlik Konseyi'nin sorumluluğunun önceliğini vurgulamıştır. AB kuvvetlerinin yürüttüğü operasyonların, ilke olarak BM Güvenlik Konseyi kararına ve iznine sahip olması gerekmektedir. Ancak, AB devletleri, kendilerini savunma durumları haricinde, askeri kullanımı öncesinde BM kararının alınması gerektiğini Kabul etmelerine rağmen, 25 Mart 1999 Avrupa Birliği Konseyi Berlin Toplantısı'nda kabul edildiği gibi, her hangi bir BM Güvenlik Konseyi kararı olmadan 1999'da Kosova'ya yapılan askeri müdahaleyi onaylamıştır. Berlin toplantısında tüm AB üye ülkeleri⁵⁶ Kosova'ya yapılan askeri müdahaleyi onaylamışlardır.

Bu şu anlama da gelmektedir; BM Güvenlik Konseyi'nin kararıyla gerçekleştirilen operasyonlara ilave olarak, AB kuvvetleri, gerektiği taktirde BM Güvenlik Konseyi kararı olmadan da askeri operasyonlar yürütebilir. Örneğin, eğer ortada insani bir yıkım veya olması yakın bir soykırım varsa, AB bir Güvenlik Konseyi kararı olmasa da müdahale için birlikte hareket edebilir. Ayrıca AB, çatışma önleme, çatışmayı çözüme bağlama ve barışı koruma faaliyetlerinde BM ile birlikte sıkı koordinasyon içinde olacağına ilişkin garanti vermiştir.

Bir yanda tek tek AB üye devletlerinin kendi ulusal güçleri mevcuttur, diğer yandan da NATO son derece etkili bir siyasi ve askeri ittifaktır. Bu durumda tüm bunlara ilaveten, bir AB gücünün varolmasının değeri ve önemi tartışma konusudur. AB üye Devletleri, AB kuvvetlerini kullanmaya karar vermeden önce çok sayıda siyasi, stratejik, iktisadi ve hukuksal konuyu değerlendirip göz önüne getirmektedir. Buna rağmen, bir yandan meşruiyet düşüncesi, bir yandan da bazı pratik nedenlerden dolayı AB askeri gücünü tercih etmeye meyillidir. Bir Avrupa gücü belirli bazı durumlarda son

⁵⁵ Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde Artemis Operasyonu yürütüldü ve geçmişte ulusal düzeyde AB devletlerinin barışı koruma kuvvetleri Doğu Timor ve El Salvador'da görev yaptılar.

⁵⁶ NATO üyesi olmayanlar da dahil olmak üzere.

derece faydalı ve kullanışlı olabilir çünkü bazı operasyonlara sadece AB bayrağı meşruiyet kazandırabilir. Bu nedenle pek çok AB üye devleti bir misyonnu tek başına üstlenebilecek araçlara sahip olmalarına rağmen, AB 'nin desteğini elde etmek isteyebilir ve söz konusu misyonu AB bayrağı altında uygulamayı tercih edebilir. Öte yandan, pek çok pratik neden AB askeri gücünün tercih edilmesinde önemli bir rol oynayabilir.

AGSP'nin en belirgin ilerlemeyi kaydettiği yılın 2003 olmuştur. Bu tarih Avrupa Birliği'nin yönettiği ilk askeri operasyonların yapıldığı yıldır. Avrupa Birliği'nin Balkanlar'daki ilk barışı koruma operasyonunu ve ilk polis operasyonunu başlatması da 2003 yılında olmuştur. Bu olaylar AB'nin geçen yılın sonunda Bosna ve Hersek'te barışı koruma sorumluluğunu NATO'dan devralmasının yolunu açmıştır. Ve Avrupa Birliği'nin ilk otonom askeri operasyonu da Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde, yine 2003 yılında gerçekleşmiştir.

İstihbarat ve terörle mücadele alanlarında entegre eylemler konusunda yeni çalışmalar başlatılmıştır. Avrupa Birliği nükleer silahların yayılmasını önleme çalışmalarını kuvvetlendirmek için gayet açık bir eylem ve baskı çerçevesini benimsemiş ve İran konusunda daha önce benzeri görülmemiş bir işbirliği başlatmıştır.

Operasyonlar konusunda belirlenen tarihlere uyulmakla yetinilmemiş, aynı zamanda bu görevler başarıyla yürütülmüş ve sonlandırılmıştır. Avrupa, Balkanlarda ve Afrika'da, mütevazı boyutlu fakat gerekli operasyonlarda, AGSP'nin krizlerde istikrar sağlama ve insani felaketleri önleme konularında önemli bir katkı sağlayabileceğini göstermiştir.

AGSP sadece görevlerinin çeşitlerini artırmakla kalmadı, aynı zamanda operasyon yürüttüğü coğrafi bölgeyi de genişletti. 2003 Haziran ayında, BM'nin emir altında Afrika'da ilk bağımsız operasyonunu düzenledi. Avrupa Birliği, aynı dönemde bir yandan Balkanlar'daki sorumluluklarını yerine getirmeye devam etti⁵⁷ ;bir yandan da 2004'ün ikinci yarısında NATO'nun Bosna'daki İstikrar Gücü operasyonlarını devraldı. Biri Avrupa içinde, diğeri Avrupa dışında iki dış saha operasyonunun aynı anda

⁵⁷ Özellikle Bosna'daki polis operasyonu, Makedonya'daki Concordia ve Proxima Operasyonları

yürütülmesi, hem gerekli askeri yetenekler ve operasyon organizasyonu (ana devlet, NATO kaynakları, özerklik) açısından, hem de AB ve NATO arasındaki görev paylaşımı gibi daha genel siyasi kıstaslar anlamında çok sayıda sonuç doğurmuştur. AGSP görevleri EK-1'dedir.

EUFOR, NATO'nun yeteneklerinden faydalanarak işlevselliğini sağlayacaktır. Hatırlatmak gerekirse 16 Aralık 2002 tarihinde, AB ve NATO arasında imzalanan ve Türkiye'nin de onay verdiği anlaşmayla, AB'nin düzenleyeceği operasyonlarda, NATO'nun planlama ve lojistik imkanlarına ulaşımına olanak tanınmıştır.

EUFOR'un varlığının önemi savaş suçlarının yakalanmasından çok, AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın OGSP gelişimine daha somut bir şekilde imkan sağlayacak olmasında yatmaktadır. Bundan önce de Balkanlar, özellikle de Makedonya, AB OGSP'si için bir deneyim edinme alanı olarak hizmet etmiştir.

Avrupa Birliği Kopenhag Zirvesi'nde NATO imkan ve yeteneklerinin kullanımı konusundaki sorunların çözülmesi üzerine, AGSP kapsamındaki hareketlere 01 Ocak 2003 tarihinde Bosna Hersek'te AB Polis Misyonu ile başlamıştır. Bu hareketlerin büyük bir çoğunluğu polis misyonu ve hukukun üstünlüğü gibi yumuşak güvenlik kavramı sayılabilecek operasyonlardır.

Eğer denetleme görevlerini ve kriz uygulamalarını ve kriz uygulamalarını saymazsak, 2003 AGSP'nin faaliyete geçtiği yılı işaret eder. 2003'te, 2,000'in üzerinde polis askeri personel Bosna-Hersek'teki, Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti (FYROM) ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki operasyonlarda görev almıştır. Bunların her birinde AB, sorumluluğu orada görev yapmakta olan güçlerden devralmıştır.

AB üstlendiği operasyonlarda bir "aşamalı ilerleme" yaklaşımı takip etmiştir. AB, üye olmayan ülkelerle birlikte çalışarak istikrarlı bir operasyonel çevrede polis görevine (EUPM) başladı. Bu görev devam ederken Makedonya'ya yakın bir bölgede operasyonel kapasiteyi artıracak askeri bir kriz yönetimi takip etmişti. EUPM'yi takip etmiştir. Concordia olarak bilinen operasyon her şeye imkan vermeyen bir çevrede

yürütülmüş ve “Berlin–artı” anlaşmasına dayanarak hem AB hemde NATO olanaklarından yararlanılmıştır. Bir sonraki görev olan “Artemis“ operasyonu NATO olanaklarına dayanmayan gerçekten özerk olarak yürütülen ilk AB asker kriz yönetimi olmuştur. Kapsam olarak küçük olmasına ve az sayıda AB ülkesini gerçek anlamda askeri birlik sağlamasına rağmen görev, esnek olmayan bir çevrede sürdürülmüştür. 2003 ‘teki dördüncü AGSP görevi olan Proxima ile AB, operasyon ihtiyaçlarına görev hareket sahasındaki hazırlık yeteneğini ispatlamıştır. Özel olarak değerlendirildiğinde, bu, AB’nin görevinin niteliğini askeri görevden polis görevine çevirmedeki yeteneğini göstermiştir.

2.5.1. Bosna Hersek’ teki AB Polis Misyonu (EUPM), 2003 – 2005⁵⁸

EUPM özel görevinin amaçları⁵⁹;Polisin bağımsız ve hesap verebilir hale gelmesi için polisi siyasetin dışında tutmak, polis müdürlerini ve yöneticilerini güçlendirmek, bu memurların performanslarını takip etmek, şeffaflığı teşvik etmek, organize suç ve yolsuzlukla mücadele için; yüksek temsilci ile ortak strateji sürdürmek, yerel polisin operasyonel kabiliyetini güçlendirmek, devlet düzeyinde polis örgütünün kurulmasını desteklemek, yerel polisin geçimini sağlanması ve yeterli mali kaynaklara sahip olmasını sağlamak için; verimli ve etkin olması için desteklemek, polisin mali denetimini alım gücüne odaklı yapmak, polis memurlarının maaşlarının arttırılması hazırlıkları desteklemek, gerekli yeteneklere sahip kurumları oluşturmaya yardımcı olmak için; yönetim kabiliyetlerini oluşturmak, yerel işe alım ve terfi prosedürlerinin ortaya çıkartılmasını denetlemek, devlet hudut hizmetleri ve Devlet Enformasyon ve Koruma Ajansı’nın (SIPA) bütünleşmesini sağlamaktır. Bu görevleri başarmak için EUPM, yedi önemli program uygulamaktadır

⁵⁸ 11 Mart 2002’ de AB Konseyi tarafından alınan karar (Joint Action 2002/210/ODGP) ile kurulmuş ve Onay: 5 Mart 2002 tarihli 1396 sayılı BM Güvenlik Konsey Kararı ve Barış Uygulama Konseyi (PIC) Yönlendirme Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

⁵⁹ Bakınız. Council Joint Action 2002/210/CFSP on the European Union Police Mission (11 March 2002) Official Journal of the European Union, 11 February 2002

Konsey, 8 Aralık 2003' te, 2004 yılındaki operasyonel masraflar için AB'nin genel bütçesinden finanse edilmek üzere 17.5 milyon Euro ayrılmıştır. AB Polis Misyonu'na destek veren devletler ve katılım durumunu gösteren tablo EK-2'dedir.

2.5.2. Concordia Operasyonu (Makedonya) 2003⁶⁰

Bosna Hersek'teki polis görevini takiben AB ilk askeri operasyonu olan "Concordia" yı başlatmıştır.⁶¹ 18 Mart 2003'te Makedonya'nın daveti üzerine AB kuvvetleri Ohrid çerçeve Anlaşması'nın⁶² uygulanmasını kolaylaştırmak için güvenli bir ortam temin etmek amacıyla NATO Operasyonu'nu⁶³ devralmıştır. İrlanda ve Danimarka hariç bütün AB üye devletleri de dahil yirmi altı devlet yaklaşık 350 hafif silahlı askeri personeliyle göreve yardımda bulunmuştur. AB Barış gücü, Makedonya'nın etnik Arnavutluk nüfusunun yaşadığı Arnavutluk, Sırbistan ve Kosova ile sınır bölgelerinde devriye görevine başlamıştır.

Bosna Hersek'teki polis görevinden farklı olarak, "Concordia" sadece AB üye Devletleri imkanlarına dayanmamış. ABD'nin de katıldığı NATO tarafından sağlanan planlama ve lojistik desteğe ile gerçekleştirilmiştir. Böylece AB'nin ilk askeri operasyonu olmasına ek olarak. Concordia aynı zamanda 2002'de bir işbirliği mekanizması olarak kurulan ve "Berlin-artı" olarak adlandırılan AB-NATO arasındaki stratejik düzenlemenin ilk uygulaması olmuştur.

Askerler, silahsız araçlarla seyahat eden 22 hafif arazi irtibat timi şeklinde düzenlenmiştir. Görevleri, devriye, keşif, gözetim, olay bilgi raporlaması ve irtibat faaliyetlerini içermekteydi. Asker desteği, helikopter ve tekerlekli zırhlı araçlara sahip sekiz ağır arazi irtibat timiyle sağlanmıştır. Concordia kuvvetleri için ilave destek,

⁶⁰ 27 Ocak 2003 tarihli AB konseyi kararı (Joint Action 2003/92/ODGP) ile kurulmuş ve BM güvenlik konseyi 1317 sayılı kararı ve devlet başkanı Trajkovski tarafından yapılan talep ile onaylanmıştır.

⁶¹ Council Joint Action 2003/92/ODGP on the European Union military operation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia (27 January 2003) Official Journal of the European Union, 11 February 2002

⁶² Makedonya'da 2001 yılındaki çatışmaları çözen anlaşma

⁶³ Allied Harmony Operasyonu

MEDEVAC ve hafif keşif helikopterlerinden oluşan bir Birlik, patlayıcı maddelerin etkisiz hale getirilmesi (EOD) kabiliyeti ve tıbbi tahliye timini içermiştir.

Başlangıçta Concordia'nın 6 ay sürmesi ve ortak maliyetinin 4,7 milyon Euro olması, diğer harcamaların ise katılımcı ülkeler tarafından finanse edilmesi beklenmiştir. Altı aylık bütçe daha sonra 6,2 milyon Euro'ya yükseltilmiştir AB Polis Misyonun'dan (EUPM) farklı olarak katılımcı devletlerden genel masraflardaki paylarını yanı sıra bireysel operasyonlarının masraflarını da üstlenmeleri istenmiştir. Özellikle, katılımcı AB üyesi ülkeler, Gayri Safi Yurtiçi Hasıllarının büyüklüğüne göre genel masrafın yüzde 84,52'ini karşılamıştır. AB üyesi olmayan katılımcı ülkeler ise kalan yüzde 15,5 oranındaki genel masrafları karşılamıştır.

Makedonya yetkili makamlarından gelen talep üzerine, 21 Temmuz 2003 tarihli bir Konsey kararı ile Concordia görevi 15 Aralık 2003'e kadar uzatılmıştır. Görev kısa sürede proxima adı verilen bölgedeki yeni AB polis gücü tarafından devralınmıştır. Concordia Harekatına destek veren devletler ve katılım durumunu gösteren tablo EK-3'tedir.

2.5.3. Artemis Operasyonu (Kongo Demokratik Cumhuriyeti),2003⁶⁴

Haziran 2003'te AB kendi askeri kabiliyetleri için de bir test niteliği taşıyan yaklaşık 2000 kişilik barış koruma gücünü Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin kuzeydoğusundaki istikrarsız İturi bölgesine göndermiştir.⁶⁵ Mayıstan bu yana Hema ve Lendu militanları arasındaki etnik çatışma kargaşanın yayılmasına neden olmuştur. Daha önceki 10 yıllık dönemde 50,000'den fazla insan öldürülmüş ve 500,000'den fazla kişide yerlerinden edilmemiş kararsızlık tehlikesini doğurmuş "Artemis" olarak adlandırılan operasyon, AB'nin NATO yardımı almadan ve Avrupa'nın dışında konuşlandırdığı ilk asker görevi olmuştur.

⁶⁴ 05 Ocak 2003 tarihli AB konseyi kararı (Joint Action 2003/423/ODGP) ile kurulmuş ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde (DRC) Avrupa birliği askeri operasyonu başlatılması için 12 Haziran 2003 AB konsey kararı; 30 Mayıs 2003 tarih ve 1484 sayılı BM güvenlik konseyi kararı ile onaylanmıştır.

⁶⁵ Bakınız. 2003/423/CFSP on the European Military Operation in the Democratic Republic Of Congo, Official Journal of the European Union, 11 June 2003

Fransız komutasındaki kuvvet çeşitli Avrupa ülkelerinin kuvvet veya kuvvet unsurlarını içermiştir. Kuvvetlerin büyük bir bölümü, tahminen 1700 kişilik birlik, Fransa tarafından sağlamıştır. Daha önceki görevlerde olduğu gibi, AB kuvvetleri mevcut birliklerin yerini almıştır. Bu operasyonda, BM Genel Sekreteri, Bangladeş yönetimindeki daha geniş bir BM gücünün 1 Eylül tarihindeki gelişine kadar Uruguay'dan 750 kişilik barış koruma gücünü serbest bırakabilmek için AB'den talepte bulunmuştur.

Artemis, Bunia ve başkent İluri'deki güvenlik şartlarını istikrara kavuşturmayı ve insani koşulları iyileştirmeyi amaçlamıştır. Daha açık bir ifadeyle, BM Güvenlik Konseyi'nin 1484 sayılı kararı; askeri kuvvete mülteci kamplarını koruma, Bunia havaalanının güvenliğini sağlamanın yanı sıra, BM çalışanlarının insani yardım çalışanlarının ve sivillerin güvenliğini temin etme görevi yüklemiştir. Operasyon, 2003 Eylülü'nün başında, sorumluluğu daha geniş yetkiyle, güçlü bir yönetime ve daha büyük bir askeri güce sahip BM barış koruma gücünü geri vermesinden sonra sona ermiştir. Artemis Harekatına destek veren devletler ve katılım durumunu gösteren tablo EK-4'tedir.

2.5.4. Proxima Operasyonu (Makedonya), 2004⁶⁶

Makedonya'da Concordia görevini takip eden AB'nin dördüncü faaliyeti Proxima'dır.⁶⁷ 15 Aralık 2003'te başlayan Proxima, askeri bir görev değil, ülke polisine, organize suçla mücadelesi ve polis standartlarının Avrupa seviyesine yükseltilmesi konularında 200 AB polis uzmanı tarafından takip, kontrol ve tavsiye görevi içeren bir yıl süreli bir operasyondur.⁶⁸

⁶⁶ 29 Eylül 2003 tarihli AB'nin Konsey Kararı (Council Joint Action, 2003/681/ CFSP) ile kurulmuş ve 26 Eylül 2001 tarihinde alınan 1371 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı onaylanmıştır.

⁶⁷ Bakınız. 2003/681/ CFSP on the European Military Operation in the in the Former Yugoslav Republic of Macedonia(EUPOL "Proxima")(29 September 2003), Official Journal of the European Union, 01 October 2003

⁶⁸ Katkıda bulunan 15 AB üyesine ilave olarak, o dönemde AB üyeliğine yükselmekte olan ülkelere, aday ülkelere (Bulgaristan, Romanya ve Türkiye), Avrupalı olmayan NATO üyesi ülkeler ve potansiyel ortaklar olan Kanada, Rusya, Ukrayna, İsviçre, ABD gibi devletlere de bu davet genişletilmiştir.

Proxima'nın asıl amacı Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın uygulanmasını kolaylaştıran ortamı muhafaza etmektir. Özellikle polis; organize suçlu mücadeleyi de içeren hukuk ve düzeni pekiştirmek, polis de dahil, İçişleri Bakanlığı'nda kapsamlı reformları uygulamak, sınır polisinin oluşturulmasını da içeren birleşik sınır yönetiminin tesisi, yerel polis çalışmalarına halkın güvenliğini sağlaması, bölgenin asayişi için komşu ülkelerle işbirliğini arttırmaktır. Proxima Polis Misyonuna destek veren devletler ve katılım durumunu gösteren tablo EK-5'tedir.

2.5.5. Althea Harekatı (Bosna Hersek)

Avrupa Konseyi 12 Temmuz 2004 tarihinde Bosna Hersek'te AGSP kapsamında askeri bir harekat icra etme kararı almıştır. Konsey, 25 Kasım 2004 tarihinde, harekatın 02 Aralık 2004 tarihinde başlatılmasına karar vermiştir.

AB'nin Althea harekatını başlatma kararı üzerine NATO, SFOR harekatını sonlandırmaya karar vermiştir. Althea harekatı NATO imkan ve kabiliyetlerinin "Berlin-artı" kapsamında kullanılması suretiyle icra edilmektedir. Devletlerin Althea Harekatına katılım durumu EK-6'dadır. Harekatın hedefleri, uzun, orta ve kısa vade olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Uzun Dönem Hedefi: Geri dönülmez bir biçimde AB üyeliğine ilerleyen ve komşuları ile işbirliği içinde hareket eden istikrarlı, varlığını sürdürebilir, barışçıl ve çok ırklı bir Bosna Hersek.

Orta Dönem Hedefi: İstikrara Kavuşturma ve İşbirliği Anlaşması imzalanması hedefi ile güvenli bir ortama kavuşma yolunda katkıda bulunmak suretiyle Bosna Hersek'i AB'ye entegrasyon yolunda desteklemek.

Kısa Dönem Hedefi: Dayton/Paris Anlaşması'nın uygulanması için gerekli güvenli bir ortamın oluşturulması maksadıyla NATO'nun yönetimindeki SFOR harekatının sorunsuz bir şekilde AB Kuvveti'ne devredilmesini ve Bosna Hersek'li yetkililerin de desteği ile yerel kapasitenin güçlendirilmesini sağlamak (EU Military

Operation in Bosnia and Herzegovina (EUFOR-Althea) http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=745&lang=en&mode=g, 19 Haziran 2007).

2.6. OPERASYONLARDA ÇAKIŞAN ZORLUKLAR

Operasyonlar AGSP'ye olan güveni gösterirken, bu durum daha önce hipotez seviyesinde olan birkaç zorluğun da geçerliliğini ıspatlamıştır. Bu sorunların bir kısmı bütün görevlerin boyutlarını değişik derecelerde etkilemekte olan çatışan zorluklardır. Operasyonel ve finansal konular ile planlamadaki sınırlılıktır.

2.6.1. Operasyonel Zorluklar

Erişim: Geride bıraktığımız bir yıllık AGSP görevlerine baktığımızda, özellikle Avrupa kıtasından uzakta, aşırı yoğunluk gerektiren operasyon ihtiyaçlarıyla ilgili bazı endişelerin haklı çıktığı açıkça görülmektedir. DRC' deki birliklerin de belirli askeri yeteneklerin altında kalması şaşırtıcı olmamıştır. Brüksel'de yaklaşık 6500 km uzaklıktaki operasyonda, AB askeri ulaşım imkanları ciddi lojistik zorluklarla karşılaşmıştır. O dönemde AB Askeri Personeli'nin Genel Müdürü tarafından da kaydedildiği gibi, "kuvvetleri böyle uzak noktalara konuşlandırmak ve özellikle devamını sağlamak, ulaşım ihtiyaçlarını yeniden gündeme getirmektedir."⁶⁹

İletişim: Artemis, aşırı yoğunluk ortamında gerçekleştirilen özerk bir AB operasyonu olarak, aynı zamanda diğer sınırları da test etmiştir. Nakil ve iletişim imkanları alanında, yeterli C4ISR temin etmek bir zorluk oluşturmuştur. Eğer daha fazla AB üye devletinin katıldığı bir operasyon olursa, gelecekte benzer bir çözüm uygulamak daha zor olacaktır. İster polis görevleri olsun, ister aşırı yoğunluktaki askeri görevler olsun, yeterli iletişim yeteneklerinin bütün operasyonlar için kritik öneme sahip olduğu belirtilmelidir. Örneğin Saraybosna' daki AB polis Görevi sırasında, sınırlı iletişim kabiliyetlerinin önemli bir dezavantaj teşkil ettiği görülmüştür.

⁶⁹ Bakınız. David, Cronin, "Congo Operation underlined airlift shotcomings", *European Voice*, September 2003.

Sürdürülebilirlik: Esnek olmayan bir ortamda operasyon gerçekleştirildiğinde sürdürülebilirlik genellikle kritik hale gelir. Artemis örneğinde, AB'nin bu alandaki yetenekleri sınırlıydı. AB kuvvetlerinin, güçlendirilmiş Birleşmiş Milletler, Kongo Demokratik Cumhuriyeti Misyonu birlikleriyle yaz sonunda nöbet değiştireceğini bildiğinden, AB yetkilileri operasyona devam ettirebilmiştir.(Gnesotto, 2005: 123).

AB'nin kendi kıtasından uzakta uzun süreli operasyonu devam ettirebileceği sorusu hala belirsizliğini korumaktadır. Sürdürülebilirlik, yeterli temiz su temini gibi basit görevlerden, yeterli kuvvet koruma kabiliyetleri gibi daha karışık görevlere kadar farklı boyutlar içermektedir.

2.6.2. Finansman Zorluklar

AB, 2003 boyunca yeni görevleri üstlendikçe, görev finansmanı konusu politik gündemde üst sıralarda yükselmiştir. 52.6 milyon Euro tutarındaki mütevazı ODGP 2004 bütçesinden dolayı, bu konuda rayına oturmuş bir sürece duyulan ihtiyaç artmıştır. İlk AGSP operasyonlarında ortaya çıkan güçlükler şöyle özetlenebilir.

Özel geçici yöntemler: Özellikle, farklı finansman yöntemlerin kullanılması; yönetim personel ve sorumluluk tekrarı gibi sonuçlarıyla birlikte AGSP askeri operasyonların verimli yürütülmesini zorlaştırmaktadır.

Görev Maliyet Tahminleri: Ortak Eylemler de ya da yönergelerde belirttiği gibi, fon seviyeleri çoğunlukla bir operasyon gerçek masraflarını olduğundan daha az öngören yuvarlanmış rakamlardan oluşmuştur.Düşük düzeyli tahminlerin ışığında, ilk yapılan katılım çağrılarında söz edilen miktarın yüzde 30 oranında artırılmasına yönelik yeni çağrılar yapılmaktadır.

3. Üçüncü Ülkelerle İşbirliği: 1 Mart 2004 itibariyle, AB bu tip görevlerin masraflarını karşılamak amacıyla kalıcı mekanizmaya sahiptir. Athena olarak adlandırılan bu mekanizma, görev ne kadar zor ve acil olursa olsun, ortak masrafların

finansmanında eksikliği ve hızı artırarak, gelecekte bu tip görevlerin finansmanını kolaylaştıracaktır.

Athena, Danimarka hariç bütün katılımcı AB üyesi ülkelerin temsilcilerinden oluşan Özel Komite tarafından yönetilecektir. Bu Özel Komite, bir operasyonun ortak masraflarının finansmanında esnekliği ve hızı artırarak, gelecekte bu tip görevlerin finansmanını kolaylaştıracaktır.

Athena daha önceki geçici sistemleri göre bir gelişme sağlamış olsa da halen bazı noksanları mevcuttur. Özel Komite'nin karar alma sürecinde oybirliği ilkesinin uygulanması, bir ülkenin kararı engellemek istenmesi durumunda finansman sürecini yavaşlatabilir ya da aksatabilir.

2.6.3. Planlama Zorlukları

Operasyon öncesi planlama aşamaları, operasyonun başarısı için son derece önemlidir. Birçok kişi planlamayı operasyonla ilgili gereklilikler (örneğin karargah) olarak algılasa da, planlama birkaç boyutu ve sürekliliği olan süreçtir. Başarılı görev planlaması; görevin hedefleri, malzeme ve diğer gerekli birliği ve olasılık planlama, işin daha görünen kısmı olan operasyon planlaması kadar önemlidir. Yakın zamandaki AB operasyonlarında bazı güçsüzlükler göze çarpmıştır.

Tedarik: Yakın zamandaki AB görevlerinde, tedarik alanında verimli tedarik usulleri oluşturma konusunda zorluklar görülmüştür. Daha iyi planlama yöntemleriyle bir çok olayda daha farklı sonuç elde edilebilirdi. AB görev üstlenmeye devam ettikçe, yeterli tedarik yeteneğinin temin edebileceği büyük önem taşıyacaktır. Tedarik uzmanlarının geçici göreve doğru zamanda atamaları, gelecek operasyonların malzeme ve alt yapı eksikliğinden zarar görmesini sağlayacaktır.

Planlama Desteği: EUPM örneğinde, Genel Sekreterlik, Saraybosna'daki planlama takımı için gerekli yedekleme ve destek ihtiyacını sağlama kapasitesinde yoksundu. Küçük polis birliklerini planlama kabiliyeti, özel uzmanlık eksikliği güvenli

iletişim kanalları sınırlılığı ve personel kaynaklarının sınırlı olması belli başlı noksanlardı.

Medya ile İlişkiler: Bir AB görevi sırasında medya ile ilişkilerin yürütülmesi ise dikkat gerektiren bir başka boyuttur. Bu konu özellikle. Durumun hızla geliştiği, AB'nin yüksek yoğunluktaki görevlerinde hayati öneme sahiptir AB'nin üstlediği bazı görevler daha fazla medya uzmanının göreve dahil edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Uluslararası Örgütlerle İşbirliği: Finansal, idari ya da medya ilişkilerine yönelik olsun bu planlama prosedürleri standart hale getirmek gelecekteki AB operasyonlarının daha kısa bir zaman diliminde planlamasını sağlayacaktır. AB'nin Bosna Hersek'teki SFOR görevini üstlenmesiyle birlikte bu alanlarda gelişme sağlanması çok daha büyük bir öneme sahip olmaktadır Berlin-Plus çerçevesinde ve üç yıl sürmesi beklenen bu görev yaklaşık 7,000 kişilik önemli ölçüde bir personel ihtiyacı oluşturacak bu aşamadaki zorluklar halen görev yerinde kalan NATO ve ABD birliklerine katılacak AB güçlerinin sorumluluk paylaşımınıdır Avrupa gücü nün 2004 sonuna doğru gerçeğe dönüşmesi AGSP için ciddi anlamda bir nihai sınav anlamına gelecektir (Gnesotto, 2005: 128).

2.7. 2010 YILINDA ULAŞILMASI DEĞERLENDİRİLEN TEMEL HEDEFLER

2.7.1. Avrupa Askeri Yetenekler Deklarasyonu (Askeri Yeteneklere Katkı Taahhüt Konferansı, Brüksel, 22 Kasım 2004)

Avrupa Birliği, kriz yönetimi, 2010 temel hedeflerindeki inisiyatifleri başlatmak, AB Muharebe Grupları, sivil –asker hücresi ve Avrupa Savunma Ajansı oluşturmak başlıklarındaki askeri yetenekleri güçlendirme sürecinde yeni bir aşamaya geldi. Bu inisiyatifler Avrupa Güvenlik Stratejisi oluşturma çalışmalarına AB'nin tehditler ve küresel sorunlarla mücadele etmesini sağlamak suretiyle katkı sağlamıştır. Daha iyi

kapasiteye sahip Avrupa daha etkin bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşumuna katkı sağlayacaktır.

Savunma bakanları Avrupa askeri yetenekleri konusunda önemli bir role sahiptir. 22 Kasım 2004 yılında yapılan Askeri Yeteneklere Katkı Taahhüt Konferansında gerekli askeri yetenekleri geliştirilmesi konusundaki katkı paylarını bir kez daha yinelediler. Üye ülkeler 2010 temel hedeflerini hayata geçirmek konusunda kararlıdır. Savunma Bakanları ayrıca küresel intikal yaklaşımını da benimsemektedir. Bu ise daha etkin kullanılabilir tesisler, mekanizmalar ve stratejik hareket için ulaşım imkanları sunacaktır. Askeri işbirliğinin Avrupa Birliği'nin savunma ve güvenlik alanlarında etkinliğine ve verimine daha fazla katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

Bakanlıklar ayrıca Fransa, İtalya, Hollanda, Portekiz ve İspanya tarafından kurulması düşünülen Avrupa Jandarma Gücü'nü ve bu gücün AGSP katkılarını memnuniyetle karşılamışlardır. Bu beş devlet, kapasitelerini birçok senaryo ve ani mücadele gücünün kullanıldığı hareketlerde kamu güvenliği ve kamu düzeninin tesis edilebileceği büyüklükte tesis etmişlerdir.

2.7.2. 2010 Temel Hedefleri'nin Gerçekleştirilmesi

Üye ülkeler, 2010 Temel Hedefleri belgesinde belirtilen bütün kriz yönetim operasyonlarında kullanılabilecek hızlı ve kararlı hareket yeteneğine sahip olunması konusunda vaade bulundular. Müşterek çalışma, intikal, ve operasyonların sürdürülebilirliği üye ülkelerin askeri yetenekleri artırma gayretlerinin temelini olacaktır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi daha esnek, mobil ve müşterek çalışabilir kuvvetlere ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Bunu sağlamak kaynakları tek bir havuzda toplamak ve bunları paylaşmak suretiyle mümkün olabilecektir.

Temel Hedef 2010'da "Avrupa Birliği bir küresel aktördür ve küresel güvenlik için sorumluluğunu paylaşmaya hazırdır" ifadesi ile AB'nin küresel bir rol oynama niyeti açıkça vurgulanmaktadır. 2003 yılının Aralık ayında benimsenen Avrupa Güvenlik Stratejisi ile BM ile etkili çok taraflılığa dayalı bir uluslararası düzeni

destekleyecek bir rol oynama amacında olduğunun altı çizilmiştir (Headline Goal 2010, <http://ue.eu.int/eudocs/cmsUpload2010HeadlineGoal.pdf>, 9 Şubat, 2007).

Hızlı Karşılık – Muharebe Grupları: AB'nin yüksek hazırlık seviyesindeki kuvvet paketlerini herhangi bir kriz bölgesine intikal ettirme yeteneğine kavuşması 2010 Temel hedeflerinin temel unsurudur. Muharebe Grupları Hızlı Tepki'nin özel bir halidir. Bir Muharebe Grubu tek bir devlet tarafından teşkil edilebileceği gibi çok uluslu bir yapıda da olabilir. Her durumda müşterek çalışma ve askeri etkinlik anahtar kriter olacaktır. Bir Muharebe Grubu kuvvet karargahı ve daha önceden tanımlanmış operasyonel ve stratejik unsurlarla desteklenmelidir.

Karar vermede ise, AB'nin amacı Konsey'in kriz yönetim konseptinin onayından sonraki 5 gün içerisinde operasyonu başlatacak kararın verilmesidir. Birliklerin intikal ettirilmesinde ise hedef, AB'nin operasyona başlama kararı almasından sonraki 10 günden daha geç olmamak kaydıyla görevlerine başlayabilecekleri şekilde intikal ettirilmeleridir. Bu ise Muharebe Gruplarının 5-10 günlük hazırlık durumunda bulundurulmalarını zorunlu kılmaktadır. Muharebe grupları operasyonun başlangıcından itibaren 30 gün, tekrar lojistik destek sağlandığında 120 gün boyunca operasyonlarını sürdürmek durumundadırlar.

Tam operasyonel yeteneğe 2007 yılında ulaşılmış olacaktır. Birlik, iki ayrı bölgede eş zamanlı olarak bir muharebe grubu büyüklüğünde müstakil operasyon düzenleyebilecek yeteneğe sahip olmalıdır.

Nice Avrupa Konseyi Zirvesi kararlarında üye devletler AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyesi devletleri ve diğer AB'ye aday devletleri muharebe gruplarına davet etmişlerdir. Üye devletler ayrıca diğer potansiyel ortakları da muharebe gruplarına kabul etmeyi değerlendireceklerini bildirmişlerdir.

Hareket Kabiliyeti Üzerine Küresel Yaklaşım: Konsey, AB'nin hızlı tepki verme konusunda stratejik hareket kabiliyetini geliştirmeye ilişkin daha fazla ilerlemeye ihtiyaç olduğunu tespit etmiştir. Stratejik ulaştırma muharebe grupları için temel kolaylaştırıcı unsurlardan biridir. 2010 temel stratejik müşterek ulaştırma hedefi;

muhtemel operasyonları desteklemek amacıyla yeterli kapasite ve tam etkin ulaştırma (hava, kara ve deniz) sağlamaktır.

Hareket Kabiliyeti Üzerine Küresel Yaklaşım, temelde mevcut tüm ulaşım araçlarının daha etkin kullanılmasını sağlayarak stratejik ulaştırmayı sağlamayı hedeflemektedir. Temelde AB Muharebe Grupları olmak üzere AB operasyonlarını desteklemek üzere tüm stratejik ulaştırma araçlarının, mekanizmaların ve inisiyatiflerin önceden koordine edilmelidir.

Koordinasyonu Güçlendirmek :Çok uluslu muharebe gruplarının oluşturulması da dahil olmak üzere 2010 temel hedeflerinin başarılması, askeri işbirliği ile birlikte Avrupa savunma çabalarının etkinlik ve uyumluluğunun artmasını sağlayacaktır. Avrupa Savunma Ajansı'nın kuruluşu, askeri ihtiyaçların uyumlaştırılmasına yönelik işbirliğinin sağlanması ve eksikliklerin giderilmesi için çok uluslu çözümlerin önerilmesine katkı sağlayabilir. AB Muharebe Grubu Taahütleri EK-9'dadır.

2.8. AVRUPA GÜVENLİK STRATEJİSİ

AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından hazırlanan Avrupa Güvenlik Stratejisi 2003 yılında 25 ülkenin Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından kabul edilmiştir (Efe, 2007: 234).

Solana, AB'nin dış politikasının genel hatlarını ortaya koyan bu stratejiyi AB'nin stratejik kimliği olarak tanımlamıştır. Uzun dönemli bir proje olan Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası için genel bir çerçeve görevi gördüğünü de belirtmiştir (Gnesotto, 2005:10).

Avrupalı devletler İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana, yani 50 yılı aşkın bir süredir kendi güvenliklerini sağlayacak bir mekanizma oluşturulması çabası içindedirler. Soğuk Savaş yıllarında ABD'nin de içinde yer aldığı NATO, Avrupa'nın güvenlik ve savunmasının sağlanmasında başat rolü üstlenmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Varşova Paketi'nin dağılmasıyla birlikte Avrupa'nın maruz kaldığı tehditler şekil ve boyut değiştirmiştir. NATO bu yeni ortama ayak uydurabilmek için önemli bir değişim sürecinden geçmiş ve geleneksel savunma unsurlarının yanı sıra, bunalım yönetimi alanında da etkin bir hale gelmiştir. Bununla birlikte, Batı Avrupalı devletlerin ve AB'nin daha bağımsız bir güvenlik yapısı oluşturma çabaları da 1990'larda hız kazanmıştır. AB'nin entegrasyon sürecinin hızlanması ve derinleşmesi, ekonominin dışındaki alanlarda da etkin olma arzusu, temelleri 1950'lere dayanan bu gelişimde önemli rol oynamıştır.

Söz konusu süreç, 21. yüzyılın başlangıcında bir dönüm noktasını geride bırakmak üzeredir. AB, ilk kez savunma ve güvenlik konularında bir strateji benimsemiştir. AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından hazırlanan ve "Daha İyi bir Dünyada Güvenli bir Avrupa- Avrupa Güvenlik Stratejisi" başlıklı bu belge, aralık ayında Brüksel'de AB üyesi ülkeler devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla düzenlenen zirve toplantısında onaylanmıştır.

Belgede herhangi bir AB üyesi ülkenin topyekün bir saldırıya hedef olma olasılığının ortadan kalktığı, ancak Avrupa'nın daha çeşitli, daha az görünür ve daha az öngörülebilir tehditlerle karşı karşıya olduğu vurgulanmakta ve Avrupa'nın maruz kaldığı tehditler; sırasıyla terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, çöken devletler ve organize suç olarak sıralanmaktadır.

Bir strateji dökümanı doğası gereği her zaman deneme amaçlı bir uygulamadır. Stratejik çıkarlardan çok bir vizyon, politikalardan çok tutumlarla ilgilidir. Hatta 27 bağımsız devletin organizasyonu bağlamı içerisinde bu daha da doğrudur. Bu sebeple, bu doküman tarihsel bir öneme sahiptir. Bazı önemli özellikleri ;

Birincisi; aslında AB tarafından asla vurgulanmayan bir boyut olan tehdiye eksenli bir belgedir. Bu doküman beş ana tehdit saptar: Uluslararası terör, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, çökmüş devletler ve organize suçlar. Böyle bir ortam içinde, savunmanın geleneksel tarzının -Soğuk Savaş durumundaki belli bir bölgeye ait hattın- artık geçmişe ait bir şey olduğunu AB kabul etti. Artık savunmanın ilk hattı sınırların dışındadır. Bu analiz Eylül 2002'deki ABD Milli Güvenlik Stratejisi ile karşılaştırıldığında tanıdık gelse de, Washington'a verilen mesaj ciddi farklılıklar

içermektedir. Birincisi, Avrupa barış içindedir, savaşta değildir. Birlik topraklarına karşı El-Kaide saldırısının olasılığı gerektiği biçimde vurgulansa da, belge savaş ya da vatan savunması için bir çağrı değildir. İkincisi, güvenlik tehditleri benzer olsa da bunlarla mücadele şekilleri benzer değildir. AB'ye göre, bu tehditlerin ele alınması askeri güç dışlanmasa da, sadece onunla sınırlandırılmaz. AB, politik ve ekonomik güçle, sivil ve askeri olanı birleştiren daha geniş bir yaklaşım benimsemek niyetindedir. Terörizmle ilgili olarak ise tek etkili çözüm küresel yöntem olacaktır. Kitle imha silahlarının yayılmasıyla ilgili olarak uluslararası rejimlerin güçlenmesi ve gelişen koşulluluk, bu yayılma ve mücadelede en iyi yol olmaya devam edecektir. AB, güç kullanımını dışlamaksızın, önleyici vuruş stratejisini açıkça reddeder. Son olarak AB, “çökmüş” ya da çökmekte olan devletleri istikrarsızlığın asıl kaynağı olarak kabul ederken, rejim değişiminden ziyade iyi yönetimin yayılmasını destekler. Kısaca, dünya, AB için daha tehlikeli ama aynı zamanda daha karmaşıktır.

İkincisi; strateji, güvenlik politikası içindeki kimliği ve Birlik muktesabatı üzerine kurulmaktadır. Bu üç sütun – Avrupa etrafında yayılmış güvenlik bölgesi, güçlenmiş uluslararası düzen ve yukarıda bahsi geçen tehditlere karşı koyma – ile “önleyici müdahale” ve “etkili çok taraflılık” olarak temel iki temel kavrama dayanır. İlki, Washington tarafından tercih edilen askeri yöntemden çok daha kapsamlı olan istikrar ve ulus inşasına yönelik yaklaşımı kasteder. AB'nin bu yaklaşımı, hukuk devletini güçlendirmek için yurtdışına gönderilebilen 5000 kişilik polis personelinin, sivil idare, sivil korunma memurlarını ve sivil otoriteleri ile adalet görevlilerini içerir. Amaç; Doğu Avrupa ile Akdeniz arasında etrafında ortak değerler, ortak pazarlar ve sınırlar hukukunun uygulanması, çatışmanın önlenmesi, enerji, ulaşım, araştırma gibi alanlarda genişletilmiş işbirliğiyle birbirine bağlanan dost ülkeler halkasının oluşumunu desteklemektir.⁷⁰ Önleyici müdahale stratejisi, ekonomik yardım, hukukun üstünlüğünün artması, polis kuvvetleriyle güvenliği sağlama operasyonları, insani yardım ve birliklerin acil konuşlanması içeren istikrarsızlıkla mücadele Avrupa'nın tarzını özetlemektedir.

⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: *Wider Europe-Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, Commission Communication COM (2003), final, Brussels, 11 March 2003

İkinci kavram - “etkili çok taraflılık” – AB’nin kurallara dayalı güvenlik kültürünün özünü yansıtır. Avrupa Güvenlik Stratejisi, “uluslararası ilişkiler için çerçeve Birleşmiş Milletler Şartı’dır; Birleşmiş Milletleri güçlendirme, etkili şekilde hareket etmesi ve sorumluluklarını uygulaması için gerekli donanımı sağlamak bir Avrupa önceliğidir” demektedir. Birlik prensip olarak BM Güvenlik Konseyi’nin güç kullanımını meşrulaştırmak için bir forum olmaya devam etmesini tekrar tasdik etmektedir. “Önleyici müdahale” ve “etkili çok taraflılık” kavramlarının ikisi de doğuşu itibari ile tarifi zor fikirlerdir ki, somut durumlar içerisinde daha kesin bir öneme sahip olacaktır.

Yakın gelecekte, AGSP operasyonlarının muhtemelen iki farklı sahada gelişmesi beklenmektedir. Birincisi; Balkanlar’da ihtiyaç duyulan alanlardır. Saraybosna trajedisi AGSP arkasındaki esas neden idi. Saraybosna’nın barış yoluyla yeniden yapılanması AGSP’nin güvenilirliğini kanıtlayacaktır. İkincisi de AB’nin kendi seçimine bağlıdır. Artemis Operasyonu’nun üzerine, Birlik’in Afrika’da veya dünyanın diğer bölgelerinde de daha sorumlu ve özerk bir aktör olması muhtemeldir. AGSP alanının genişletilmesi onun olgunluğunun somut bir işareti olacaktır.

Avrupa Güvenlik Stratejisi’nin 12 Aral 2003’te Brüksel Avrupa Konseyi tarafından benimsenen son versiyonunda, “AB’nin kaçınılmaz bir küresel oyuncu olduğu” ve daha iyi bir dünyanın inşasında ve küresel güvenlik için sorumluluk paylaşmaya hazır olması gerektiği” belirtilmiştir (Cebeci, 2004: 302).

2.8.1. Avrupa’nın Maruz Kaldığı Tehditler

Sözkonusu tehditleri kısaca ele almak gerekirse, öncelikle herbirinin Türkiye’nin tehdit algılamaları bakımından da son derece geçerli olduğu görülecektir.

Terörizmin, AB tarafından birinci tehdit olarak takdim edilmiş olması, tabiatıyla önemli bir gelişmedir. Uzun yıllar ayrılıkçı terörden çekmiş olan Türkiye, son olarak da Kasım 2003’de El Kaide bağlantılı terör eylemlerinin kurbanı olmuştur. Yıllardır terörle mücadele etmenin uluslararası işbirliğinden geçtiğini ve terörün uluslararası

kaynaklarının kurutulması gerektiğini savunan Türkiye için AB'nin bu hususu tehdit listesinde ilk sıraya almış olması olumludur. Esasen 11 Eylül olayları Türkiye'de faaliyet gösteren terör gruplarının uluslararası listelere dahil edilmesi bakımından elverişli bir ortam yaratmıştı ve takip eden dönemde AB, PKK dahil Türkiye'de faaliyet gösteren çeşitli terör örgütlerini listesine dahil etmişti. Ancak terörle mücadelenin uluslararası boyutunun gelişmesi bakımından bu liste doğal olarak yeterli değildi. AB'nin, en üst düzeyli strateji belgesinin bu hususa atfettiği önem, bu bakımdan kaydadeğerdir ve zamanla işbirliğinin etkinleşmesine ciddi katkı sağlaması beklenmelidir.

AB üyesi ülkeler uzun yıllar kendi topraklarında ya da kendi vatandaşlarına karşı terörist saldırılarda bulunması riskini gözardı etmişlerdir. Dahası kendilerine dokunmayan teröre müsamaha göstermek suretiyle tehdit altında bulunmadıkları olgusunu pekiştirebileceklerini dahi düşünmüşlerdir. Oysaki gelişmeler, durumun hiç de böyle olmadığını ve terörist faaliyetlerin her an her yerde karşımıza çıkabilecek nitelikte olduğunu göstermektedir. Hele ki bir takım terörist faaliyetlere gösterilen müsamaha ortadan kalkmaya görsün. 11 Mart 2004 sabahı İspanya'da meydana gelen ve 200 kişinin ölümüyle sonuçlanan terörist saldırılar, bunun en açık göstergesini teşkil etmiştir. Modern Batı Avrupa tarihinin bu en geniş çaplı terör saldırısı, Avrupa'nın 11 Eylül'ü olma özelliğini taşımaktadır. Terörle mücadele kolay bir olgu değildir. Bireysel hakların ve özgürlüklerin kısıtlanmasına varacak bir dizi önlem gerektirmektedir. Bireysel hak ve özgürlüklerin sınırlarının çok geniş olduğu Batı Avrupa ülkelerinde bu mücadele, kararlı bir siyasi irade ve uluslararası işbirliği gerektirmektedir.

Kitle imha silahlarının yayılması da son dönemlerde giderek daha fazla endişe yaratır bir hal almaktadır. Gerek teknolojik ilerlemeler, gerekse özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu bu alanda bilgi difüzyonu yaşanmış olması, tehdidin boyutlarını üst düzeye çıkarmıştır. Burada mesele, sadece füze teknolojilerinin ilerletilmesi ve yayılması sonucu Batı Avrupa'nın da menzil dahiline girme riski değildir. Daha önemlisi, kimyasal ve biyolojik silahların çeşitli yollarla hedef ülkelere sokulması ve geniş çaplı eylemlerin gerçekleştirilmesi riskinin giderek artıyor olmasıdır. Dolayısıyla kitle imha silahlarının herhangi bir terörist grubun eline geçmesi ihtimali korkutucudur. Tek pazara geçişle iç sınırlarını büyük ölçüde kaldıran AB

ülkelerinde, sınır tedbirleriyle böylesi bir gelişmenin önünü alabilmek pek mümkün görülmemektedir. Uluslararası işbirliğini ve bilgi paylaşımını geliştirmek burada da alınabilecek tedbirlerin başında gelmektedir. Ortadoğu ve Asya ile Avrupa arasında bir köprü konumunda olan Türkiye ile AB'nin bu konuda ortak çalışma yapabileceği pek çok alan bulunmaktadır.

Eski Yugoslavya'nın dağılmasıyla Avrupa, kendini bir anda bölgesel çatışmaların içinde buluverdi. Bu çatışmalara müdahale edebilecek ve kendi kıtasında akan kanı durdurabilecek bir yapıya sahip olmayan Avrupalı devletler bu eksikliğin önemini farketmiş oldular. Aslında, bu sıkıntı hala tam anlamıyla aşılabilmiş değildir. Geçtiğimiz on yılda siyasi irade eksikliği, başat Avrupa güçleri arasındaki görüş ayrılıkları ve kurumsal sorunlar istenilen düzeye gelinmesini geciktirmiştir. Ancak AB, barışı koruma ve çatışmaları önleme alanında daha etkin olabilme arayışlarını arttırmış durumdadır. Bu alanda NATO ile AB arasındaki işbirliğini artırıcı mekanizmanın Türkiye'nin de önemli katkılarıyla 2002 yılında kurulabilmiş olması kaydedeğer bir gelişmedir. Dolayısıyla AB'nin bu konuda, daha yapması gereken çok sayıda çalışma bulunmaktadır.

2.8.2. Bölgesel Çatışmalar, Kötü Yönetim, Yolsuzluk ve Diğer Problem Kaynakları

Bölgesel çatışmaların bir başka endişe verici yönü de, terörist faaliyetler, kitle imha silahlarının yayılması ve organize suçlar için adeta bir platform oluşturmalarıdır. Eski Yugoslavya, Afganistan ve Çeçenistan çatışmaları bu konularda örneklerle doludur. Bugün Batı Avrupa'daki organize suç çetelerinin başta eski Yugoslavya olmak üzere tüm bu bölgelerle bağlantıları bulunduğu aşikardır. Bu konuda da Türkiye ile AB'nin tehdit algılamaları ortaktır ve etkin mücadele için işbirliği şarttır.

Kötü yönetim, yolsuzluk, iktidar gücünün istismar edilmesi ve sivil çatışmalar nedeniyle çöken devletler, uluslararası camia için diğer bir sıkıntı kaynağıdır. Somali gibi birçok Afrika ülkesinde, Afganistan'da yaşananlar devlet yönetiminin yukarıda sayılan nedenlerden ötürü çökmesi sonucu oluşmuştur. Buralardan yayılan

istikrarsızlıkla mücadele, uluslararası askeri güç yardımıyla çözülmeye muhtaç hale gelmiştir. Çöken devletlerde oluşan yönetim boşlukları terörizm, organize suçlar gibi bir çok alanda tehditlerin büyümesine yol açmıştır. Bugün Irak'ta benzer bir durumun oluşması riski hem Türkiye, hem de AB'yi endişeye sevketmektedir.

Nihayet, AB Strateji Belgesi'nde yer alan diğer bir tehdit organize suçlardır. Uyuşturucu kaçakçılığı, kadın ticareti, yasadışı göç faaliyetleri uluslararası çeteler tarafından organize edilmektedir. Türkiye de bu tehditlerden nasibini almaktadır. Avrupa'ya giden uyuşturucunun önemli bir bölümünün Türkiye üzerinden geçtiği bir gerçektir. Türk makamlarının bu olguyla tek başına mücadele etmesi mümkün görünmemektedir. Esasen son yıllarda AB ile Türkiye arasında bu konularda işbirliği artmıştır ve olumlu sonuçlar vermektedir.

Dikkat çekici bir nokta, tüm bu tehditlerin köklerinin aslında birbirleriyle bağlantılı olduklarıdır. Çöken devletlerin bölgesel ya da iç çatışmalarla, bölgesel çatışmalar sonucu ortaya çıkan ortamın organize suçla, organize suçun terörizmle, terörizmin kitle imha silahlarının yayılmasıyla içiçe geçmiş olmaları tehdidin karmaşık yapısına da işaret etmektedir.

Diğer bir unsur, AB strateji belgesinde yer verilen ve Türkiye'nin de paylaştığı tüm bu tehditlerin, ABD bakımından geçerli olmasıdır. ABD yönetiminin ulusal strateji belgelerinde de bu tehditlere yer verilmektedir. AB ile ABD arasındaki ayrılık, tehditlerden değil, tehditlerle mücadele etmede kullanılacak yöntem farklarından kaynaklanmaktadır.

2. Irak savaşında görüldüğü üzere Bush yönetimi, uluslararası camianın işbirliğine dayalı olmayan, BM çerçevesini zaruri görmeyen bir yaklaşım sergilemiştir. AB Strateji Belgesi'nde ise "çoktarafılık üzerine inşa edilmiş bir uluslararası düzenin" önemine ve gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. BM çerçevesinin korunması hatta güçlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. AB belgesi, uluslararası düzeni güçlendirmek için iyi yönetim, sosyal ve siyasal reformlara destek, demokrasi, insan hakları, hukuk devleti gibi olguların kullanılması gerektiğini belirtmekle, askeri tedbirlerin yanısıra sivil önlemlerin de oynayabileceği role işaret etmektedir.

Strateji Belgesi, AB'nin bu aşamada, güvenlik konularında kendini nasıl konumlandığına da açıklık getirmektedir. ABD, sınırlarının çok ötesindeki global sorunlarla mücadele etmenin yollarını ararken, AB daha ziyade kendi bölgesi ve komşu bölgeler üstünde yoğunlaşmaktadır. Örneğin; Kuzey Kore'deki gelişmeler, AB'nin öncelikleri arasında sayılmamaktadır. Strateji belgesinde, AB'nin amacının, birliğin doğusunda ve Akdeniz havzasında yakın ve işbirliğine dayalı iyi ilişkilerin geliştirilebileceği bir iyi yönetilen ülkeler halkası oluşturulmasına katkı sağlamak olduğu belirtilmektedir. Böylece Balkanlar'a, Kafkaslar'a, Ortadoğu'ya ve Akdeniz havzasına vurgu yapılmaktadır.

AB tarafından gerek çoktarafli diplomasinin önemine ve BM şemsiyesine yapılan vurgu, gerekse bölgesel bir rol üstlenilmesi anlayışı, Türkiye'nin öncelikleriyle de örtüşüyor görünmektedir.

Solana Strateji Belgesi, tehditleri ve sorunların çözümünde kullanılması tercih edilen yöntemleri sıraladıktan sonra, AB'nin neler yapması gerektiği üstünde durmaktadır. Bu bölüm aslında AB'nin halihazırdaki eksiklerinin üstü kapalı sıralandığı bir nitelik taşımaktadır.

2.8.3. Zorunlu Aktif Politikalar

Bu bağlamda, öncelikle AB'nin daha aktif politikalar izlemesi gerektiğine atıf yapılmaktadır. AB'nin, elindeki siyasi, diplomatik, askeri, ticari ve sivil yetenekleri, bunalım yönetimi ve krizlerin önlenmesi aşamalarında daha etkin kullanabileceğine değinilmektedir. Tehditlerin dinamik yapısı da gözönünde tutulduğunda bunlara karşılık verebilecek daha aktif politikalara ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. BM'ye desteğin altı çizilmekte ve AGSP'nin BM'yi kısa dönemli bunalım yönetimi operasyonlarında destekleyecek şekilde geliştirilmesinden söz edilmektedir. Devamla, AB'nin askeri yeteneklerini yeni tehditlerle mücadele edebilecek daha esnek bir şekle dönüştürmesi ve kaynakların daha etkin kullanılmasından bahsedilmektedir.

Birlik ancak 2003'te savunma siyasetine tekrar öncelik verdi ve Javier Solana'nın kişisel gayretiyle ilk defa bir Avrupa Savunma Stratejisi geliştirdi. Tehdit ve risklerin ortak analizi çerçevesinde hazırlanan bu belge, Birlik'in dünya çapında stratejik amaçlarını, uluslararası eylemlerini oluşturan ilkelerini ve uygulama için gerekli araçlarını tanımlamaktadır. Bir çeşit "başlangıç noktasına dönmek" sayılabilecek şekilde AGSP, bu bakış açısıyla bir defa daha AB'nin bütün dış faaliyetlerinde önkoşul olan kapsamlı bir savunma politikası için uygun araçlardan biri haline gelmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI OLUŞTURMADA YETERSİZLİĞİ

Avrupa Birliği, hali hazırda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası alanında üye devletleri arasındaki zayıf politik uyumdan dolayı kriz dönemlerinde ortak hareket etme gücünden yoksun bulunmaktadır. Buna bağlı olarak ortak bir Avrupa Birliği politikasının, halen, her devletin kendi politika seçimlerindeki pazarlık gücüne bağlı kaldığı tartışılmaktadır. Bu duruma verilebilecek en yakın örnek AB'nin Irak krizi esnasında sergilediği bölünmüşlük olarak verilebilir.

3.1. FİKİR AYRILIĞI NEDENLERİ

Uluslararası politikada farklı çıkar anlayışlarına sahip olmaları ve bu nedenle özellikle dış politika ve güvenlik sorunlarında birlikte hareket edememektedirler. Fransa ve Yunanistan ulusal çıkarlarını gözeterek, Kosova ve Bosna Savaşları'nda Sırp'lara dolaylı destek verdiler ve böylece oluşturulmaya çalışılan ODGP büyük yara aldı. Bosna ve Kosova Savaşları'nın sonucunda AB'nin tek başına yanbaşındaki krizlere bile müdahale etme yeteneğinden yoksun olduğu görüldü (Gözen, 2000: 775).

Etkili bir dış politika ve güvenlik politikasının oluşturulmasını engelleyen en önemli neden, üye Devletlerin kendi ulusal çıkarlarını, ön planda tutmalarıdır.

3.1.1.Egemenlik Sınırlandırması

Avrupa'nın stratejik anlamda var oluşunun karşısındaki en büyük engellerden biri de Avrupa'nın kendi içinde yatmaktadır. Bu engeller, Avrupa'nın eski uluslarının, kendi içinde tarihsel olarak icat edilen ve daha sonra politik düzenin kuruluş ilkesi seviyesine yükseltelen ulusal egemenliğin aşılmasında isteksiz ve kararsız kalmalarından

kaynaklanmaktadır. Avrupa'nın inşa sürecinin başından itibaren, Avrupa'nın siyasi bütünleşmesi hedefi sık sık bu serüvende yer alan ulus-devletlerin meşruiyet ve özel imtiyaz sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Üye ülkeler kademeli olarak ekonomik, ticari ve parasal güçlerinin büyük bir bölümünü önce Topluluk'a, sonra Birlik'e devretmiştir. Fakat üyeler, birkaç küçük detay hariç aynı yolla siyasi, diplomatik ve askeri egemenliğin paylaşımında isteksiz davranmaktadır (Gnesotto, 2005: 22).

Değişik sebeplerden dolayı⁷¹ kamuoyu araştırmaları tersini gösterse de, bütün üye ülkeler “ortak ordu” hedefinin siyasi gerçekçilikten yoksun olduğu için vazgeçilebilir olduğu konusunda hemfikirdir.

İkinci etken, ODGP ve savunma konularındaki karar alma yöntemiyle ilgilidir. Önce 15, şimdi 27 üye ülke arasında neredeyse evrensel bir kural olan oybirliği ilkesinin uygulandığı bu yöntem, üye ülkelere bu alanlardaki herhangi bir karar üzerinde veto hakkını kullanma imkanı sağlamaktadır.

Avrupa savunmasının en büyük çelişkisi; Avrupa'nın inşasının başlangıcından itibaren, Fransız kökenli olan kesin bir Avrupa düşüncesinin, savunma politikasını siyasi bir Avrupa'nın ortaya çıkması ve Birlik'in uluslararası rolü için gerekli ve önemli bir durum haline getirmesidir. Bunun ötesinde, bütün Atlantik-ötesi tartışmaların, Fransa ile İngiltere'nin görüşleri arasındaki farklılıkların ve Amerika'nın Avrupa savunma politikasına olan güvensizliğinin temelinde, Avrupa'nın siyasi var oluşundaki askeri gücün itici kuvvetiyle ilgili vizyon bulunmaktadır. Fakat başka bir açıdan bakınca, Avrupalı devletlerin Birlik'in yasal güçlerine daha fazla askeri boyut eklemeleri, ulusal egemenliğin Avrupa'nın inşa sürecindeki rolünü daha da güçlendirmeleri anlamına gelmektedir. Birlik'i daha fazla askerileştirdikçe, hükümetler arası yapıyı daha da geliştirmekte, savunma yönünü daha da güçlendirmekte, veto yetkisine daha fazla vurgu yapmaktadır. Son dönemlerde, Konsey'in öneminin Komisyon güçlerine karşı artması, Avrupa'nın yetki alanında savunma ve güvenliğin artan öneminin kaçınılmaz kaçınılmaz bir kurumsal sonucudur. AGSP ile ilgili hiçbir zaman çok büyük bir gelişme kaydedilmemiş de olsa, Irak konusundaki ayrılık şu

⁷¹ NATO çatısı altında bütünleşme tercihi, tarafsızlık ya da askeri ittifaklara üye olmama, diplomatik ve askeri konularda ulusal egemenlik saplantısı

gerçeği açıkça ortaya koymaktadır ki Avrupa'nın askeri işbirliği Birlik içinde politik bütünleşmeye yol açmamaktadır (Gnesotto, 2005: 24).

ODGP ve AGSP önünde engel olarak duran ulusal egemenlik yükü, son dönemde artış eğilimi gösteren ve kendisini Avrupa kıtasında da hissettiren terör faaliyetleriyle aşılabilir olduğunu göstermektedir. Tahmin edilebilirlik ve diplomatik müzakerenin geleneksel kurallarına uymadığı için terörizm, ulusal egemenlik ile egemenliğin paylaşımı arasındaki dengeyi değiştirmektedir. İç ve dış güvenlik arasındaki çizgi belirsiz hale geldikçe ve Avrupalılar'ın hayatları, belki de ölümleri söz konusu olduğunda, devlet kontrolü yönünde talep artmaktadır. Ancak, diğer yandan güvenlik konularının küreselleşmesi, ulusal çerçevenin tek başına ne kadar sınırlı olduğunu birçok kez göstermiştir. Teröre karşı savaşla yalnız ulusal düzeyde mücadele edilemez ve bu yolla kazanılamaz. Avrupalı devletler bu sebeple belirli bir düzeyde Avrupa bütünleşmesini gerçekleştirmeye zorunludur. Bu da özellikle istihbarat paylaşımı, terörizm ve organize suçlarla ilgili kaynak akışının kontrolü ve Avrupa alanı içinde adli sistemlerin uyumlaştırılması konularını kapsamaktadır. Terörist tehdit böylece ulusal egemenlik ve Avrupa bütünleşmesi arasına yeni bir dinamik getirmektedir.

3.1.2. Avrupa Güvenlik ve Savunma Yapılanmasına İlişkin Farklı Yaklaşımlar

İngiltere, Avrupa'nın kriz yönetimindeki askeri etkinliğinin güçlendirilmesi ve Birlik'in Atlantik İşbirliği'yle birbirini tamamlayıcı nitelikte olması amaçlarını vurgularken, Fransa siyasi Avrupa'nın inandırıcılığı ve Birlik'in gücünün bir bütün olarak sağlamlaştırılması üzerinde durmaktadır. Birleşik Krallık, yeteneklerin güçlendirilmesini, Fransa ise Avrupa'ya özgü politik ve askeri kurumların kurulmasını savunmaktadır.

AGSP konusunda iki uç Avrupa görüşünü temsil eden bu iki ülke arasındaki bu vurgu ve öncelik farklılıkları, Birlik'in askeri yeteneklerini güçlendirmek konusundaki nesnel ilgilerini asla ciddi bir biçimde tehdit etmemiştir.

ODGP'nin amaçları günümüz itibarıyla değerlendirildiğinde, belirtilen bu amaçlara ulaşamadığı görülmektedir. Zira, ABD'nin uluslararası hukuka aykırı bir şekilde Irak'a müdahalesi karşısında, Fransa ve İngiltere'nin zıt tutumlar takınması ve farklı politikalar izlemesinde de görüldüğü gibi, ODGP ve dolayısıyla AGSP'nin oluşturulması konusunda Avrupa Toplulukları dolayısıyla AB üyesi Devlet arasında, ortak bir tutum sergilenememiştir.

Söz konusu bu durumun ardında yatan neden ise şüphesiz, üye Devletlerin hala ODGP kapsamında belirtilen hususları, kendi egemenlik yetkileri içinde görmeleridir.

3.2. YAPISAL SINIRLAMALAR

Avrupa Birliği'nin politik gücü arttıkça Birlik içindeki gerginlik de artmaktadır. Politik bütünleşmedeki kararlı her aşama ve muhtemel her dönüm noktasında, üye ülkeler her zaman aynı iki ikilemele karşılaşmaktadır. Stratejik ve siyasi bir Avrupa'nın ortaya çıkması ile ABD'nin baskın olduğu bir Atlantik ittifakı nasıl uzlaştırılabilir? Amerika ya da Avrupa, ulus ya da bütünleşme; asla çözülememiş ve halen de Birlik'in farklı ortaklarını bölen başlıca iki sorundur. Sonunda bu iki yapısal ikilemele kıyaslandığında, diğer bütün engeller ve sınırlamalar ikincil seviyede kalıyor. Üye ülke sayısı, "büyük" ve "küçük" devlet farkı, askeri olanaklardaki eksiklik, araştırma veya teçhizat için kaynak yetersizliği doğa olarak gecikmelere ve AGSP'nin gelişiminde gerçek sınırlamalara sebep olmaktadır. Ancak, bu zorluklar yalnızca diğer iki büyük sınırlama ile çakıştığı zaman başa çıkılmaz hal almaktadır. Bu iki büyük sınırlama ulusal egemenlik ve Atlantik İttifakı ile ilişkilidir. Her halükarda bu sınırlamalar yeni değildir. NATO'nun ve altı üyeli Ortak Pazar'ın kuruluşundan bu yana, Avrupa savunmasının bütün iniş çıkışlarında damgasını vurmuştur. Bunlar değişik şekiller ve kombinasyonlarla sürekli var olmayı başarmış, konu dış ve güvenlik politikasına geldiğinde, ardı ardına gelen Maastricht, Amsterdam ve Nice Antlaşmalarındaki belirsizliklerin arkasında yatan neden olmuştur. Üye ülkeler, kademeli olarak ticari, ekonomik ve parasal güçlerinin büyük bir bölümünü önce Topluluk'a, sonra da Birlik'e devretmiştir. Ancak, aynı üyeler birkaç küçük detay hariç, aynı yolla siyasal, diplomatik ve askeri egemenliğin paylaşımında isteksiz davranmaktadır. Halen siyasal Avrupa ve

hatta askeri Avrupa bile, olduğu gibi kalmak isteyen ulusların bir toplamı durumundadır.

Ulus-devletlerin yanı sıra AGSP için diğer yapısal sınırı Atlantik İşbirliği ile olan ilişkisi oluşturmaktadır. Çünkü Avrupa tarihinde ve algılamalarında NATO, Amerika'nın Avrupa'yı korumasıyla tanımlanır. AGSP'nin oluşumundan bu yana ABD, AGSP'nin işleyişinde ve gelişimde önemli bir rol oynamıştır. Baştan beri, bu rol çelişkilidir. Amerikalı yetkililer Avrupa askeri gücünün modernleşmesi anlamına geldiğinde, AGSP'nin gelişimini desteklerken, Avrupa siyasi kimliğinin inşası anlamına geldiğinde sınırlarını ve tehlikelerini belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Etkili ve kullanıma hazır Avrupa güçleri oluşturulmasını kabul ederken, NATO'dan özerk bir stratejik Avrupa'nın ortaya çıkması istenmemektedir. Geniş bir çerçevede ve Washington'daki yönetimden bağımsız olarak bu görüş, ABD'nin AGSP'ye genel yaklaşımıdır.

AGSP'nin Köln Avrupa Birliği Konseyi'nde oluşturulmasından sonra ABD yönetiminin NATO'nun AGSP'ye üstünlüğü konusundaki resmi doktrini; ABD ve Avrupa arasındaki bağları koparmamak, NATO ve Birlik'in kaynaklarının benzerini çoğaltmamak ve Birlik üyesi olmayan Avrupalı NATO müttefiklerine ayrımcılık yapmamak şeklinde oluşmuştur. Hem askeri hem de siyasi düzeyde, Amerika Birleşik Devletleri bu yüzden AGSP'nin kabulünü Avrupa'nın belirgin kırmızı çizgiyi aşmaması, özerkliğe ve dahası Birlik'i stratejik bağımsızlığa teşvik edecek her şeyi dışlaması şartlarına bağladı.

Avrupa Birliği, kriz yönetiminde NATO ve Birlik ilişkilerini yoğun ve zor müzakereler sonucu düzenleyen "Berlin-plus" anlaşmalarını yapmıştır. Yeni uluslararası terörizmin sebep olduğu gelişmeler, NATO ve AB arasındaki gerekli sinerji ve bütünleyiciliğin tekrar vurgulanmasını sağlamıştır. Bu yüzden hiçbir zaman, Avrupa, ABD'den ayrı bir birleşik Avrupa ordusu kurmaya çalışmamıştır. Ulusal egemenliğe ve Atlantik İttifakı'na bağlılık bir araya gelerek, tek başına bir Avrupa askeri bütünleşmesi düşüncesi dışlanmıştır.

Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının, AB'nin henüz kimlik kazanmış bir politikası olmadığı unutulmamaktadır. Klasik AB politikalarından farklı olarak üye devletlerin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasında oy birliği ile alınan kararlar bakımından çekimsiz oy kullanması; nitelikli çoğunlukla alınan kararlar söz konusu olduğunda, önemli bir ulusal çıkar nedeniyle karar alınmasını engellemeleri mümkündür. Ulusal çıkarların Ortak Dış ve Güvenlik Politikasında önde tutulduğu bir gerçektir.

Üye sayısı 15'ten 27'ye çıkan AB'nin karşılaştığı zorluk, üyelerinin sayısından çok üye ülkeler arasındaki hem askeri olanaklar hem de savunma öncelikleri ya da stratejik gelenekler konusundaki farklılıklardır. Kuşkusuz, bu aşamada kimse, AGSP'yi kuruluşundan bu yana idare eden hükümetler arası yapının terk edilmesini düşünmemektedir. Müdahaleler, kurumlar ya da toplu olanaklar ile ilgili olsun, bütün kararlar 27 ülkenin oybirliği ile alınmaktadır. Ancak Avrupalı oyuncuların sayısındaki artış ve dışsal zorlukların birleşmiş etkisi, artık AGSP'nin işleyişine esneklik kazandırmayı zorunlu hale getirmiştir. Üye devletlerin ulusal egemenliklerinden bütünleşme yolunda verebilecekleri tavizler arasında büyük farklılıklar mevcuttur (Gnesotto, 2005: 21).

Yeni üyelerle 27 üyeli bir Birlik olan AB'nin, ortak bir dış politika belirlemesi, Birliğin geleceği açısından hayati önem arz etmektedir. Ancak bugünkü yapı itibarıyla yetkilerin ulusal başkentlerden alınması orta vadede mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda AB'nin, uzun süre daha 'sessiz' ve 'ordusuz' bir 'Süper Birlik' görünümünde olacağı söylenebilir.

3.3. GELECEKTE KARŞILAŞILABİLECEK MUHTEMEL SORUNLAR

AGSP'yi oluşturan 15 üyeli Avrupa, 27 üyeli Avrupa'ya dönüşmüş, diğer yandan da Türkiye başta olmak üzere diğer aday ülkelere de kapılarını açmıştır. AGSP'nin temelinde yatan Balkanlar'daki krizlerin yönetimi, artık terörizmle savaşla birlikte yürütülmek zorundadır. Avrupa Güvenlik Stratejisi, prensip itibarıyla AB'nin dış faaliyetlerinde bir rehber niteliğindedir. Ancak, askeri müdahalenin açtığı görüş farklılıkları ve kriz sonrasıyla ilgili belirsizlikleriyle Irak, bütün Batı demokrasileri için

örneği görülmemiş boyutta bir zorluk oluşturmaktadır. Bu büyük belirsizlik ortamında, Avrupa yine de, bütün kurumlarını ve kaynaklarını AB'nin giderek kaçınılmaz bir hal alan uluslar arası güvenlik sorumluluklarını yerine getirebilmesi için birleştirmelidir. Birkaç gerilim zaten ortadadır ve bunların çözüümü AB'nin siyasi rolünün geleceğini etkileyecektir.

3.3.1. Müşterek Meşruiyet ile Birkaç Devletin Etkililiği Arasındaki Zorluklar

Bugün 27 ve gelecekte daha fazla üye ülkeyle, 450 milyon vatandaşa, dünya gayri safi milli hasılasının dörtte birinden fazlasına sahip olan ve ortak demokratik değerlerden esinlenen Avrupa Birliği, uluslararası faaliyetlerde en büyük potansiyel güçtür. Ancak, bu durumu etkin olarak değerlendirebilmenin önünde bir takım engeller mevcuttur. Bir tarafta bazı ülkelerin minimalist isteklerinin daha müdahaleci diğer isteklerle nasıl uzlaştırılabileceği sorusu mevcuttur. Başka bir deyişle, bir kriz yönetimi durumunda, AB'nin müşterek sorumluluğu için fikir birliği nasıl sağlanabileceği sorusu vardır. Diğer yanda ise AB'nin dış politikası şekillendirilirken bütün üyelerin eşitliğinin, kararların uygulanmasıyla ilgili kaynaklardaki ve yeteneklerdeki farklılıklarla nasıl uzlaşılabileceği sorusu yer almaktadır.

Diğer bir ifadeyle, bütün AB ülkeleri temsilde ve karar almada resmi olarak eşit olmalarında rağmen, askeri, ticari, sivil veya diplomatik olsun, etkili bir AGSP'nin gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulabilecek imkanlar açasından bazıları diğerlerinden "daha eşit" tir. Bu sadece coğrafi genişleme, nüfus veya gayrisafi yurtiçi hasıla sorunu değildir. Bazı büyük üye devletler, sırf büyüklükleri ışığında daha iyi işler yapabilirken, bazı küçük ülkeler kendi ölçütlerine bakıldığında oldukça iyi işler yapabilirler. Ama şu açıktır ki; özellikle operasyonel ve stratejik menfaatler artmaya başladığında bütün ülkelerin hakları ve bazılarının imkanları arasında kabul edilebilir ve gözle görölür bir takas yapabilmek, AGSP'yi 27'nin üzerinde üyeyle işletebilmenin önkoşuludur.

3.3.2. Kaynakların Bölünmesi ile Küresel Güvenlik Arasındaki Zorluklar

Küreselleşme bağlamında AB'nin güvenliği karşısındaki tehditler ve zorluklar ekonomik, sosyal, siyasi ve ideolojik faktörlerin oluşturduğu karmaşık bir ağdan kaynaklanmaktadır. Bu sorunlarla uğraşmak ancak kaynakların aynı anda ve kolektif bir bilinç ile harekete geçirilmesiyle mümkün olabilecektir. AB'nin kaynak ve politikalarının daha verimsiz kullanılması en büyük sorun olarak gözükmektedir. Üye devletler, Başkanlık, Komisyon, Konsey, Brüksel'deki yapılar her biri kendi yaklaşımıyla olmak üzere tek bir konu hakkında tartışabilmektedir. Ancak AB'nin müşterek etkinliğini tehlikeye atan, mevcut aktör sayısından daha fazla aktörlerin farklı amaçları, çıkarları ve politikalarıdır. AB'nin öncelikle, tek otorite olarak ihtiyaç duyduğu daha fazla ek kaynak değil, bir politika belirlemek, ortak hedefler oluşturmak ve uygulanması için herkesin birlikte çalışmasını temin etmektir.

3.3.3. Güney ile Doğu Arasındaki Zorluklar

Genişlemenin büyük bir etkisi de AB'nin sınırlarının Doğu'ya kayması olmuştur. Böylece coğrafi bakımdan(Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna ve Kafkaslar) ve konu bakımından⁷² ortak bir Doğu politikası (Ostpolitik) belirlemek ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Dahası, yeni üye ülkelerin çoğunluğu Rusya'yı AB'nin güvenlik politikası için öncelikli bir konu olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte, özellikle terörizm, nükleer yayılma tehlikesi, Irak ve İsrail-Filistin çatışması gibi başlıca bölgesel çatışmalar, AB'nin enerji bağımlılığı, Akdeniz'in iki yakasındaki ekonomik gelişmişlik farklılıkları gibi konular göz önüne alındığında, yeni stratejik gündem, dünya güvenlik denkleminin tümünü Doğu'dan Güney'e kaydırmaktadır. Avrupa Birliği Konseyi'nin Türkiye'nin adaylığı konusundaki kararı, Avrupalılar'ın stratejik endişelerinin bu ikili özelliğini sadece vurgulamıştır. Doğu'daki komşuluk politikası ile Güney'deki kriz yönetimi arasındaki gerilim nasıl düzenlenmeli? Sınırlı finansal kaynaklar hangi ölçütlere ve ortak stratejik görüş çerçevesinde tahsis edilmeli? Bütün bu zorluklar 27 ülkeden oluşan

⁷² Bu konular genel olarak; sınırların idaresi, vize, göç, azınlıklar ve daha geniş bir Avrupa'daki potansiyel kriz kaynaklarıdır.

AB içinde ortak bir dış politika uygulanmasını etkilemeye devam edecektir (Gnesotto, 2005: 31).

3.3.4. İç Güvenlik ve Dış Güvenlik Arasındaki Zorluklar

Terörizmle savaşın farklı doğası bütün cephelerde gerçekleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Alışılmış bölgesel çatışmalar, büyük ölçekli organize suçlar ve terörizm arasındaki çeşitli bağlantılar, savunma ve güvenlik politikaları arasındaki geleneksel sınırların daha da belirsiz ve yapay bir hal almasına yol açmaktadır. Avrupa vatandaşları, krizlerin olduğu dış bölgelerde istikrarı sağlamanın, AB sınırları içerisinde korunmalarını etkilediğine nasıl ikna edilebilir? Sivil yetkililerin faaliyetleriyle askeri yapıların sorumluluğundaki faaliyetler arasında ve devletlerin ulusal ayrıcalıkları ile AB seviyesinde hareket gerektiren faaliyetler arasında gerekli işbirliği düzeyi nasıl temin edilebilir? AB'nin politikaları arasındaki tutarlılığı artırmayı, kaynaklar ve hedeflerde sinerji oluşturmayı ve AB'nin güvenlik politikasının planlama, yönetim ve uygulanması için üzerinde alışılmış bir zincir kurmayı da çok daha acil hale getirmektedir.

3.3.5. İttifak ve Etki Arasındaki Zorluklar

Avrupa gücünün etkili olabilmesi için Amerika ne kadar önemliyse, Amerikan gücünün meşruiyeti için de güçlü ve uyumlu bir AB o kadar gereklidir. Ne AB, ne de ABD için, sağlam bir Avrupa-Amerikan stratejik ortaklığından başka bir alternatif yoktur. Fakat Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni uluslar arası ortamda, bir ilkeyi dile getirmek onu uygulamaktan daha kolaydır. ABD, Avrupa yapısının geleceğinde başlıca belirleyici faktörlerden biri olduğu sürece, Washington'un desteklediği ama onun politikalarına benzemeyen bir Avrupa dış politikası nasıl oluşturulabilir? ABD'nin Avrupalı müttefikleriyle ilişkilerinde Atlantik İttifakı'nı zorunlu bir forum olarak görmemesi düşünülürse, gerekli olduğunda, Amerikan politikasına nasıl tesir edilebilir? Amerika'yı ODGP'nin bir konusu olarak içermek ve Amerika'ya karşı ortak bir politika belirlemek, ileride ODGP'nin karşılaşacağı en büyük zorluklardan biri olacaktır. Nitekim ABD dünyayı tek başına nasıl yönetemezse, her birinin ulusal emelleri ne

olursa olsun Avrupa milletleri de ancak birlikteyken bir etkiye sahip olabilir (Gnesotto, 2005: 32).

İster tek başına bir devlet, ister Avrupa Birliği'nin toplu çerçevesi içinde olsun, eğer harekete geçme ve uluslar arası alanda etkili olma konusunda politik irade yoksa dünyadaki en üst düzey imkanlar hiçbir amaca hizmet etmez. Askeri gücü oluşturmak 25 ya da 30 ortak arasındaki teknik anlaşmaların konusu olsa da, ortak bir siyasi iradeyi, benzer bir stratejik görüşü, AB'nin görev ve sorumluluklarıyla ilgili sağduyuyu oluşturmak tamamen farklı bir boyut içermektedir. Irak krizinde görüldüğü üzere askeri gücün, kurumların ve araçların oluşturulmasıyla ortak dış politika oluşturmak arasında bir sebep-sonuç ilişkisi yoktur. 27 üyeli AB'nin sağladığı katma değer, gelişme yardımı, ticaret anlaşmaları, Orta Doğu başta olmak üzere dünyanın bütün bölgeleriyle siyasi diyalog, insani yardım gibi dış müdahalenin bu çeşit askeri olmayan araçları yoluyla gerçekleşmektedir. Eğer Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin onayladığı gibi, pek çok krizin çözümü tamamen askeri değilse, AGSP'ye tekrar gerçek değerini verilmesi gerekmektedir.

3.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SAVUNMA POLİTİKALARINDA YAŞADIĞI EKSİKLİKLER

AB, Helsinki'de ortaya konulan hedefleri gerçekleştirebilmek için KASIM 2000'de bir Yetenek Taahhüt Konferansı tertiplemiştir. Türkiye ve aynı statüdeki diğer devletlerin katıldığı bu konferansta, bizim katkımız ilâve kuvvetler olarak değerlendirilmiştir.

Sayısal değerlere baktığımızda, üye ülkelerin gönüllü katkıları 100.000'den fazla asker, 400 savaş uçağı ve 100 gemiden meydana gelen bir havuz oluşturmaktadır. Bu çerçevede, üye ülkeler, belirlenen yetenek ihtiyaçlarının yaklaşık 2/3'ünü karşılamışlardır. Yapılan değerlendirmeler söz konusu katkıların temelinde önemli eksikliklerin bulunduğunu göstermektedir. Bu eksiklikler, genel olarak; stratejik deniz ve hava nakliye, düşman hava savunmasının etkisiz hâle getirilmesi, hava - yer gözetlemesi, havada yakıt ikmali, arama ve kurtarma, nokta güdümlü mühimmat, harekât alanı stratejik gözetleme yeteneği alanlarındadır.

AB temel hedefi kapsamında, taahhüt edilen ulusal katkıların, bağımsız bir Avrupa ordusu olarak anlaşılması önemli bir husustur. Ulusal kuvvetler NATO’da olduğu gibi kendi ülkelerinin kontrolünde kalacak ve her ülke, kriz zamanı oluşturulacak kuvvete, ne zaman ve nasıl katkıda bulunacağına kendisi karar verecektir.

Avrupa Birliği’nin savunma alanında yaşadığı en önemli eksikleri ise hava ikmal, istihbarat toplama, saldırı helikopteri ve amfibi birlikler oluşturuyor. Ekonomiden teknolojiye kadar ABD’yi kendisine her alanda rakip olarak gören Avrupa Birliği savunma alanında ise rekabetten bahsedebilmekten çok uzak. 27 üyeli Avrupa Birliği’nin savunma harcaması ABD’nin harcamasının yarısından bile az. Askeri yetenekler konusunda ise ABD’nin onda birine ancak ulaşabiliyor. Bu tablonun oluşmasına ise düplikasyon ve uygun olmayan ekipman neden oluyor.

3.4.1. Savunma Harcamaları

AB üyelerinin kamuoyları, savunmaya ve güvenliğe çok fazla para ayırma niyetinde değil. Onun için bu sorun uzunca bir süre, AGSP’nin gelişmesinin önünde halledilemeyecek önemli bir sorun olarak duracaktır.

ABD ile AB’yi mukayese edecek olursak şöyle bir tablo ortaya çıkmakta. ABD’de 2004 savunma bütçesi 453,6 milyar dolar iken AB’nde sadece 186,3 milyar dolar. Gayri safi milli hasılaya oran bakımından ABD’nin % 3,7’si savunmaya ayrılıyor, Avrupa Birliği’nde ise %1,7’ si savunmaya ayrılıyor. Ayrıca ABD ile AB arasında araştırma ve geliştirme bakımından da çok büyük bir fark var. ABD’de 62 milyar avro ayrılırken AB’de sadece 12 milyar avro ARGE’ye ayrılıyor. Avrupa’nın demografik gerilemesi malum Petersberg görevleri açısından son derece önemli. Çünkü Petersberg görevleri HITECH (ileri teknoloji) operasyonları değil, yetişmiş insan gücüne dayanan operasyonlardır. Bu bakımdan demografik gerileme kısa dönemde olmasa bile daha uzun vadede AGSP’nin gelişmesinin önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. AGSP’de sözünü ettiğimiz AB Güvenlik Araştırmaları Enstitüsünün Petersberg görevleri bakımından tespit ettiği bir takım eksikler vardır. Bu eksiklerden biri stratejik plânlama eksikliğidir. AB Güvenlik Araştırma Enstitüsü tespitlerine göre;

lojistik ve intikal yetersizliği, koruma g¼c¼ yetersizliği, yeni bir barış g¼c¼n¼ konuşlandırırken korunması için gerekli kuvvetler ve çekilirken konuşlandığı yerlerden yine korunması için ihtiyaç duyulan kuvvetlerin yetersizliği, muharip g¼c¼ eksikliği ve yetersizliğinden de söz edilmektedir.

27 üyeli AB'nin savunma harcaması, ABD'nin harcamasının yarısından bile azdır. Askeri yetenekler konusunda ise, Washington'un onda birine ancak ulaşabilmektedir. Bu tablonun oluşmasına ise, duplikasyon ve uygun olmayan ekipman neden olmaktadır.

Bir başka konu ise; soğuk savaş bitiminden bu yana bütün Avrupa ülkelerinde savunma harcamalarında düşüş gör¼lmesidir. Millî gelir ile savunma harcamaları arasında oran kurulduğunda, AB üyelerinde %2'nin altına inildiği gör¼lmektedir. AB'nin hedeflediği askeri operasyonları yapabilmesi için tüm AB üye devletlerinin GSMH' larının en az %2 sini savunmaya ayırmaları gerekmektedir. Milli savunma bütçelerinin en az %10 unu dönüşüm projelerine ayırmalar gerekmektedir. NATO ęyeleri savunma harcamaları karşılaştırması EK-7'de, devletlerin asker başına savunma harcamaları EK-8'dedir.

3.4.2. Savunma Politikalarındaki Duplikasyonlar

Sonuç olarak yeni üyelerle 27'ye yükselen AB ülkeleri, toplamda, 160 milyar Euro'yu aşkın bir savunma harcaması yapmakta ancak ortak politika eksiklikleri nedeniyle bu imkandan arzu edildiği şekilde yararlanamamaktadırlar. Avrupalı devletlerin askeri imkanlarında duplikasyonların azaltılması, ortak imkan ve yeteneklere ağırlık verilmesi bu bakımdan önemlidir. AB üyelerinin temel sıkıntısı Ortak Dış ve Güvenlik Politikası çerçevesinde gerektiği kadar ortak hareket edememekten kaynaklanmaktadır. Dış politikaların halen temel ulusal egemenlik alanı kabul edilmesi ve siyasi irade eksikliği buradaki sorunun temel kaynağıdır. Belge, AB ülkelerinin ortak hareket edebilmesinin ve hatta ABD, Rusya gibi dünya güçleriyle daha fazla işbirliği yapılmasının da önemine yer vermektedir.

3.4.3. AB'nin Sınırlamaları

Avrupa savunma stratejisinin gri bölgesi, barışı sağlama ile savaşın birleştiği ve önemli ölçüde uzun sürdüğü durumlardır. Irak, barışı sağlamanın son adımı ile savaşmak arasındaki ince hattı gösteren bir örnektir. Avrupa'nın büyük devletleri bile zaman ve mesafe açısından bu tür bir harekati sürdürmekte zorlanmaktadır. Örneğin; İngiltere 46.000 kişilik bir kuvveti Körfeze ancak 70 günde sevk edebildi ve güney Irak'taki ortalama 15.000 kişilik barış gücünü idame ettirmekte zorlanmaktadır. 270.000 kişilik Alman Ordusu, Almanya dışında görev yapan 7000-10.000 kişi arasında değişen askerlerini idame ettirmekte sıkıntı yaşamaktadır. Fransa muhtemelen Körfez bölgesine 15.000 den fazla kuvvet yollayamazdı.

Kuvvet Kullanımı: Avrupa'nın diğer bir problemi kuvvetlerinin kullanımı ile ilgilidir. Tekrarlayacak olursak, 1.7 milyon üniforma giyenlerden ancak 170.000'i operasyonlarda kullanılabilir. Bu 170.000'den de 40-50.000 arası kadar bir kuvvet barış gücü görevlerinde, Avrupa Güvenlik Stratejisi'nde ifade edilen ve Petersburg Görevlerinde yer alan orta veya yüksek yoğunluklu operasyonlarda kullanılabilir.

Barış Gücü Farkı: Etkili bir barış gücü görevi tesis etmek için idealde kuvvet, nüfusun %10'dan daha az olmamalıdır, özellikle de tehlikeli bölgelerde. Kuzey İrlanda'nın en kötü zamanlarında her 1000 kişiye ortalama 10 İngiliz asker düşmekteydi. Kosova'da 1000 kişiye 12,5 asker düşerken, Bosna'da her 100 kişiye 3,6 asker düşmekteydi son dönemlere kadar. Eğer Kuzey İrlanda örneğini doğru kabul edecek olursak Irak'ta bugün 160.000 asker yerine 250.000 asker bulundurmak gerekirdi. Bütün dünyadaki Amerikan askerlerini değerlendirecek olursak ABD'nin bile Irak'taki asker sayısını artırmakta sıkıntı yaşayacaktır. Bu durumda, nüfus ile barış gücü arasındaki ilişkiyi baz alacak olursak Avrupa'nın 100.000 ile 130.000 arasında kuvvet ayırması gerekmektedir. Ancak Avrupa ancak 30.000 kişilik bir katkı sağlayabilmektedir. Afganistan'da 1000 kişiye 0,2 asker düşmekte ve bu durum görev hakkında ciddi soru işaretleri uyandırmaktadır.

İngiltere İkilemi: Avrupa'nın en yetenekli ordusu olan İngiltere Ordusu'nun

106.600 askeri bulunmaktadır. Bunlardan 17.000'i Irak dahil olmak üzere deniz aşırı görevlerde bulunmaktadır. İngiltere Irak'ta bulunan 15.000 askerini ve Balkanlar'da görev yapan askerlerini değiştirmek için 30.000 askere ihtiyaç duymaktadır.

İngiltere ikilemi her AB üyesi devlette tekrarlanmaktadır. Etkili ani müdahale gücü toplam gücün en az %40'ının intikal ettirilebilir olmasını gerekli kılmaktadır. 2003 yılında Hollanda ordusunun %25'i operasyonlarda kullanılırken ve %9'u intikal ettirilebilir durumdaydı. Alman ordusunun %12'si operasyonlarda kullanılırken ve %3,9'u intikal ettirilebilir durumda. Belçika ordusunun %2,8'i operasyonlarda kullanılırken ve %9'u intikal ettirilebilir durumda. Belçika ordusunun %3,8'i operasyonlarda kullanılırken ve %25'i intikal ettirilebilir durumda. Bu eksiklikler Avrupa çapında tekrarlanmaktadır. 2003 Eylül ayında Irak'taki bir bölgenin komutasını alan Polonya'nın 105.000 kişilik ordusunun 41.000 profesyonel askeri bulunmaktadır ve Irak'ta 2000 asker bulundurmaktadır. 2000 kişilik bir güç en az 6000 kişilik bir rotasyon sayısına ihtiyaç duymaktadır. Bu sayı da profesyonel kullanılabilir gücün %15'i anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, bütün Polonya Ordusu'nun %7,5'i operasyonlarda kullanılabilir. Bu eksiklikler tekrarlanmaktadır.

Çoğu AB üyesi devletler, soğuk savaşın hemen sonrasında 1991-92 yıllarında aldıkları kararlar nedeniyle savunma planlaması oldukça kötü durumdadır. Bu dönemde savunma bütçeleri %25-35 arasında kesintiye uğradı ve sadece kuvvet yapısı ve yetenekler konusunda kısıtlı reformlar yapıldı. Sonuç olarak, çoğu AB ordusu yükümlülüğe dayanan mecburi askerlik uygulamasına dayanmakta ve bölge savunması gibi geleceğin güvenlik ve savunma ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak statik anlayışa sahiptirler. Bu devletlerin esaslı bir savunma planlaması yapabilmesi epeyce zaman alacağına benzemektedir.

Sadece ön cephe birlikleri zayıf değildir. Hemen hemen bütün AB silahlı kuvvetleri soğuk savaşın bitiminden itibaren duraklama dönemine girmiştir ve lojistik olarak zafiyetleri bulunmaktadır.

Sonuç olarak, AB kuvvetleri hala soğuk savaş sonrasında verilen karara göre yapılandırılmıştır. AB üye devletleri orduları AB'nin kendisini içinde bulduğu değişen

güvenlik ortamı ihtiyaçları ile halen bulunduğu durumla arasındaki farkı kapatmak zorundadır. Bu durumda Avrupa sadece daha fazla kuvvete değil, aynı zamanda yeni tipte kuvvetlere de ihtiyaç duymaktadır. Bu da zaman alacaktır ve paraya mal olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKALARINDAKİ YERİ

4.1. AVRUPA GÜVENLİK POLİTİKASI’NDAKİ GELİŞMELER VE BU GELİŞMELERİN TÜRKİYE’YE ETKİLERİ

1998 yılından sonra AB’nin savunma ve güvenlik alanında yeni bir boyut kazanması yönündeki girişimler aslında Avrupa’da bu yönde hissedilen bir boşluğun sonucu değildir. Zira, NATO 50 yılı aşkın bir süredir Avrupa’nın savunmasında çok önemli bir görevi başarıyla yerine getirmiş, caydırıcı gücüyle Avrupa’da barış ve istikrarın korunmasında ve bugün basitçe soğuk savaş sonrası ortam olarak adlandırdığımız, ancak yarattığı imkanlar ve açtığı ufuklar bakımından çığır açıcı nitelikteki değişimin gerçekleşmesinde birinci derecede etkili olmuştur. İttifak bu çerçevede Washington antlaşmasının 5. maddesinde öngörülen temel görevlerine ilaveten, 1999 yılında kabul ettiği Stratejik Konsept’le üstlendiği krizi önleme görevlerini de başarıyla yerine getirmiştir. NATO’nun Bosna-Hersek ve Kosova’ya yönelik faaliyetleri bunun en çarpıcı örneklerini teşkil etmektedir. İttifak bunun da ötesinde, söz konusu iki operasyondan edindiği dersler ışığında askeri ve siyasi yapılarını sürekli olarak geliştirmekte ve bu bağlamda gelecekte ortaya çıkabilecek tehditler bakımından da etkin bir güç ortaya koymaktadır.

Öte yandan Bosna’da yaşanan savaş sonrasında Avrupa acil müdahale gücü fikri oluşmaya başlamıştır. İngiltere, Fransa gibi Avrupa ülkeleri BM aracılığı ile bölgeye asker yolladıkları halde savaş ancak ABD önderliğindeki NATO’nun müdahalesiyle son bulmuştur. Gelecekte NATO’ya gerek kalmadan Avrupa’daki sorunları çözmek isteyen AB, Avrupalı müttefiklerin ‘‘Burden Sharing’’ kavramı çerçevesinde Avrupa

savunmasına daha fazla katkı yapmaları gerektiğini ortak bir hedef olarak dile getirmiştir. Söz konusu amaç, Avrupalı müttefiklerin yeteneklerini geliştirmelerini, savunmaya ayırdıkları kaynakları artırmalarını ve Trans-Atlantik bağın iki saç ayağından birini teşkil eden Avrupa'nın kendi ayakları üzerinde durabilmesini öngörmektedir.

Soğuk savaş sonrasında ortaya çıkan yeni tehditler, kolektif güvenlik anlayışını öne çıkarmış ve teknolojik açıdan daha gelişmiş imkan ve yeteneklere olan ihtiyacı artırmış olmakla birlikte, bu dönemin "Peace Dividend" olarak da tanımlanan rahatlama ortamı ülkelerin savunma bütçelerinde ciddi azalmalara yol açmıştır.

Bu bağlamda gerek savunma yetenekleri girişimi olsun, gerek Avrupa ülkeleri arasında savunma sanayii alanında artan işbirliği olsun, tüm bu çabaların gerisinde Avrupa'nın güvenlik ve savunma alanındaki katkısının ekonomik ve siyasi ağırlığıyla daha uyumlu bir hale getirilmesi ve askeri açıdan daha etkin bir gücün yaratılması amacı yatmaktadır.

03-04 Aralık 1998 tarihleri arasında Fransa'nın St.Malo kentinde yapılan Fransa-İngiltere görüşmeleri AB'nin savunma ve güvenlik boyutuna yeni ve önemli bir halka eklemiştir. Görüşmeler sonucu yayınlanan deklarasyonda: Amsterdam Antlaşmasında yer alan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın süratle uygulamaya konulması, AB'nin uluslararası krizlere müdahale edebilecek ve müstakil hareket yapabilecek bir kapasiteye sahip olması ve yeterli askeri kuvvet ile desteklenmesi, üyelerin toplu savunmasının temelini oluşturan modernize edilmiş NATO'nun yaşamasına ve gelişmesine katkıda bulunulması kararlaştırılmıştır.

Burada Avrupa ülkelerinin amacı NATO'yu sadece kolektif savunma, diğer bir ifade ile 5.madde görevleri ile kısıtlamak ve NATO içinde Avrupa kriz yönetimine ilişkin yeni bir karar verme mekanizması yaratmaktır.

AB'nin amacı; kriz yönetimi ve barışı destekleme hareketinde kendi kendine karar verebilen ve yeterli bir askeri güç ile desteklenen bir güvenlik ve savunma kimliğine

kavuşmak ve bunları yaparken ilave bir harcamaya gitmeden NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanmaktır.

Avrupa Güvenlik Mimarisine ilişkin çalışmalar çerçevesinde AB'nin hedefi Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma boyutunda yer almaktır. AB ülkeleri savunma boyutu ile bütünleşmemiş Avrupa'nın gerçekte birleşik bir Avrupa olamayacağını ileri sürmektedirler. Burada Avrupa Birliği'nin hareket noktasının Avrupa güvenliğinde hissedilen bir boşluğu doldurmak değil, daha ziyade örgütü uluslararası planda daha etkili hale getirmek için bir savunma boyutu kazandırmak olduğu anlaşılmaktadır.

AB üyeleri yeni güvenlik yapılanmasında NATO imkan ve yeteneklerini hiçbir kısıtlama olmaksızın kullanmak ve karar mekanizmasını ellerinde tutmak istemektedirler. AB'nin yeni savunma boyutunu NATO-BAB arasındaki mevcut düzenlemelerin üzerine bina etmek istemedikleri açıktır. Bu kapsamda Türkiye'nin halen BAB'de kazandığı hakları ve AB'nin savunma boyutuna tam ve eşit haklarla katılımına ilişkin politikasını göz ardı ettiği görülmektedir.

AB Helsinki Zirvesi'nin sonuç raporu Avrupa savunma ve güvenlik kimliği ile ilgili resmi ortaya koymuştur. Bu kimlik içerisinde oluşturulacak Acil Müdahale Gücünün yapısını ve kullanılması ile ilgili düşünceleri şu şekildedir;

AB önderliğinde icra edilecek operasyonlar için aynı zamanda NATO'ya da tahsisli olan milli kuvvetler kullanılacaktır. Bu şekilde AB, NATO imkan ve kabiliyetlerini otomatik olarak kullanma amacına daha da yaklaşmakta ve NATO'daki veto hakkının kullanılmasını biraz daha aşındırmaktadır.

2003 yılından önce 50-60 bin kişilik Kolordu (15 Tugay) çapında Avrupa Ani Reaksiyon Kuvvetinin kurulması, bu kuvvetin gerekli şekilde desteklenmesi ve altmış gün içinde konuşlandırılarak, bir yıla kadar hareket bölgesinde idame edilmesi kabiliyetinin kazandırılması öngörülmektedir.

AB'nin kriz yönetimi konularında ikili görüşme ve bilgi alışverişi için, AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikler ile AB adayları diğer ülkelerden uygun bir yapının

oluşturulması öngörülmektedir. Özellikle de AB'nin kendi başına karar verme hakkına ve kurumsal yapısına saygı duyulması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası bağlamında AB bünyesinde yürütülmekte olan çalışmalarla ilgili olarak Portekiz Dönem Başkanlığınca AB Feira Zirvesine sunulan Raporu'nun eki olarak hazırlanan "Ortak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Güçlendirilmesi" raporu, AB üyesi olmayan müttefikler ve AB adaylarının AB ile danışmaları ve katılımlarının yöntemleri, NATO ile danışmalar, Kriz Yönetiminin Sivil Perspektifi, Polis için Somut Hedefler başlıklı dört lahikası bulunmaktadır. Raporda özellikle Türkiye gibi AB üyesi olmayan müttefiklerin operasyonlara katılımı ve karar verme mekanizmalarının işleyişi düzenlenmiştir. Bu kapsamda;

4.1.1. Operasyonlara Katılım:

NATO imkanlarının kullanılacağı AB önderliğinde icra edilecek operasyonlarda; AB üyesi olmayan NATO üyesi ülkeler, NATO imkanlarının kullanıldığı AB harekatına katılabileceklerdir. Harekata katılan ülkeler, harekatın günlük icrası için kurulacak "Katılımcılar Komitesi" nde eşit haklarla yer alacaktır. Harekatın siyasi kontrolü ve stratejik yönetimini içeren karar mekanizması AB Konseyi / Siyasi Güvenlik Komitesi tarafından yürütülecektir.

AB'nin müstakil icra edeceği operasyonlarda; AB üyesi olmayan müttefikler müstakil AB harekatına AB Konseyinin davet etmesi durumunda katılabileceklerdir. AB önderliğindeki bir harekata önemli çapta kuvvetlerini konuşlandırarak katılmayı teyit eden tüm ülkeler, harekatın günlük icrası için kurulacak Katılımcılar Komitesi'nde eşit haklarla yer alacaklardır.

4.1.2. Karar Alma Mekanizması

Kararlar oybirliği ile alınacaktır. AB, NATO, NATO'nun AB üyesi olmayan Avrupalı üyeleri ve AB adayı diğer ülkeler ile AB önderliğindeki kriz yönetimi konusunda gerekli danışma, işbirliği ve diyalogu sağlayacak ancak, AB'nin aldığı kararlara diğer ülkeler karşı çıkamayacaktır. Harekatın bitirilmesine AB konseyi, katılımcılarla yapılan danışmalardan sonra karar verecektir.

Yeni boyutlarıyla Avrupa Güvenlik Anlayışı ve Stratejisinin Türkiye açısından değerlendirilmesine geçmeden önce Türkiye'nin bu gelişmelere kadar Avrupa Güvenliği içerisindeki durumunu ve elde ettiği hakları kısaca hatırlamakta fayda vardır.

1952 yılında NATO'ya üye olan Türkiye 1992 yılında Roma deklarasyonu ile BAB'a ortak üye olmuştur. 1996 yılında Berlin kararları ile AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesine karar verilmiştir. 15 Nisan 1997 kararları ile Türkiye gibi ortak üye statüsündeki NATO üyesi ülkelerin, NATO imkanlarının kullanıldığı BAB hareketında karar verme mekanizmasına tam üye hakları ile katılımı kabul edilmiştir. 1997 BAB Erfurt Bakanlar Konseyi ile Türkiye'nin NATO imkanları olmaksızın da, herhangi bir BAB hareketına katılımı konseyce onaylanmasını müteakip, karar verme mekanizmasına tam üye hakları ile iştiraki kabul edilmiştir.

Türkiye Kasım 2000 sonlarında Brüksel'de yapılan savunma bakanları toplantısında önceden vaat ettiği gibi bir Tugay seviyesindeki gücü, gerekli hava ve deniz unsurlarıyla destekli olmak kaydıyla, AB öncülüğündeki operasyonlara tahsis edebileceğini bildirmiş, AB'nin Avrupa kıtasının güvenliğini sağlamak için oluşturma aşamasında olduğu Avrupa Ordusu'na operasyonlarının karar mekanizmalarına katılımı koşuluyla katkıda bulunabileceğini teklif etmiştir. Ancak teklifi kabul görmemiştir.

4.1.3. AGSP'nin Geleceği ve Türkiye

Avrupa ülkeleri gelecekte, bir “Avrupa Birleşik Devletleri” oluşturma konusunda kararlı iseler, bağımsız bir uluslararası aktör olarak sisteme dahil olabilmeleri için kendi savunma ve güvenliklerini yine kendilerinin sağlaması gerekmektedir. AB üyesi ülkeler, NATO imkânlarını kullanmadan müstakil bir AGSP geliştirememektedir. AB üyesi ülkelerin ABD ile aralarında olan askerî teknolojik boşluğu kısa ve orta vadede doldurabilmesi mümkün görünmemektedir (Gürkaynak, 2004: 237-243).

Kısa ve orta vadede AB ülkelerinin ABD'nin katkısı ve desteği olmadan savunma ve güvenliklerini sağlayamayacakları bir gerçektir. Türkiye'nin AB'ye üye olmasına kadar geçecek zamanda Türkiye'nin çıkarlarının zarara uğramaması ve AB öncülüğündeki harekâtların Türkiye'nin çıkarlarını olumsuz etkilememesi önem taşımaktadır.

4.2. TÜRKİYE'NİN GÜVENLİK SAVUNMA ÇERÇEVESİNDE AB'YE SAĞLAYACAĞI FAYDALAR

Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında oynadığı rol, Avrupa güvenliğine uzun yıllardır yaptığı katkı Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası mekanizmasının oluşturulması sürecinde Türkiye'nin önemini gündeme getirmiştir (Efe, 2007: 333).

Türkiye, Avrupa güvenlik sisteminin temel bir aktörüdür. Türkiye, NATO üyesi olması nedeniyle, bu örgütteki oy hakkı ile AB'nin savunma ile ilgili isteklerini etkileyebilecek bir olanağa sahiptir. Türkiye ciddi bir askeri kapasiteye sahiptir ve Avrupa güvenlik bölgesindeki operasyonlar için önemli bir güçtür. Güneydoğu Avrupa, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu bölgeleri arasındaki konumlanışı nedeniyle, bu bölgeler önemli bir aktör olarak öne çıkmaktadır (Baç, 2001: 183-184).

1999 Helsinki Zirvesinden sonra Türkiye askerî kuvvet katkısında bulunmak üzere bir takım öneriler ortaya koymuştu. Bu öneriler aslında tam olarak tahaahhüt değil

fakat şartlı bir tahahhüt olarak görülebilir. “Temel Hedef” çerçevesinde Türkiye, yeterli deniz ve hava kuvvetleriyle desteklenen bir tugay çapında askeri kuvveti tali katkı olarak önerdi. Ayrıca, muharebe gruplarına özel kuvvetlerle katılma konusunda hazır olduğunu bildirmişti.

Bütün bunların yanında Türkiye'nin Jeostratejik konumunun da AGSP'ye çok önemli bir katkısı olacaktır. Türkiye'nin coğrafi konumu, NATO standartlarındaki üsleri, limanları ve diğer tesisleri AB için adeta bir kuvvet çarpanı olacaktır. AB'nin en önemli eksiklerinden biri ikmal ve intikaldir. Türkiye'nin üyeliği, bu bakımdan da son derece önemli bir katkı olacaktır. Kitle imha silahları tehdidi büyüyecek olursa Türkiye'nin coğrafi konumu bu tür tehditlere karşı füzesavar sistemlerinin konuşlandırılması için son derece uygundur.

Ayrıca Petersberg görevleri bakımından Türkiye'nin katkısı zaten şimdi de vardır ve bu katkı üyelikten sonra daha da büyüyebilir. Türkiye'de AB'nin ihtiyacı olan düşük yoğunluklu operasyonlarda deneyimli ve iyi eğitilmiş insan gücü ve Petersberg görevlerini çok iyi bir şekilde ifa edebilecek askerî insan gücü mevcuttur. Bu Avrupa için önemlidir. Zira, orta ve uzun vadede Avrupa'da doğum artışı olmayacaktır. Dolayısıyla AB, Türk askeri gücüne gereksinim duyacaktır (Karaosmanoğlu, 2001: 26).

Koruma operasyonları bakımından, Petersberg görevleri bakımından ve eksik olan muharip güç bakımından Türkiye'nin katkıları AB için önemlidir. Enerji güvenliği bakımından da önemli bir katkıdan söz etmek mümkündür, çünkü Türkiye bir enerji nakil merkezi haline dönüşmektedir. Bugün AB, petrol tüketiminin %76'sını, doğalgazın % 40'ını Türkiye'nin yakınındaki bölgelerden ithal etmektedir. Bu yüzdeler 20-25 yıl sonra petrolde % 90'a ve doğalgazda % 70'e çıkacaktır. Ayrıca Türkiye soğuk savaştan sonra yumuşak gücünü de büyük ölçüde geliştirmiştir. Bulgaristan'la güven arttırıcı tedbirler uygulayarak 1980'lerdeki sorunlarını halletti. Bu durum Türkiye'nin dış politikası ve güvenlik politikası bakımından çok barışçı bir yoldan yaptığı önemli bir gelişmedir. Ayrıca ISAF'a katkısı, Balkanlardaki barış operasyonlarına katkısı ve NATO'nun barış için ortaklık⁷³ çerçevesindeki girişimleri başarılı yumuşak güç girişimleridir. Karadeniz'de Güvenlik ve İşbirliği, BLACKSEAFOR, Çok Uluslu

⁷³ Barış İçin Ortaklık (BİO)

Güneydoğu Avrupa Barış Gücü Türkiye'nin inisiyatifiyle, öncülüğüyle ortaya çıkmış ve gelişmiş bir takım yumuşak güç veya güvenlik işbirliği operasyonlarıdır. Ayrıca, Ortadoğu'da Türkiye aktif bir rol oynamaya başlamıştır. Ayrıca, İslam Ülkeleri Konferansı Örgütünün Genel Sekreterliğine bir Türk Profesörün örgütün tarihinde ilk defa demokratik bir seçimle seçilmiş olması da Türkiye'nin girişimi ile olmuştur. Ortadoğu'da da yumuşak güç alanında etkisini arttırmaktadır. Bu da AB bakımından çok önemli bir husustur.

Türkiye; jeostratejik konumu, askerî gücü, büyüyen ekonomisiyle AB'ye girdiği zaman büyük ölçüde AB'nin demografik sorununu da halledecektir. AB'yi birçok bakımdan eşit diyebileceğimiz bir düzeye getirecektir. ABD ile işbirliğine AB daha kompleksiz ve rahat girebilecek, ABD'nin AB'den beklentileri gerçekleşmiş olacaktır. Hem de AB bu konuda işbirliği sürecinde söz sahibi olacaktır. Yani ABD'nin güdümünde işbirliğine girmiş olmayacak, daha fazla söz sahibi olacaktır. Zannediyorum, bu husus AB bakımından son derece önemlidir ve AB bunu da yavaş yavaş görmeye başlama eğilimi göstermektedir.

1990'lı yıllardan sonra ortaya çıkan güvenlik anlayışında terörizm önemli bir yer tutmaktadır. Bu konuda, Türkiye'nin acıları çok büyüktür. Türkiye; başka ülkelerin de kendi yaşadığı acıları yaşamaması için, bu konudaki tecrübelerini dünya ile paylaşma gayreti içerisinde. Bilindiği üzere, terörizm tartışmasız şekilde dünya güvenliğinin önündeki en büyük engellerden birisidir. Türkiye; yaşadığı deneyimleri eğitim, öğretim ve diplomasi yolu ile dünyaya aktarmaya devam etmektedir. Terörle mücadele; terörün bütün ülkelere kabul edilen bir tanımının yapılamamış olması nedeniyle, ülkeler arasında amaç birliği sağlanamamasına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak; kültürler, dinler ve hatta devletler sınıflandırıldığı için, ülkeleri birbirine yakınlaştırmaktan ziyade ayrıştırıcı bir özellik taşımaktadır. Bu durum, uluslararası güvenlik ortamına olumsuz olarak yansımaktadır.

Türkiye; üyesi olduğu BM, NATO, AGİT, Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi ve Güneydoğu Avrupa İş Birliği Süreci gibi güvenlik kuruluşları aracılığıyla gerek bölge, gerekse dünya barışına katkıda bulunmaktadır

Türk Silahlı Kuvvetleri; terörle mücadele konusundaki tecrübesi, disiplini, eğitimi ve harbe hazırlık seviyesiyle dünyanın en iyi ordularından biri ve NATO'nun ABD'den sonra en büyük ordusudur. Bu ordu; dünya barışı ve güvenliği adına Bosna-Hersek, Arnavutluk, Karadağ, Makedonya, Somali, Afganistan ve Lübnan'a, BM ve NATO kapsamında birlik göndererek barışı sağlama görevlerinde bulunmuş ve halen söz konusu ülkelerin bir kısmında da bulunmaya devam etmektedir. Bunlara ilave olarak Türkiye; Balkanlar'daki ve Karadeniz'deki istikrarın sürekliliği ve bölge ülkeleri arasındaki iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi için "Güneydoğu Avrupa Tugayı"nda⁷⁴ ve "Karadeniz Görev Gücü"nde⁷⁵ hizmet etmektedir.

Özellikle Avrupa'nın güvenliği açısından tehdit olarak kabul edilen bir diğer konu yasa dışı göçtür. Yasa dışı göç hareketi, refah düzeyi yetersiz olan ve güvenlik endişesi büyük olan ülkelere; refah düzeyi yüksek ve güvenlik endişesi daha az olan AB ülkelerine doğru olmaktadır. Türkiye, konumu itibarıyla göç yolu üzerinde bulunmaktadır. İstatistikî verilere göre, son 10 yılda Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmek üzere Türkiye'ye girerken veya Türkiye içinde yakalanarak ülkesine iade edilen yasa dışı göçmen sayısı 512.009 kişidir. Eğer bunlar Türkiye'de yakalanarak ülkelere iade edilmemiş olsaydı, Türkiye üzerinden AB'ye giden yasa dışı göçmen sayısı yarım milyon daha fazla olacaktı. Bu durum, Avrupa güvenlik dengesine olumsuz olarak yansiyabilirdi.

AB Komisyonu, 06 Ekim 2004 tarihli raporu ile Türkiye'nin önemini özetle şöyle vurgulamaktadır: Türkiye, AB açısından stratejik öneme haiz bölgesel bir kavşak noktasında yer almaktadır. Balkanlar, Orta Asya, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz toprakları, Asya ile kara ve hava ulaşımı, Rusya ve Ukrayna ile deniz ulaşımı için transit bir konumda bulunmaktadır. Kayda değer su kaynaklarına sahip olan Türkiye'nin komşuları, Avrupa için hayati enerji arzı sağlamaktadır. Ekonomi ve nüfus açısından, Türkiye önemli bir aktördür. Büyüklük olarak dünyanın büyük ekonomilerindedir ve AB üyesi olarak nüfus açısından en büyük üye devlet olacaktır. İşler bir demokrasiye sahip, laik bir Müslüman ülke olarak bölgede bir istikrar unsurudur. Batı ittifakıyla olan

⁷⁴ SEEBRIG

⁷⁵ BLACKSEAFOR

bütünleşmesi ve birçok ekonomik ve bölgesel kuruluşu üyeliği vasıtasıyla, Avrupa'nın ve komşu bölgelerin güvenliğine katkı sağlayacaktır.

AB üyesi Türkiye; güçlü tarihsel, kültürel ve ekonomik bağlarını kullanarak Orta Asya'nın istikrar kazanmasına yardımcı olabilir, demokratik değerlerin gelişmesini teşvik edebilir. AB'nin güvenlik çıkarları; enerji, ulaşım ve sınır yönetimini kapsamaktadır. Türkiye, dünyanın enerji açısından en zengin bölgelerine sınırdaş olması nedeniyle, genişlemiş AB'nin enerji arzının güvenliği konusunda önemli bir işleve sahip olabilecektir.

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün 14 Eylül 2006'da Fransa'da yaptığı konuşmada Türkiye'nin AB'ye yapacağı etkileri arasında enerji güvenliği de bulunmaktadır. “Bakü–Tiflis–Ceyhan boru hattının tamamlanması ve gündemde olan diğer projelerle birlikte Avrasya bölgesinde petrol, doğal gaz ve genel olarak enerji nakli bakımından bir terminal noktası haline gelmekte olan Türkiye'nin üyeliği, AB ülkelerine enerji ulaşımının güvence altına alınması bakımından da önem taşıyacaktır. AB sınırları içindeki bir terminal noktasının AB için daha tercih edilir olması gerekir.” (http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/AnaSayfaUstKisim/IFRI14eylul2006.htm, 23 Aralık 2006).

Türkiye'nin katılımı, AB'nin bahse konu enerji kaynaklarına erişimini ve bu kaynakların AB tek pazarına güvenli bir şekilde taşınmasını teminat altına alabilecektir. Türkiye'nin katılımı; AB'nin olası tedarik kanallarını çeşitlendirerek, hem Rusya, hem Orta Doğu, hem de Hazar çevresindeki ülkelerden alternatif ihraç güzergâhları sunacaktır. Boğazlar ve Kuzey Irak-Ceyhan boru hattına ek olarak, tamamlanan Bakü-Ceyhan boru hattıyla birlikte Türkiye; önemli bir petrol transit ülkesi olacaktır. Doğal gaz konusunda ise Türkiye genişlemiş AB ile hem Hazar, hem de Orta Doğu üreticileri arasında önemi gittikçe artan bir transit ülke konumunu alacaktır.”

Türkiye ve Türk halkı güvenliğin ne anlama geldiğini çok iyi bilmektedir. Bu nedenle, her vesile ile bölge ve dünya güvenliğine katkıda bulunma arzu ve gayreti içerisindedir. Unutmamak gerekir ki, Josef Nye'nin dediği gibi; “Güvenlik oksijen gibidir. Onu kaybetmeye başlayınca kadar fark edemezsiniz. Fakat, bir kez

gerçekleştiği takdirde başka düşünecek hiç bir şeyiniz olmaz.” Avrupa güvenliğinin, Balkanlar’daki ve Avrasya’daki istikrara bağlı olduğunun ortaya çıkmasıyla, Türkiye’nin Avrupa Birliği’nin dışında kalmasının sakıncaları daha da iyi anlaşılmaya başlanmıştır (Eralp, 2000: 499).

Türkiye’nin AB üyeliği ile AB, dünyanın zengin Hıristiyan-Batı ve yoksul Müslüman-Doğu olarak bölünmesinin önüne geçecek bir siyasi birliğe dönüştürülebilir (Yeğen, 2005: 20).

Sonuç olarak; bütün bu hususlar, Türkiye’nin dünya güvenlik ortamına sağladığı katkılar olarak değerlendirilmektedir. Bir başka açıdan, Türkiye’de oluşacak olan bir güvensizlik ortamı dünya barışı ve güvenliği adına bütün bunların kaybedilmesi anlamına gelecektir.

4.2.1. Türkiye’nin Avrupa Güvenliği İçin Oynadığı Rol

Türkiye’nin askeri imkanlarının genişliği ve ordusunun tecrübesi Türkiye’nin askeri katkılarının temelini oluşturmaktadır. Türkiye, NATO’da ABD’den sonra ikinci en büyük kara kuvvetlerine ve beşinci en büyük deniz kuvvetlerine sahiptir. Türkiye ayrıca NATO’nun savaş uçaklarının %10,5’ine, kargo uçaklarının %20’sine, tesbit uçaklarının ise %22,5’ine sahiptir. Mehmet Ali Kışlalı, Türkiye’nin AB üyeliğinde en önemli kozlarından birisinin Türk Silahlı Kuvvetleri olduğunu şöyle açıklıyor: “TSK’nın kısa sürede 90 bin kişilik bir kuvveti istenilen yere konuşlandırıp, ortak operasyon yapma yeteneği var. Altı taburu havadan nakledip, operasyon bölgesine indirip hava saldırısı operasyonu yapma kapasitesi var”.⁷⁶

Türkiye ayrıca kendi askeri yeteneklerini yeni savaş ölçütlerine göre düzenlemektedir. 2006 Ekim’inde 50 adet AGM-84K “Stand-off Land Attack-Expand Response” (SLAM-ER) füzesi olarak bu füzelerin ilk Avrupalı müşterisi ve ABD’den sonra bu füzelere sahip olan ikinci ülke olmuştur. Bu açılarından bakıldığında,

⁷⁶ Bakınız: Mehmet Ali Kışlalı, “AB’ye TSK Faturası”, *Radikal*, 23 Ağustos 2006.

Türkiye'nin AB önderliğindeki operasyonlara katılımı AB'nin başarı şansını yükseltecek ve uluslar arası bir aktör olarak güvenilirliğini artıracaktır.

Aynı zamanda, Türkiye diğer yandan laik bir cumhuriyet olarak, Avrupa demokratik değerleri ile Müslüman değerlerin bir arada bulunabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin AB'nin bir parçası haline gelmesi, Müslüman ve Avrupa normlarının sembolik bir kaynaşmasının göstergesi olacaktır. Özellikle 11 Eylül sonrası giderek yaygınlaşan Huntington'ın medeniyetler çatışması tezini, Türkiye üzerinde çürütmek mümkün olacaktır. Türkiye'nin hem Avrupalı, hem de Müslüman değerlere sahip olması, yeni uluslararası düzende terörizm ile savaş çerçevesinde AB'nin sivil gücünü artıracaktır. Avrupa'dan dışlanmış bir Türkiye ise Avrupalı değerlerin İslami değerler ile uyuşmadığını ve ne kadar uyum sağlarsa sağlasın, Türkiye'nin Avrupalı olamayacağını savunanların kozlarını güçlendirecektir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'nin rolünün, 11 Eylül sonrası terörle mücadele ve terörün sebeplerini ortadan kaldırılarak kültürler arası diyalogun artırılması amaçlarına yönelik olarak iyice güçlendiği söylenebilir.

Eski Alman Dışişleri Bakanı Joschka Fischer, Bild gazetesine yaptığı açıklamada, Türkiye'nin AB üyeliğinin terörle mücadele açısından önemine “Çocuklarımızın ve torunlarımızın barış içinde yaşaması ve Avrupa'nın güçlü olması için Türkiye'nin AB üyesi olması çok önemlidir. Türkiye Avrupa'nın merkezi yapı taşıdır” diyerek işaret etmiştir. 13 Eski İngiltere Avrupa Bakanı Denis Macshane de “AB'den bağlarını koparmış bir Türkiye, Akdeniz ve Orta Doğu'da kendi çıkarları doğrultusunda Avrupa'nın bölgedeki çıkarlarıyla çatışabilir. Türkiye'nin dostları AB'yi sözlerini tutmaya ikna etmeli”.

Türkiye'nin içerisinde olduğu coğrafya, AB'nin hem güvenlik risklerinin durdurulması açısından, hem de AB'nin Yeni Komşuluk Politikası'nı geçerli hale getirebilmesi açısından çok büyük bir önem taşımaktadır. AB'nin Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu'daki dış politikaları, Türkiye'nin de katılımı ile güvenilir hale gelecektir. Türkiye Eski Dışişleri Bakanı İler Türkmen'e göre “Türkiye Karadeniz, Kafkasya ve Ortadoğu'nun politik, güvenlik ve enerji ikmali denkleminde kritik bir konumda olduğundan AGSP'ye Türkiye'nin potansiyel katkısının önemi genellikle takdir

ediliyor. Komşuluk politikasına gelince, bu politikanın Karadeniz’e ve Kafkasya’ya yönelik uygulamalarında Türkiye yine anlamlı bir rol üstlenebilir”⁷⁷.

Yine aynı şekilde, AB’nin Yeni Komşuluk Politikası içinde önemli bir konumu olan Kafkaslar bölgesinde de, Türkiye’nin rolü önem arz etmektedir. Türkiye’nin bölgesel girişimlerinin, AB’nin Yeni Komşuluk Politikaları’na nasıl katkıda bulunduğu ve bulunacağı Türkiye’nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği Konseyi çerçevesinde yürüttüğü çalışmalarda gözükmemektedir. Türkiye’nin Karadeniz havzasındaki ülkeler ile geliştirdiği ilişkiler bu bölgede işbirliğini ve sonuç olarak istikrarı artırmıştır.

Türkiye’nin AB’ye üyeli Müslüman dünyaya çok olumlu bir mesaj olacaktır. Müslümanlar demokrasinin erdemlerini daha iyi anlayacaklardır. Müslüman ülkelerdeki anti demokratik güçler artık “Hıristiyan Batı Müslümanlarla beraber yaşamak istemiyor” tezini ileri sürmeyecektir ve AB Gücü’nü bir “Haçlı Ordusu” olarak görmeyeceklerdir (Demiralp, 2003: 117).

Diğer yandan, Türkiye’nin üyeliği AB’nin Akdeniz’deki ağırlığını da artıracak ve güçlü bir güney boyutu gelişmesi için araç olacaktır. Güçlenen Akdeniz boyutu ise AB’nin içinde ağır basan MittelEuropa - Orta Avrupa eksenini engeleyecektir. Türkiye bu nedenle 1995’te kabul edilen Euro-Med ortaklığına da yeni bir ivme sağlayabilir. 2010’da gerçekleşmesi beklenen Avrupa - Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesi’nin fonksiyonel hale gelmesi Türkiye’nin katılımı ile kolaylaşacaktır.

Sonuç olarak, her ne kadar AB bugüne kadar çok etkin bir dış politika geliştirememiş olsa da, bundan sonra Avrupa güvenliği için sınır bölgelerin istikrarı büyük önem taşımaktadır. Türkiye’nin AB dış politikasına uyumu aynı zamanda Avrupa güvenliğine katkısını da sağlamlaştıracaktır. Türkiye’nin Avrupa güvenliğine katkıları açısından üye devletlerin arasında olan çekişmelerin yanı sıra özellikle AB halklarının tutumu da önemlidir. Türkiye Avrupa’nın bir parçası olarak görülmediği için güvenliğe olan katkıları da göz ardı edilmektedir.

⁷⁷ İlter Türkmen, “AB Güvenlik Politikaları ve Türkiye”, *Hürriyet*, 20 Haziran 2006.

AP Başkanı Josep Borrel, “Türkiye’nin gelecekteki üyeliğinin medeniyetlerin çatışmasına değil, birleşmesine katkıda bulunacağımı” belirterek, Avrupa ve Asya arasında köprü olan Türkiye’nin tarihin bütün yollarında adeta kesişme noktası olduğunu ifade etmiştir (*Milliyet Gazetesi*, 21 Aralık 2004).

Türkiye’ye düşen görev, askeri yeteneklerinin yanısıra, özellikle krizleri önleme ve bunalım yönetimi alanlarında sivil katkılar sağlanması üzerinde durmaktır. AB’nin bu alanda önemli bir bilgi birikimi ve kredibilitesi mevcuttur. Türkiye’nin, Balkanlar’dan Kafkaslar’a ve Ortadoğu’ya çevresindeki pek çok sorunlu bölgeyle tarihi, kültürel ve etnik bağları bulunmaktadır. Bu durum Türkiye’ye, krizlerin önlenmesi için yapılacak çalışmalarda istisnai bir avantaj yaratmaktadır. Türkiye’nin bu konumunun AB’nin bilgi birikimi ve kredibilitesiyle birleştirilmesi halinde hem AB’nin uluslararası alanda görünürlüğü artacak, hem de Türkiye’nin etrafındaki sorunların azalması ve yeni açılımlar yapılması imkanı ortaya çıkabilecektir. Böylesi bir durum hem bölge ülkeleri, hem AB hem de Türkiye için bir kazan-kazan durumudur.

4.3. AVRUPA BİRLİĞİNİN GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASINA İLİŞKİN SORUNLAR VE TÜRKİYE

1990’larda Avrupa Birliğinin ortak bir güvenlik ve savunma politikası geliştirme yolunda attığı adımlar, Avrupa güvenliği açısından çeşitli tartışmaları gündeme getirmiştir. Önceleri üzerinde durulan “Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği” kavramı ile, Avrupa’nın güvenliğini sağlamak için AB’nin yeni görevler üstleneceği ve böylece NATO’nun, dolayısıyla ABD’nin yükünün azalacağı ifade edilmiştir. Bu durum ABD ve diğer NATO üyeleri tarafından desteklenmiş, ama NATO’nun Avrupa güvenliğinin sağlanmasındaki temel konumunun değişmezliği de hep vurgulanmıştır.

1998’den itibaren AGSK kavramının nasıl uygulamaya konulacağı açıklık kazanmış ve AB içinde artık bir “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası”ndan söz edilmeye başlanmıştır. Maastricht Anlaşması ile AB’nin ikinci sütunu haline getirilmiş olan ODGP’nin güvenlik ve savunma boyutundaki bu ortak politika arayışı, öncelikle

AB ile ABD arasında çok ciddi sorunlara neden olmuştur. Bunun yanı sıra, Avrupa'daki AB üyesi olmayan diğer NATO üyeleri bakımından da önemli endişeler yaratmıştır.

Söz konusu sorunlarla endişelerin esas sebebi, AB'nin gelecekte NATO dışında kendi kaynaklarını bir araya getirerek oluşturacağı askeri güçleri, AB karar mekanizmaları çerçevesinde alınacak kararlar doğrultusunda kullanabilecek olmasıdır. Bir başka deyişle AB'nin, Avrupa güvenliğini ilgilendiren bazı meselelerde, NATO ve ABD'den bağımsız hareket edebilecek bir yapıya dönüşmesinden kaygı duyulmuştur.

AB açısından bakıldığında, söz konusu kaygılar gerçekçi değildir. Çünkü AGSP'nin, AB bünyesinde NATO'ya rakip olacak yeni bir askeri güç yaratmak gibi bir amacı olmadığı kesinlikle belirtilmiştir. Hatta bu durum, AB'nin bir "Avrupa Ordusu" oluşturmaya çalışmadığı ifadesiyle her Avrupa (Birliği) Konseyi zirve bildirisinde yer almıştır. Tam tersine, yapılmak istenen, NATO'nun Avrupa ayağını daha da güçlendirmektir. Bu gelişmeler, ABD'nin Avrupa'daki varlığını azaltmaya veya yok etmeye yönelik de değildir. Aslında ABD'nin de uzun zamandır istediği gibi, NATO'nun Avrupalı müttefiklerinin, Avrupa güvenliğinde daha etkin rol oynamaya çalışarak, ABD'nin yükünü hafifletmeye çalışmalarından ibarettir.

Avrupalılar, ABD'nin hep kendilerinin güvenlik ve savunma alanında daha aktif olmalarını istemesine karşın, bu istek doğrultusunda adım attıkları zaman ABD'nin eleştirilerine hedef olmaktan yakınmışlardır. Özellikle Bosna ve Kosova'da Amerikan varlığı olmadan hiç bir çözüme ulaşılamamış olması, Avrupalıların güvenlik ve savunma alanında ciddi adımlar atmaları gerektiğini ortaya çıkarmış ve bu da ABD tarafından açıkça ifade edilmiştir. Kosova'da Amerika ile Avrupa'nın askeri güçleri arasındaki asimetri iyice belirginleşince, Avrupalıların, savunma bütçelerini arttırıp, yüksek teknoloji silahları kullanarak Amerika'nın seviyesine yaklaşabilmeleri yolunda telkinler yapılmıştır. Ayrıca, karada asker konuşlandırılmasını gerektiren barışı sağlama/koruma operasyonları söz konusu olduğunda, ABD kendi askerlerini kullanmaktan yana olmamaktadır. Vietnam Savaşı sonrasında Amerikan kamuoyunun, dünyanın başka bölgelerinde Amerikan askerlerinin hayatlarını tehlikeye atacak girişimlerin karşısında yer alması, Amerikan yönetimlerinin göz önünde tutmaları

gereken en önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle ABD, Balkanlar'da mümkün olduğunca yüksek teknolojiye dayanan hava saldırıları ile sonuca gitmeyi tercih etmiştir.

Gelecekte de benzeri durumlar karşısında karada asker konuşlandırarak barışı sağlama/koruma görevlerini yerine getirecek tarafın AB olacağı anlaşılmaktadır. Bütün bu gerekçeler ışığında, kısaca ifade etmek gerekirse, Avrupa güvenliğinde Avrupalıların payının artırılmasını isteyen ABD'nin, AGSP ile ilgili hassasiyeti, AB tarafından yersiz görülmüştür. Amerika'ya göre ise, ilke olarak, Avrupalıların güvenlik ve savunma alanında kendi ayakları üzerinde durabilme çabalarının desteklenmesi gerekmektedir. Ancak, bu çabaların NATO'nun ve buna bağlı olarak ABD'nin Avrupa'daki varlığının önemini azaltmamasına dikkat edilmelidir. Bir başka deyişle, AB, NATO'ya rakip bir yapılanma içine girer ve Avrupa'nın güvenliğini Amerika'dan bağımsız olarak sağlama iddiasında bulunursa, böyle bir yaklaşımı ABD'nin kabul etmesinin mümkün olmayacağı sürekli olarak belirtilmiştir. Hatta Avrupalıların, Avrupa güvenliğinde ABD'yi dışlayacak oluşumlara yeşil ışık yakmaları halinde, ABD'nin Avrupa'daki varlığını gözden geçirmek zorunda kalacağı ve bu süreçte Avrupa'dan tamamıyla çekilmeyi tercih edebileceği yolunda uyarılar da yapılmıştır.

Yirminci yüzyıl boyunca Avrupa'da çıkan savaşların, Amerikan müdahalesi olmadan sonuçlandırılmadığı hatırlanacak olursa, ABD'nin AGSP konusunda AB'ye vermeye çalıştığı ilk mesajlar azımsanamayacak derecede önemli ve oldukça sert olmuştur. Ancak Avrupalılar, Amerika'dan uzaklaşmaya çalıştıkları izlenimini veren her çeşit sözlü ifade ve somut girişimden uzak durmaya özen göstermişlerdir. AB metinlerinde AGSP'den bahsedilirken daima NATO'nun öneminin vurgulanması ve AB'nin ancak NATO'nun dahil olmak istemediği sorunların çözümlenmesine katkıda bulunmaya çalışarak Avrupa savunmasını güçlendireceğinin belirtilmesi, zamanla Amerikanın tutumunun yumuşamasını sağlamıştır.

AB'nin ılımlı yaklaşımının etkisiyle, NATO'nun Avrupa güvenliğindeki birincil rolünü gölgelemeyecek ve ABD'nin Avrupa'daki varlığının sorgulanmasına neden olmayacak bir AGSP'nin, ABD tarafından destekleneceği anlaşılmıştır. ABD, AGSP'nin arzu edilen biçimde geliştirilebilmesi için üç hayati koşula uymak

gerektiğini sık sık gündeme getirmiştir. Öncelikle, AB'nin attığı adımların, Avrupa ile ABD arasındaki bağları koparmaması şarttır. Aksi takdirde, yukarıda belirtildiği gibi, ABD'nin Avrupa'dan tamamen çekilmesine kadar varabilecek olan bir uzaklaşmanın yaşanması kaçınılmazdır. İkincisi, AB'nin askeri güçleri, gerçek anlamda geliştirilmelidir. Zaten NATO çerçevesinde var olan güçlerin, AB içinde oluşturulacak birtakım kurumsal yapılar tarafından kullanılması, yeni kurumlar yaratmanın ötesinde hiç bir yararlı değişiklik getirmeyecektir. Burada esas olan, AB'ye üye ülkelerin savunma bütçelerinin artırılması sayesinde, yeni ve birçok alanda yüksek teknolojiye dayanan askeri yeteneklerin oluşturulmasıdır. Son olarak da, AGSP'nin, AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyelerini dışlayan bir oluşum haline gelmesi önlenmelidir, ki bu koşul, Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Bir NATO üyesi olan Türkiye, AB'nin kendi bünyesinde oluşturmaya çalıştığı AGSP dışında tutulmaktan endişe duymuş ve son yıllarda konu ile ilgili her türlü platformda bu endişesini dile getirmiştir. Türkiye'nin söz konusu kaygılarını arttıran bir unsur da, ortak üyelik statüsüne sahip olduğu BAB'ın varlığının ortadan kalkması ile, AGSP'ye ilişkin karar mekanizmalarının tamamen AB üyesi ülkeleri içeren bir duruma gelmesidir. Aslında, yukarıda belirtildiği gibi, Avrupa'daki AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AGSP sürecine dahil edilmesi gereği, başta ABD olmak üzere, birçok devletin dikkatle vurguladıkları bir meseledir. AB de bu meselenin hassasiyetinin bilincinde olarak, AB üyesi olmayan NATO müttefiklerinin ve AB üyeliğine aday Avrupa ülkelerinin AGSP sürecinden dışlanmamaları için gereken önlemleri almaya çalışmıştır.

AB'nin ortak bir güvenlik ve savunma politikası geliştirme çabalarını dikkatle izleyen Türkiye, AGSP'den dışlandığı takdirde, AB'nin, NATO kaynaklarını kullanarak girişeceği operasyonlarda veto hakkını kullanacağını son yıllarda sürekli olarak ifade etmiştir. BAB'da sahip olduğu hakları kaybederse, AB'nin, Avrupa güvenliği alanında atacağı adımlar üzerinde tamamen etkisiz kalacağı endişesini taşıyan Türkiye, NATO üyeliğini bir koz olarak kullanıp, AGSP'nin kurumsal yapısı ile, tatminkar bir düzeyde bağlantısı olmasını istemiştir. Türkiye'nin bu konudaki hassasiyeti AB üye ülkeleri tarafından dikkate alınmıştır. NATO'nun en güçlü üyelerinden biri olan Türkiye'nin, tarihsel yakınlığı nedeniyle, Avrupa'nın "arka bahçesi" sayılan Balkanlar'da çıkabilecek yeni krizlerde, gerek askeri, gerekse siyasal açıdan önemli roller üstlenebileceği açıktır. AGSP'nin ana hedefi de zaten Avrupa'nın

olası bir dış tehdit karşısında savunmasını üstlenmek değil, ABD'nin ve dolayısıyla NATO'nun karışmak istemediği bölgesel krizlere, ki burada esas olarak düşünülen alan Balkanlar'dır, müdahale edebilmektir.

Bu nedenle, Türkiye'nin AGSP çerçevesinde yaşanacak gelişmelere bir biçimde katılmasının, hem AB, hem de Türkiye açısından ne kadar önemli olduğu açıktır. Bu anlayışla, ABD, Türkiye ve AB adına Britanya arasında yapılan görüşmeler, Aralık 2001'de olumlu sonuç vermiş ve Türkiye ile AB arasındaki AGSP ile ilgili anlaşmazlıklar giderilmiştir. Söz konusu uzlaşma çerçevesinde iki ana nokta dikkati çekmektedir. Öncelikle, yakın coğrafyası ile güvenlik çıkarlarını doğrudan etkileyecek AB operasyonlarında karar alma sürecinde yer almayacak olan Türkiye'nin bu dezavantajını ortadan kaldırmak için, “yoğunlaştırılmış konsültasyon” olarak tanımlanan danışma mekanizmasının işletilmesi kabul edilmiştir (*Hürriyet*, 11 Aralık 2001). Böylece, Türkiye'nin AB kararlarından dışlanmayacağı ortaya konulmuştur. İkinci olarak da, AB ve NATO üyeleri arasında çıkacak ihtilaflara, AB askeri gücünün müdahale etmemesi üzerinde anlaşılmıştır.

Bu suretle de, Türkiye'nin, Yunanistan'la olası bir çatışmada AB'yi karşısına alma kaygısı giderilmeye çalışılmıştır. Söz konusu uzlaşmayla, Türkiye'nin AGSP konusundaki karşıt tutumu aşılırken, AB içinde Yunanistan'ın muhalefeti ile karşılaşmıştır. Atina, Türkiye ile olası bir çatışmada AB'nin Yunanistan'a destek vereceğine dair garanti istemiştir. Ayrıca, Kıbrıs Rum kesimi AB üyesi olduktan sonra, Türkiye'nin bölgesinde yapılacak bir operasyonda, Rum askerlerinin Türkiye'nin isteği üzerine devre dışı bırakılmasının da engellenmesini talep etmiştir. AB ile Yunanistan arasında, Aralık 2001'de yapılan Avrupa (Birliği) Konseyi Laeken zirvesinde bir görüş birliği sağlanamadığı için, AB askeri gücü ile NATO arasındaki işbirliğinin esasları belirlenememiştir. Bu sorunun, 2002 içinde çözümlenmesi dileğiyle ertelenmiştir.

Günümüzde kritik bir dönemden geçen Ortadoğu bölgesinde bu süreçten en çok etkilenen ülke Türkiye'dir. Köprü niteliğindeki ve jeostratejik önemdeki coğrafyası, “Bölgesel Güç Olma” durumunu sürdürme politikası ve AB'ye üyelik amacı Türkiye'nin rasyonel politikalar izlemesini gerektirmektedir. ABD'nin Irak İşgali'nde de tekrar görüldüğü üzere uluslar arası arenada kurumsal ve hukuksal düzenlemelerden

ziyade “güç” unsurunun belirleyiciliği sürmektedir. Bu örnek olsun, yukarıda anlattığımız AGSP olsun Türkiye’nin bölgesinde gelişen olaylarda etkisiz kalmaması için öncelikle ekonomik gücünü arttırıcı politikalar izlemesi gerekmektedir. Çünkü ekonomik güç güçlü bir askeri gücün yaratılması için ön koşuldur.

4.4. MUHAREBE GRUPLARI VE TÜRKİYE

4.4.1. Avrupa Birliği Muharebe Grubu

Avrupa Birliği, “Headline Goal 2010” kapsamında kendi askeri kuvvetlerinin 2010 yılında harekât yeteneğine kavuşturulmasını hedeflemektedir. Muharebe Grubu konsepti bu çerçevede geliştirilen ve 2007 yılı sonunda realize edilerek 2010 yılında harekât yeteneğine kavuşturulması hedeflenen bir krize müdahale kuvveti teşkilini öngörmektedir.⁷⁸

Muharebe Grubu Konsepti, İngiltere, Fransa ve Almanya tarafından ortaklaşa teklif edilmiştir. Amacı, AB liderliğinde icra edilecek bir krize müdahale hareketi için Muharebe Gruplarının görevlendirilmesi ve konsept bazında hazırlığını sağlamaktır.

Muharebe Grubu hızlı reaksiyon kuvvetinin özel bir benzeridir. AB’nin krize müdahale hareketi için gerekli kabiliyetlerinin zamanında kazanılmasının muhtemel çözümüdür. Bu kapsamda Muharebe Grubu geniş çaplı bir hareketin ilk safhasında veya tek başına icra edilen bir hareket kullanılabilir etkin, hızlı, konuşlanabilir, özel bir kuvvet paketidir. Muharebe Grubu muharebe destek ve muharebe hizmet destek elemanlarıyla güçlendirilmiş tabur seviyesinde silahlı bir kuvvettir.

Muharebe Grubu çokulusluluk prensibine dayalı olup bir lider ülke veya çok uluslu bir koalisyona istinaden oluşturulabilir. Her durumda karşılıklı çalışabilirlik ve askeri etkinlik anahtar kısıttır. Muharebe Grubu için daha önceden tanımlanmış stratejik ve operatif katılımcılardan oluşturulan bir kuvvet karargâhı teşkil edilecektir.

⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız. *EU Battlegroup*, EU Council Secretariat Factsheet, Brussels, 2005.

Headline Goal 2010 çerçevesinde AB Kriz Yönetim konseptinin onaylanmasından itibaren beş gün içinde harekâta başlamaya karar verebilmeyi ve kuvvetlerin kararın alınmasından sonra 10 gün içinde görevin icrasına başlamasını arzu edilmektedir. Bu Muharebe Grubu'nun 5-10 günlük bir hazırlık durumunda bulunmasını gerektirmektedir.

Muharebe Grupları geniş bir yelpazedeki görevler için tasarlanmıştır. 1500 Piyadeden oluşacaktır ve 30-120 gün arasında değişen bir idame edilebilirliği bulunacaktır.

Muharebe Grubu paketi 3 ana parçayı kapsamaktadır. Birincisi, Muharebe Grubu'nun temelini teşkil eder. Bu bir piyade taburu ile özel bir görev desteği verebilecek muharebe destek ve muhabere hizmet destek imkan ve kabiliyetlerini içermektedir. İkincisi, uluslar arası destek personelini de ihtiva eden kuvvet karargahıdır. Son parçası stratejik ve operatif seviyedeki görevlerdir.

Muharebe Grubu'nun Avrupa Güvenlik Stratejisinde belirtilen görevlerin tüm yönlerine yönelik kullanımı bulunmaktadır. Ancak kuvvet sınırlı güce sahip olması nedeniyle savaş görevlerinden çok genellikle kriz yönetiminde etkin olarak kullanılabilir. Muharebe Grubu, Birleşmiş Milletler kararının bulunduğu durumda Avrupa dışındaki bir yerde AB liderliğindeki krize müdahale harekâtında kullanılacaktır. Avrupa Birliği Güvenlik Stratejisi belirli coğrafi alanları işaret etse de başlangıçta Brüksel'den 6000 km olan mesafede kullanılması öngörülmektedir.

Bu hareketlerin sınırlı sürede icrası göz önüne alınarak AB'nin aynı zamanda iki ayrı olaya müdahale edecek iki Muharebe Grubu'na sahip olması gerekmektedir. Ancak konseptte dayalı olarak ihtiyaç duyulan Muharebe Grubu sayısının, yerine koyulabilirlik ve rotasyonu da göz önüne alınarak tespit edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Muharebe Grubu hareketinin hayati faktörü üye ülkelerin Muharebe Grubu'na verecekleri kuvvet desteğinin hazırlık derecesi ile konuşlanma, destek, lojistik birlikler ve komuta kontrol fonksiyonlarının birleştirilmesidir. Bu güvenilir bir tedarik sistemiyle sağlanabilir.

Muharebe Grubu oluşturma s¼reci ũye ũlkelerden gelecek kuvvet teklifleri ile başlar ve 5-10 g¼nl¼k hazırlık durumundaki hızlı konuşlanabilir Muharebe Grubu paketlerinin oluşturulmasıyla devam eder. Bu kapsamda ũye devletler tekliflerinin ne zaman ve ne kadar s¼re ge¼erli olduğunu belirtmek durumundadır.

AB Askeri Komitesi, ihtiya¼ duyulan miktarda Muharebe Grubu'nun hazır bulundurmasına ilişkin koordinasyonun sağlanması faaliyetlerinde AB Askeri Karargahını y¼nlendirir. Bu usul, ũye ũlkelerden istenen desteğin alınmasına y¼nelik avantaj ve esneklik sağlar. Her durumda AB liderliğinde icra edilecek bir krize m¼dahale hareketi i¼in nihai karar ũye devletin kendi inisiyatifinde kalmaktadır.

Muharebe Grubu i¼in ortak tanımlanmış ve karara bağlanmış askeri yetenek standartları bir gerekliliktir. Birliklerin gerekli eğitimleri ve hazırlığı g¼nderen devletlerin sorumluluğundadır. Muharebe Grupları AB standartları doğrultusunda sertifikasyon işlemine tabi tutulacaktır. AB Muharebe Grubu Konsepti m¼mk¼n olduğunca NATO(NRF) dok¼manlarına tamamlayıcı olmayı hedeflemektedir. ũye ũlkelerin g¼nderdięi birlik ve imkan kabiliyetleri Muharebe Grubu ve NRF'e uyumlu olarak beyan etmeleri ¼nem arz etmektedir.

Muharebe Grubu hareketlerinin Komuta Kontrol (C2) yapıları AB Askeri Komuta Kontrol Konseptine uygun olacaktır. Kısa reaksiyon s¼resinden dolayı bir¼ok durumda "Çer¼eve ũlke (Framework Nation)" uygulaması icra edilecektir. Komuta se¼eneklerinden bağımsız olarak komutanların ve komuta yapısının m¼mk¼n olduğunca erken belirlenmesi gereklidir.

Kesin komuta kontrol d¼zenlemeleri vazifeye bağlıdır ve her durum i¼in ayrı bir analizi gerektirir. Bu yapı çer¼eve ũlke kaynaklarına dayalı bir hareket karargahı ile ona bağlı bir kuvvet karargahını i¼ermektedir. Muharebe Grubu ile hava, deniz, lojistik ve ihtiya¼ duyulan diğer unsur komutanlıkları Kuvvet Komutanına bağlı bulunmaktadır.

Gerektiğinde bazı unsur komutanlıkları Operasyonel Komutanlığa da bağlı bulunabilecektir.

AB'nin halihazırda bu konsept üzerindeki “oy birliği ” sağlanması faaliyetleri devam etmektedir. İhtiyaç duyulan Muharebe Grubu sayısının tespiti, Muharebe Grubu oluşturulma sürecinin geliştirilmesi, Muharebe Grubu tedarikine ilişkin dâhili çözümlerin bulunması, Muharebe Grubu eğitim ve tatbikatları, Muharebe Grubu standartlarının tespiti ve geliştirilmesi, stratejik hareketliliğin analizi, detaylı uygulama planının geliştirilmesi, gelecekte AB'nin bu konuda yapması gereken faaliyetler olarak önünde durmaktadır (<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/turkish/military.html>, 12 Mart 2007).

4.4.2. Türkiye ve Muharebe Grupları

Türkiye, savunma alanında geri kalmakla eleştirilen AB'nin dünyanın her yerine müdahale edebilecek muharebe grupları projesine, İtalya ve Romanya ile ortak olarak yer alma taahhüdünde bulunarak önemli bir katkıda yapmıştır. Oluşturulacak grup işlevsel hale geldikten sonra AB operasyonlarında Türk askeri de yer alacaktır. Muharebe gruplarında yer alma fikrine başından bu yana sıcak bakan Türkiye, başlangıçta AB üyesi bir ortak bulamamıştı. Yapılan görüşmeler sonucunda İtalya ile mutabakat sağlandı ve İtalya, Türkiye ve Romanya güçlerinden oluşacak bir grup oluşturulması kararlaştırıldı. Genelde 1500 askerden oluşan ve yüksek teknolojiye sahip silahlarla donatılan muharebe grupları, AB'nin dünyanın herhangi bir yerindeki olaya çok kısa sürede müdahale edebilmesine olanak sağlamayı amaçlıyor. Bu gruplar, resmi karar alındıktan sonra beş gün içinde olay yerine gidebilecek şekilde oluşturuluyor. Muharebe grupları, uzun dönem görev yapacak barışı koruma güçleri kriz bölgesine ulaşana kadar güvenlik açığını kapatacak şekilde görev yapıyorlar. Türkiye, operasyonlara ilişkin karar mekanizmasında yer almayacak, ancak koordinasyon toplantılarına katılabilecek. İmzalanan niyet mektubu çerçevesinde Türkiye, itibaren muharebe grubuna ilişkin hazırlıklara başlayacak, 2007'de ortak eğitim ajansına gelinecek ve muharebe grubu 2009'da operasyonel hale gelecektir. İtalya, Türkiye ve

Romanya güçlerinden oluşacak grup, 2010'un ikinci yarısında düzenlenecek olası bir operasyon için de taahhüt altına girmiştir.

4.5. Yeni Güvenlik Anlayışının Türkiye Üzerine Etkileri

Kriz yönetimi ve barışı destekleme hareketinin sorumluluğunun AB tarafından yüklenilmesi durumunda, NATO sadece nükleer caydırıcılık ve 5.madde görevleri için ihtiyatta tutulan bir organizasyona dönüşebilecektir. NATO içerisinde en fazla tehdit ve risk ile karşı karşıya olan Türkiye NATO'nun kolektif savunma konusundaki rolünü kaybetmemesini arzulamaktadır.

Zira, Rusya Federasyonu NATO'nun genişlemesi çerçevesindeki gelişmeleri değerlendirerek NATO'nun güney sınırlarına yaklaşmasına misilleme olarak Kafkasya ve Orta Asya'da iki büyük güç kurma kararı almıştır. Toplam 50 bin askerden oluşacak iki birliğin Azerbaycan ve Gürcistan'ın NATO'ya üye olması girişimlerinden kaynakladığı dikkate alındığında bu yeni ordu kararının NATO'yu ve Türkiye'yi hedef aldığı göz ardı edilmemelidir.

Avrupa Gücü'nün operasyon alanı yalnızca Avrupa değil aynı zamanda tarihin her safhasında sorunların yaşandığı Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu'ya kadar uzanacağını tahmin etmek güç değildir. Önümüzdeki yıllarda Avrupa'nın karşılaşacağı muhtemel krizlerin Türkiye'nin civarındaki bölgede ortaya çıkacağını uzmanlarca da kabul edilen bir gerçek olduğu dikkate alındığında AB önderliğindeki kriz önleme operasyonlarının şu veya bu şekilde Türkiye'nin siyasi ekonomik ve askeri çıkarlarını etkileme ihtimalinin yüksek olduğu ve Türkiye'nin bu konudaki endişe beklentilerinin ne kadar gerçekçi olduğu açıkça görülmektedir.

Türkiye, bu hassasiyetine rağmen sadece müdahalelerin operasyonel karar alma sürecine katılabilecek, fakat belli müdahalenin yapılıp, yapılmamasıyla ilgili karar alma sürecine AB üyesi olmadığı için katılamayacaktır. Oysa, müdahalenin niteliğini ve siyasi-stratejik amaçlarını tayin edecek olan süreç Türkiye'nin dışlandığı süreçtir. Türkiye operasyona katılsa bile, hiçbir rolü olmadan önceden çizilmiş siyasi ve stratejik bir çerçeve içinde kalarak söz sahibi olacaktır. Ancak taktik kararlara katkıda

bulunabilecektir. Türkiye'yi siyasi-stratejik karar verme sürecinden dışlayan böyle bir AB müdahalesi, örneğin Balkanlar'da yapılırsa, Türkiye'yi çok zor durumlarda bırakabilir. Hatta Türk-Yunan gerginliklerini artıracak sonuçlar doğurarak, AB'yi henüz AB aday ülkesi olan Türkiye ile karşı karşıya getirebilecektir.

Diğer yandan Avrupa Ani Reaksiyon Kuvvetinin “Petersberg tipi” müdahaleleri sorunlu bölgelerde yüksek yoğunluklu çatışmalara dönüşebilir. Bu yüzden operasyona katılan Avrupalı müttefiklerimizin kendi ülkeleri dahi saldırılara hedef olabilir. Mesela, Balkanlar'da sürdürülen bir müdahale yüzünden İtalya, Macaristan ve Yunanistan böyle bir durumla karşılaşabilir. Hatta, Kuzey Afrika ülkelerinden birine yapılan bir AB müdahalesi tüm Güney Avrupalı müttefiklerimizi Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yayılmakta olan kitle imha silahları ve füzelerin hedefi haline getirebilir. Bu gibi durumlarda, hiç şüphe yok ki, Türkiye NATO ittifakının 5nci maddesi gereği NATO müttefiklerini destekleyecek ve savunacaktır. Başka bir deyişle siyasi-stratejik karar verme sürecinden dışlandığı bir operasyon yüzünden doğan riskleri göğüslemek zorunda kalacaktır.

Eğer AB icra edilecek operasyonlarda NATO yeteneklerinden yararlanmak isterse, buna kararı Kuzey Atlantik Konseyi verecektir ve Türkiye orada vetosunu kullanarak NATO yeteneklerinin kullanılmasını engelleyebilecektir. Fakat Türkiye vetosunu kullanarak AB'ni kolay kolay karşısına almak istemeyecektir. Ayrıca veto NATO dayanışmasına da darbe vuracaktır. AB Türkiye'nin böyle durumlarda daima problem olabilecek veto hakkını aşabileceği gibi bu gelişmeler Türkiye'yi gerek NATO gerekse AGSK boyutunda yalnız bırakabilecektir.

Doğu Akdeniz'e gelince, Kıbrıs ile ilgili muhtemel senaryolar da, Türkiye'nin kaygı duyması için neden oluşturmaktadır. Kıbrıs sorununun çözümünde Amerika'nın sorumluluğunun giderek azalmakta, AB'nin konuya ilişkin müdahalelerinin ise giderek artmakta olduğu görülmektedir.

AB' nin 2003 yılında faaliyete geçmesi planlanan Avrupa Acil Müdahale gücünün oluşturulmasına yapılacak kuvvet katkılarını değerlendirirken Türkiye'nin yaklaşık bir Tugay büyüklüğündeki kuvvetle katılma teklifini geri çevirmeleri Türkiye'nin karar

mekanizmalarında görev almasını engellemek ve Avrupa ordusunun Kıbrıs'a konuşlanması düşüncesini hayata geçirebilmek maksadıyla aldıkları değerlendirilmektedir.

Aynı zamanda Türkiye'nin AB'ne katılma sürecinde izlemesi gereken yol haritasında Yunanistan'ın girişimiyle önüne konan Ege Sorunu, Kıbrıs şartını dikkate aldığımızda sorunların siyasi alanda çözülmesi Türkiye'ye dikte ettirilmektedir.

Ulus devlet diye dayatarak AB'ye giremezsiniz görüşündeki bazı Avrupalılar Türkiye'nin kabul edemeyeceği çözümleri istemek suretiyle Türkiye'nin AB üyeliğini geciktirecek sonuçları bekleyecek, Türkiye'yi Kıbrıs'ta barışı istemeyen taraf olarak ilan edecek, Avrupa Acil Müdahale gücünü Kıbrıs'a konuşlanmasına sözde haklılık kazandıracak girişimlerin peşinde oldukları göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak gelinen aşamada, Türkiye AB üye adaylığı ile Türkiye'nin AGSK'de alacağı yeri ayrı ayrı değerlendirmektedir. Nice zirvesi'nde Helsinki zirvesi kararları çerçevesinde Türkiye'nin AB'ye Katılım Ortaklığının kabul edilmesi Türkiye'nin AGSK konularındaki politikalarını değiştirmesini etkilememelidir. AB adaylığı siyasi bir karar olup, bilfiil AB üyeliğinin uzun zaman alacağı, AGSK'nin ise savunma ve güvenlik boyutu olup, çok kısa bir zamanda yürürlüğe gireceği değerlendirilmektedir.

Türkiyesiz bir Avrupa güvenliğinin düşünülmemeyeceği açıktır. Türkiye stratejik önemi ile bölgesinde güvenlik tüketen değil, güvenlik üreten bir ülkedir. Bölgesinde ve dünyada barış ve istikrarın sağlanabilmesi için elindeki bütün imkanları kullanmaktadır.

4.5.1. Türkiye'nin Güvenlik ve Savunma Stratejilerinde AB'nin Konumu

Soğuk Savaş sonrasında oluşan uluslar arası sistem içinde ortaya çıkan gelişmeler sonucunda Türkiye, güvenlik ve savunması açısından çok daha hassas bir yapıyla karşı karşıya kalmıştır.

Bu bağlamda Türkiye, özellikle, uluslararası sistem içinde yer alan, NATO ve BAB gibi güvenlik ve savunma örgütlenmelerinin kurumsal yapılanmalarında yaşanan değişiklikleri, kendisinin güvenlik ve savunma stratejilerine etkileri itibarıyla yakından izlemiştir.

Bu iki örgütün dışında, Türkiye'nin güvenlik ve savunma stratejilerine etkileri bakımından yaşanan en önemli gelişme ise Avrupa Toplulukları üyesi devletler tarafından Maastricht Antlaşması ile AB'nin kurulması ve kurulan bu yeni örgüt bünyesinde bir ODGP'nin oluşturulmasıdır.

Türkiye de gerek kuruluş yıllarından beri izlediği Batı Avrupa yanlısı politik açılımların etkisi ve gerekse yukarıda genel hatlarıyla belirttiğimiz gibi kırk yılı aşkın bir zamandır süre gelen Avrupa Toplulukları ile ilişkileri bağlamında, AB üyesi devletler arasında bir ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturulma sürecine büyük önem vermiş ve bu oluşumların (ODGP ve bu politikanın devamı olarak AGSK ile AGSP'nin) içinde yer almak istemiştir.

Ancak bu noktada çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde daha ayrıntılı bir biçimde irdedeceğimiz gibi AB ile Türkiye'nin çıkarları ve bu çıkarlar çerçevesinde izledikleri politikalar çatışmıştır. Zira, Türkiye'nin, kendi güvenlik ve savunma stratejileri bağlamında, AGSP'nin karar alma mekanizmasının içinde yer almak istemesine rağmen AB, bu durumun, Türkiye'nin AB'ne tam üye olmamasından dolayı mümkün olmadığını ve olamayacağını ileri sürmüştür.

Genel ve soyut olarak belirttiğimiz, AB tarafından önüne sürülen bu gerekçe ise Türk kamuoyu ve karar alıcıları tarafından şüpheyle karşılanmıştır. Zira, AB ve dolayısıyla Avrupa Toplulukları üyesi bazı Devletlerin (Fransa ve Almanya başta olmak üzere Avrupacı Devletler), AGSP'nin karar alma mekanizmasında Türkiye'ye yer vermek istemezlerken, sadece AGSP kapsamında oluşturulmaya çalıştıkları "Acil Müdahale Gücü" itibarıyla Türkiye'ye 'danışma görevi' vermeyi teklif etmeleri, Türkiye tarafından, Avrupa'dan dışlanma girişimleri ve çabaları olarak algılanmıştır.

Diğer bir deyişle belirtirsek, AGSP çerçevesinde, Türkiye ile AB arasında yaşanan sorun, AGSP'nin karar alma mekanizmasının yapısından kaynaklanmaktadır. NATO üyesi olan ve AB ile de Helsinki Zirvesi'nde tanınan üye adaylığı statüsünde ilişkileri bulunan Türkiye'nin, AGSP'nin karar alma mekanizmasından dışlanmayı reddetmesinin nedeni, Soğuk Savaş sonrası oluşan uluslar arası sistemde, AB içinde ODGP (ve AGSP) ile gerçekleştirilmek istenen yeni düzenin, -Türkiye'nin- güvenlik ve savunmasına ilişkin çıkarlarını olumsuz yönde etkileyecek olmasıdır.

Ancak, genel hatlarıyla belirttiğimiz, AGSP kapsamında Türkiye ile AB arasında yaşanan sorunlar, sadece bu iki sujei değil, uluslar arası sistem içinde yer alan diğer kimi aktörleri de etkilemektedir. Zira, AGSP'nin oluşum sürecinde etkin rol oynayan uluslar arası sistemdeki başta ABD, Rusya Federasyonu ve NATO ile BAB üyesi olan Devletlerin, bu sorun karşısında takındıkları tutum ve izledikleri politikalar da farklılık göstermekte ve çoğu zamanda çatışmaktadır.⁷⁹

Bu sebeple de, AGSP'nin Türkiye-AB ilişkilerine etkilerinin daha iyi analiz edilebilmesi için öncelikle, yukarıda genel ve soyut bir biçimde vurgulamaya çalıştığımız, AGSP'nin çok taraflı çıkar çatışması arz eden oluşum süreci ve temel yapısının işlenmesi uygun olacaktır.

4.5.2. AGSP'nin Türkiye – AB İlişkilerine Etkileri

Yeni Güvenlik Mimasisi oluşturma girişimlerinin temelinde, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, tüm dünyada olduğu gibi Avrupa'da dameydana gelen çok sayıda siyasi gelişme ile birlikte, güvenlik ve savunma kavramlarının yeniden tanımlanmaya başlanması yatmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında hem Türkiye'nin hem de AB'nin küresel dengeler içindeki konumu değişmiştir. Soğuk Savaş döneminde, Batı blokunun bir parçasını oluşturan AB, Batı bloku içinde artan bir hızla özerk bir yapı oluşturmaya ve siyasal, stratejik alanda da bütünleşmeye çalışmaktadır (Davutoğlu, 2000:492).

⁷⁹ Bir çok akademisyenin de belirttiği gibi, Soğuk Savaş sonrası dönemde, Avrupa'nın güvenlik ve savunma stratejilerine etki eden içsel ve dışsal faktörler bazı değişikliklere uğramasına rağmen, tamamen ortadan kalkmamıştır. ABD ve Rusya'nın ardılı olan Rusya Federasyonu dışsal faktörler; Federal Almanya'nın yerini alan (Birleşik) Almanya, İngiltere ve Fransa ise içsel faktörler olarak varlıklarını ve etkilerini devam ettirmektedirler.

Dünya ve dolayısıyla Avrupa güvenlik sistemlerinin yeniden şekillendiği bu konjoktür içinde Türkiye özellikle, AB üyesi ülkeler arasında ODGP oluşturulma sürecinde büyük önem vermiş ve bu oluşumların içinde yer almak istemiştir. (Özdal ve Genç, 2005: 200).

Genel olarak bakıldığında da Türkiye bu istemini, gerek kuruluş yıllarından beri izlediği Batı Avrupa yanlısı politik açılımlar, gerekse kırk yılı aşkın bir zamandır süregelen Avrupa Toplulukları ile ilişkileri ve özellikle NATO'ya tam üye olması ile meşrulaştırmış ve savunmuştur. AB üyesi Devletler ise Türkiye'nin bu istemine, 1999 yılının ikinci yarısına kadar karşı çıkmamışlar, hatta 23-24 Nisan 1999 tarihleri arasında gerçekleştirilen NATO Washington Zirvesi'nde alınan kararlar itibarıyla dolaylı da olsa destek vermişlerdir.

Diğer bir ifade ile, oluşum süreci içinde olan ODGP'nin geleceği için AB üyesi Devletler, Washington Zirvesi'nde, NATO içinde -1996 NATO Berlin Zirvesi'nde alınan karar ve bunu takiben alınan diğer kararlar doğrultusunda- bir AGSK'nin geliştirilmesine devam edilmesini benimsemiş ve bu sürecin NATO, BAB ve uygun olduğunda AB arasında yakın işbirliği ile gerçekleştirilmesini öngörmüşlerdir. Bu kararlarda ayrıca, Türkiye gibi AB üyesi olmayan NATO üyesi Devletlerin, BAB ile ilişkilerini düzenleyen müktesebatın korunması ve NATO-AB arasındaki yeni düzenlemelerinin, bu mevcut yapının üzerine tesis edilmesi de kabul edilmiştir (Çayhan, 2002: 49-52).

Ancak, Washington Zirvesi'nde alınan kararlar itibarıyla, AB üyesi Devletler tarafından, Türkiye gibi AB üyesi olmayan NATO üyesi Devletlerin statüsüne yönelik ortaya konulan olumlu tutum uzun süreli olmamıştır. Zira bu Zirveden yaklaşık bir ay sonra gerçekleştirilen AB Köln Zirvesi'nde, NATO imkan ve yeteneklerinin AB tarafından kimi durumlarda kullanılması konularında Washington Zirvesi kararları teyit edilirken, NATO'nun AB üyesi olmayan müttefiklerinin –üye Devletlerinin-, AGSP çerçevesinde üstlenilecek olan görevlere ve operasyonlara en üst düzeyde katılımının sağlanması için gerekli düzenlemelerde bulunulacağı ifade edilerek, Washington Zirvesi'nde alınan kararlardan farklı bir biçimde AB üyesi olmayan Avrupalı müttefikler, üçüncü Devletlerle aynı kategoride değerlendirilmiştir. AB operasyonlarına

katılım meselesi çerçevesinde Köln Zirvesi Kararları'nda, Washington' da NATO imkan ve yeteneklerinin kullanımı ile AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin AB operasyonlarına katılımı konusunda kurulan ilişki dikkate alınmamıştır (Özdam ve Genç, 2005: 201).

Türkiye ise AB Köln Zirvesi'nde alınan bu karara tepki göstermiş ve AB'nin, AGSP çerçevesinde yapılacak operasyonların planlanması aşamasında, NATO imkan ve yeteneklerine sınırsız erişimi konusuna karşı çıkmıştır. Türkiye'nin bu karşı çıkışının ve AGSP kapsamında yapılacak olan operasyonların karar alma mekanizmasına katılım isteminin dayanağı ise NATO Washington Zirvesi'nde alınan kararlar olmuştur. Zira, Washington Zirvesi'nde, AB'nin otonom olarak kriz yönetim operasyonları yapabileceği ve bunlara NATO'nun destek sağlayabileceği kararlaştırılmış; ancak bu düzenleme AB üyesi olmayan müttefiklerin BAB bünyesinde yararlandıkları statü ve haklar temelinde AGSP'na katılmaları koşuluna bağlanmıştır (Özdam ve Genç, 2005: 201).

Bu somut düzenlemenin dışında aynı Zirvede ayrıca, NATO ile AB arasındaki ilişkilerinin, NATO ile BAB arasında mevcut olan mekanizma üzerine inşa edileceği de belirtilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'de bu düzenlemelerin kendisine yarattığı haklar kapsamında, Avrupa güvenliğini ilgilendiren konularda günlük planlama ve danışmalara düzenli katılımının; NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılacağı veya NATO imkanlarının kullanılmaması halinde bile Türkiye'nin kuvvet tahsis edeceği AB öncülüğündeki bir hareketin planlama, hazırlık ve icra safhalarının karar mekanizmalarında aktif olarak katılımının sağlanması gerektiğini ileri sürmüştür (Yıldız, 2001: 280).

Genel bir biçimde belirttiğimiz bu gelişmelerden de anlaşıldığı üzere, Köln Zirvesi sonrasında, yeni bir Avrupa güvenlik sisteminin tesisi itibarıyla, AB ile Türkiye'nin çıkarları ve bu çıkarlar çerçevesinde izledikleri politikalar çatışmıştır. Zira, Türkiye'nin, kendi güvenlik ve savunma stratejileri bağlamında, AGSP'nın karar alma mekanizmasının içinde yer almak istememesine rağmen AB, bu durumun, Türkiye'nin AB'ne tam üye olmamasından dolayı mümkün olmadığını/olamayacağını ileri sürmüştür (Gümrükçü, Gutmann ve Zuleeg, 2001: 193).

AB tarafından önüne sürülen bu gerekçe, Türk kamuoyu ve karar alıcıları tarafından şüpheyle karşılanırken, Türkiye, kendisi gibi AB'ye üye olmayan NATO üyesi Devletlerin, AB tarafından gerçekleştirilecek operasyonlara katılımı konusunda tatmin edici bir düzenlemenin gerçekleştirilmesi gerektiğini her fırsatta önemle vurgulamıştır.

Ancak, Helsinki Zirvesi'ni takiben, Haziran 2000 tarihinde yapılan Feira Zirvesi'nde, Türkiye'nin beklentileri, AB tarafından karşılanmamıştır. Zira, Feira Zirvesi'nde alınan kararlar itibariyle (<http://ue.eu.int/en/info/eurocouncil> 29.Kasım 2003), AGSP'nın güvenilirliğinin ve etkinliğinin, AB'nin askeri yeteneklerini geliştirmesiyle artacağı vurgulanırken, AGSP kapsamında "Güvenlik ve Savunma Alanlarında Ortak Avrupa Politikasının Güçlendirilmesi" başlıklı bir rapor da kabul edilmiştir. Bu rapor dahilinde Zirve'de, 30 Ekim 2000 tarihine kadar AB üyesi Devletlerin, "Acil Müdahale Gücü"nü oluşturulması için, bu kuvvete tahsis edecekleri asker sayılarını bildirmesi kararlaştırılırken, 2000 yılının sonunda yapılacak olan Nice Zirvesi'nde de AGSP'nın kurumsal yapısına son şeklinin verilmesi planlanmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz hususların dışında, Feira Zirvesi'nde, AB bünyesinde, işbirliği, dayanışma ve diyalogun yürütülmesi kapsamında, AB üyesi olmayan NATO üyesi Devletler ile AB üyeliğine aday Devletlerin, AGSP sürecine katılabilmelerinin esasları da kabul edilmiştir. Bu esaslar itibarıyla, söz konusu Devletlerin, AB ile gerekli diyalogu ve işbirliğini sürdürmelerini sağlayacak, kurumsal bir düzenlemenin yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, kriz dönemlerinde AB'nin rol oynayacağı askeri operasyonlar gündeme geldiğinde, eğer NATO'nun imkanları kullanılacak ise AB üyesi olmayan fakat NATO üyesi olan Devletlerin, kendi isteklerine bağlı olarak bu operasyonlarda yer alabilecekleri de belirtilmiştir. AB'nin NATO imkanlarını kullanmadan, kendi askeri gücüyle başlatacağı operasyonlara katılım ise AB Konseyi'nin davet şartına bağlanmıştır.

7-11 Aralık 2000 tarihleri arasında yapılan Nice Zirvesi'nde (Arsava, 2002:1-30) ise, AGSP'nın ODGP'nin bir uzantısı olduğu resmen deklare edilirken, bu bağlamda (ABKA'nda öngörüldüğü gibi) güçlendirilmiş işbirliği prensibinin işletilebilmesi için, işbirliği yapmak isteyen üye Devletlerin, kendi aralarında anlaşmaya vardıldıktan sonra,

diğer Devletlerin katılımını beklemeksizin, karar aldıkları konularda işbirliğine gitme yetkisine sahip oldukları vurgulanmıştır. Ancak, Amsterdam Antlaşması'nda olduğu gibi, Nice Zirvesi'nde alınan kararlar itibarıyla da “savunma” konuları, güçlendirilmiş işbirliği prensibi dışında bırakılmıştır.

Nice Zirvesi'nde ayrıca, AGSP çerçevesinde oluşturulan “Acil Müdahale Gücü” içinde faaliyet göstermek üzere, AB Bakanlar Konseyi bünyesinde sürekli olarak çalışmalarda bulunacak, “Siyasi ve Güvenlik Komitesi”, “Askeri Komite”, “AB Genel Kurmayı” isimli üç yeni birim oluşturulmuş ve BAB'nin operasyonel faaliyetlerinin büyük bir bölümünün, AB tarafından devralındığı da açıklanmıştır.

Ancak, yukarıda genel ve soyut olarak aktardığımız Helsinki, Feira ve Nice Zirveleri'nde alınan yeni kararlara rağmen, Türkiye'nin beklentileri, AB tarafından karşılanmamıştır (Özdal ve Genç, 2005: 205). Zira, AB ve dolayısıyla Avrupa Toplulukları üyesi bazı Devletlerin⁸⁰, AGSP'nin karar alma mekanizmasında Türkiye'ye yer vermek istememeleri nedeniyle, söz konusu bu Zirvelerde alınan kararlar itibarıyla, NATO üyesi olan fakat AB üyesi olmayan altı Devlete, sadece AGSP kapsamında oluşturulmaya çalışılan “Acil Müdahale Gücü” çerçevesinde, “danışma görevi” teklif edilmiştir.

Türkiye'nin bu net politikası, Türkiye-AB ilişkilerini o dönem itibarıyla etkileyen en önemli sorun olurken, genel hatlarıyla belirttiğimiz, AGSP kapsamında Türkiye ile AB arasında yaşanan sorunlar, sadece bu iki sujeyi değil, uluslar arası sistem içinde yer alan diğer bazı aktörlerin çıkarlarını da etkilemiştir.⁸¹

Bu bağlamda, Türkiye ile AB arasında yaşanan sorunların çözümü konusunda en önemli rolü ABD üstlenmiştir. Zira, NATO üyesi Devletlerin kazanılmış statülerine zarar gelmeden, AB üyesi Devletler arasında bir ODGP ve dolayısıyla AGSP'nin

⁸⁰ Fransa ve Almanya başta olmak üzere Avrupalı Devletler

⁸¹ Bir çok akademisyenin de belirttiği gibi, AGSP'nin oluşum sürecinde etkin rol oynayan uluslar arası sistemdeki aktörlerin (başta ABD, Rusya Federasyonu, ve NATO ile BAB üyesi devletlerin) bu sorun karşısında takındıkları tutum ve izledikleri politikalar da farklılık göstermekte ve çoğu zaman da çatışmaktadır. Zira, Soğuk Savaş döneminde, Avrupa'nın yeni güvenlik ve savunma mimarisine etki eden içsel (Federal Almanya'nın yerini alan (Birleşik) Almanya, İngiltere ve Fransa) ve dışsal faktörler (ABD VE SSCB'nin ardılı Rusya Federasyonu) arasındaki çıkar çatışmaları, bazı değişikliklere uğramasına rağmen, tamamen ortadan kalkmamıştır.

oluşumunu başından beri desteklediğini açıkça ortaya koyan ABD, özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde yaşadığı terör saldırısının kendi küresel güvenlik politikalarında yaptığı değişiklik sonucunda, AGSP'nin bir an önce hayata geçirilmesini kendi güvenlik stratejileri açısından uygun görme eğilimi içine girmiştir (Çomak, 2002: 87-88).

Genel hatlarıyla belirttiğimiz bu uluslar arası konjunktür içinde, AB Köln ve Helsinki Zirveleri'nden itibaren Türkiye ile AB arasında çözümü için ciddi tartışmalara sebep olan AGSP'nin karar alma mekanizmasının yapısına ilişkin konular, 2001 yılının son döneminde İngiltere, ABD ve Türkiye arasında gündeme gelmiş ve söz konusu üç Devlet bir dizi toplantı yaparak soruna çözüm yolları aramaya başlamışlardır.

İngiltere'nin gayri resmi bir biçimde AB'ni temsilen katıldığı taraflar arasında yapılan bir dizi görüşmelerin sonunda ise 21 Kasım 2001 tarihinde Ankara'da bir toplantı gerçekleştirilmiş ve bir mutabakata varılmıştır. Daha sonra kamuoyunda "Ankara Mutabakatı"⁸² olarak anılacak olan bu mutabakatın en önemli hükmü ise 2. Md.'sidir.⁸³ Zira, "bu hüküm ile AGSP'nin kriz halinde bir NATO üyesine karşı kullanılmayacağı öngörülmüştür."

Bu düzenlemeye paralel mahiyette, 14-15 Aralık 2001 tarihlerinde yapılan AB Laeken Zirvesi öncesinde, Ankara Mutabakatı itibarıyla varılan uzlaşma metninin şu noktaları içermekte olduğunu vurgulanmaktadır (Ayman, 2003: 71). Oluşturulacak Hızlı Müdahale Gücü NATO Müttefiklerinin herhangi birinin taraf olduğu Kıbrıs, Ege ve benzeri sorunlarda, AB üye olmayan ancak NATO müttefiki olan Türkiye'ye karşı kullanılmayacaktır. Bu gücün sadece kendi olanaklarını kullanacağı operasyonlarda Türkiye gibi NATO üyesi olup da AB üyesi olmayan ülkelerin katılımında Avrupa Birliği Konseyi'nin daveti esas alınacaktır".

Yukarıda genel ve soyut olarak aktardığımız bu Mutabakat itibarıyla düşünüldüğünde, yapılabilecek ilk yorum, Türkiye-AB ilişkilerini yaklaşık üç yıl kadar olumsuz etkileyen sorunların, Türkiye'nin en yüksek çıkar maksimizasyonu sağlanarak çözülmüş olduğudur. Zira, Türkiye "Ankara Mutabakatı" ile kazanmış olduğu hakların

⁸² "Ankara Mutabakatı"nın içeriği yapıldığı günden beri hiçbir şekilde resmi olarak açıklanmamıştır.

⁸³ Bakınız Hasret Çomak, *Yeni Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde: AGSP'de Meydana Gelen Gelişmeler ve Türkiye'nin Uyumunu*, http://stradigma.com/turkce/mayis2003/makale_05.html, 08.05.2003.

yanı sıra, kamuoyunda genel olarak NATO-AB arasında yaşanan bir kriz olarak algılanan sorunların, AB üyesi Devletler arasındaki⁸⁴ bir probleme dönüşmesini sağlamıştır. (Serdar, 2003: 68-73).

Ankara Mutabakatı adı verilen uzlaşma zemini çerçevesinde, kurulacak Avrupa ordusunun Türkiye'ye yakın bir yerde operasyon düzenlemesi halinde, Türkiye'nin karar mekanizmasında yer alacağı ve Türkiye'nin Yunanistan ile sorunlarının Avrupa ordusunun görev sahası dışında bırakılacağı konularında Türkiye'ye verilen garantilere karşılık olarak Türkiye, Avrupa ordusunun tüm karar mekanizmalarında yer alma ve veto hakkını kullanma talebi ve NATO imkan ve yeteneklerinin her biri için NATO'da oylama yapılması isteğinden vazgeçmiştir (Efe, 2007: 294).

Ankara Mutabakatı'nın hemen sonrasında gerçekleşen Laeken Zirvesi'nde, Yunanistan'ın itirazı üzerine Ankara Mutabakatı'na yer verilmemiş ve söz konusu uzlaşmanın AB tarafından onaylanması daha ileri bir tarihe bırakılmıştır.

Avrupa Parlamentosu ODGP'ye ilişkin tavsiye kararında “AB-NATO arasında varılacak anlaşmada, NATO'nun imkan ve yeteneklerini kullanmaya ilişkin konu üzerinde uzlaşmaya varılırken, bu durumun AB'nin karar alma bağımsızlığını etkilemeyeceğini beklediğini” (Rupp, 2002: 42) belirterek karar alma mekanizmasına üye olmayan ülkelerin katılımına karşı olduğunu vurgulamıştır.

Sonrasında 24–25 Ekim 2002'de imzalanan Nice Uygulama Dokümanı ile da sadece NATO-AB ilişkilerinin seyri değil, Türkiye-AB arasındaki işbirliği de çizilmekteydi. Söz konusu dokümana göre; AB önderliğinde gerçekleştirilecek operasyonlarda NATO'nun imkân ve yeteneklerinden faydalanılacaksa, Türkiye'nin operasyonlara doğrudan katılımı söz konusu olacaktı. Ancak, NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanılmayacağı operasyonlara Türkiye, Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi tarafından davet edildiği takdirde katılabilecekti (Hürsoy, 2005: 38).

⁸⁴ Özellikle Yunanistan'ın izlediği politikalar nedeni ile.

Diğer taraftan, AB'nin kendi imkân ve yeteneklerini kullanacağı bir operasyondaki amacının ABD ve dolayısıyla NATO'ya bağımlı olmadan bütüncül bir politikayla kriz bölgelerine müdahale etmek olduğu bilinmektedir. Hiç şüphesiz, AB'nin AGSP kapsamında müdahil olmak istediği kriz bölgelerinin başlıcaları; Orta Doğu, Kafkasya, Balkanlar ve Orta Asya olarak karşımıza çıkmaktadır. AB'nin karar mekanizmalarında Türkiye olmaksızın bu bölgelere müdahalelerde bulunulması içinden çıkılması güç problemleri de beraberinde getirebilir. Bölgenin ağabeyi olarak sivrilen Türkiye'nin sahip olduğu tarihsel tecrübeden faydalanamayacak bir AB için kriz müdahalelerinin fiyaskoyla sonuçlanması kuvvetle muhtemeldir. Bütün bunların yanı sıra, Türk Ordusu, iyi eğitilmiş ve profesyonel personeli olan; çağın son teknolojisiyle modernize edilmiş savaş teçhizatlarına sahip ve caydırıcılığı tüm bölge ülkelerince kabul edilen bir gerçektir (Hürsoy, 2005: 38).

Bu bağlamda, günümüz itibarıyla AGSP'nin Türkiye-AB ilişkilerine etkisini değerlendirdiğimizde, NATO ile AB arasında, NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılmasına yönelik olarak Nice Antlaşması düzenlemeleri ve 24-25 Ekim 2002 tarihlerinde yapılan Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde belirtilen kapsamda anlaşmaya varılmış olması sonucunda, Türkiye'nin AB karşısında sahip olduğu NATO kozunun etkisinin giderek azaldığı görülmektedir. (Özdal ve Genç, 2005: 208).

4.5.3. Ankara Mutabakatı ve Kıbrıs

Ankara Mutabakatı, AGSP bakımından Kıbrıs'la ilgili olarak son derece önemlidir. Ankara mutabakatı çerçevesinde 13 Aralık 2002 AB Konsey Kararına göre hiçbir şart altında, AGSP müttefik bir ülkeye yani NATO üyesi olan bir ülkeye karşı kullanılamayacaktır. Bu demektir ki, Kıbrıs söz konusu olunca, Türkiye'ye karşı kullanılamayacak Ege'de de Türkiye'ye karşı kullanılamayacaktır. AB üyesi olarak Güney Kıbrıs yönetimi ve Malta, NATO imkânlarından yararlanan AGSP operasyonlarına da katılamayacaktır. Bu formül AB tarafından 2002'de Kopenhag'ta onaylandı, NATO tarafından da onaylandı. Ayrıca önemli bir nokta da, Kıbrıs Rum Yönetiminin reddettiği Annan planına baktığımız zaman, Ankara mutabakatı ve Kopenhag Zirvesinden daha öncedir. AB, Annan plânına ek bir protokol ile AGSP'nin

garanti anlaşmasına karşı kullanılmayacağını da taahhüt edecekti. Fakat, Annan Plânı Rumlar tarafından reddedildiği için bu gerçekleşmedi. Bunun olmaması önemli bir kayıp değil, çünkü Ankara mutabakatı sayesinde bu iş halledilmiş oluyor. Ayrıca AB böyle bir protokolü imzalamayı kabul ettiği için AB de garanti anlaşmasını teyid etmiş olmaktadır. Kasım 2005 tarihli ilerleme raporunda Türkiye'nin Kıbrıs ve Malta'nın, AB - NATO arasındaki stratejik işbirliğine dahil edilmesini engellediğini ifade etmektedir. Burada gerçekten farklı bir yorum ortaya çıkmıştır. Çünkü Ankara mutabakatı operasyonlara katılmayacağından söz etmekte ve Kopenhag zirvesi belgesi, operasyon ve stratejik plânlamayı da içine alan bir kavramdır. Operasyonu stratejik plânlamadan ayırmak mümkün değildir. AB'nin dediğinin şu olduğu anlaşılmaktadır: Operasyonlara Kıbrıs ve Malta katılamaz ama stratejik plânlama safhasına neden katılmasın demek istemektedir.

4.6. TÜRKİYE'NİN AB'YE KATILIMIYLA İLGİLİ SENARYOLAR VE AGSP'YE ETKİLERİ

4.6.1. Tam Üyelik

AB üyeliği ile birlikte Türkiye'nin en derin kaygılarının çoğu çözümlenecektir. Örneğin, dış güvenlik durumu, Türkiye Avrupa Birliğine katılır katılmaz çok farklı bir görünüm alacaktır ve Avrupa Güvenlik Savunma Politikası bünyesindeki tam statüsüne dair artık hiçbir soruyla karşılaşmayacaktır.

Gerçekte Türkiye, AB'de bu alanda oluşturulan politikalara dahil edilebilirdi. Önümüzdeki yıllarda AB, aktif bir dış politika ve NATO bölgesi dışındaki güvenlik çıkarlarıyla uluslararası sahnede daha etkili bir aktör haline gelecektir. Türkiye, Birliğin gelecekteki barış koruma ve güvenlik stratejisi içinde önemli bir rol oynayabilir.

İç güvenlikle ilgili sorunları da kontrol altına alınacaktır. Örneğin, Portekiz, Yunanistan ve İspanya gibi AB üyesi olup Türkiye'ye en çok benzeyen üç ülkede de, AB'ye katılana kadar yaşanan süreçte, siyasal çalkalanmalar ve aşırı bir kutuplaşma hüküm sürmekteydi.

AB'ye tam üye olmuş bir Türkiye'nin, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın operasyonel özelliklerinin gelişmesine fazlaca katkısı olacaktır. Sonuç itibarıyla gerek Balkanlarda, gerekse Kafkasya ve Ortadoğu'da vuku bulan bölgesel çatışmalara müdahalede ve hatta oluşumlarını önlemeye katkı sağlamada, Türkiye'nin coğrafi yakınlığı ile tarihi ve kültürel ilişkileri önemli bir avantaj teşkil edecektir.

Sonuçta AB üyesi ülkelerin büyük bir çoğunluğu, NATO'da Türkiye'nin müttefikidirler. Tehdit algılamalarındaki benzerlik de dikkate alınırsa işbirliğinin yararı açıkça ortaya çıkmaktadır. Türkiye ile AB arasındaki işbirliğinin ilerletilmesi, bölgesel sorunların çözümüne katkı sağlayacağı gibi, AB'nin uluslararası alanda daha güçlü bir konuma ulaşmasına da yardımcı olacaktır. Türkiye ile AB arasında savunma ve güvenlik alanlarında işbirliğini daha da geliştirmenin önündeki tek aşama, Türkiye'nin AB üyeliğidir. Hali hazırda Türkiye'nin, AB tam üyesi olmamasından kaynaklanan kurumsal nitelikteki bazı sorunlar ancak bu yolla aşılabilecektir.

Türkiye'yi dışlamanın yüksek maliyetli olması aynı zamanda bu ülkenin AB güvenliğine yapacağı katkıların bir göstergesi niteliğini taşımaktadır. Türkiye'nin tam üye olduğu bir AB, küresel alanda daha etkin bir aktör olacaktır. Türkiye'nin askeri gücü bir önceki bölümünde belirtilen AB'nin 2010 yetenekleri hedefine ve OGSP'sının etkinliğine katkıda bulunma kapasitesine sahiptir, dolayısıyla Türkiye AB askeri yeteneklerine katkıda bulunacaktır. Coğrafi konumu, demokratik ve İslami değerlerin bir kaynaşmasını sergilediği ve Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya'da kilit bir ülke olduğu için de, Türkiye AB'nin sivil güç hedeflerine katkıda bulunup, AB'nin yumuşak güç niteliğinin inandırıcılığını artıracaktır.

Türkiye'nin askeri güç alanında AB'nin görünürlüğünü artırması ise Türkiye'nin iki önemli askeri imkanına bağlıdır: Jeostratejik konumu ve askeri gücü. AB'nin Türkiye'nin komşu olduğu coğrafyada yapacağı askeri operasyonların başarısının Türkiye'nin desteği ve lojistik yardımına bağlı olması, Türkiye'nin jeostratejik konumunun önemini göstermektedir. Bunun en son örneği, 2006 yazında Lübnan'daki AB vatandaşı olan sivillerin tahliyesinde yaşanmış ve AB vatandaşları Türkiye'nin gayretleri ile sorunsuz bir şekilde savaş bölgesinden kendi ülkelerine gidebilmişlerdir.

4.6.2. İmtiyazlı Ortaklık

İkinci hareket tarzı, AB'ye giremezsek Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında, Avrupa ordusu içinde yer alarak Avrupa'dan gelecek tehdidi bertaraf etmek veya buna yönelik tedbirler almaktır. Böylece, AGSP'nin Türkiye aleyhine olası yanlış kararlarının önüne geçmek hedef alınmalıdır.

4.6.3. İzolasyon

Üçüncü hareket tarzı ise Kıbrıs ve Irak'ın kuzeyinde bizi tehdit eden ABD ile, AB'ye alınmayışımız durumunda, ortaya çıkacak Avrupa tehdidine karşı kendiliğinden Asya ligi dediğimiz Asya bloğu kaçınılmaz ve kuvvetli bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte Türkiye, Balkan ülkeleri ile, özellikle Bulgaristan ve Makedonya ile ilişkilerini geliştirmelidir. Bulgaristan ile Romanya'nın NATO'ya girmesini desteklemek ile çok doğru bir politika takip ettiğini göstermiş olan Türkiye, bu geçiş döneminde de RF'yi kızdırmadan NATO'nun kazandığı genel inisiyatif içinde bölge ülkeleri ile ikili ilişkileri geliştirirken, ABD'nin sözcülüğünü yapmaktan kaçınılmalıdır.

Türkiye'nin Avrupa güvenliği için oynadığı ve oynama potansiyelinin olduğu alanlar hem sert güç özellikleri gösteren askeri alanda, hem de yumuşak güç özellikleri gösteren AB'nin sivil güç alanlarındadır. Türkiye, birlikten dışlanması halinde, AB'ye maliyeti çok yüksek olacak bir adaydır. Financial Times gazetesine göre: "Riskler muazzamdır. Kirsty Hughes'un ifadesiyle, Türkiye'nin üyelik başvurusu başarısız kalırsa AB'nin tüm dış politika prestiji ciddi zarar görebilir. Türkiye'nin ise kültürel olarak Batı'ya doğru yürüyüşü sona erebilir."(www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=13978, 16 Ekim 2006).

SONUÇ VE ÖNERİLER

AB'nin özellikle son on yılda ODGP oluşturma konusunda istekli olduğu görülmektedir. Ancak, hem Yugoslavya örneği hem de özellikle Irak Krizi örneği göstermiştir ki, bu konuda atılan adımlarda ciddi eksiklikler vardır. Dış olaylara karşı ortak bir duruş sergileme konusunda mevcut yapı itibariyle yeni üyeler ile birlikte sorun devam edecek gibi gözükmemektedir.

Maastricht Antlaşması ile temeli atılan ODGP'nin, kurucu antlaşmalarda revize edilmesine rağmen özellikle karar alma yapısı ve niteliği itibariyle ortak bir dış politika için yetersiz kaldığını söylemek mümkündür. Bu konuda yapılacak en iyi uygulama oybirliği ilkesinin tamamen kaldırılmasıdır.

Uygulama açısından çok önemli bir örnek olan Irak Krizi de göstermiştir ki; AB, ortak dış politika alanında beklenen düzeye gelememiştir. AB için çok önemli olan bu süreç, gerek üye ülkeler arasında gerekse aday ülkeler ile ciddi sorunlar doğurmuştur. Burada sergilenen bir ortak duruş Birliğin ortak dış politikasına olan güveni arttıracaktı. Çünkü Irak Krizi sadece bir rejimi değiştirme savaşı olarak algılanamaz. Sonuçları itibariyle hem dünyanın en hassas coğrafyasını hem de bu coğrafya ile yakın ilişkileri bulunan küresel güçler arasındaki dengeleri de değiştirebilecek bir öneme sahiptir. 11 Eylül saldırılarından hemen sonra ABD'nin küresel meydan okumasına, Avrupa'dan karşı bir duruş sergilenmemesi normal karşılanabilir. Ancak, Dünyanın tek süper gücünün bu önemli coğrafya üzerinde kurmayı planladığı yeni düzen karşısında, bir süper güç adayı olarak AB'den beklenen, etkili ve ortak oluşturulmuş bir dış politika sergilemesidir. Ancak AB, üyelerinin ulusal çıkarlarından bağımsız, Birliğin çıkarlarının ön planda tutulduğu bir ortak duruş sergileyememiştir. Ulusal politikaların ulus üstü bir yapıya taşınması, üyeler arasındaki tarihsel görüş farklılıklarından dolayı kolay gerçekleşecek gibi görünmemektedir. Özellikle İngiltere ve doğu Avrupa devletlerinin ABD'ye olan yakınlıkları, bu sorunların daha da derinleşmesine neden olmaktadır. İtalya, İspanya ve Danimarka'nın da, AB üzerindeki Fransız-Alman liderliği görüntüsünden rahatsızlık duydukları ortadadır. Bu belirsizlikler AB'nin dış olaylara karşı ortak bir duruş sergilemesini engellemektedir.

Küresel bir aktör olma iddiasında olan AB'nin, Irak Krizi'nde sergilediği bölünmüşlük, ODGP konusunda ne kadar yetersiz kaldığını göstermektedir. Yeni üyeler de Birliğe tam olarak adapte edilememiştir. Adeta bağımsız hareket eden ve kriz karşısında ABD'nin yanında yer alan yeni üyelerin Birliğe adapte edilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılamamış ve bu konudaki eksiklikler hala giderilememiştir.

Yeni üyelerle yaklaşık otuz üyeli bir Birlik olan AB'nin, ortak bir dış politika belirlemesi, Birliğin geleceği açısından hayati önem arz etmektedir. Ancak bugünkü yapı itibariyle yetkilerin ulusal başkentlerden alınması orta vadede mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda AB'nin, uzun süre daha 'sessiz' ve 'ordusuz' bir 'Süper Birlik' görünümünde olacağı söylenebilir.

ODGP konusunda atılan bu adımlardan sonra en önemli sorun, getirilen yeniliklerle birlikte uygulama alanında başarılı olunup olunamayacağı noktasında çıkmaktadır. AB, mevcut kapasitesiyle dünyaya ikinci bir 'süper güç' olarak sunulabilir. Ancak bunun için AB'nin, dış politika alanında tek sesli bir Birlik kimliğine kavuşması ve bunun için gerekli hukuki düzenlemelere gitmesi bir zorunluluktur.

Türkiye'nin AB güvenlik ve savunma sisteminde yer almaya çalışmasının, AB üyeliği gayesi ile doğru orantılı olabildiği söylenebilir. Türkiye, AB'ne tam üye olduğu takdirde, doğal olarak AB güvenlik ve savunma sistemine dahil olacaktır. Ancak AB kapsamında yürürlükte bulunan mevzuat ve uygulama itibarıyla AB güvenlik ve savunma sistemi içinde barındırdığı zafiyetler nedeniyle, üye devletlere güvence sunmada yetersiz kalmaktadır.

AGSP'nin kısa ve orta vadeli etkin bir biçimde uygulanmasının olanaksız olduğunu gösteren göstergeler mevcuttur. Bazı AB üyesi devletlerin, birlik lehine güvenlik ve savunma konularını kapsayacak bir biçimde milli/ulusal egemenlik yetkilerini devretmeye yanaşmamaları bu sebeple de üye devletler arasındaki işbirliğinin sınırlı düzeyde kalması, başta İngiltere olmak üzere Atlantikçi yani NATO'cu devletlerin, NATO'nun Avrupa'daki misyonunun etkisiz hale gelmesini istememeleri, başta Avusturya, Finlandiya ve İsveç başta olmak üzere kimi devletlerin, siyasi entegrasyon konularında ki çekimser tavırlarını sürdürmeleri, AB üyesi

devletlerin kısıtlı bir askeri imkan ve yeteneğe sahip olmasından dolayı, birliğin askeri olanaklarının yetersizliği ve bu sebeple de NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılmasının zorunluluğu, olası bir “Avrupa Ordusu” yaratma girişiminin, AB’ne çok yüksek bir mali yük getirecek olması⁸⁵, birliğe yeni üye olan devletler ile AB üyesi olan kimi küçük devletlerin ise kendi paylarına düşecek bu yüksek miktarı ödemeye yanaşmamaları (Ülger, 2002: 108), AGSP’na ilişkin karar verme mekanizmasında, oy birliği kuralının geçerli olması, ABKA’da, kimi üye devletlerin (örneğin Danimarka) ulusal politikalarını veya özel durumlarını koruyan düzenlemelerin mevcut bulunması bu göstergelerin başlıcalarıdır.

Ancak, her ne kadar AGSP’nın kısa ve orta vadede, etkin bir biçimde uygulanmasının olanaksız olduğunu yukarıda belirttiğimiz unsurlar göstermekte de olsa, önemle vurgulanmasını gereken bir diğer husus, Türkiye’nin güvenlik ve savunma stratejileri açısından AB ile AGSP bağlamında bazı somut mekanizmaların geliştirilmesine önem vermesi gerektiğidir.

Türkiye, 11 Eylül 2001 tarihinden sonra büyük ölçüde değişen uluslararası sistem içinde, “Ankara Mutabakatı”nı kabul etmek suretiyle, kırk yılı aşkın bir zamandır süre gelen AB’ne tam üyelik sürecine çok önemli bir biçimde etkisi olabileceğini savunduğumuz, NATO üyeliği kapsamındaki veto yetkisinin oluşturduğu pazarlık gücünü, büyük ölçüde kaybetmiştir.

Bu bağlamda güvenlik ve savunma stratejileri bakımından Türkiye tarafından izlenmesi gereken politika, AB’ne tam üyelik için gerekli reformları gerçekleştirmek ve tam üyelik kapsamında, AGSP’nın karar alma mekanizmasının içinde yer almak olmalıdır. Zaten, Türkiye de, AB’ne tam üye olmak amacıyla son dönemlerde iç hukuku açısından önemli sayılabilecek reformlar gerçekleştirmektedir.

Türkiye’nin AB’ne tam üyeliğinin son derece önemli olduğunu belirtmiş olsak da, AB’ne tam üyelik sürecinde Türkiye tarafından, Atatürk devrim ve ilkelerinin ve dolayısıyla Cumhuriyetin temel niteliklerinin korunması temel referans noktası

⁸⁵ Stratejik araştırma kurumu RAND’ın hesaplarına göre, 50.000 kişilik bir ordunun 25 yıllık teçhizat gideri 18 ile 49 milyar dolar arasında değişmektedir. Ayrıca bu ordunun savunma altyapısı için de 9-25 milyar dolarlık bir harcama yapması gerekmektedir.

olmalıdır. Zira, AB üyeliği hiçbir zaman Türkiye'nin birinci amacı olmamalıdır ve bu bağlamda Türkiye'nin çağdaş bir devlet olmanın gerekliliği kapsamında, kendi devlet ülkesinde Kopenhag Kriterleri'ni, AB tam üyeliğine endekslemeden yerine getirmesi, kaçınılmaz bir durum olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye'nin AB üyeliği Türk dış politikasının en nihai amaçlardan birini oluşturmaktadır. Bu süreçte, Türkiye'nin AB üyeliğinin bütün yükümlülerini yerine getirmesi ve demokratik çizgiden çıkmaması gerekmektedir. Fakat, Türkiye'nin AB müktesebatını kendi kanunlarına uyarlamak ve uygulamakla ilgili olan sorumluluklarını yerine getirmesi ve Kopenhag kriterlerinin özellikle demokratik değerler ile ilgili olan kısımlarını tamamen karşılaması, Türkiye'nin üyeliği için ne yazık ki yeterli olmayacaktır (Özdal ve Genç, 2005: 215). Türkiye'nin üzerine düşen müzakereleri soğukkanlılıkla yürütmek, demokratik reformlara devam etmek ve yapılan reformları hayata geçirmektir. Türkiye'nin ayrıca Kıbrıs sorunu ile Türkiye'nin çıkarlarına ters düşmeyecek fakat iyi niyetini gösterecek adımlar atması gerekmektedir. AB üyelerinin arasındaki iç dinamikler ve çıkar çatışmaları, AB karar alma mekanizmaları ve AB kurumları arası dengeler ve Avrupa halklarının Türkiye'ye karşı tutumları Türkiye'nin üyeliğini etkileyen unsurlardır. Güvenlik boyutu hem AB üyelerinin çıkarlarını hem de AB halklarının tutumlarını belirleyeceği özelliğe sahiptir. Bu bağlamda, Türkiye'nin AB üyeliğinin Avrupa'nın geleceği için çok kritik bir rol oynadığını düşünen üyeler, AB iç dinamiklerinde diğer üyelerin tercihlerini etkileyebilirler. AB halklarının Türkiye'nin üyeliğini desteklemelerini sağlamak için ise hem Türkiye'ye, hem de AB'ye görev düşmektedir.

Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde elinde olan önemli kozlardan biri Türkiye'nin AB'nin güvenlik boyutuna yapacağı katkılardır. Türkiye'nin üyeliğinin fayda-maliyet analizi çerçevesinde değerlendirilmesi ve kimlik ekseninden çıkartılması gerekmektedir. Türkiye'nin AB'ye katılımı fayda-maliyet boyutu ile değerlendirildiğinde Türkiye'nin AB'nin hem sert güç, hem de sivil güç alanlarındaki hedeflerine katkısı yüksek olacaktır. Türkiye'nin getireceği faydalar ise hem üye devletlerin tercihlerini hem de AB halklarının Türkiye'ye karşı tutumlarını belirleyecektir. Eğer AB Türkiye'nin Avrupa güvenliği ve geleceği için gerekli olduğuna inanırsa, müzakereler daha az sorunlu geçecektir.

AB'nin ortak bir güvenlik ve savunma politikası geliştirme aşamasına gelmesi, üye devletlerin farklı yaklaşımları nedeniyle, çok uzun zaman almış ve zorlu mücadelelerden geçmiştir. Günümüzde bu güçlüklerin büyük bölümünün hala sürmesine karşın, AGSP'nin, AB'nin en öncelikli meselelerinden biri haline gelmiş olması dikkat çekicidir. Zaten pürüzlerle dolu bir konuda işbirliği yapabilmek için gayret eden üye devletlerin karşısında Türkiye'nin, AGSP dışında kalırsa NATO'daki veto kartını kullanacağını uzun süre gündemde tutması, AB ile ilişkilerde önemli bir pürüz yaratmıştır. Laeken zirvesi öncesinde ABD, Türkiye ve AB adına Britanya arasında yapılan görüşmeler sonucunda Türkiye'nin AGSP konusundaki muhalefetini kaldırması, çok olumlu bir gelişmedir. Henüz tam üye olmadan, AB'nin geliştirmeye çalıştığı yeni bir ortak politikayı dışarıdan engellemeye çalışıyor gibi bir izlenim yaratmaktan vazgeçilmesi ile birlikte, Türkiye, sorun yaratan taraf olmaktan çıkmıştır.

NATO ve AB'nin Orta Doğu'da, Kafkasya'da, Orta Asya'da ve Balkanlar'da Türkiye'nin siyasî ve askerî alanlarda stratejik seviyede desteğine ihtiyaçları vardır. 11 EYLÜL 2001 tarihinde ABD'de meydana gelen terör olayından sonra başlatılan Afganistan harekâtı, Kafkasya'daki gelişmeler, İsrail - Filistin çatışması, Irak harekâtı Türkiye'nin stratejik önemini bir kat daha artırmıştır. Bu gelişmelerden de istifade edilerek, NATO'nun 5. madde görevlerinin sulandırılmaması, Avrupa - Atlantik ruhunun ve kolektif savunma anlayışının güçlendirilerek muhafaza edilmesi için Türkiye'nin her fırsattan istifade ederek görüşlerini çeşitli plâtıformlarda dile getirmesi faydalı olacaktır.

01 Ocak 2002 tarihinde ekonomik ve parasal birliği gerçekleştirerek ekonomik bütünleşmeyi önemli ölçüde tamamlayan AB, son iki yıldır AGSP'nin operasyonel hale getirilmesi için büyük gayret göstermektedir. Dolayısıyla, NATO içindeki AB üyesi ülkelerin oranı % 88'e ulaştığı dönem aynı zamanda AB'nin kendi güvenlik ve savunma politikalarını geliştirdiği, muhtemelen Avrupa'nın savunmasını tek başına üstlenmek isteyebileceği ve böylece NATO'nun Avrupa - Atlantik ruhunun zayıflayabileceği bir dönem olabilecektir. AB Genel Sekreteri ve Ortak Savunma ve Dış Politika Yüksek Temsilcisi Javier SOLANA'nın savunma bütçelerinin artırılmasına yönelik AB ülkelerine yaptığı önerinin de bu değerlendirmeyi desteklediği düşünülmektedir.

Türkiye'nin AGSP'den dışlanmaması için Türkiye - ABD - İngiltere arasında üzerinde mutabakata varılan "Ankara Belgesi"nin geçerliliğinin devam ettiğinin ısrarla vurgulaması gerekmektedir.

Bölgesinde bir güç ve denge unsuru olan Türkiye'nin etki alanındaki bölgelere ve ötesine yönelik tüm stratejileri etkileyebilecek strateji ve güvenlik üreten bir ülke olmayı tam olarak başardığı sürece AB içinde yer alma ihtimalinin artabileceği düşünülmektedir. Bu itibarla, devam eden kriz bölgelerinde askeri mevcudiyetin sürdürülmesi, çıkabilecek muhtemel kriz bölgelerindeki müdahalelere aktif katılımın sağlanması önemlidir.

Bölgesel güvenlik vizyonundan farklı olarak küresel güvenlik vizyonu askeri yapılanmalar için bütçeden önemli bir pay tahsis edilmesini gerektirmektedir. AB ülkelerinin savunma bütçelerini azalttıkları dikkate alındığında, yetenekleri bakımından AB'nin küresel güvenlik vizyonunun henüz şekillenmediği değerlendirilmektedir.

AB, Avrupa ve Balkanlar odaklı politikalarla ön plâna çıkma eğilimi içindedir. Diğer bölgelerle, örneğin Orta Doğu ile ilgisi seçici bir nitelik arz etmektedir. Bu nedenle, AB'nin güvenlik anlayışının bölgesel boyutla sınırlı olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

Savunma sanayii projelerinde NATO, AB ve çevre ülkelerle dengeli bir iş birliğini mümkün kılan ve değişen politik durumlardan asgari düzeyde etkilenen, savunma sanayii iş birliği imkanlarının oluşturulmasına önem vermemizin uygun olacağı düşünülmektedir.

Türkiye'nin NATO veya AGSP'den birini tercih etme yerine her ikisine de aynı önemi vermesinin ve AB'ye üyelikten önce AGSP içinde yer almasının ülkemizin güvenliği açısından uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin, 21. yüzyılda büyük devletlerin çıkar çatışmalarının ve sonra hızlanan bölgesel krizlerin merkezinde yer alan bir devlet olarak, bu krizlerden etkilenmemesini ve güvenliğini tek başına sağlamasını düşünmek zor görünmektedir. Bu nedenle

Türkiye'nin NATO ve AGSP açılımlarında politik ve askerî olarak etkili bir şekilde yer alması önem arz etmektedir.

Avrupa, ABD'nin dahil olmadığı bir savunma ve güvenlik yapılanmasını yakın gelecekte gerçekleştiremeyeceğini bilmesine rağmen, bu yöndeki çabalarına devam etmektedir. AB üyesi ülkelerin ABD ile aralarında olan askerî teknolojik boşluğu kısa ve orta vadede doldurabilmeleri muhtemel gözükmemektedir. Yani kısa ve orta vadede Avrupa ülkelerinin ABD'nin katkısı ve desteği olmadan savunma ve güvenliklerini sağlayamayacakları bir gerçektir. (Gürkaynak, 2004: 237-243).

Avrupa'nın güvenliği veya AB'nin stratejik bir güç olarak dünya coğrafyasında yerini alabilmesi için bir şekilde Türkiye'nin bunun içine dahil edilmesi gerekmektedir. Çünkü, Avrupa'nın stratejik güvenliğinin sınırları hiçbir zaman AB üyesi ülkelerin sınırlarını geçmez ve bu stratejik ihtiyaçlar çerçevesinde, AB'nin stratejik güvenlik sınırları Kafkasya'dan ve Orta Asya'dan başlar. Türkiye'nin içinde olmadığı bir AGSP hiçbir zaman kredili bir hale gelemez.

Sonuç olarak, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde elinde olan önemli kozlardan biri Türkiye'nin AB'nin güvenlik boyutuna yapacağı katkılardır. Türkiye'nin üyeliğinin fayda-maliyet analizi çerçevesinde değerlendirilmesi ve kimlik ekseninden çıkartılması gerekmektedir. Türkiye'nin AB'ye katılımı fayda-maliyet boyutu ile değerlendirildiğinde Türkiye'nin AB'nin hem sert güç, hem de sivil güç alanlarındaki hedeflerine katkısı yüksek olacaktır. Türkiye'nin getireceği faydalar ise hem üye devletlerin tercihlerini hem de AB halklarının Türkiye'ye karşı tutumlarını belirleyecektir. Eğer AB Türkiye'nin Avrupa güvenliği ve geleceği için gerekli olduğuna inanırsa, müzakereler daha az sorunlu geçecektir.

KAYNAKÇA

Acer, Yücel ve Bilecan, Halil, (2004), "The European Common Foreign and Defence Policy in the Draft EU Constitution and the Competetitive Power of the Union", *The Competetitive Power of the European Union After the Enlargement*.

Açıkmeşe, Sinem Akgül, (2004), The Underlying Dynamics of the European Security and Defense Policy”, *Perceptions*, March.

Alpkaya, Gökçen, (1999), *AGİK sürecinden AGİT’e İnsan Hakları*, İstanbul: Kavram Yayınları.

Arıkan, Harun, (2003), "Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikası: AB'nin "Ekonomik Dev" "Siyasal Cüce" Kimliğini Değiştirme Çabaları" , *Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye*", İstanbul: Beta Yayınları.

Arıkan, Harun, (2003), *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye*, İstanbul: Beta Yayınları.

Arsava, Ayşe Füsün, (2002), “Nice Antlaşması’nın Getirdikleri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2.

Arsava, Füsün, (2000), “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Amsterdam Antlaşması’nın Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları”, *Ankara: AÜ SBF Yayınları*, No:589.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, (1993), HAK Yayını.

Avrupa’nın Yeni Kimliği, (1993), İstanbul: Harp Akademileri Yayını.

Ayman, Gülden, (2003), “Yunanistan’ın Stratejik Çıkmazı ve AGSP”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 1.

Baç, Meltem Müftüler, (2001), *Türkiye ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Canbolat, İbrahim, S., (2002), *Avrupa Birliği-Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler*, İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Canbolat, İbrahim, S., (2003), *Savaş ve Barış Arasında Dünya*, İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Çaşın, Mesut Hakkı, (1998), “Soğuk Savaş’ın Uzun ve Soğuk Gölgesi: Kitle İmha Silahları”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Sayı: 385.

Cebeci, Münevver, (2004), “The European Security Strategy: A Reflection of EU’s Security Identity”, *Marmara Journal of European Studies*, Volume:12, No:1-2.

Ceyhan, Ayşe, (1991), *Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Council Decision of 22 January 2001 Setting up the Political and Security Committee.

Çakmak, Haydar, (2007), *Avrupa Güvenliği*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Çayhan, Esra, (2002), “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye”, *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı 3.

Çayhan, Esra ve Güney, Nurşin Ateşoğlu, (1996), *Avrupa’da Yeni Güvenlik Arayışları*, İstanbul: Alfa Yayıncılık ve TÜSES Vakfı Ortak Yayıncılık.

Davutoğlu, Ahmet, (2000), “Türkiye-AB İlişkisinin Stratejik Boyutları”, *Yeni Türkiye*, Yıl:6, Sayı:35.

Declaration on European Military Capabilities, (2004), Military Capability Commitment Conference.

Dedeoğlu, Beril, (2003), *Uluslar arası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: Derin Yayınları, 2003.

Dedeoğlu, Beril ve Caşın, Mesut H., (1999), “Yeni Avrupa Güvenlik Kimliği’nde Stratejik Arayışlar: NATO-BAB-AB-AGİT İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği”, *Avrasya Dosyası*, Ankara.

Demiralp, Oğuz, (2003), “The Added Value of Turkish Membership to European Foreign Policy”, *Turkish Policy Quarterly*, Cilt:2, No:4.

Eekelen, Willem (1990), “The WEU: Europe’s Best Defense”, *European Affairs*, Vol. 4.

Eekelen, Willem van ,(1992), “WEU’s Agenda After Maastricht” , *NATO Review*, No. 2.

Efe, Haydar, (2007), *Avrupa Birliği’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası vet Türkiye*, İstanbul: Murat Yayıncılık.

Eralp, Atilla, (1997), *Türkiye ve Avrupa*, Ankara: İmge Kitapevi.

Eralp, Atilla, (2000), “Helsinki Zirvesi Neler Getirdi?”, *Yeni Türkiye*, Yıl:6, Sayı:35.

Erdem, Engin İ., (1999), “Batı Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenliği”, *Avrasya Dosyası*, Ankara.

EU Battlegroups Factsheet , (2005), EU Council Secretariat.

Faria, Fernanda, (2004), “Crisis Management in sub-Saharan Africa. The role of the EU”, *Occasional Paper 51*, Paris: EU Institution Security Studies.

French, Julian Lindley ve Algieri, Franco (2004), *A European Defence Strategy*, Bonn, Guetersloh.

Gerteiser, Kristina, (2002), *Die Sicherheits- und Verteidigungspolitik der Europäischen Union*, Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH.

Gnesotto, Nicole, (1992), “European Union After Minsk and Maastricht“, *International Affairs*, C.68, No. 2.

Gnesotto, Nicole, (2005), *AB Güvenlik ve Savunma Politikası*, İstanbul: TASAM Yayınları.

Gözen, Ramazan, (2000), “Avrupa’nın Güvenlik Sorunları”, *Yeni Türkiye*, Yıl:6, Sayı:35.

Gümrükçü, Harun ve Gutmann ve Rolf, Zuleeg, (2001), *Jahrbuch 2001-2002 Europarecht für Türkische Staatsangehörige 20 Jahre Assoziationsratsbeschlüsse*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Gündüz, Aslan, (1998), *Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, İstanbul: Beta.

Gürkaynak, Muharrem, (2004), *Avrupa’da Savunma ve Güvenlik*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Hürriyet, 11 Aralık 2001.

Hürriyet, 20 Haziran 2006.

Hürsoy, Siret, (2005), “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları Kısacasında Türkiye-AB İlişkileri”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1.

Hunter, Robert E, (2002), *European Security and Defence Policy, NATO’S Companion or Competitor?* , Rand.

Ischinger, Wolfgang, (1998), “Gemeinsame Aussen- und Sicherheitspolitik nach Amsterdam – Praxis und Perspektiven“, *ZEI Discussion Paper C. 14*.

Jannuzzi, Giovanni, (1991), “Avrupa ve Bir Güvenlik Boyutu”, *NATO Dergisi*, Sayı:2.

Kagan, Robert, (2003), *Of Paradise and Power*, New York: Vintage Boks.

Kale, Başak, (2001), “AB’nin Güvenlik ve Savunma Politikası’nda Değişen Perspektifler”, *Stratejik Analiz*, Cilt 1, Sayı 10.

Karaosmanoğlu, Ali, (2001), “AB ve NATO Üyesi Ülkelerin Ulusal Güvenlik Stratejileri”, AGSK, *AB-NATO İlişkilerinin Geleceği ve Türkiye’ye Etkileri*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

Karlık, Rıdvan, (2002), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Kaya, İbrahim, (2003), “Irak Savaşı’nda Meşruiyet ve Cenevre Hukuku”, *Avrasya Dosyası*, C.3, S.36, Ankara: ASAM Yayınları.

Mathiopoulos, Margarita ve Gyarmati, Istvan, (1999), “Saint Malo and Beyond: Toward European Defence”, *Washington Quarterly*, C.22, No.4.

Milliyet Gazetesi, 21 Aralık 2004.

NATO Handbook, (1992), Brussels: NATO Office of Information and Pres.

NATO Handbook, (2001), Brussels: NATO Office of Information and Press.

NATO: Facts and Figures, (1989), Brüksel: NATO Office of Information and Pres.

Nicol, William ve Trevor, C.Salmon, (1994), *Understanding The New European Community*, England: Biddles Pres.

OSCE Handbook, (2002), Vienna: Published by the Secreteriat of the OSCE.

Özdal, Barış ve Genç, Mehmet, (2005), *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye - AB İlişkilerine Etkileri*, İstanbul: Aktüel Yayınları.

Özdemir, Burak, (2002), *Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye*, İstanbul: İKV Yayını.

Özen, Çınar, (2000) “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Temel Özellikleri”, *ATAUM Bülteni*.

Özen, Çınar, (2002) “Consequences of the European Security and Defense Policy for the European Non-EU NATO Members”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Yıl:1, Sayı:1.

Parymies, Stanislaw,(1999) “The European Security and Deence Policy”, *The Polish Quaterly of International Affairs*, C.8, No. 2.

Petersberg Declaration, WEU Council of Ministers, Bonn, (19 June 1992).

Reçber, Kamuran, (2004), *Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri*, Bursa: Alfa Akademi Aktüel Yayınları.

Rotfeld, Adam Daniel, “NATO Enlargement and the Reinforcing of Euro-Atlantic Security Structures”, *The Poish Quaterly of International Affairs*, C.8, No.1.

Rupp, Michael, (2002), “Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu”, *İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları*, Sayı: Mayıs.

Serdar, Seda, (2003), “AB Güvenlik Politikasında Yeni Bir Dönem”, *Stratejik Analiz*, Cilt3, Sayı 35,.

Serdar, Seda ve Tepe, E. Banu, (2003), “Irak Krizi Sonucunda Batı'da Kamplaşma ve NATO Krizi”, *Avrasya Dosyası*, C.3, S.36, Ankara: ASAM Yayınları.

Sloan, Stanley R., (1990), "NATO's Future in A New Europe:An American Perspective", *International Affairs*, C.66, No.3.

Tezcan, Ercüment, (2004), "Maastricht ve Amsterdam AntlaşmalarıÇerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri", *AÜSBFD*, C.54, S.1, s. 143-158

Thranert, Oliver, (1993), "Die Neue Sicherheitspolitische Situation in Europa", *Vierteljahres Berichte*, Nr.134.

Tüfekçi, Mustafa, (1992), "NATO'da Yeni Arayışlar ve Türkiye", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Sayı 332.

Türk, Fahri, (2003), "Değişen Dünya Dengeleri ve Almanya", *Stratejik Analiz*, Cilt 3, Sayı 36.

Ülger, İrfan Kaya, (2002), *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme-Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının Oluşumu*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

ÜLGER, İrfan Kaya, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Arka Planı, Oluşumu ve Temel Anlaşmazlık Konuları", *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2002.

WEU Today, (1998), Brussels: WEU Seretariat General.

Wolff, Stefan, (2003), "Internationale Politik", *International Politics*, Vol. 58, No.9, Berlin.

İNTERNET ERİŞİM KAYNAKLARI

<http://europa.eu/>, Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2007.

http://www.disisleri.gov.tr/MFA_tr/, Erişim Tarihi: 17 Mart 2007.

<http://www.weu.int>. Erişim Tarihi: 18 Kasım 2006.

http://www.abgs.gov.tr/tarama/tarama_files/31/agsp.pdf, Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2007.

<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/turkish/military.html>, Erişim Tarihi: 12 Mart 2007.

<http://www.foreignpolicy.org.tr/turkish/index.html>, Erişim Tarihi: 19 Nisan 2007.

<http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=24&sayfa=48>, Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2007.

<http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=18>, Erişim Tarihi: 14 Kasım 2006.

<http://www.iss-eu.org/esdp/01-jyh.pdf>, Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2007.

<http://www.esdp-course.ethz.ch/>, Erişim Tarihi: 4 Mart 2006.

<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm>, Erişim Tarihi: 23 Haziran 2007.

http://www.ceeisaconf.ut.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=168509/Berenskoetter_Giegerich.doc, Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2007.

http://www.journal.forces.gc.ca/engraph/Vol1/no4/pdf/59-68_e.pdf, Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2007.

http://www.iai.it/sections_en/convegna/CONFERENZE/conf051121.asp, Erişim Tarihi: 3 Ekim 2006.

<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/avrupabirligi/2001/12/21X12X01.htm>, Erişim Tarihi: 3 Mart 2007.

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/ksil117.pdf>, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2006.

http://europa.eu/scadplus/glossary/european_security_defence_policy_en.htm, Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2007.

<http://www.weltpolitik.net/Sachgebiete/Internationale%20Sicherheitspolitik/GASP/Analysen/Operation%20Concordia:%20The%20first%20step%20towards%20a%20new%20strategic%20EU-NATO%20relationship%3F.html>, Erişim Tarihi: 3 Eylül 2007.

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=22129&l=1>, Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2007.

http://www.esteri.it/mae/doc/Requir_2nd_CfC_ESDP_Kosovo280807.doc, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2007.

http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=268&lang=en, Erişim Tarihi: 1 Mart 2007.

http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=745&lang=en&mode=g, Erişim Tarihi: 26 Kasım 2006.

http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=585&lang=en&mode=g, Erişim Tarihi: 9 Ocak 2007.

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/AnaSayfaUstKisim/IFRI14eylul2006.htm, 23 Aralık 2006

http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1303&lang=en&mode=g, Erişim Tarihi: 22 Kasım 2006.

http://consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1100&lang=en&mode=g, Erişim Tarihi: 28 Mart 2007.

<http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2002/12/mil-021217-shape02.htm>, Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2007.

http://www.consilium.europa.eu/cms3_applications/applications/newsRoom/loadBook.asp?BID=80&LANG=1&cmsid=978, Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2007.

<http://www.fco.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1007029394212>, Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2007.

http://www.eusc.europa.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=59, Erişim Tarihi: 26 Mart 2007.

<http://www.iai.it/pdf/articles/posen.pdf>, Erişim Tarihi: 24 Ağustos 2007.

<http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2002/12/mil-021217-shape02.htm>, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2007.

<http://www.akdeniz.edu.tr/iibf/dergi/Sayi03/03Cayhan.pdf>, Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2007.

http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_7_Konusmalar/2007/sempozyum_II_bsk_acilis31052007.htm, Erişim Tarihi: 3 Nisan 2007.

http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=266&lang=EN&mode=g, Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2007.

http://www.jeopolitik.org/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=2, Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2007.

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_basin_aciklamalari_sd.aciklama?p1=34266, Erişim Tarihi: 3 Şubat 2007.

<http://www.tesev.org.tr/ocak02/t3.html>, Erişim Tarihi: 30 Aralık 2006.

<http://www.usak.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=42&lm=58649JLFD0932&ln=TR>, Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2007.

<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/hns1975.html>, Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2007.

<http://www.tasam.org/ab/>, Erişim Tarihi: 4 Ocak 2007.

http://www.osce.org/documents/odihhr/2002/12/1463_tr.pdf, Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2007.

http://www.avrupakonseyi.org.tr/bulten/ak_bulten_jan07.html, Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2007.

http://www.avrupakonseyi.org.tr/bulten/ak_bulten_jan07.html, Erişim Tarihi: 17 Mart 2007.

<http://www.euobserver.com/index.phtm?sid:9&aid=9424>, Erişim Tarihi: 17 Mart 2007.

http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=745&lang=en&mode=g Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2007.

<http://ue.eu.int/en/info/eurocouncil>, Erişim Tarihi: 29 Kasım 2006.

<http://www.euobserver.com/index.phtm?sid:9&aid=9424> Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2007.

http://ec.europa.eu/echo/pdf_files/annual_reviews/2006_en.pdf, Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2007.

http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_5_Avrupa_Konvansiyonel_Kuvvetler_Antlasmasi/Avrupa_Konvansiyonel_Kuvvetler_Antlasmasi.htm, Erişim Tarihi: 18 Nisan 2007.

http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_3_Acik_Semalar_Antlasmasi/Acik_Semalar_Antlasmasi.htm, Erişim Tarihi: 18 Nisan 2007.

http://www.nato.int/docu/review/2003/issue3/turkish/art1_pr.html, Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2007.

http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_4_Avrupa_Guvenlik_ve_Isbirliği_Teskilati/Avrupa_Guvenlik_ve_Isbirliği_Teskilati.htm, Erişim Tarihi: 21 Haziran 2007.

http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/bab/orta/agask_kimlik.html, Erişim Tarihi: 6 Ağustos 2007.

<http://ue.eu.int/eudocs/cmsUpload2010HeadlineGoal.pdf>, Erişim Tarihi: 9 şubat 2007.

http://europa.eu.int/comm/external_relations/us/new_transatlantic_agenda/index.htm, Erişim Tarihi: 17 Mart 2006.

<http://www.turkishweekly.net/Türkçe/makale.php?id=18>. Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2007.

EKLER

EK-1 AGSP GÖREVLERİ

Operasyon Adı	Yer	Operasyon Türü
EUPM	Bosna – Hersek	Polis Görevi
Concordia	Makedonya (FYROM)	Kriz Yönetimi – Askeri
Artemis	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Kriz Yönetimi – Askeri
Proxima	Makedonya	Polis Görevi
Kinshasa	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Polis Görevi
Themis	Gürcistan	Hukukun Üstünlüğü Görevi
Althea	Bosna – Hersek	Askeri
Lex	Irak	Hukukun Üstünlüğü Görevi
EUPAT	Makedonya	Polis Görevi
EUPOL COPPS	Filistin	Polis Görevi
EUBAM Rafah	Filistin	Sınır Destek Görevi
EUFOR RD	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Destek Görevi
EUSEC DR	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Güvenlik Sektörü Reformu
	Sudan	Destek Görevi
AMM	Endonezya	Aceh İzleme Görevi
	Moldova ve Ukrayna	Sınır Destek Görevi

EK- 2 AB POLİS MİSYONUNA KATILIM DURUMU

AB ÜYESİ DEVLETLERİN KATKISI		AB ÜYESİ OLMAYAN DEVLETLERİN KATKISI	
AVUSTURYA	8	İZLANDA	1
BELÇİKA	8	KANADA	7
BULGARİSTAN	5	RUSYA	4
ÇEK CUMHURİYETİ	7	NORVEÇ	9
ESTONYA	2	İSVİÇRE	4
FİNLANDİYA	11	UKRAYNA	5
FRANSA	71	TÜRKİYE	14
ALMANYA	85	TOPLAM	44
YUNANİSTAN	10		
MACARİSTAN	5		
İRLANDA	11		
İTALYA	45		
LETONYA	4		
LİTVANYA	2		
LÜKSEMBURG	2		
HOLLANDA	38		
POLONYA	12		
PORTEKİZ	9		
ROMANYA	9		
SLOVAKYA	6		
SLOVENYA	4		
İSPANYA	26		
İSVEÇ	15		
İNGİLTERE	68		
TOPLAM	482	TOPLAM	526

EK- 3 CONCORDIA HAREKATINA KATILIM DURUMU

AB ÜYESİ DEVLETLER		AB ÜYESİ OLMAYAN DEVLETLERİN KATKISI	
AVUSTURYA	3	İZLANDA	1
BELÇİKA	26	KANADA	1
BULGARİSTAN	2	NORVEÇ	5
ÇEK CUMHURİYETİ	2	TÜRKİYE	10
FİNLANDİYA	9	TOPLAM	17
FRANSA	145		
ALMANYA	26		
YUNANİSTAN	21		
MACARİSTAN	2		
İTALYA	27		
LETONYA	2		
LİTVANYA	1		
LÜKSEMBURG	1		
HOLLANDA	3		
POLONYA	17		
PORTEKİZ	6		
ROMANYA	3		
SLOVAKYA	1		
SLOVENYA	1		
İSPANYA	16		
İSVEÇ	14		
İNGİLTERE	3		
TOPLAM	340	EUFOR TOPLAM ASKER SAYISI	357

EK-4: ARTEMİS OPERASYONU'NA KATILIM DURUMU

Ülke	Kuvvetlerin Tedariki ve Kuvvet Unsurları	OK veya tedariki ⁸⁶	KK personelinin
Avusturya	X		X
Belçika	X		X
Franz	X		X
Almanya	X		X
Yunanistan			X
Macaristan			X
İrlanda			X
İtalya			X
Hollanda			X
Portekiz			X
İspanya			X
İsveç	X		X
Birleşik Krallık	X		X
Brezilya	X		X
Kanada	X		
Güney Afrika ⁸⁷	X		

⁸⁶ (OK) Operasyon Karargahı, (KK) Kuvvet Karargahı

⁸⁷ Brezilya, Kanada, Güney Afrika 5 Temmuz 2003'e kadar yardım sağladılar.

EK- 5 PROXİMA MİSYONUNA KATILIM DURUMU

AB ÜYESİ DEVLETLER		AB ÜYESİ OLMAYAN DEVLETLERİN KATKISI	
AVUSTURYA	3	İSVİÇRE	3
BELÇİKA	6	UKRAYNA	5
ÇEK CUMHURİYETİ	3	NORVEÇ	5
FİNLANDİYA	8	TÜRKİYE	8
FRANSA	24	TOPLAM	21
ALMANYA	25		
YUNANİSTAN	9		
MACARİSTAN	5		
İTALYA	13		
LETONYA	2		
LİTVANYA	2		
LÜKSEMBURG	1		
HOLLANDA	15		
POLONYA	3		
PORTEKİZ	1		
ROMANYA	1		
SLOVENYA	5		
İSPANYA	10		
İSVEÇ	11		
İNGİLTERE	7		
TOPLAM	165	EUFOR TOPLAM ASKER SAYISI	186

EK- 6 ALTHEA HAREKATI KATILIM DURUMU

AB ÜYESİ DEVLETLERİN KATKISI		AB ÜYESİ OLMAYAN DEVLETLERİN KATKISI	
AVUSTURYA	178	ARNAVUTLUK	0
BELÇİKA	0	ŞİLE	21
BULGARISTAN	115	MAKEDONYA	29
ÇEK CUMHURİYETİ	5	FAS	0
ESTONYA	3	NORVEÇ	8
FİNLANDİYA	64	İSVİÇRE	29
FRANSA	73	TÜRKİYE	253
ALMANYA	235	AB ÜYESİ OLMAYAN TOPLAM	339
YUNANİSTAN	75		
MACARİSTAN	158		
İRLANDA	25		
İTALYA	472		
LETONYA	0		
LİTVANYA	1		
LÜKSEMBURG	1		
HOLLANDA	67		
POLONYA	203		
PORTEKİZ	24		
ROMANYA	60		
SLOVAKYA	5		
SLOVENYA	58		
İSPANYA	262		
İSVEÇ	59		
İNGİLTERE	21		
AB ÜLKELERİ TOPLAM	2,164	EUFOR TOPLAM ASKER SAYISI	2,503

**EK-7 NATO ÜYELERİ SAVUNMA HARAMALARI
KARŞILAŞTIRMASI**

Kanada ve Avrupalı NATO üyeleri ortalama 226 milyar \$ harcarken A.B.D. 535 milyar \$ savunmaya harcamaktadır. Toplamda Kanada ve Avrupalı üyeler ABD'nin toplam harcamasının %42'si kadarını harcamaktadırlar.

S. No.	Ülke	2006 Bütçesi (Milyar \$)
1.	Belçika	3,40
2.	BulgarİSTAN	0,7
3.	Kanada	14,1
4.	Çek Cumhuriyeti	2,5
5.	Danimarka	3,4
6.	Estonya	0,2
7.	Fransa	45,3
8.	Almanya	35,7
9.	Yunanistan	4,7
10.	Macaristan	1,3
11.	İzlanda	Savunma Bütçesi Yoktur
12.	İtalya	15,5
13.	Letonya	0,3
14.	Litvanya	0,3
15.	Lüksemburg	0,2
16.	Hollanda	9,9
17.	Norveç	4,8
18.	Polonya	5,8
19.	Portekiz	2,4
20.	Romanya	2,4
21.	Slovakya	0,9
22.	Slovenya	0,6
23.	İspanya	9,1
24.	Türkiye	8
25.	İngiltere	55,1
	Other NATO	226,6
26.	A.B.D.	535
	TOPLAM	761,6

Not:: İzlanda askeri harcaması olmamasına rağmen NATO üyesidir.

EK-8 ASKER BAŞINA SAVUNMA HARCAMASI KARŞILAŞTIRMASI

Sıra	Ülke	2006 Savunma Bütçesi (Milyar \$)	Asker Sayısı	Asker Başına Harcama (\$)
1.	USA	535	1.506.000	355.425
2.	UK	55	190.000	289.473
3.	Japan	41	240.000	170.833
4.	France	45	254.000	177.165
5.	Germany	35	245.000	142.857

Kaynak: <http://www.armedforces.co.uk/mod/listings/10012.html#DEFENCE%20BUDGETS%20-%20NATO%20COMPARISON>

EK-9 MUHAREBE GRUBU TAAHHÜTLERİ

1.	Franz
2.	İtalya
3.	İspanya
4.	Unfiltered
5.	Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg ve muhtemelen İspanya
6.	Fransa ve Belçika
7.	Almanya, Hollanda ve Finlandiya
8.	Almanya, Avusturya ve Çek Cumhuriyeti
9.	İtalya, Macaristan ve Slovenya
10.	İtalya, İspanya, Yunanistan ve Portekiz
11.	Polonya, Almanya, Slovakya, Letonya ve Litvanya
12.	İsveçi Finlandiya ve 3. ülke olarak Norveç
13.	İngiltere ve Hollanda